

TV Studio Thys Vermeulen

Studio Roma

i.s.m.

Sven Sterken KU Leuven

Util Strukturstudies

Henk Pijpaert Engineering

Haalbaarheidsonderzoek herbestemming
Sint-Stefanuskerk Brussegem

Deel 1
Voorstel vier scenario's

Deel 2
Concluderend model

Deel 3
Raming

TV Studio Thys Vermeulen

Studio Roma

i.s.m.

Sven Sterken KU Leuven

Util Strukturstudies

Henk Pijpaert Engineering

Haalbaarheidsonderzoek herbestemming
Sint-Stefanuskerk Brussegem

Deel 1
Voorstel vier scenario's
15.05.2019

Inhoud

Inleiding	
1. Opgave, Ambitie en Methodiek	
1.1 Opgave	8
1.2 Ambitie	10
1.3 Methodiek	12
2. Analyse van de bestaande kerk	
2.1 Beschrijving kerk	16
2.2 Bouwgeschiedenis	22
2.3 Interieur	30
2.4 Bescherming	36
2.5 Kerkhof en kerkmuur	40
2.6 Erfgoedwaarden	42
2.7 Omliggend erfgoed	44
2.8 Kerken in de omgeving	46
3. Analyse van de omgeving	
3.1 Brussegem op een heuvel tussen diepe valleien	50
3.2 Historische evolutie van de dorpskern	52
3.3 Betekenisvolle buitenruimtes in de dorpskern	56
3.4 Publieke functies in de dorpskern	58
3.5 Snelle en trage verbindingen	60
4. Scheppen van een nieuw kader	
4.1 Openen kerk	64
4.2 Indelen kerk	68
4.3 Decorum	72
4.4 Programma en gebruik	76
5. Voorstel vier scenario's	
5.1 Scenario 1: Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek in het koor.	82
5.2 Scenario 2: Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor.	96
5.3 Scenario 3: Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor .	108
5.4 Scenario 4: Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en ruimere berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor.	120
5.5 Samenvatting	134
Colofon	

Inleiding

Kerkgebouwen bekleden een bijzondere plaats in de samenleving. Mensen delen er hun religieuze overtuiging, vieren er fundamentele levensmomenten of nemen er afscheid van dierbaren. Kerken hebben ook de groei van onze dorpen en steden gestructureerd, en symboliseren waarden en normen die de culturele identiteit van Europa vorm gaven. Het verdwijnen van deze evidenties betekent een grote uitdaging voor de Kerk, beleidsmakers en ontwerpers.

Deze bundel schetst een aantal opties omtrent een mogelijke, nieuwe toekomst voor de Sint-Stefanuskerk in Brussegem. De geschetste opties zijn (nog) geen ontwerpen maar scenario’s die een gesprek tussen bouwheer, architect en zoveel mogelijk andere betrokkenen tot stand kan brengen. Dat is een noodzakelijke eerste stap in elk ontwerpproces. Elk scenario kan verder evolueren of veranderen; het is net de combinatie van groeiend inzicht, feedback en programmatorische overwegingen die een project letterlijk en figuurlijk vorm geven. Wij bieden als ontwerpers in dit stadium dan ook geen pasklare oplossingen maar willen eerder een aanzet geven om de vraag aan het gebouw scherp te stellen. Deze bundel heeft daarom tot doel alle betrokkenen te helpen met een klare blik naar de Sint-Stefanuskerk in Brussegem te kijken en er zo de (onvermoede) mogelijkheden van te ontdekken en te benoemen.

Tom Thys

Sofie Beyen

Sven Sterken

TV Studio Thys Vermeulen - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Struktuurstudies
Henk Pijpaert Engineering

Leopold II laan 53
1080 Brussel
België

T +32 (0)219 07 63
E tom.thys@studiothysvermeulen.be
BTW BE 0871 029 415

1. Opgave, Ambitie en Methodiek

1.1 Opgave

Het debat over de parochiekerken ontstaat vaak pas in een context van urgentie: de kosten voor onderhoud en instandhouding worden te hoog; de pastorale rol is uitgespeeld; de parochiewerking dooft uit, etc. Dit bevestigt de idee van het kerkgebouw als een sacraal object dat enkel een rol speelt omwille van zijn 'buitenwereldse' karakter. Wij zien het als doel van deze studie om net dat vooroordeel onderuit te halen; door het kerkgebouw uit de louter religieuze sfeer te halen willen we het (terug) een grotere maatschappelijke betekenis geven. Dit onderzoek vertrekt daarom van de vraag hoe we vandaag een gegeven kerkgebouw, met al zijn architecturale kwaliteiten en gebreken, kunnen herontdekken als een ruimtelijk baken, een sociaal knooppunt of een economische troef.

Wij denken dat drie pijlers fundamenteel zijn voor het slagen van een dergelijk opzet: een verlichte opdrachtgever, een weloverwogen ruimtelijke ingreep en een sterk draagvlak. Hier is dat laatste misschien wel het belangrijkste: zonder breed en lokaal verankerd draagvlak hebben parochiekerken geen toekomst. De transformatie van een parochiekerk is voor ons daarom steeds een project 'op maat'; in deze context is geen plaats voor generieke concepten. Onze rol als ontwerper zien we als een klankbord dat de vraag van de opdrachtgever kritisch tegen het licht houdt, polijst of tegenspreekt, als een bemiddelaar bij het smeden van coalities en allianties.

Links:
Zicht op de Sint-Stefanuskerk van Brussegem.
Bron: www.onroerenderfgoed.be
Rechts:
De Sint-Stefanuskerk van Brussegem.
Bron: www.delcampe.be

1.2 Ambitie

In de Westerse wereld staan de traditionele religies – met het Katholicisme op kop – steeds meer onder druk: doordat de zondagspraktijk erodeert en er onvoldoende bedienaars zijn, worden steeds meer kerken gesloten. Wij willen dit fenomeen als een kans aangrijpen om kerkgebouwen – al dan niet met behoud van hun religieuze functie – opnieuw een rol te laten spelen in de maatschappelijke en culturele uitdagingen van vandaag. Daarnaast is de toekomst van de kerkgebouwen ook een ruimtelijk probleem; schaarste aan middelen en grond dwingen tot verdichting en recycleren van het bestaande. Dat vraagt strategieën waarbij gebouwen – en parochiekerken in het bijzonder – als een vliegwiel dienen om culturele, ruimtelijke of sociale dynamieken plaats en vorm te geven. Architectuur is hier echter niet louter een middel; wij willen deze oefening koppelen aan een reflectie in de diepte over ontwerpen, typologie, expressie en symboliek. Zo willen we een architectonische taal ontwikkelen die niet alleen uitdrukking kan geven aan, maar ook kan bijdragen aan een vernieuwde en zin-volle culturele en collectieve identiteit. Voor ons als ontwerpteam zien we hierbij drie rollen weggelegd: een mediator die de belanghebbenden samenbrengt en op elkaar afstemt; een ontwerpend onderzoeker die onvermoede potenties van een gebouw of plek zoekt en benoemt; en een auteur die een wervend verhaal kan brengen voor een zo breed mogelijke doelgroep.

Rechts:
Zicht op de Sint-Stefanuskerk
vanuit het westen.
Bron: www.onroerenderfgoed.be

1.3 Methodiek

In onze benadering van de kerksite en –gebouw hanteren wij een vaste methodiek in verschillende stappen:

1. Dit hoofdstuk kadert de aard van de opdracht en verduidelijkt onze werkwijze.
- 2+3. In eerste instantie gaan we over tot een **uitgebreide analyse** van het bestaande. We beginnen daarbij met het kerkgebouw en tasten geduldig de relatie ervan af met de omgeving, de buurt, het omliggende dorp of de stad. Onze aandacht gaat daarbij vooral naar historische, ruimtelijke, vormelijke en kunsthistorische aspecten. Zo stellen we een overzicht met kwaliteiten, kansen, verbindingen en uitdagingen voor die de bouwstenen voor de volgende stap vormen.
4. Tijdens het ontwerpend onderzoek proberen wij een **nieuw kader te scheppen** voor de toekomst. We hanteren daarbij meerdere invalshoeken: sommige zijn vast (‘openen’, ‘indelen’); de andere bepalen we in functie van de concrete context. In het geval van de Sint-Stefanuskerk te Brussegem gaat het om het dorpsplein, het dak, verbindingen en gebruiken. Dat geeft aanleiding tot concrete architecturale ideeën maar net zo goed tot ambities op stedenbouwkundige schaal of van meer conceptuele aard. Zo ontstaan concrete opties voor een verdere toekomst.
5. Uit deze opties ontstaan **vier ontwerpscenario’s** die met elkaar in relatie staan; dat kunnen gradaties zijn van eenzelfde basisidee (van elementair tot maximaal) maar net zo goed vier verschillende opties met eenzelfde doel (bv. het activeren van de kern of het maximaliseren van het beschikbare potentieel). Het vierde scenario is het meest verregaande scenario en wil de verbeelding tot het uiterste rekken. Zoals bepaald in de samenwerkingsovereenkomst worden deze scenario’s voorgelegd aan de opdrachtgever met de vraag om op elk ervan feedback te geven.

In een volgende fase werken wij het **concluderend model** verder uit. Dit mondt uit in een programmadefinitie, schetsontwerp en raming, waarin de vragen, ambities en mogelijkheden van het gebouw, de opdrachtgever en de ruimere context duidelijk zijn aangegeven. Dit laat de opdrachtgever toe om een geïnformeerde keuze te maken en een ontwerper aan te stellen. Wij presenteren dit werk in een derde vergadering.

1. Opgave, Ambitie en Methodiek

2. Analyse van de bestaande kerk

3. Analyse van de omgeving

4. Scheppen van een nieuw kader

4.1 Openen kerk

4.2 Indelen kerk

4.3 Decorum

4.4 Programma en gebruik

Optie 1

Optie 2

Optie 3

Optie 4

Scenario 1

Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek in het koor

Scenario 2

Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

Scenario 3

Polyvalente ruimte/ naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor.

Scenario 4

Polyvalente ruimte/ naschoolse kinderopvang met bibliotheek en ruimere berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor.

Concluderend model

13

2. Analyse van de bestaande kerk

2.1 Beschrijving kerk

De Sint-Stefanuskerk in Brussegem is een gotische kerk uit zandsteen, waarvan de oudste delen dateren uit het begin van de 16de eeuw. Ze is gebouwd op een helling en afgebakend door een zandstenen kerkhofmuur. De oorspronkelijk gotische kerk werd in het begin van de 20e eeuw vergroot en daarvoor grotendeels herbouwd in neogotische stijl met respect voor en behoud van originele materialen en structuren.

De plattegrond ontvouwt een westtoren met traptorentje, een driebeukig schip van drie traveeën, twee lagere uitspringende transeptarmen en een koor met driezijdige apsis. De hoge vierkante westtoren van vier verdiepingen heeft een ingesnoerde naaldspits en wordt gestut door acht hoeksteunberen. De muuropeningen in de torengavels zijn spitsboogvormig en de galmgaten zijn opgevat als tweelichtvensters. De begane grond van de toren wordt overkluisd met een kruisribgewelf steunend op consoles met gebeeldhouwde boerenfiguurtjes. Het in de 20e eeuw herbouwde neogotisch schip met middenbeuk van drie traveeën heeft geen rechtstreekse verlichting. Het schip wordt overwelfd door middel van bakstenen kruisgewelven met zandstenen ribben vertrekkend uit geprofileerde kraagstenen. Het nog 16de eeuwse gotische koor heeft twee traveeën en een driezijdige sluiting en wordt gestut door steunberen. De verlichting gebeurt met spitsbogen zonder maaswerk.

De Sint-Stefanuskerk en de pastorie zijn beschermd als monument sinds 13.09.1976. Het orgel is mee beschermd. De omgeving van de Sint-Stefanuskerk en de bijhorende pastorie behoren tot een beschermd cultuurhistorisch landschap sinds 13.09.1976 (Brussegemplein, Brussegemkerkstraat, Brouwerijhof en Vollickstraat). De gemeente Merchtem is eigenaar van de kerk.

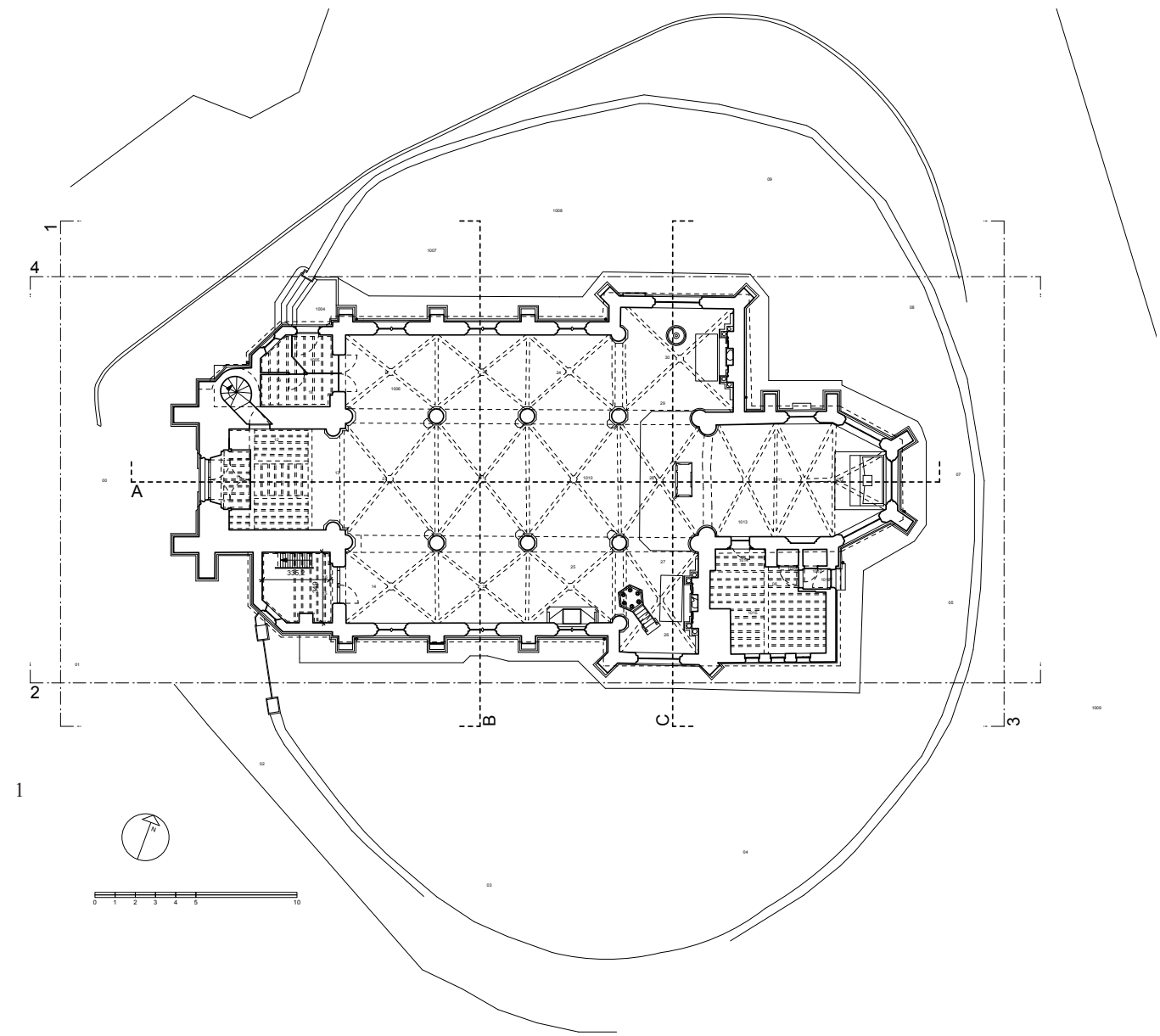
Het kerkhof rond de kerk is afgebakend met een zandstenen kerkhofmuur. Het geheel staat op een helling. Het kerkhof werd in 2015 ontruimd en heraangelegd waarbij er een beperkte selectie van grafmonumenten uit de late 19de en begin 20ste eeuw werd bewaard, geplaatst in het groen.

Links:
1. Zicht op de Vollickstraat, met rechts kerk en kerkhof, en achteraan in het wit de pastorie
2. Kaartje met aanduiding beschermd cultuurhistorisch landschap.
Bron: www.inventaris.onroerendergoed.be

Rechts:
3. Zicht op plein en voorgevel (west) kerk
4. Zicht op zijgevel (zuid) kerk
5. Zicht op zijgevel (noord) kerk

Plannen en doorsnedes bestaande
toestand

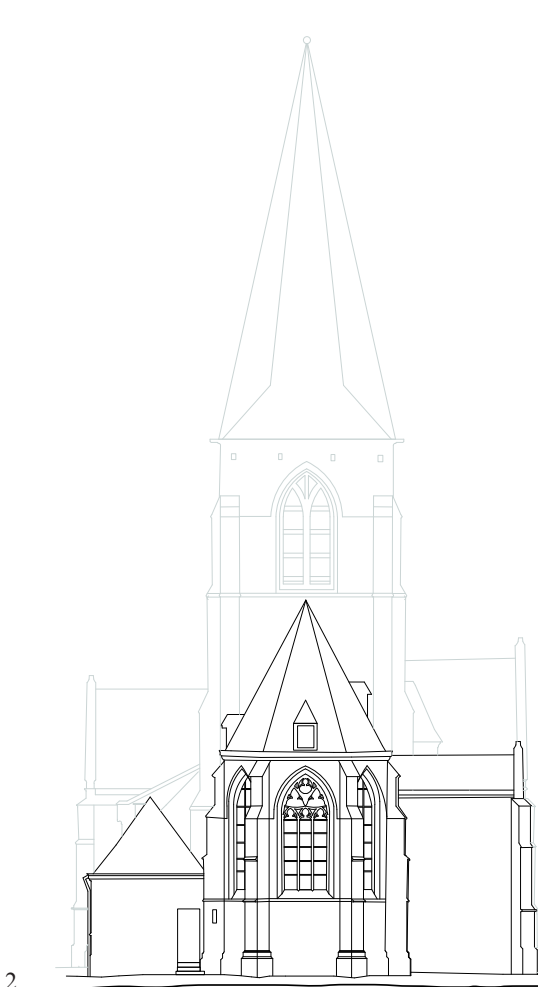
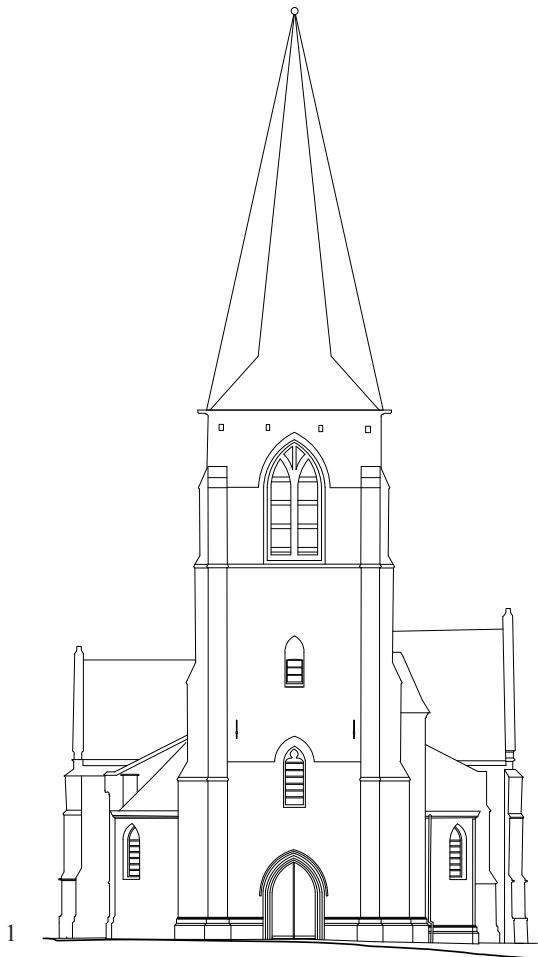

Links:
1. Grondplan

Rechts:
2. Langse snede A
3. Dwarse snede B
4. Dwarse snede C
(Plannen, snedes en gevels opgemaakt door RealVisuals)

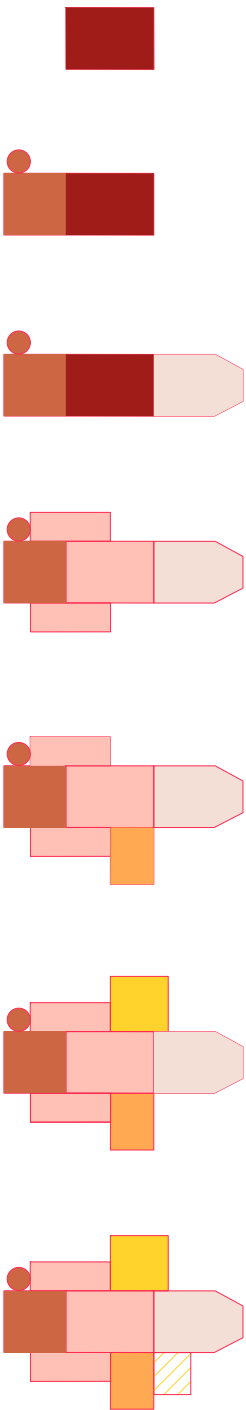
Geveltekeningen bestaande toestand

Links:
1. Voorgevel / westgevel
2. Achtergevel / oostgevel

Rechts:
3. Zijgevel / zuidgevel
4. Zijgevel / noordgevel
(Plannen, snedes en gevels opgemaakt door RealVisuals)

2.2 Bouwgeschiedenis

Eerste belangrijke bouwphase 16e eeuw: bouw van de kerk
De Sint-Stefanuskerk van Brussegem kent een rijke geschiedenis, met enkele belangrijke bouwfasen in de 16e, 18e en 20e eeuw. Al sinds de 11e-12e eeuw zou er een romaans kerkje hebben gestaan op de plaats van de huidige kerk. De beuk van deze kerk zou nog lang hebben bestaan tussen een nieuw koor en toren, maar werd uiteindelijk afgebroken. De originele toren zou gebouwd zijn tussen 1480 en 1507. Deze werd in de 20e eeuw - zie verder, afgebroken en verplaatst. In 1510 is er melding van de overvelving van het koor met steen en in 1524 werd de bestaande oude middenbeuk afgebroken en vervangen. In de jaren nadien werd er verder gebouwd aan de kerk, maar de kerk werd ook getroffen door oorlogen, waarbij ze beschadigd werd. Het beheersplan opgemaakt door Gisèle Gantois beschrijft verder nog uitvoerig de verschillende bouwcampagnes, afgewisseld met periodes van verwaarlozing en beschadiging door oorlogsgeweld.

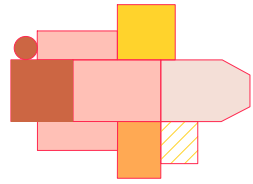
- 11e-12e eeuw: houten romaans kerkje
- 1480-1507: nieuwe toren gebouwd
- 1510: overvelving koor met steen
- 1524: schip afgebroken en heropgebouwd in steen
- 1538: bouw Sint-Stefanuskoor (vermoedelijk)
- 1556: Bouw O.L.V.-koor
- 1566-1567: ophogen en hervloeren van koor
- ?: toevoegen sacristie, bouwjaar onbekend

2. Bronnen: Beheersplan Sint-Stefanuskerk Brussegem 2017.10.24; Gantois Gisèle, <https://plannen.onroenderfgoed.be/plannen/510> (geraadpleegd op 13.11.2018). Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Parochiekerk Sint-Stefanus, Inventaris Onroerend Erfgoed (online), <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40295> (geraadpleegd op 13.11.2018)

Links:
1. Schema bouwgeschiedenis kerk
Rechts:
2. Uittreksel uit het kaartboek in A.E.A 2024. Kerk in de 16e eeuw.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 52.

1

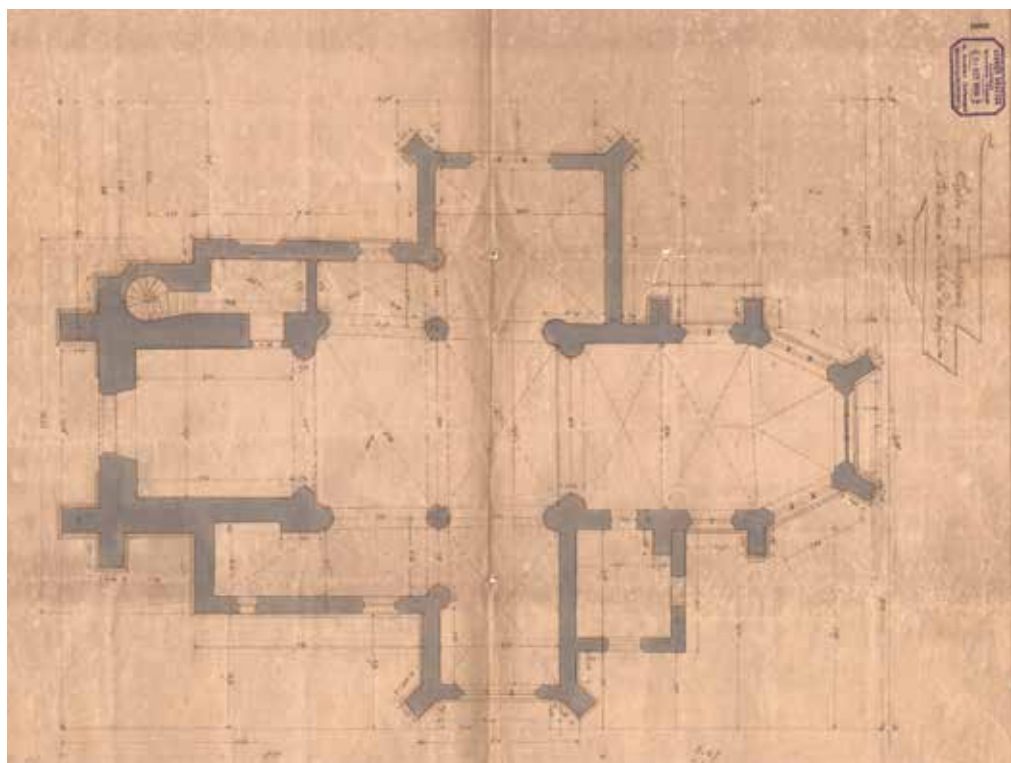
Tweede belangrijke bouwfase: 18e en 19e eeuw: herstel- en herinrichtingswerken
Tijdens de 18e en de 19e eeuw werden er meerdere verbouwings- en herinrichtingswerken uitgevoerd. Tijdens deze periode werden onder andere de koorramen verkort om het plaatsen van een houten lambrisering met ingewerkte schilderijen mogelijk te maken onder de ramen.
De sacristie is te zien op opmetingsplannen van 1903, maar het is niet duidelijk wanneer deze werd toegevoegd.

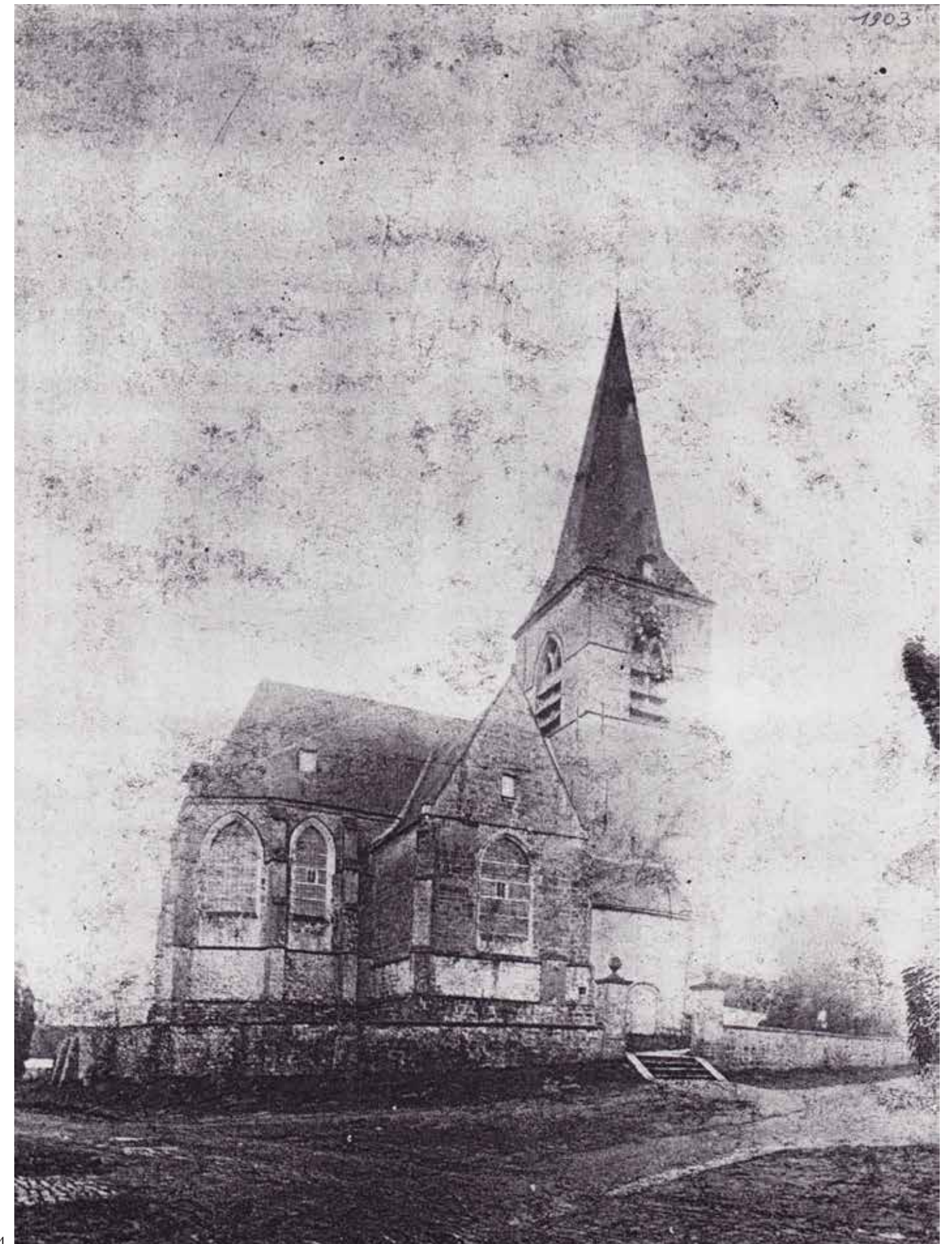
2

Links:
1. Schema bouwgeschiedenis kerk, toestand op het einde van de 16e eeuw
2. Foto van kerk en kerkhof van voor 1903. Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 56.
3. Opmetingsplan door architect Dhaeyer van de 16e eeuwse kerk. Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 52.

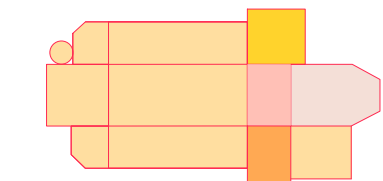
Rechts:
4. Foto van noordgevel en koor, met dichtgemetselde koorramen, van voor 1903. Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 58

3

4

1

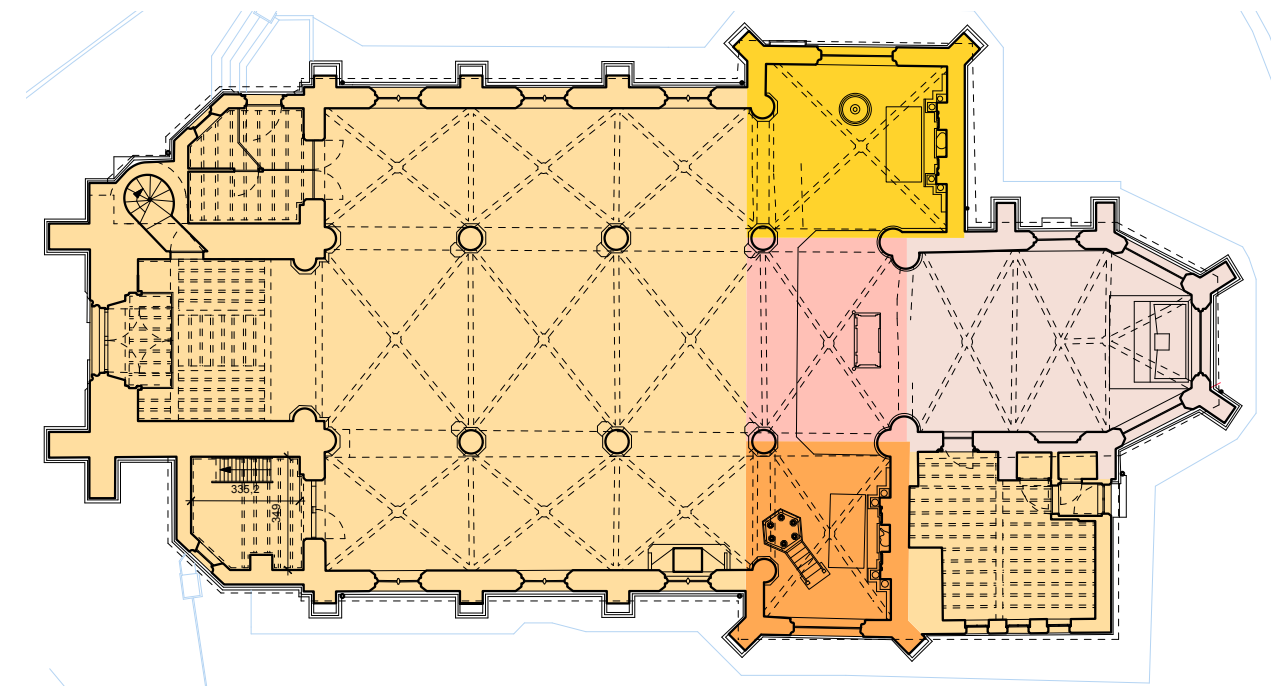
- 1510: overwelfing koor met steen
- 1524: schip afgebroken en heropgebouwd in steen
- 1538: bouw Sint-Stefanuskoor (vermoedelijk)
- 1556: Bouw O.L.V.-koor
- 1566-1567: ophogen en hervloeren van koor
- 1903: verplaatsen koor en uitbreiding schip en nieuwe sacristie

Derde belangrijke bouwphase: 20e eeuw: vergroting van de kerk

In het begin van de 20e eeuw volgde een belangrijke bouwphase in de geschiedenis van de kerk. Op vraag van pastor E.H. Lenssens tekende architect Dhayer de verbouwingsplannen uit waarbij het schip verbreed werd en verlengd naar het westen toe en de toren daarom moest opschuiven. Architect Dhaeyer maakte hiervoor gedetailleerde opmetingstekeningen. De westtoren werd afgebroken en terug opgebouwd, weliswaar met enkele wijzigingen. Links en rechts van de toren werd een doop- en rouwkapel toegevoegd. Op het grondplan van Dhaeyer is aangeduid welke delen van de kerk bewaard bleven, namelijk het koor en het transept (uit de 16e eeuw). De glasramen werden pas later geplaatst, vermoedelijk in 1930.

In de 20e eeuw volgde er nog een belangrijke stabiliteits- en herinrichtingsfase. Tussen 1972 en 1979 werden er grondige restauratie- en verbouwingswerken uitgevoerd. Door stabiliteitsproblemen in het koor, werden hier ook verbouwingswerken uitgevoerd. De ramen van het koor werden opnieuw verlaagd. Hiervoor moest de lambrisering het bovenstuk van het hoogaltaar wijken. De schilderijen werden wel teruggeplaatst, onder de verlaagde ramen. De glasramen uit 1930 werden vergroot door onderaan 2 registers toe te voegen. Dit is duidelijk te zien in de figuratieve voorstellingen in het glas. De bovenbouw van het altaar werd verwijderd en het centrale koorraam werd weer open gemaakt. De elektrische installatie werd tijdens deze fase ook vernieuwd.

- Links:
1. Schema bouwgeschiedenis, situatie vanaf 1903
 2. Foto toestand tussen 1930 en 1979. Bron: inventaris.onroerenderfgoed.be
 3. Foto vlak na verlaging koorramen, 1972-1979. Bron: inventaris.onroerenderfgoed.be
 4. Foto huidige toestand koor
- Rechts:
5. Huidig grondplan met aanduiding bouwgeschiedenis. Bron: plan opgemaakt door RealVisuals met eigen bewerking.
 6. Foto na uitbreiding kerk, voor de verlaging van de koorramen. Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 68.
 7. Foto na uitbreiding kerk, voor de verlaging van de koorramen; Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 67.

5

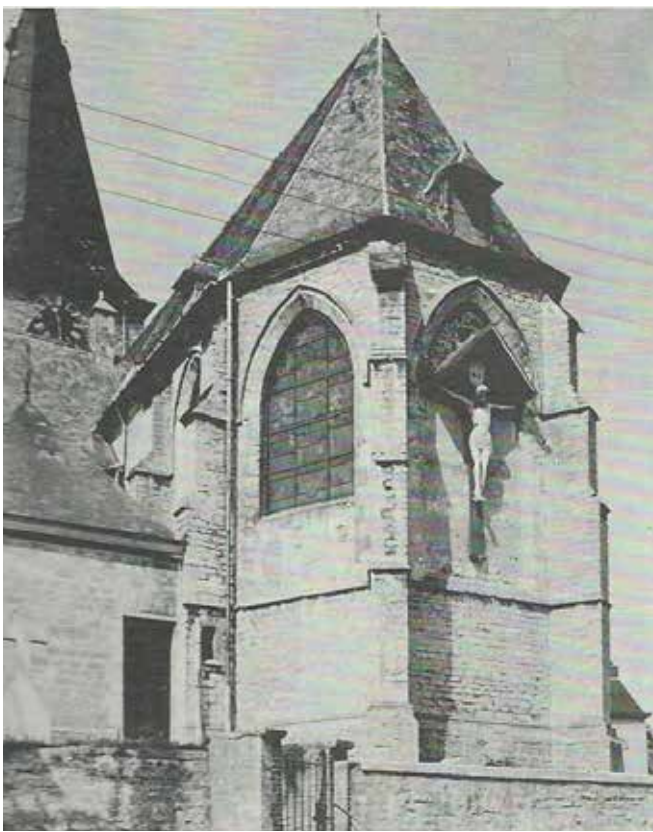
2

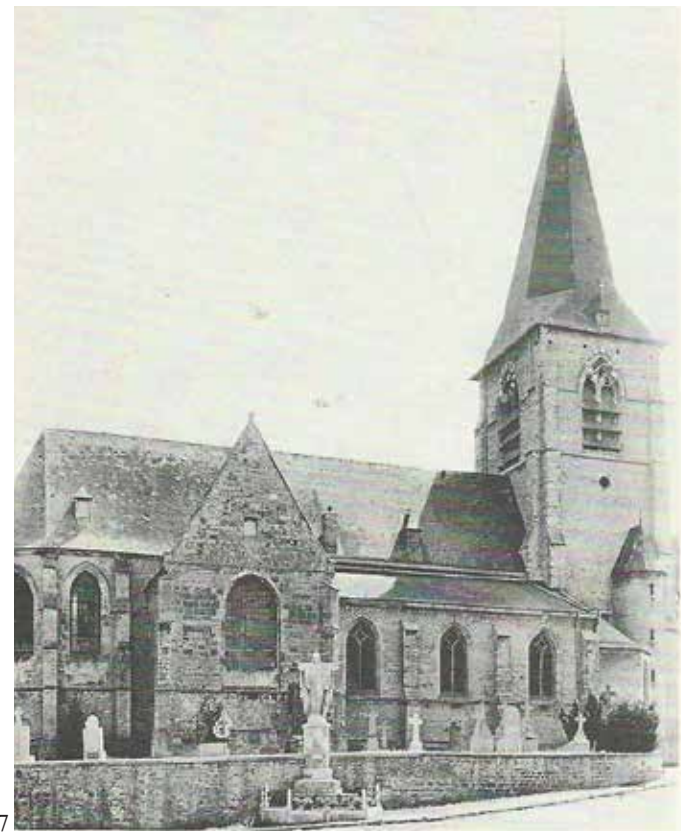
3

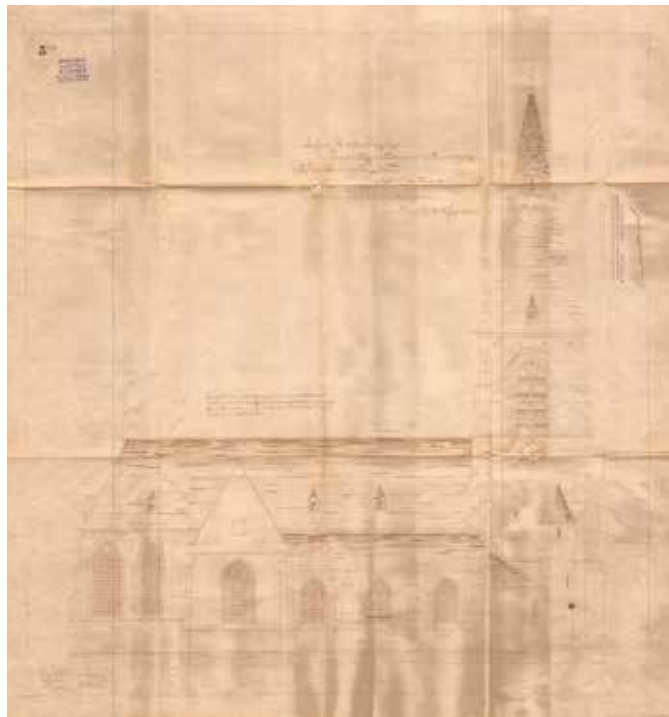
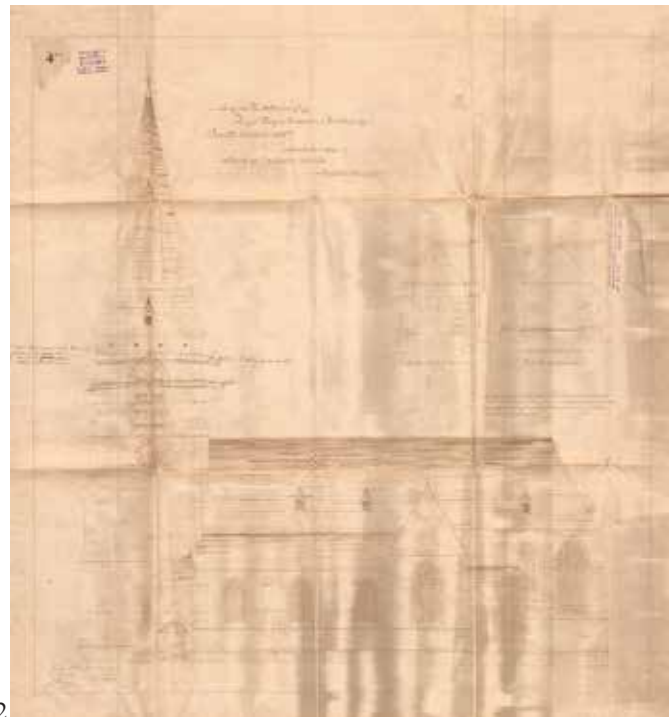
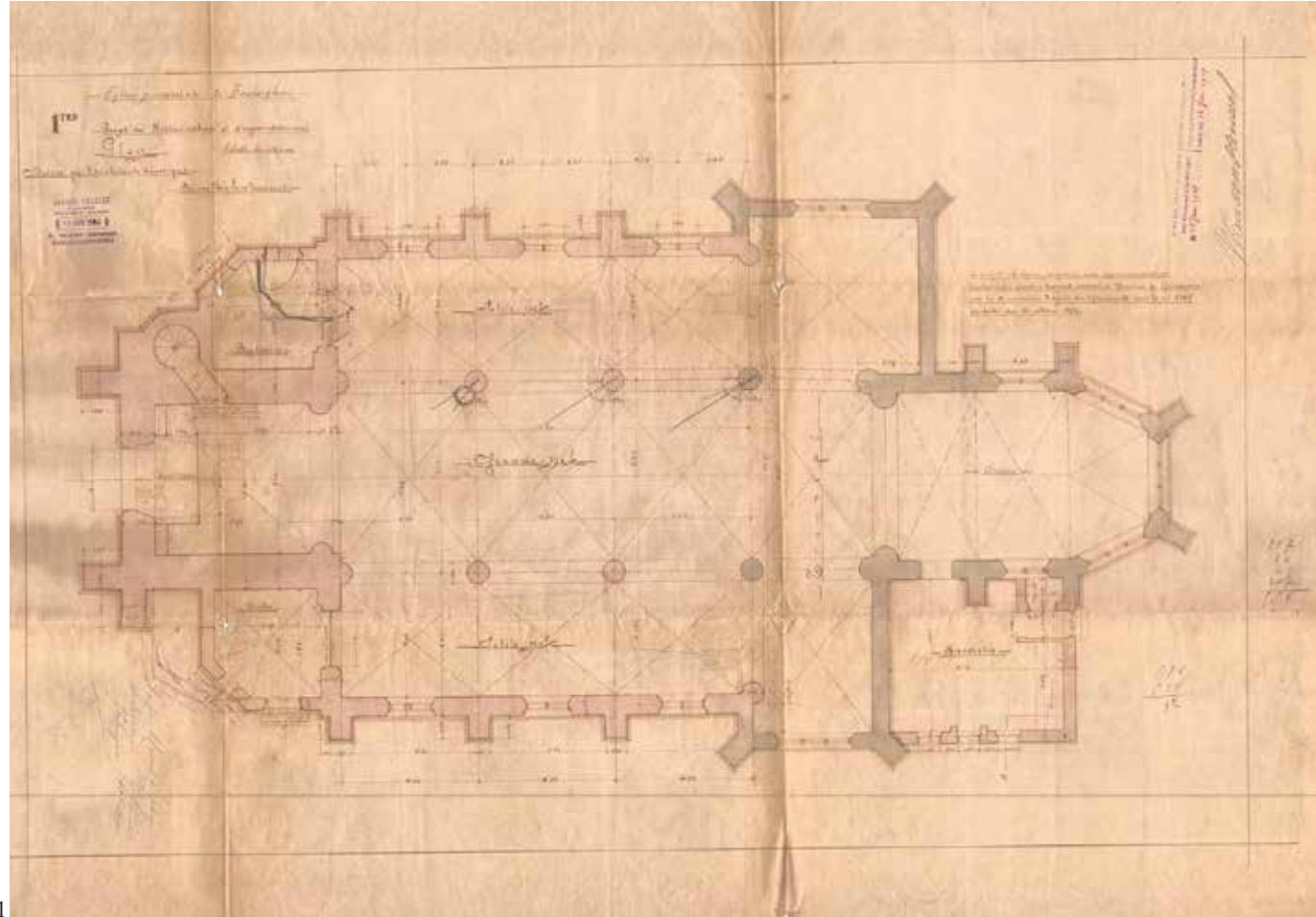
4

6

7

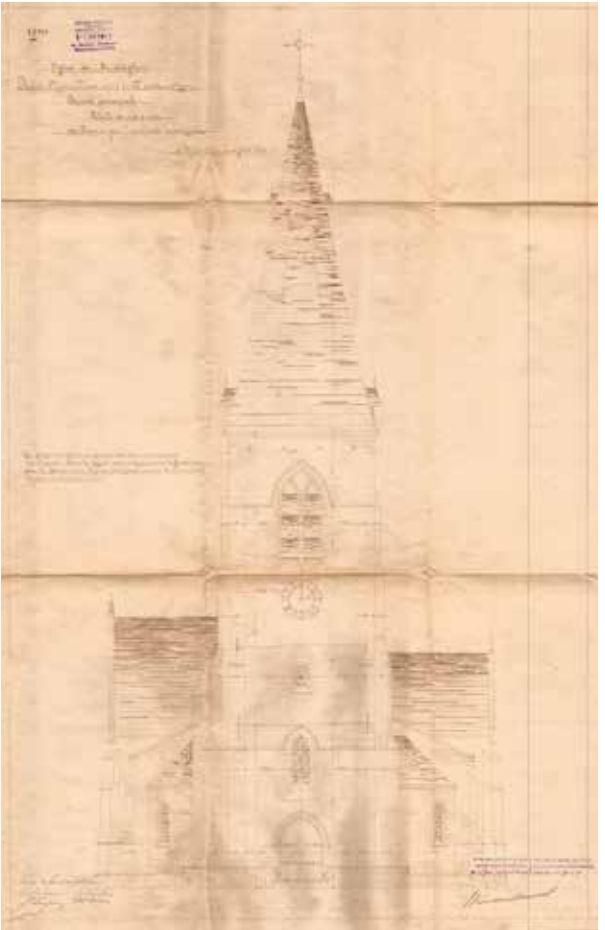
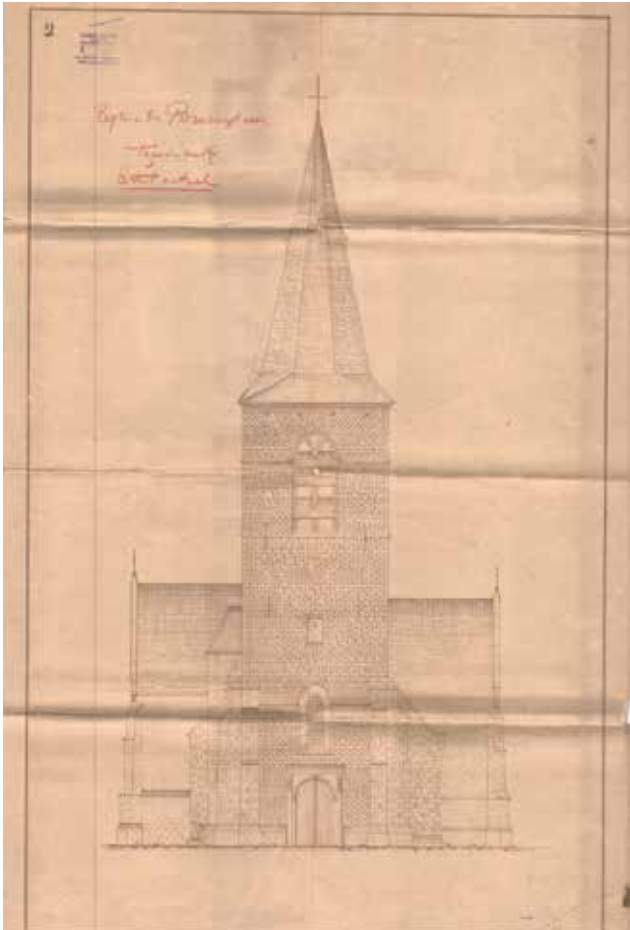
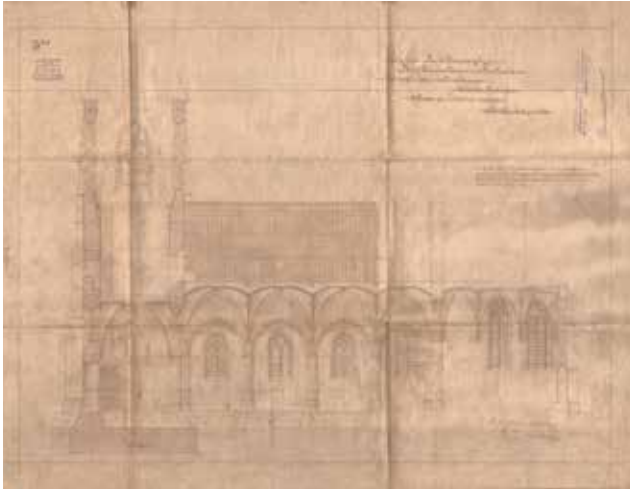

Links:

1. Ontwerpplan architect Dhaeyer, 1903.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 29.
2. Ontwerp door architect Dhaeyer, zuidgevel.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 34.
3. Ontwerp door architect Dhaeyer, noordgevel.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 33.

Rechts:

4. Ontwerp door architect Dhaeyer, langse doorsnede.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 35.
5. Ontwerp door architect Dhaeyer, dwarse doorsnede.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 6.
6. Opmetingstekening van de oude kerk door architect Dhaeyer, westgevel.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 31.
7. Ontwerp van architect Dhaeyer, westgevel.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 32.

2.3 Interieur

Interieurbeschrijving¹

Hoewel de kerk meerdere verbouwings- en herinrichtingswerken kende, alsook sterk vergroot werd in het begin van de 20e eeuw, is ze in alle opzichten nog erg samenhangend en gotisch van uitstraling.

De hoofd- en zijbeuken tellen drie traveeën en zijn geritmeerd door ronde witstenen kolommen en bakstenen kruisribgewelven. Het perspectief leidt naar het koor in hooggotiek met zeer open en erg lichtdoorlatende glasramen. Dit verlichte koor staat in sterk contrast met het donkere interieur van het schip, dat enkel via de zijbeuken verlicht wordt.

Het schip zelf heeft geen hooglichten.

De muren van de toren, het schip, de transeptarmen en het koor zijn gepleisterd en wit geschilderd. Plaatselijk zijn er nog enkele sporen zichtbaar van een vroegere afwerking met natuursteenimitatieschilderingen. Waar ook de andere bouwelementen in het 16de eeuwse koor mee gepleisterd zijn, is dit niet zo voor het 20e eeuwse schip, waar de natuurstenen kolommen en bogen en bakstenen gewelven zichtbaar zijn.

Duidelijk nieuwer en anders van vormgeving zijn de 18e eeuwse altaren, de beelden en het orgel.

De vloer bestaat uit donkere natuurstenen tegels met een verhoogde trede in het koor. In de middenbeuk liggen op verschillende plaatsen grafstenen in de vloer ingewerkt.

De westtoren wordt in het noorden geflankeerd door een rond traptorentje, dat toegang geeft tot het oksaal. Aan deze zijde van de toren is ook de doopkapel aanwezig, die momenteel gebruikt wordt als zij-ingang, bergruimte en een sanitaire ruimte bevat. Aan de zuidelijke zijde van de toren bevindt zich de rouwkapel, die ingericht werd tot stooklokaal. Het inblaasrooster bevindt zich in de gemeenschappelijke muur met de zijbeuk, boven de deur.

De noordelijke transeptarm is groter dan de zuidelijke transeptarm en ten zuiden van het koor bevindt zich nog de sacristie.

Het orgel dat zich hier bevindt dateert uit 1837 en werd gebouwd door Antoine Coppin uit Nijvel.

Mobilair en meubilair²

In het beschermingsbesluit staan geen specifieke interieur-elementen of meubilair beschreven. In het beheersplan worden volgende elementen wel beschreven als onroerend door ornamentele bestemming en als beschermd cultuurobject¹:

- schilderijen Mariareeks (1): de visie in het beheersplan hieromtrent is het opnieuw te integreren in een nieuw te ontwerpen lambrisering.

- Altaarstuk van hoofdaltaar (2): de visie in het beheersplan hieromtrent is het opnieuw integreren van dit altaarstuk in een nieuw te ontwerpen lambrisering.

- triomfkruis (3)

- houten beeld in oostmuur zuidtransept (H. Elisius van Noyon) (4)

- houten beeld in zuidelijk zijaltaar (H. Stefanus) (5)

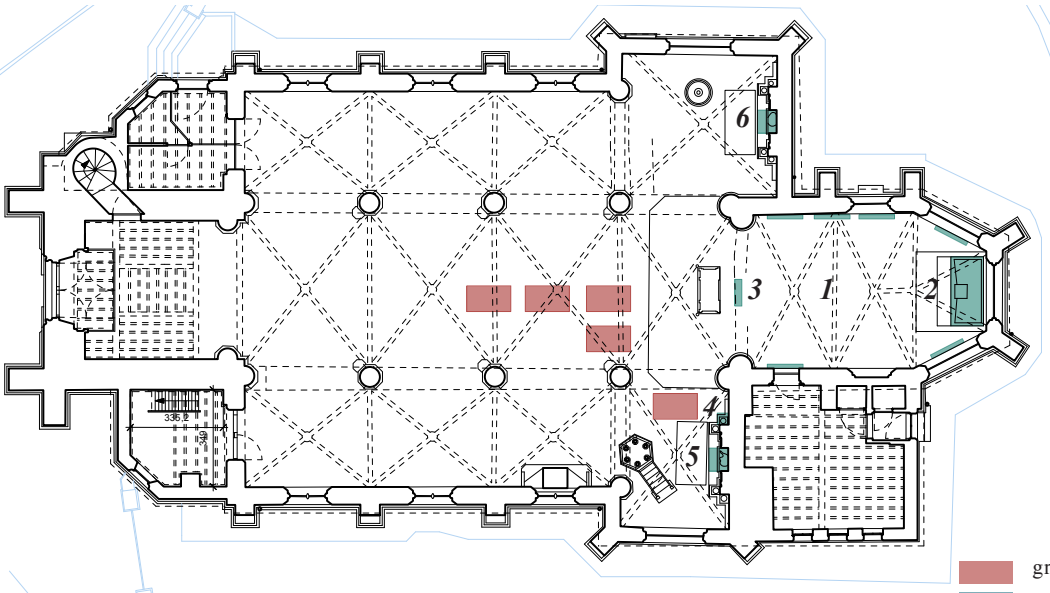
- houten beeld in noordelijk zijaltaar (OL Vrouw met Kind) (6)

Dit betekent concreet dat deze goederen deel uitmaken van de bescherming en dat ze verbonden zijn aan bepaalde toelatingsplichten, maar dat er ook premies voor aangevraagd kunnen worden.

Het triomfkruis dat nu in het hoogkoor hangt, hing voor de werken van de 20e eeuw aan de buitenkant tegen de oostelijke kerkmuur.

¹ en ² Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Cultuurobjecten (online), <https://www.onroenderfgoed.be/cultuurobjecten> (laatst geraadpleegd op 13.11.2018).

Beheersplan Sint-Stefanus Brussegem 2017.10.24; Gantois Gisèle, <https://www.onroenderfgoed.be/plannen/510> (geraadpleegd op 13.11.2018)

- grafstenen
- cultuurobjecten
- 1. Schilderijen Mariareeks
- 2. Altaarstuk van hoofdaltaar
- 3. Triomfkrans
- 4. Houten beeld in oostmuur zuidtransept
- 5. Houten beeld in zuidelijk zijaltaar
- 6. Houten beeld in noordelijk zijaltaar

Rechts:
1. Zicht naar koor
2. Grondplan met aanduiding grafstenen en cultuurobjecten
(grondplan opgemaakt door RealVisuals, met eigen bewerking)

Volgende 2 pagina's:
Links:
1. Zicht naar het oksaal
2. Oksaal
3. Biechtstoel
4. Preekstoel zuidelijk zijaltaar

Rechts:
5. Zicht in noordelijke zijbeuk naar inkom
6. Hoofdaltaar
7. Toegang via spiltrap naar het oksaal
8. Noordelijk zijaltaar
9. Zicht in zuidelijke zijbeuk naar zuidelijk zijaltaar

1

5

6

7

2

3

4

8

9

10

Zicht naar koor, 1944, met verhoogde koorramen, lambrisering en natuursteenschilderingen op binnenmuren.
Bron: KIKIRPA, cliché A067082

Zicht naar koor, 1979, met verlaagde koorramen, muren wit gevefnd.
Bron: KIKIRPA, cliché M138406

2.4 Bescherming

KONINKRIJK BELGIE
MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING
EN NEDERLANDSE CULTUUR

BOUDEWIJN,
KONING DER BELGEN,

Aan allen die nu zijn en hierna wezen zullen, Onze Groet.

Gelet op de wet van 7 augustus 1931, op het behoud van monumenten en landschappen, gewijzigd bij decreet van 13 juli 1972;

Gelet op het gunstig advies van de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Brabant, gegeven op 29 juli 1975;

Gelet op het gunstig advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, gegeven op 8 januari 1976;

Op de voordracht van Onze Minister van Nederlandse Cultuur en Vlaamse Aangelegenheden,

HEBBEN WIJ BESLOTEN EN BESLUITEN WIJ :

Artikel 1.- Als monument worden gerangschikt, overeenkomstig de bepalingen van het artikel 1 der wet van 7 augustus 1931, de Sint-Stefanuskerk en de pastorijs, te Brussegem, zoals aangeduid op het plan in bijlage, bekend ten kadaster :

- Brussegem, deel van het artikel 38, sectie G, de perceelnummers 314 (03a) en 340 (04a 30ca) eigendom van de gemeente Brussegem.
- Brussegem, deel van het artikel 3604, sectie G, het perceelnummer 316I (03a 45ca), eigendom van Asselman-De Prins Leopold (*Merchtem 18 mei 1945), wonende Kerkstraat 21, te Brussegem.
- Brussegem, deel van het artikel 3634, sectie G, het perceelnummer 317E (12a 77ca), eigendom van Van Hove-Van Raet Jozef (*Wemmel 5 mei 1926), wonende Kerkstraat 5, te Brussegem.

Artikel 3.- Wat betreft de rangschikking als landschap, worden voor de behartiging van het nationaal belang, de volgende beperkingen aan de rechten van de eigenaars gesteld : behoudens toelating verleend, overeenkomstig de bepalingen van het artikel 6 der wet van 7 augustus 1931, is het verboden :

- 1) Nieuwe constructies op te richten;
- 2) De bestaande gebouwen te slopen, te verbouwen en de ordonantie of het uitzicht ervan te wijzigen;
- 3) De beplantingen te wijzigen, de bestaande bomen meer dan normaal te snoeien en het struikgewas te kappen of uit te roeien;
- 4) Reclame-panelen, of gelijk welke publiciteit aan te brengen;
- 5) Lucht- en grondgeleidingen te plaatsen;
- 6) Vijvers of grachten te dempen;
- 7) De wegenis te verharderen;
- 8) De natuurlijke configuraties van het terrein te wijzigen door allerlei werken en allerlei mogelijke activiteiten of ingrepen.

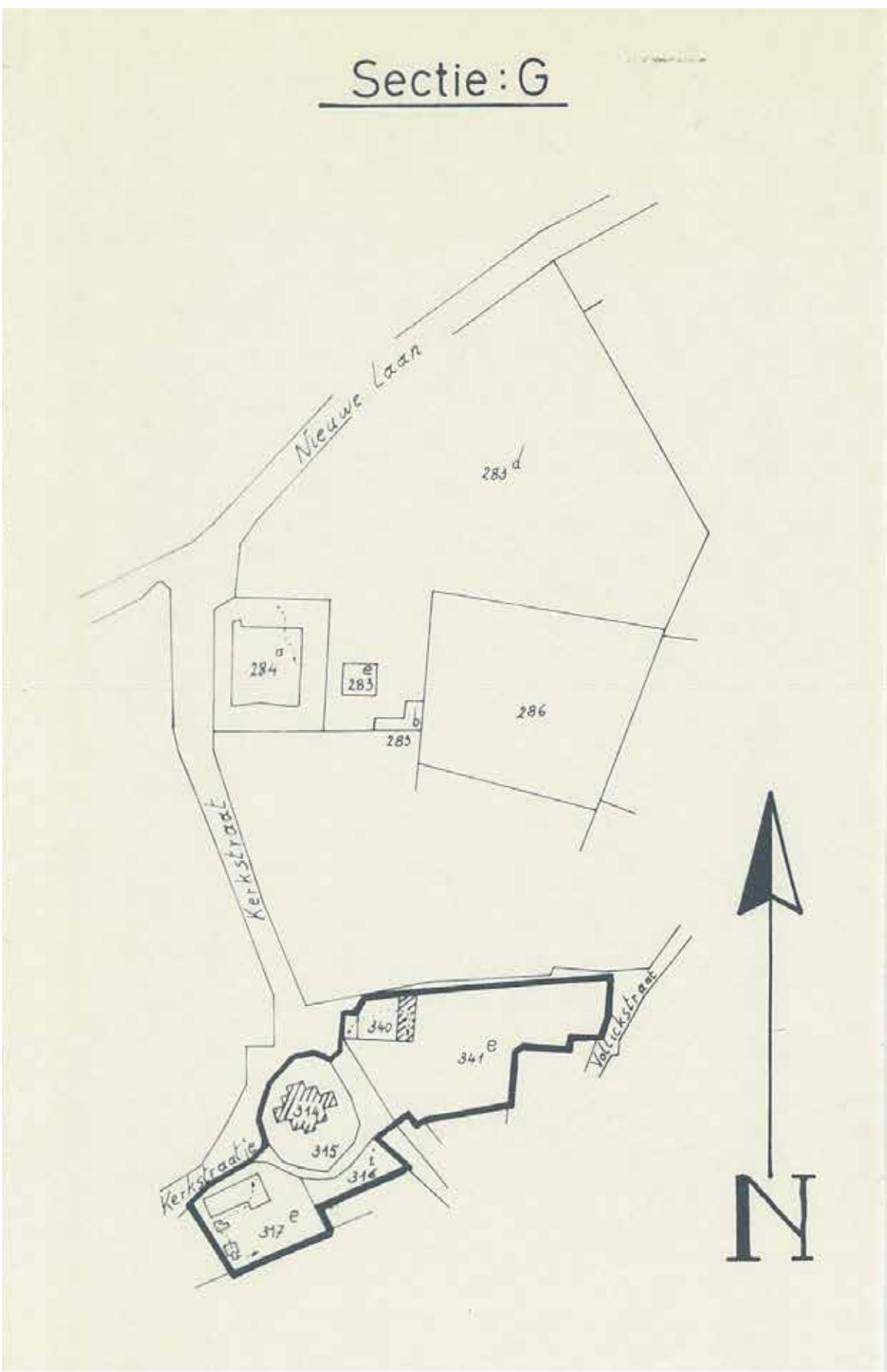
Artikel 4.- Onze Minister van Nederlandse Cultuur en Vlaamse Aangelegenheden is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, 13 september 1976.

[Handwritten signature]

VAN KONINGSWEGE :
De Minister van Nederlandse Cultuur
en Vlaamse Aangelegenheden,

[Handwritten signature]

Beschermingsbesluit

In 1976 werden de Sint-Stefanuskerk en de pastorie van Brussegem beschermd als monument. De omgeving van de kerk en de pastorie werd beschermd als landschap.

De pastorie (perceel 340)

Beschermd als monument, samen met de kerk, sinds 13 september 1976. De pastorie is ook deel van de bescherming als cultuurhistorisch landschap ‘Kerk en Pastorie Sint-Stefanus-parochie: omgeving’.
De huidige pastorie werd gebouwd in 1763, en is intussen verkocht aan een privé-eigenaar.

Tiendenschuur

Voor de pastorie lag een tiendenschuur. Deze werd afgebroken

Hoeve (perceel 317e)

Langestreckte hoeve uit de 19e eeuw. Deze werd afgebroken en er staat nu een hedendaagse nieuwbouw.

In het beheerpslan staat volgende te lezen:
Volgens het advies van Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed in de brief van 12 oktober 2009 werd volgende aangegeven:

*Op het perceel werd in het verleden een langgestrekt volume gesloopt dat maat- en richtinggevend was voor het pleintje en beeldbepalend voor het beschermde landschap. Deze sloop werd uitzonderlijk toegestaan door onze dienst gezien de slechte bouwtechnische toestand van het gebouw.
Vanuit het standpunt van de monumentenzorg werd in ons vorig advies van 8 december 2008 gevraagd terug te gaan naar het gabariet en de inplanting van het historische volume.
De huidige aanvraag is conform dit advies. Het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, adviseert bovenvermelde aanvraag bijgevolg gunstig, mits volgende voorwaarden.
- Op 8 april 2008 werd ons per mail een voorontwerp toegestuurd. Dit voorontwerp werd door ons goedgekeurd. De huidige aanvraag wijkt op een aantal punten van dit voorontwerp af. Wat de voorgevel betreft geeft onze dienst de voorkeur aan het ontwerp van het voorontwerp. De gevel wordt hier gekenmerkt door een inkompartij benadrukt door vrijwel gesloten houten schrijnwerk en een houten garagepoort. In het dakvlak aan de voorkant zaten geen dakvlakramen. De huidige aanvraag moet in functie van het voorontwerp aangepast worden.
- Het bakstenen metselwerk dient gekaleid te worden.*

Rechts:
1. Historische foto, zicht op Sint-Stefanuskerk en afgebroken hoeve.
Bron: inventarisonroerenderfgoed.be.
2. Historische foto, zicht op Sint-Stefanuskerk en afgebroken hoeve.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p.70.
3. Historische foto, zicht op Sint-Stefanuskerk en op de achtergrond de pastorie en de afgebroken tiendenschuur.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p.66.
4. Historische foto, zicht vanaf de pastorietuin op de Sint-Stefanuskerk en op de voorgrond de afgebroken tiendenschuur.
Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p.71.

1

2

3

4

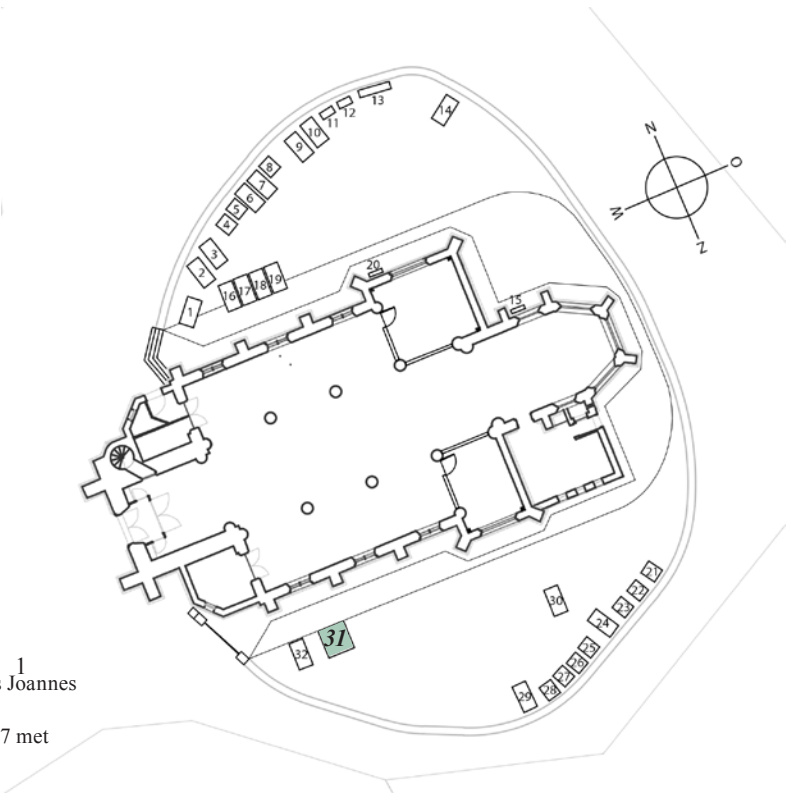
2.5 Kerkhof en kerkhofmuur

De kerk en het kerkhof liggen hoger dan het niveau van het Brussegemplein en de Brussegemkerkstraat. Enkel aan de westzijde ligt het niveau van het kerkhof op gelijke hoogte met het niveau van het Brussegemplein.

De kerkhofmuur is opgebouwd uit hetzelfde materiaal als het oudste deel van de kerk (koor en transept) namelijk witte natuursteen. Aan de westelijke zijde wordt het kerkhof afgesloten door een metalen poortje. Aan de zuidelijke zijde ligt er langs de kerkhofmuur een voetgangerspadje.

Op historische kaarten is een cirkelvormige ommuring reeds te zien volledig rondom de kerk. Deze muur werd aan de westelijke zijde verbouwd toen de kerk werd vergroot. Oorspronkelijk was de muur aan de noordzijde onderbroken door trappen, die leidden naar een later dichtgemetseld noordportaal. Ook aan de oostzijde was er een doorbreking en trap. Langs hier had de pastoor rechtstreeks toegang tot de sacristie en de kerk. Het kerkhof wordt omringd door een beukenhaag, vlak langs de kerkhofmuur. De grafstenen liggen vooral langs de kerkhofmuur op het kerkhof, zoals te zien op het plan, opgemaakt door Gisèle Gantois in het beheersplan.

Het kerkhof werd in 2015 vergroend en bevat een beperkte selectie graftekens uit de late 19e en 20e eeuw. De inventaris vermeldt als opmerkelijk graf dat van Petrus Joannes De Cock (+ 1892) en familie. Een portiekgraf met zerk, omheining en een kleine sarcofaag. (nummer 31 op het grondplan van het kerkhof)

Links:

1. Grondplan kerkhof met graven, in het groen het graf van Petrus Joannes De Cock en familie.

Bron: beheersplan opgemaakt door architecte Gisèle Gantois, p. 77 met eigen bewerking.

Rechts:

2. Zicht naar zuidelijke zijde kerkhof

3. Graf van Petrus Joannes De Cock en familie

4. Zicht naar noordelijke

5. Zicht naar oostelijke zijde kerkhof

6. Voetgangerspadje

7. Zicht naar noordelijke zijde kerkhof

2.6 Erfgoedwaarden

Hieronder wordt het hoofdstuk IV “Beschrijving van de erfgoedwaarden van het onroerend erfgoed” integraal overgenomen uit het beheersplan, opgemaakt door Gisèle Gantois (24.10.2017).

Erfgoedwaarde bepaald door historische karakteristieken:

In het beschermingsbesluit staan geen specifieke erfgoedwaarden beschreven.

We kunnen echter stellen dat de erfgoedwaarde van de Sint-Stefanuskerk wordt bepaald door haar historische karakteristieken die zowel van archeologische, stedenbouwkundige, architecturale als van artistieke aard zijn.

De geschiedenis van de kerk is goed gedocumenteerd zowel met plannen als met historische foto's van voor de verbouwing in 1903. Verschillende getuigen van de belangrijke bouwperiode begin van de vorige eeuw zijn nog aanwezig wat de kerk ook vanuit archeologisch standpunt interessant maakt.

De historische waarde van de kerk vertaalt zich:

Archeologisch

De Sint-Stefanuskerk is een typisch voorbeeld van hoe op het einde van de 19de begin 20ste eeuw in neo-gotische stijl bestaande kerken werden vergroot.

De sporen van de verbouwing zijn nog duidelijk te traceren en belangrijke onderdelen van de vroegere kerk zijn nog aanwezig zoals koor en transept.

Kleine, maar bijzondere bouwkundige details verwijzen naar de oudste bouwfase.

Architect Dhaeyer maakte een gedetailleerde opmeting van de 16de eeuwse kerk met 15de eeuwse toren zodat de exacte locatie van vroegere funderingen gekend is.

Het verdient aanbeveling om indien werken worden uitgevoerd in het interieur thv de vloeren bijvoorbeeld in het kader van verwarming of in de omliggende groenzone de nodige aandacht te besteden aan archeologie.

Stedenbouwkundige - contextwaarde

Gebaseerd op voorliggende studie kunnen we zeker stellen dat de kerk vanuit historische oogpunt belangrijk is en mee aan de basis ligt van de ruimtelijke structuur van Brussegem. (Historische waarde en ruimtelijk-structurerend) Het stratenpatroon heeft zich rond de kerk ontwikkeld. Dit vertaalt zich stedenbouwkundig in de centrale ligging in het dorp. De kerk fungeert vandaag als referentie punt en is sterk beeldbepalend mede door haar verhoogde ligging.

Architecturaal

Behalve de ingreep van tweede helft 20ste eeuw, waarbij de 18de eeuwse verbouwing aan het koor ongedaan werd gemaakt is het oudste gedeelte van de kerk met koor en dwarsbeuk dat opklimt tot in de 16de eeuw, behoorlijk gaaf gebleven. Alhoewel de bouwgeschiedenis met de twee belangrijke bouwfasen van 16de en van begin 20ste nog duidelijk afleesbaar is, vormt de kerk een coherent geheel uitgevoerd in kalkzandsteen uit de streek aangevuld met Euville Marbrier en Gobertange. De vergrote kerk is evenwichtig opgebouwd in harmonie met de oudere delen van de vroegere 16de eeuwse kerk.

Artistiek

Doorheen de eeuwen werden een aantal artistiek waardevolle goederen aangekocht speciaal voor de kerk. Dit gebeurde vooral in de 18de eeuw waarbij drie altaren werden geplaatst: een portiekaltaar in het hoogkoor, het Sint-Stefanusaltaar in het zuidelijke transept en het O.-L.-Vrouwaltaar in het noordelijk transept. Tegelijk werden ook 6 schilderijen aangekocht bij een Vlaamse onbekende meester die werden geïntegreerd in de lambrisering van het koor. Het altaar werd voorzien van een schilderij met Calvarie.

Het koor vormde een harmonieus geheel.

In 1837 bouwde Antoine Coffin voor de toenmalige drie parochies van Brussegem (Ossel, Oppem en Sint-Stefanus) een balustrade orgel. Het wordt gekenmerkt door een zorgvuldige afwerking en maakte integraal deel uit van de oude kerk.

Later rond 1930 werden er in de noordelijke, noordoostelijke, zuidelijke en zuidoostelijke koorramen en in de transeptramen glas-in-lood ramen geplaatst die het geheel afwerkten.

Op verschillende plaatsen in de kerk bevinden zich een aantal fraai gebeeldhouwde kraagsteentjes.

Architect Dhaeyer recupereerde twee origineel gotische deuromkaderingen voorzien van kraagsteentjes. Een ervan was de vroegere omkadering van het later dichtgemetselde noordportaal, en de andere was de vroegere toegang tot de sacristie. Dhaeyer maakte gedetailleerde opmetingen van deze omkaderingen.

Erfgoedwaarde bepaald door hedendaagse betekenissen:

De kerk is beeldbepalend in het dorp en is opgenomen in het collectief geheugen van de Brussegemnaars.

Deze kerk heeft door haar onafgebroken gebruik als ontmoetingsplaats een belangrijke sociale betekenis. De oorspronkelijke religieuze betekenis blijft bestaan. De religieuze invulling voor de katholieke eredienst garandeerde tot voor kort de continuïteit voor wat betreft gebruik.

De kerk als gemeenschapsruimte heeft in die zin ook een culturele betekenis. De toekomstige herbestemming wordt dan ook best in die richting gezocht.

2.7 Omliggend erfgoed

Vierkantshoeve Torenhof
Beschermd als monument sinds 1976 omwille van algemeen belang. De oudste kern van de gebouwen gaat terug tot de 17e eeuw. De hoeve bevat onder andere een heren- en onderboerenhuis. Deze gebouwen liggen rondom een rechthoekige binnenplaats. De onmiddellijke omgeving van de hoeve is beschermd als cultuurhistorisch landschap sinds 1976.

Park en moestuin van het kasteel van Ossel
Beide zijn opgenomen in de inventaris van historische tuinen en parken. Landgoed bij een hoeve, verbouwd in 1705 tot ‘huis van plaisantie’. Het domein bevat een moes-en fruittuin en een park met waterpartij. Het geheel is aangelegd in verschillende fasen tussen 1851 en 1889.

Park van kasteel van Wolvendaal
Beide zijn opgenomen in de inventaris van historische tuinen en parken. Park aangelegd in de jaren 1890 rond een “huis van plaisantie” van 1753. Dit laatste werd in 1892 verbouwd tot een eclectisch kasteel. Tegenwoordig is dit een openbaar park.

2

3

4

1

Links:
1. kaart met aanduiding omliggend erfgoed.
(1. Sint-Stefanuskerk Brussegem)

Rechts:
2. Vierkantshoeve Torenhof. Bron: inventaris.onroerenderfgoed.be
3. Park van het kasteel van Ossel. Bron: inventaris.onroerenderfgoed.be
4. Park van het kasteel van Wolvendaal.
Bron: inventaris.onroerenderfgoed.be

2.8 Kerken in de omgeving

In 2017 werd een kerkenbeleidsplan opgesteld en goedgekeurd voor de kerken in de gemeente Merchtem en deelgemeenten. Dit kerkenbeleidsplan werd ook volledig opgenomen als bijlage bij het beheersplan. Hieronder wordt er een korte samenvatting gegeven per kerk.

Brussegem

Visie in kerkenbeleidsplan: nevenbestemming (gedeeld gebruik). Gefaseerde opdeling voor de periode 2017-2020.

Onze-Lieve-Vrouw-ter-noodt (Merchtem)

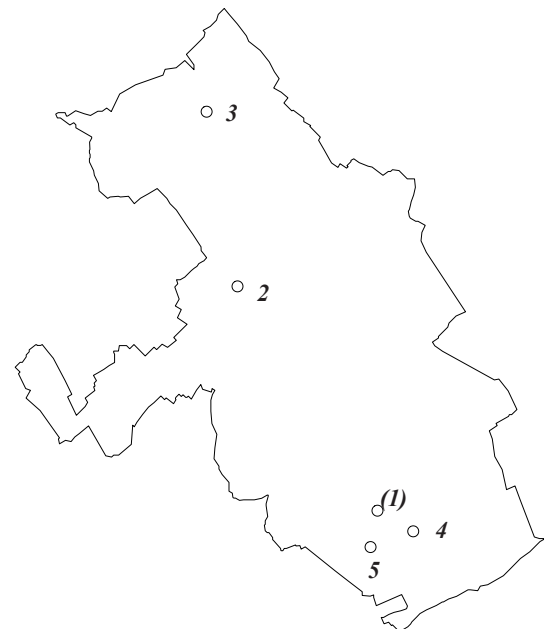
Parochiekerk kwam tot stand in verschillende bouwfasen,waarbij de oudste kern terug gaat tot de 14e eeuw. Beschermd als monument sinds 1938

- Actueel gebruik: de eredienst is de hoofdfunctie, met culturele manifestaties als nevenfunctie.
- Visie in kerkenbeleidsplan: centrumkerk voor de pastorale zone de Bron (Merchtem). Bestemd voor de eredienst met valorisatie.

Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen (Peizegem)

Neogotische parochiekerk gebouwd naar aanleiding van de oprichting van de nieuwe parochie Tenbosch in de jaren 1870. Het kerkhof dat oorspronkelijk de kerk omringde, werd ontruimd.

- Actueel gebruik: per maand vindt er één zondagsviering plaats, er zijn ook grotere vieringen (doopsel, huwelijk, uitvaart...). De kerk is het hele jaar door open voor bezoek en bezinning. Als nevenfunctie wordt er opengestaan voor culturele manifestaties. Op dit moment vinden er al af en toe concerten plaats van plaatselijke verenigingen.
- Visie in kerkenbeleidsplan: eredienst met valorisatie. Nevenbestemming wordt op termijn in overweging genomen.

Sint-Jan-Baptist (Brussegem)

Parochiekerk met ommuurd kerkhof, beschermd als monument sinds 2002. Het orgel werd al eerder beschermd, in 1979. De kerk heeft een complexe bouwgeschiedenis, de oudste kern gaat terug tot circa 1300.

- Actueel gebruik: er vinden meerdere keren per maand erediensten plaats. Enkele concerten per jaar, deelname aan “open kerkendagen”, tentoonstellingen en infovergaderingen.
- Visie in kerkenbeleidsplan: eredienst met valorisatie. Hoofdkerk voor de fuserende parochies Brussegem, Ossel en Hamme.

Sint-Gudula (Hamme)

Beschermd als monument sinds 1943. Kerk, kerkhof en omgeving zijn beschermd als cultuurhistorisch landschap sinds 1947. De kerk kent een rijke bouwgeschiedenis, de oudste delen zouden dateren uit het begin van de 13e eeuw.

- Actueel gebruik: er vinden vieringen plaats om de 14 dagen, ook doopsels, huwelijke, uitvaarten. Enkele concerten per jaar, jaarlijks een causerie, fototentoonstelling.
- Visie in kerkenbeleidsplan: nevenbestemming. Na de restauratie van de Sint-Jan Baptistkerk in Ossel herbestemming.

2

3

4

5

Links:
1. Kaart met aanduiding kerken
(1. Sint-Stefanus Brussegem)

Rechts:
2. Onze-Lieve-Vrouw-ter-noodt
3. Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen
4. Sint-Jan-Baptist
5. Sint-Gudula

3. Analyse van de omgeving

3.1 Brussegem op een heuvel tussen diepe valleien.

Het dorp Brussegem kent een zeer oude ontstaansgeschiedenis. Het werd opgericht in de Frankische tijd onder de naam “Brussingaheim”. De plaatsnaam Brussegem verwijst naar een Frankisch hof als oorsprong van de plaats. Dit zou gaan om het Torenhof, het vroegere hof ten Abbeele.

Brussegem is altijd een onafhankelijke gemeente geweest, tot het in 1977 een deelgemeente van Merchtem werd. Brussegem is gelegen in het zuidelijk gedeelte van Merchtem. Dit gebied kent sterke geografische verschillen tussen noord en zuid. Het noordelijke gedeelte is gelegen in de zandleemstreek, het zuidelijke gedeelte ligt in de leemstreek en kent daardoor een veel sterker golvend en plaatselijk heuvelachtig reliëf.

Het gebied is diep versneden door talrijke beekvalleien. De meeste beken in de leemstreek lopen in zuidwest-noordoostrichting en hebben het leemplateau in langgerekte ruggen verdeeld door uitschuring van vrij diepe valleien. In het zuiden hebben de bovenlopen van de beken opvallend diepe en asymmetrische dalletjes uitgeschuurd. Brussegem is ontstaan op één van de hoogtes tussen deze dalen.

Ook merken we enkele belangrijke bossen op die zijn ontstaan op deze vruchtbare heuvels, vooral in het oosten van het gebied. (oa het Foeksenbos (A))

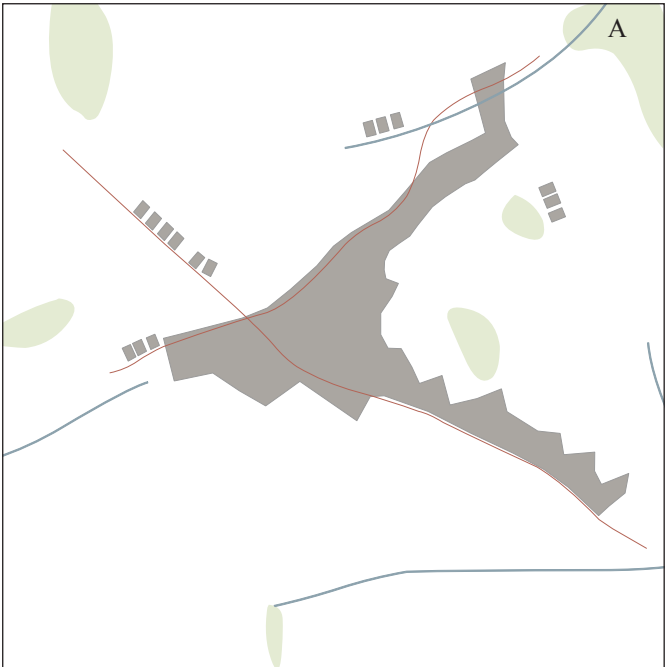
Links:

- 1. Schema voornaamste bebouwing en bossen in Brussegem
- 2. Foto zicht op Sint-Stefaniuskerk en brouwerijtoren Belgor.

Bron: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121215/beelden>

Rechts:

- 1. Ferrariskaart, 1777. Bron: www.geopunt.be
- 2. Luchtfoto Brussegem en omgeving. Bron: www.geopunt.be

1.
50

2.

1.

2.

3.2 Historische evolutie van de dorpskern

De dorpskern ligt middenin een zeer landelijk en vruchtbaar gebied. Merchtem wordt gezien als hoofddorp, Brussegem en Peizegem als belangrijkste kernen in het buitengebied. We weten reeds dat Brussegem zijn oorsprong kent vanuit de Frankische tijd. Sinds het ontstaan is de kern van het dorp dezelfde gebleven.

Op de opeenvolgende historische kaarten zien we dat het historische stratenpatroon nog steeds leesbaar is. Het dorp is ontstaan in de oksel van een oude heirbaan (Romeinse baan). Opvallend is dat er een stratenparcours is aangelegd rondom de kerk, die het historische kerkplein heeft weggenomen en het perspectief op de kerk heeft veranderd.

Doorheen de jaren is de kern dener bebouwd geraakt. Rondom het eigenlijke dorpscentrum is er een weefsel van lintbebouwing ontstaan waarbij de richting hiervan te danken is aan het onderliggende reliëf en de vruchtbare gronden die zich situeren langsheen de beken. De landelijkheid wordt er getypeerd door een overwegend open bebouwingstypologie.

De verschillende dorpen van Merchtem vertonen deze zelfde typologie en worden onderling verbonden door lintbebouwing. Deze bebouwing situeert zich voornamelijk langsheen de Brusselsesteenweg die gelijk ook de belangrijkste verkeersstructuur doorheen het gebied vormt.

- Links:
- 1. Foto Brussegemplein
- Rechts:
- 2. Ferrariskaart, 1777. Bron: www.geopunt.be
 - 3. Atlas der Buurtwegen, 1841. Bron: www.geopunt.be
 - 4. Vandermaelen kaart, 1946-1953. Bron: www.geopunt.be
 - 5. GRB-kaart, 2017. Bron: www.geopunt.be

1.
52

2.

3.

4.

5.

3.3 Betekenisvolle buitenruimtes in de dorpskern

Het Brussegemplein met zijn Sint-Stefanuskerk vormt het hart van Brussegem. De kerk dateert uit de 15de eeuw en is omgeven door een ommuurd cirkelvormig kerkhof, met een beperkte selectie graftekens uit de late 19de en 20ste eeuw. Erg opvallend is het grote hoogteverschil van bijna 5 meter tussen de voor- en achterkant van de kerk die haar schijnbaar op een sokkel plaatst. Het nieuwe kerkhof ligt even verderop langsheen de Brusselse-steenweg.

De Sint-Stefanuskerk is beschermd als monument. Ook het kerkpad, kerkhof en kerkhofmuur worden hier mee in opgenomen. De omgeving van de kerk en de bijhorende pastorie is beschermd als cultuurhistorisch landschap (rood gekleurd).

Het Brussegemplein vormt het hart van Brussegem, mede door de aanwezigheid van het gemeenschapscentrum. De ruimte zelf is gefragmenteerd ingericht, en vooral gereserveerd voor parkeren. Het plein heeft momenteel een erg beperkte verblijfskwaliteit. Ook de open bebouwing rondom het plein is van een wisselende kwaliteit.

- Links:
- 1. Zicht op kerk vanuit Dorpstraat
 - 2. Zicht op speeltuintje voor gemeenschapscentrum
 - 3. Zicht op kerkhof omheen kerk
 - 4. Zicht vanuit gemeenschapscentrum op kerk en kerkhof

Rechts:

Kaart met buitenruimtes, aanduiding beschermd cultuurhistorisch landschap

1.

2.

3.

4.

3.4 Publieke functies in de dorpskern

De landelijke kern kent vooral in de Dorpstraat, de Brussegemkerkstraat en de Nieuwelaan gesloten bebouwing. Allerhande basisvoorzieningen, maar ook enkele gemeenschapsvoorzieningen zijn hier aanwezig.

Naast de kerk ligt er een bibliotheek met gemeenschapscentrum dat gehuisvest is in het gerenoveerd oud gemeentehuis. Hier repeteert oa de lokale fanfare, oefent de muziekschool en enkele polyvalente zaaltjes worden er verhuurd voor divers gebruik. De pastorie van de Sint-Stefanusparochie, gebouwd in 1769, is gelegen ten oosten van de kerk en is beschermd als monument. In de Dorpstraat bevindt zich de kleuter- en vrije basisschool ‘Rinkeling’. Ten noordwesten van de kerk, middenin het centrum, bevindt zich de vroegere brouwerijtoren van Belgor. Hier zijn nu wooneenheden in ondergebracht. Een beetje verderop ligt het beschermd monument ‘Het torenhof’, waar Brussegem zijn ontstaansgeschiedenis aan zou danken. Vandaag de dag is het een appel-en perengaard met winkel waar streekproducten verkocht worden. Ten zuidwesten van de kern, aan de overzijde van de Brusselse-steenweg bevindt zich een feestzaal, groot sportcomplex met voetbalterreinen en een sporthal.

De Brusselsesteenweg is de belangrijkste verbindingssas doorheen de gemeente; ze rijgt alle deelegemeentes aan elkaar. Tegelijk splitst deze drukke steenweg het dorp in twee delen.

- Links:
- 1. Bibliotheek en gemeenschapscentrum
 - 2. Polyvalente ruimte in gemeenschapscentrum
 - 3. Voorgevel school ‘Rinkeling’
 - 4. Binnenspeelplaats school ‘Rinkeling’

Rechts:

Kaart met publieke functies

1.

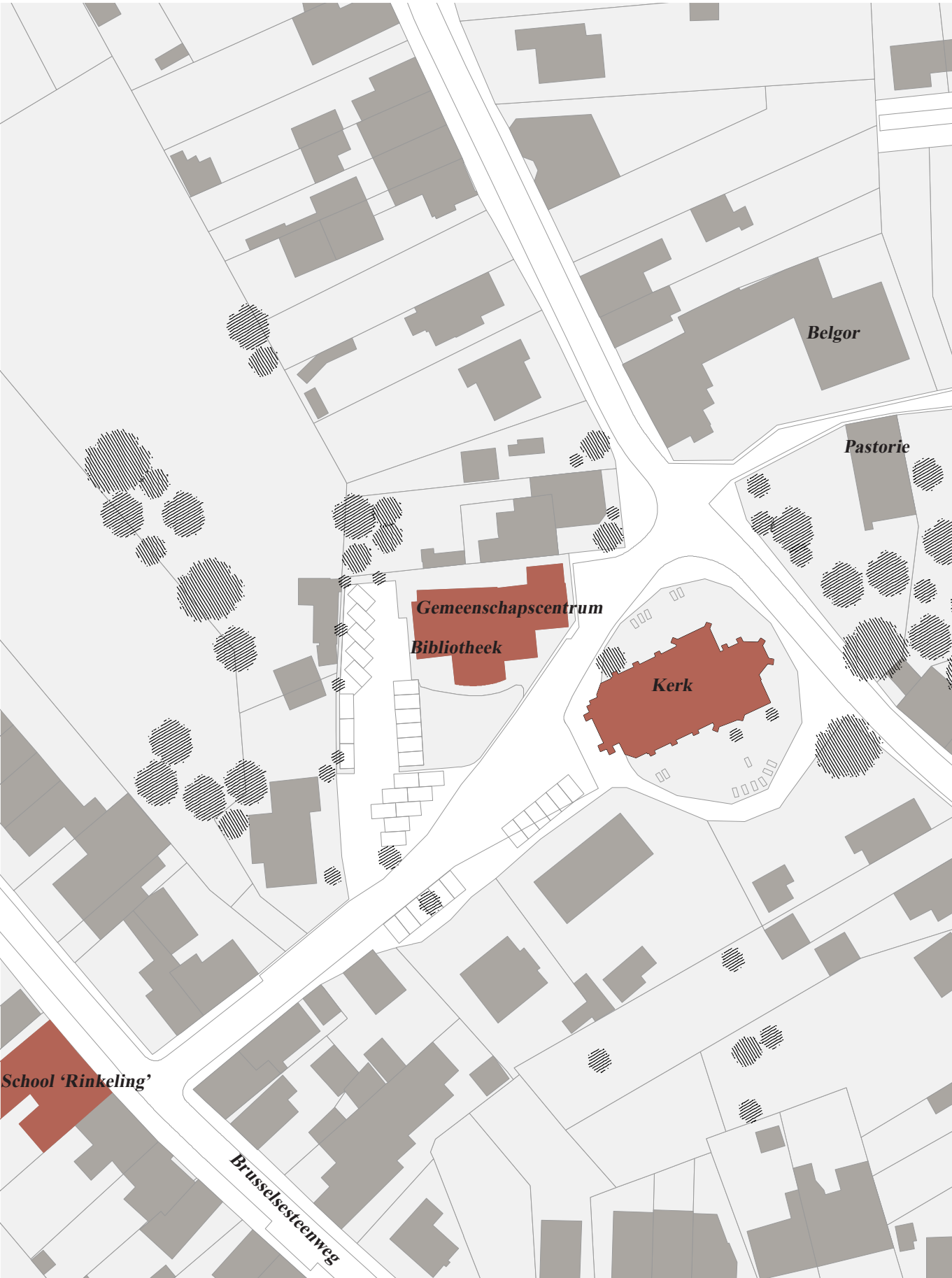
2.

3.

4.

3.5 Snelle en trage verbindingen

Zoals eerder vermeld, vormt de Brusselsesteenweg de belangrijkste circulatieas tussen de verschillende dorpen van de omgeving.

In het centrum van Brussegem zelf bevindt zich de meeste activiteit langsheen de Dorpstraat, de Brussegemkerkstraat en het Brussegemplein dat deze twee met elkaar verbindt.

Rondom de kerk is er een verhard wandelpad aangelegd, dat enkel toegankelijk is voor voetgangers en fietsers. Ook tussen de pastorie en Belgor mondt een voetgangersverbinding uit die het Brussegemplein verbindt met de Vollickstraat.

- Links:
- 1. Zicht op kerk vanuit Dorpstraat
 - 2. Zicht vanop Brussegemplein naar Dorpstraat
 - 3. Zicht langsheen kerkhof naar Brussegemkerkstraat
 - 4. Zicht op kerkhof en voetgangersdoorsteek langsheen kerk

- Rechts:
- Kaart met snelle en trage verbindingen
- A: Brussegemplein verbindt Dorpstraat met kerk, omringd met parking
 - B: Brussegemkerkstraat
 - C: Toegang tot bibliotheek en gemeenschapscentrum
 - D: Wandelweg rond kerk langsheen historische begraafplaats
 - E: Voetgangersweg langsheen kerk
 - F: Voetgangersweg, verbinding tussen Brussegemplein en Vollickstraat

1.

2.

3.

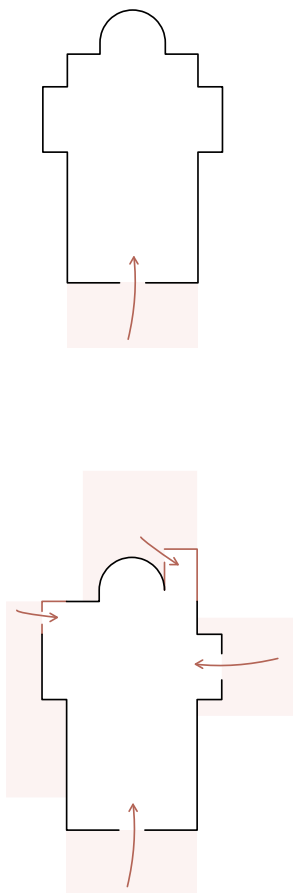
4.

4. Scheppen van een nieuw kader

4.1. Openen Kerk

Een ruimte wordt in belangrijke mate gestructureerd en ervaren door er in te bewegen. De centrale inkom, symmetrische opbouw en axiale structuur van de meeste kerkgebouwen versterken het symbolische, religieuze karakter van het interieur door de maximale oriëntatie op het altaar. Een eenvoudige ingreep op dit circulatiepatroon kan het karakter van een kerkruimte al ingrijpend veranderen. Hetzelfde voor de buitenruimte: in het klassieke kerkenplan wordt enkel de publieke ruimte vóór de kerk geactiveerd; de eventueel aangebouwde koren en kapellen vervullen hier vaak geen rol. Door het creëren van nieuwe toegangen of het zorgvuldig toevoegen van nieuwe buitenvolumes kunnen nieuwe plekken ontstaan met een onderscheiden karakter: een informeel buurtpleintje, een logistiek punt met sorteerstraat, een nieuwe zijdelingse as, enz.

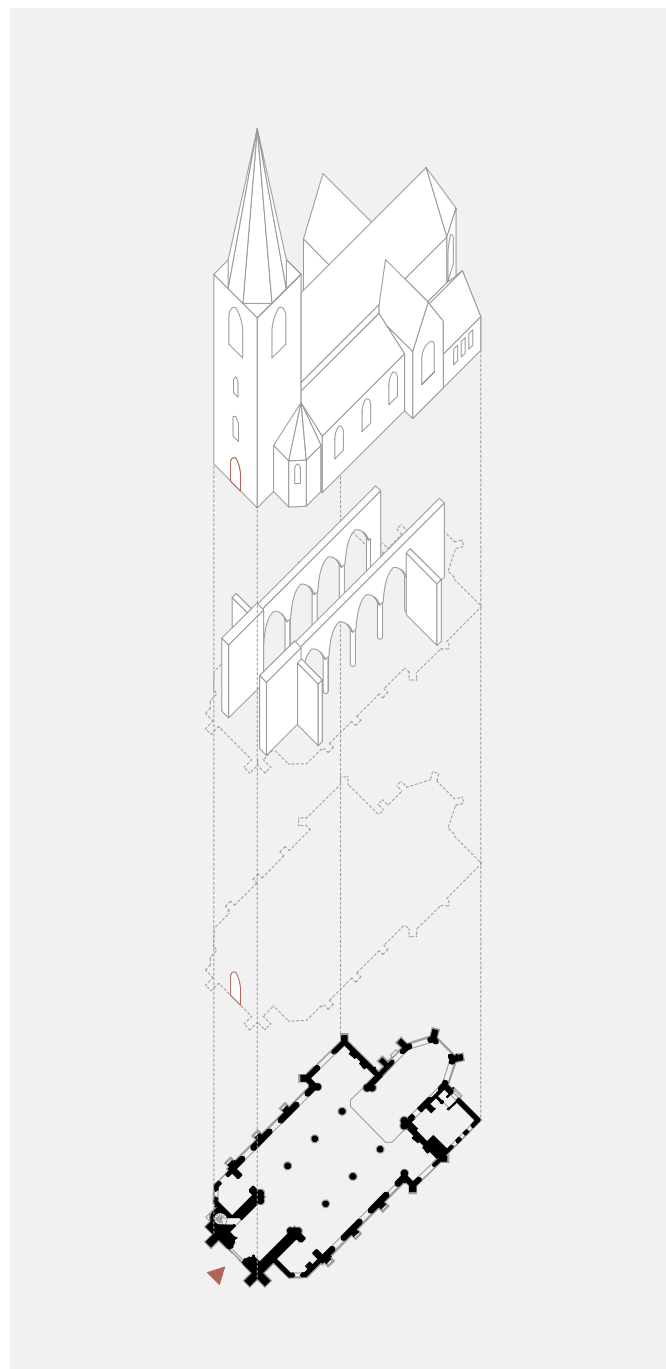
1.

2.

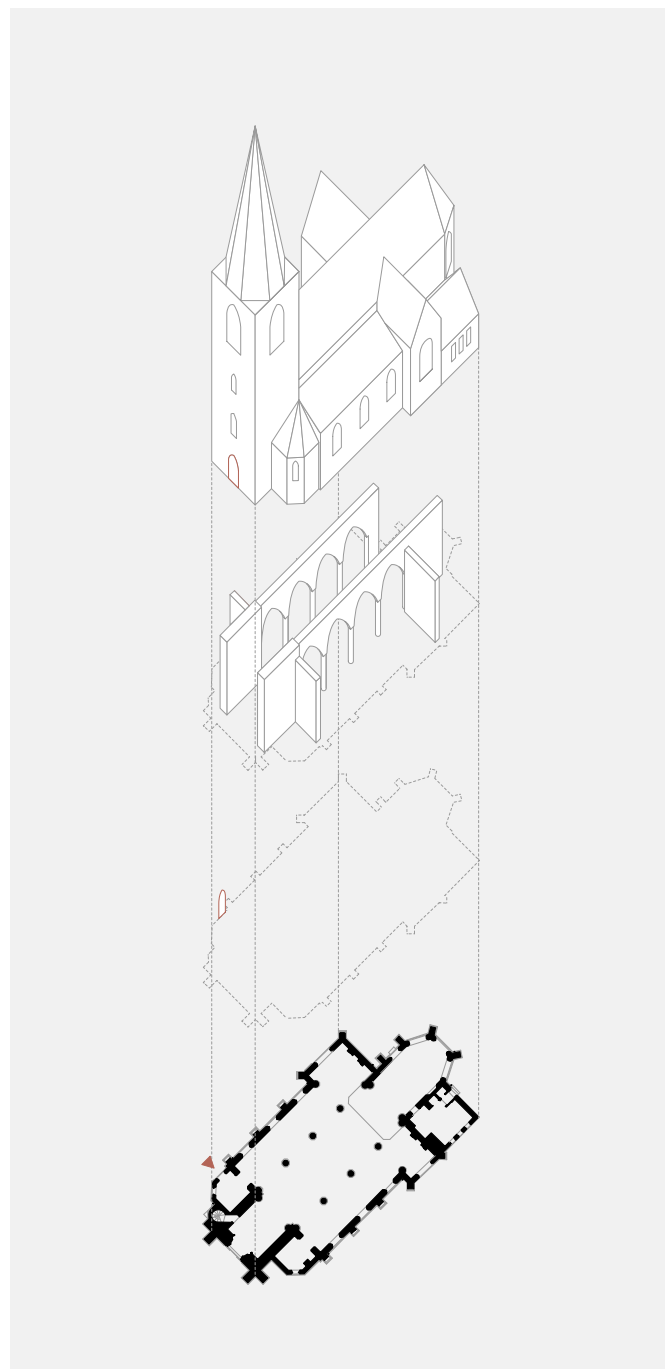
Links:
Schema toegangen met publieke pleinen

Rechts:
1. Beeld van een denkbeeldig gotisch interieur zonder aankleding, eerste helft van de 17de eeuw. Bron: Divine Interiors: Experience Churches in the Age of Rubens, p. 127
2. Dirck van Delen, Kerkinterieur tijdens de beeldenstorm, 1630. Bron: Divine Interiors: Experience Churches in the Age of Rubens, p. 136

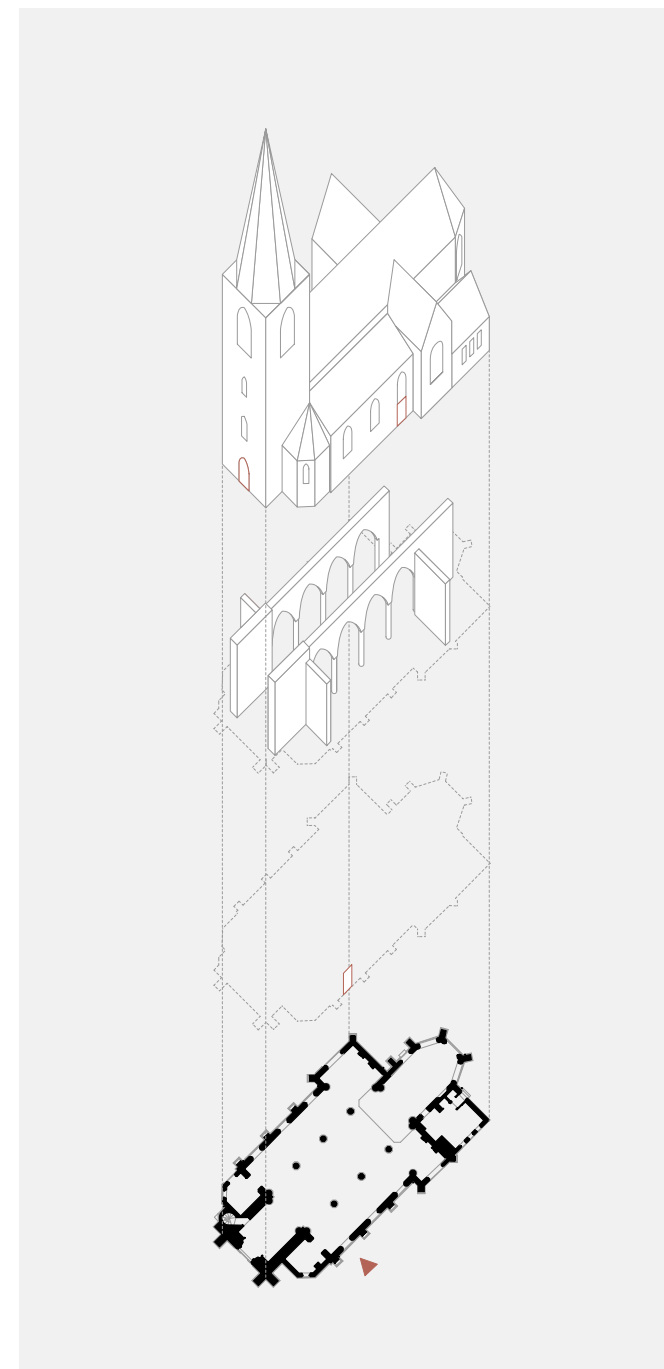
Optie 1
Eén toegang aan het plein

De bestaande toegang van de kerk blijft de hoofdtoegang. Men komt binnen onderaan in de toren, het meest publieke gedeelte van de kerk. Naarmate men de kerk dieper betreedt, tot achteraan in het koor, wordt de sfeer steeds meer en meer intiem.

Optie 2
Logistieke toegang aan de noordzijde

De bestaande toegang aan de noordzijde van de kerk wordt gebruikt als logistieke ingang. De ingang sluit kort aan bij de nieuwe volumes in de kerk, waardoor de afstand voor leveren en verhuizen verkort wordt.

Optie 3
Kerk openen naar de tuin

De kerk wordt aan de zuidzijde geopend naar de mooie omliggende tuin. Een informelere doorgang verbindt de kerk met de directe buitenruimte.

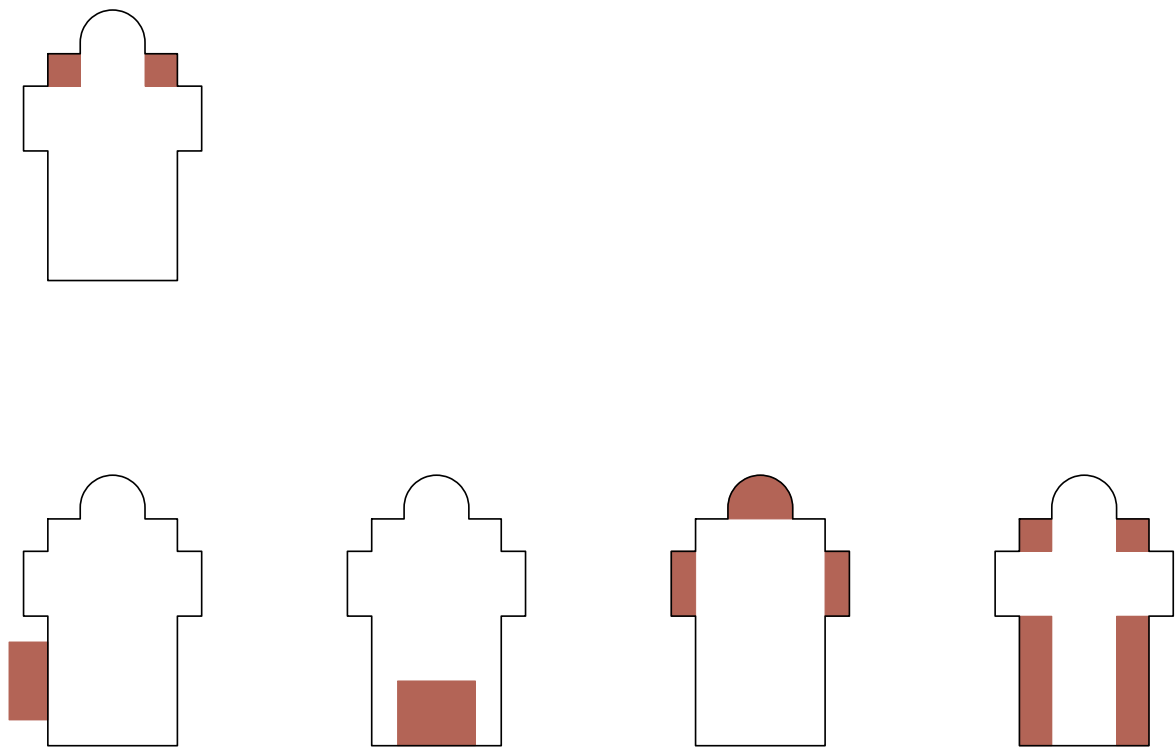

Optie 4
Zuidgevel volledig openen naar de tuin

De zuidgevel wordt volledig opengewerkt naar de tuin. Binnen- en buitenruimte kunnen in mekaar voortvloeien. De kerk krijgt een veel sterkere relatie met de omgeving.

4.2. Indelen Kerk

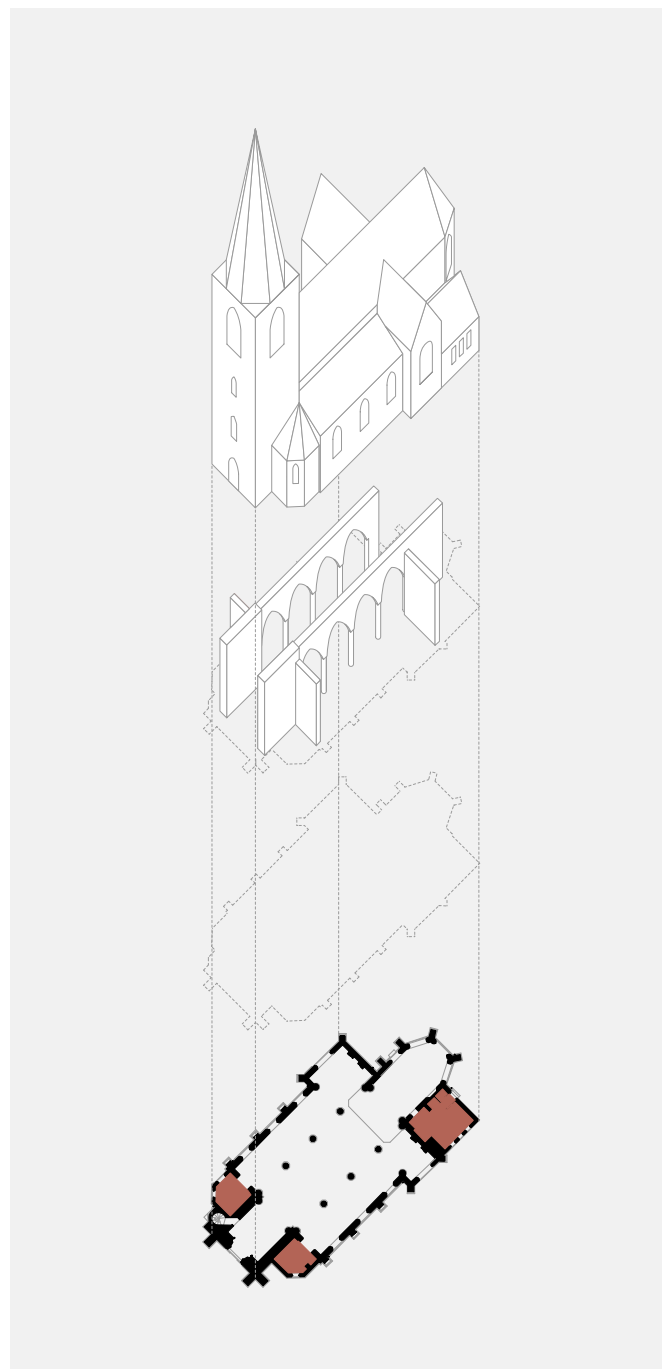
Medegebruik of hergebruik van een kerkgebouw vereist volgens ons functionele en ruimtelijke ingrepen. Vaak is er bijkomende infrastructuur nodig zoals sanitair, kookgelegenheid, technische installaties, bergingen voor meubilair, etc. Het genuanceerd plaatsen en dimensioneren van zulke ‘dienende’ elementen zien wij niet als een ‘probleem’ maar als een ontwerpogave. Daarnaast vraagt medegebruik bijna steeds een vorm van compartimentering of nieuwe volumes. Vaak gaan die laatste met de aandacht lopen. Wij willen het omgekeerde bereiken, nl. een nieuwe, sterke vorm te vinden voor de bestaande ruimte. De voorbeelden op naastliggende pagina tonen dat binnen de geschiedenis van de kerkenbouw een rijke traditie bestaat in het manipuleren en indelen van ruimte.

Links:
Schema indeling dienende ruimte

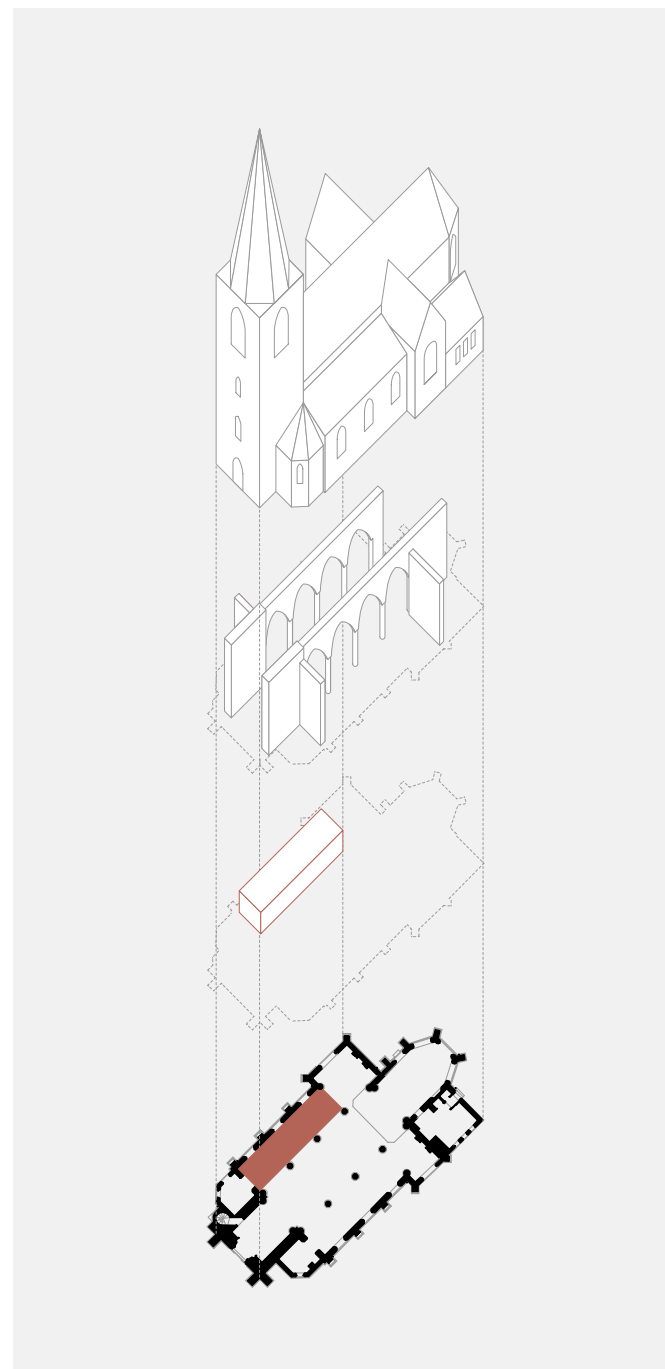
Rechts:
Isaak van Nickelen,
Interieur van een kerk, 1670.
Bron: Divine Interiors: Experience
Churches in the Age of Rubens,
p. 150

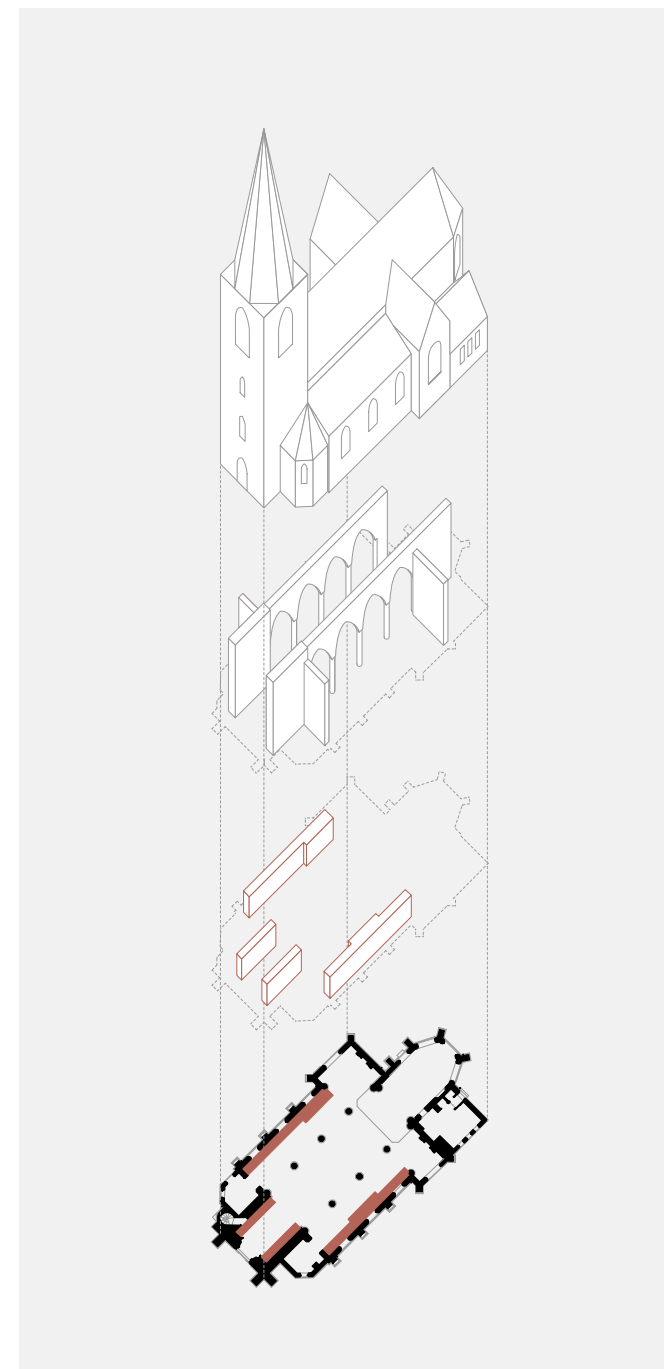
Optie 1
Sacristieën en zijkapellen

De bestaande sacristieën kunnen ingericht worden als dienende ruimtes met bergingen, sanitair en technische ruimte. De kapellen aan de voor- en achterzijde van de zijbeuken zijn ruimtes die makkelijk af te scheiden zijn van de hoofdruimte.

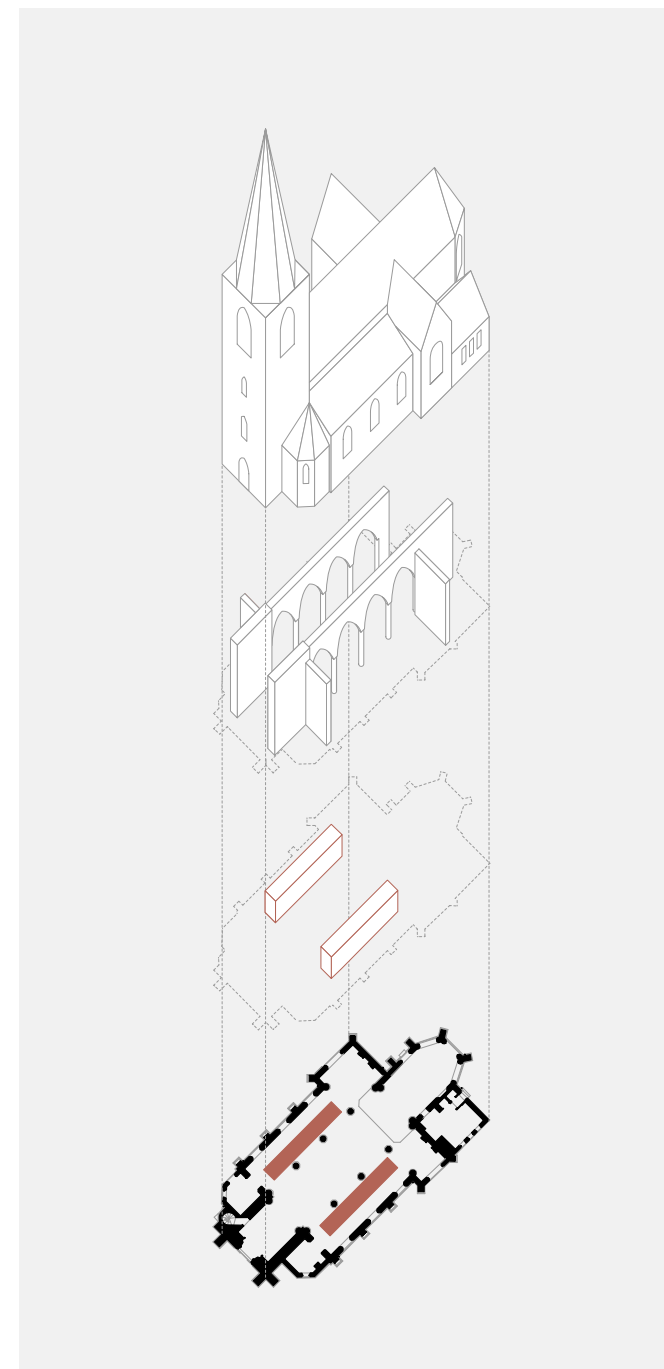
Optie 2
Dienende ruimtes in de zijbeuk

Een nieuw volume dat extra bergruimte en een kitchenette bevat, wordt ontworpen in de zijbeuk. Het volume is zo gepositioneerd dat het de grote kerkruimte makkelijk kan bedienen.

Optie 3
Dienende ruimtes als kasten rondom

Door kasten rondom aan de binnenzijden van de kerkmuren te plaatsen blijft de bruikbare kerkruimte en het zicht op het altaar zo veel mogelijk bewaard. De bergruimte rondom garandeert een zeer flexibel gebruik van de grote zaal.

Optie 4
Dienende ruimtes als losstaand meubel

Compacte kasten worden als een los meubel geplaatst in de grote zaal van de kerk. De kasten zijn langs beide zijden bruikbaar. Door hun opstelling ontstaat er een kleinere ruimte centraal in de kerk, maar is ook de buitenzijde van het meubel bruikbaar als bergruimte.

4.3. Decorum

Als ontwerpteam willen wij een duidelijk standpunt innemen over de architectonische taal van onze ingrepen. Wij geloven in een aanpak die inspiratie haalt uit het bestaande; onze ingrepen mikken op continuïteit eerder dan op contrast of breuk. Hoewel veel kerkgebouwen door de eeuwen heen zijn aangepast en verbouwd, verschijnen ze ons vandaag als één continu geheel. Nieuwe ingrepen, hoe contrasterend ook, gebeurden namelijk steeds vanuit een begrip en respect voor het bestaande. Wij willen hierbij aansluiten en dit streven naar continuïteit terug oppikken. Als voorbeeld hiervan zien we de manier waarop het Londense bureau Caruso St-John de renovatie van het Tate Britain museum heeft aangepakt: daar is het nieuwe nauwelijks te onderscheiden van het oude, en toch zeer hedendaags.

Wij willen met eenzelfde subtiliteit ook het religieuze karakter van een kerkinterieur benaderen. Wij geloven dat zelfs in een context van medegebruik een kerk als kerk kan en mag herkend worden. De betekenis die we geven aan de vorm van een gebouw of de symboliek van zijn interieurdecoratie is cultureel bepaald. Dat wordt duidelijk in de afbeeldingen op naastliggende pagina. Beide schilderijen beelden het interieur af van de Onze-Lieve-Vrouwkathedraal in Antwerpen maar door een andere schilder en vanuit een andere invalshoek. De ene verbeeldt daarbij de protestantse visie, met de nadruk op de ruimte als dusdanig en de activiteiten die er zich afspelen; het andere doek verbeeldt, door de nadruk op het architecturale detail, de katholieke visie van het kerkgebouw als een gewijde, sacrale plaats. Wij geloven in de synergie van beide visies: zoals uiteengezet in de inleiding, pleiten wij voor een ‘desacralisering’ van het kerkgebouw tot een krachtige publieke ruimte die een respectvol gebruik afdwingt.

Links:
Tate Britain, Caruso St. John, 2013. Bron:
<https://www.carusostjohn.com/projects/transforming-tate-britain/>

Rechts:
1. Interieur van een kathedraal,
H.van Steenwijk, 1593.
Bron: Divine Interiors, Baisier, C.
2. Interieur van een kathedraal, Isaak van
Nickelen, 1668.
Bron: Divine Interiors, Baisier, C.

1.

2.

Optie 1 Huidige staat kerk

Optie 2 Kerk zonder stoelen

Optie 3 Schip ontdaan van religieuze symbolen

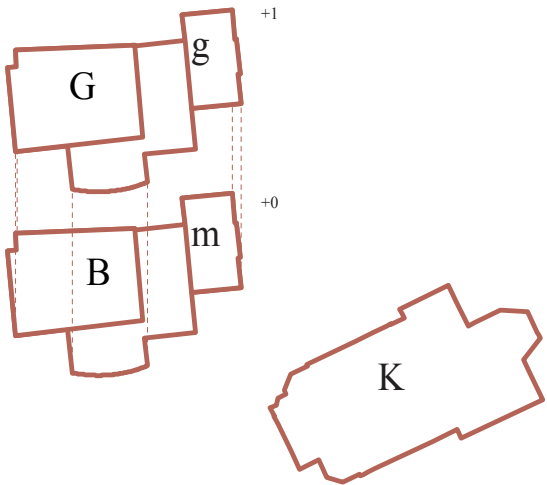
4.4. Programma en gebruik

Brussegem heeft een zeer uitgebreid sociaal-cultureel netwerk dat wordt getrokken door een groot team van enthousiaste vrijwilligers. Om dit in stand te kunnen houden, hebben de verenigingen nood aan voldoende beschikbare ruimte en voorzieningen. De gemeenschapslokalen van het dorp schieten hierin tekort. Er is nood aan extra voorzieningen, maar vooral ook nood aan een hart in het dorp: een plaats voor het verenigingsleven en ontmoeting tussen mensen. Ook de school kan extra ruimte goed gebruiken. Zij heeft een plaatsgebrek voor de naschoolse kinderopvang.

Dit onderzoek probeert een antwoord te bieden aan de verschillende behoeftes van de gemeente. Een reeks variërende ruimtes staan op de verlanglijst. Een eerste oppervlakte-analyse leert ons dat de kerk niet alle behoeftes tegelijk kan vervullen. Er dienen dus keuzes gemaakt te worden. Ook is de kerk geen neutrale ruimte; sommige programma's vinden gemakkelijker een plek dan andere. In verschillende ruimtelijke modellen onderzoeken we combinaties waar telkens een andere nadruk wordt gelegd.

In het dorp zijn de kerk en het gemeenschapscentrum nauw verbonden. We beschouwen ze daarom ook als één samenwerkend geheel.

Huidige configuratie gemeenschapsfuncties

- K Kerk/stilteplek
- G Grote ruimte voor de gemeenschap
- g Kleine ruimte voor de gemeenschap
- B Bibliotheek
- m Kleine ruimte voor muziek

1.
De kerk

*Intieme plek voor verstillings en spiritualiteit te midden van
Brussegem*

2.
Een polyvalente ontmoetingsruimte

*De kerk geeft ruimte(s) aan
hedendaagse behoeftes*

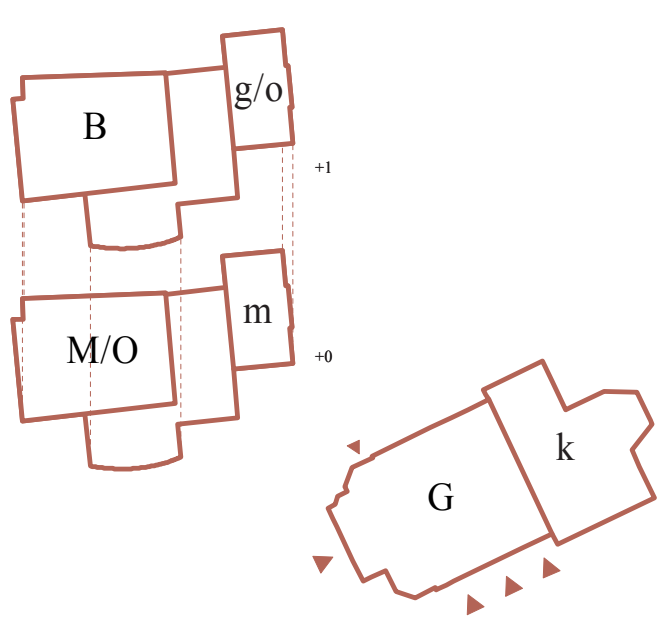
3.
Een bibliotheek

Een nieuwe plek voor de bibliotheek van het dorp

4.
Een plek voor de school

*Naschoolse kinderopvang en studieruimte in een buiten-
gewone setting*

K	Kerk/stilteplek	k	Verkleinde kerk/stilteplek
G	Grote ruimte voor de gemeenschap	g	Kleine ruimte voor de gemeenschap
M	Grote ruimte voor muziek	m	Kleine ruimte voor muziek
O	Naschoolse opvang		(instrumenten)
B	Bibliotheek	b	Bibliotheekkast in grotere ruimte
		f	Foyer

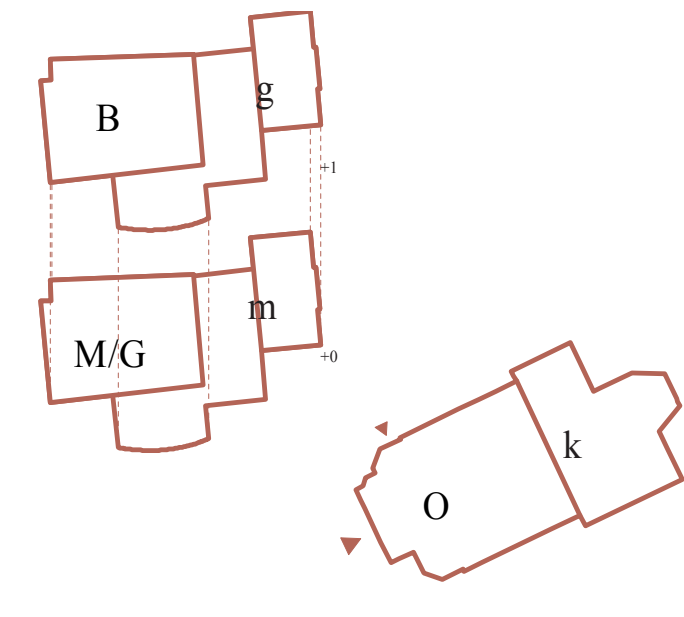

Optie 1
Polyvalente gemeenschaps/kerkruimte met afscheidbare stilteplek in het koor

In de kerk wordt een mobiel scherm geplaatst dat het koor al dan niet van de rest van de kerk kan afscheiden. Hierdoor ontstaat er een intieme stilteplek/verkleinde kerk, die naar behoefte groter kan gemaakt worden. De rest van de kerk wordt ingericht als polyvalente zaal die ter beschikking van de gemeenschap staat.

De bibliotheek op het gelijkvloers van het gemeenschapscentrum verhuist naar boven. Hierdoor krijgt de fanfare extra ruimte om te repeteren. Aanvullend staat de ruimte ook ter beschikking voor de naschoolse kinderopvang.

- Afweging:
- Fanfare kan instrumenten niet permanent laten staan.
 - Bibliotheek is niet langer rolstoel toegankelijk

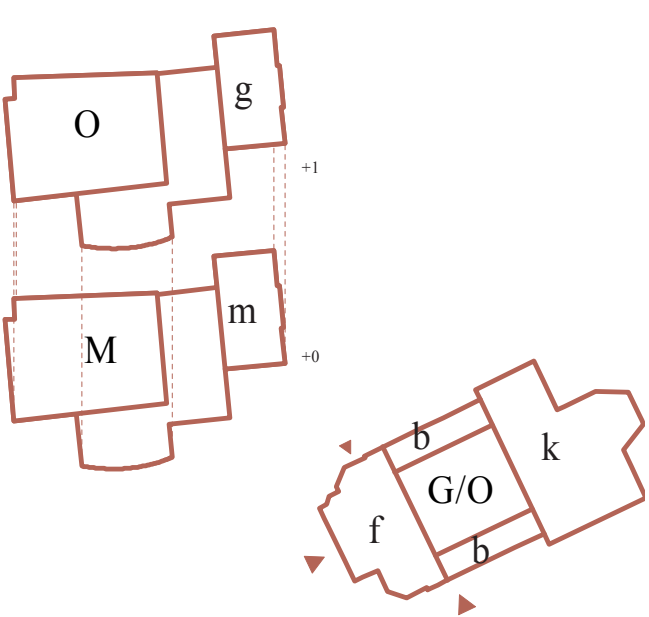

Optie 2
Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

In de kerk wordt een mobiel scherm geplaatst dat het koor al dan niet van de rest van de kerk kan afscheiden. Hierdoor ontstaat er een intieme stilteplek/verkleinde kerk, die naar behoefte groter kan gemaakt worden. De rest van de kerk wordt ingericht als ruimte voor de school, waar ook de naschoolse kinderopvang kan doorgaan.

De bibliotheek op het gelijkvloers van het gemeenschapscentrum verhuist naar boven. Hierdoor krijgt de fanfare extra ruimte om te repeteren. Aanvullend staat de ruimte ook ter beschikking van de gemeenschap voor divers gebruik.

- Afweging:
- Fanfare kan instrumenten niet permanent laten staan.
 - Bibliotheek is niet langer rolstoel toegankelijk
 - Voldoende sanitair voor naschoolse kinderopvang voorzien in kerk is moeilijk

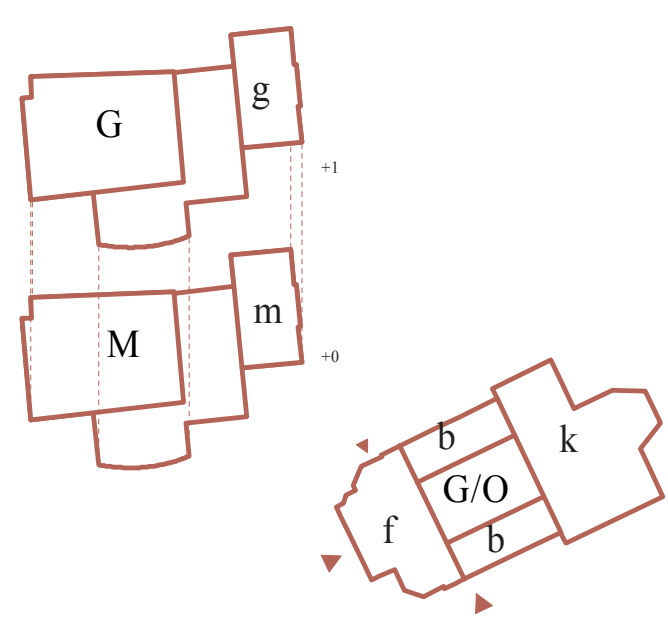

Optie 3
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken
Afscheidbare stilteplek in het koor

In de kerk wordt een mobiel scherm geplaatst dat het koor al dan niet van de rest van de kerk kan afscheiden. Hierdoor ontstaat er een intieme stilteplek/verkleinde kerk, die naar behoefte groter kan gemaakt worden. In de grote ruimte van de kerk wordt een afsluitbaar meubel geplaatst waarin de boeken van de bibliotheek, alsook tafels en stoelen kunnen opgeborgen worden. De vrije ruimte kan als polyvalente zaal ingezet worden voor de gemeenschap.

Het gelijkvloers van het gemeenschapscentrum wordt volledig ter beschikking van de fanfare gesteld. Boven krijgt de naschoolse kinderopvang een plaats in de grote zaal.

- Afweging:
- Polyvalente ruimte in de kerk verkleint door plaatsing van volumes
 - + Fanfare kan instrumenten permanent laten staan

Optie 4
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en berging in de zijbeuken
Afscheidbare stilteplek in het koor

In de kerk wordt een mobiel scherm geplaatst dat het koor al dan niet van de rest van de kerk kan afscheiden. Hierdoor ontstaat er een intieme stilteplek/verkleinde kerk, die naar behoefte groter kan gemaakt worden. In de grote ruimte van de kerk wordt een afsluitbaar meubel geplaatst waarin de boeken van de bibliotheek, alsook speelgoed, tafels en stoelen kunnen opgeborgen worden. In de vrije ruimte kan er een naschoolse kinderopvang georganiseerd worden.

Het gelijkvloers van het gemeenschapscentrum wordt volledig ter beschikking van de fanfare gesteld. De zalen boven staan ter beschikking van de gemeenschap.

- Afweging:
- Ruimte in de kerk verkleint door plaatsing van volumes
 - Voldoende sanitair voor naschoolse kinderopvang voor zien in kerk is moeilijk
 - + Fanfare kan instrumenten permanent laten staan

5. Voorstel vier scenario's

5.1 Scenario 1: Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek

In deze ingreep wordt de kerk volledig ter beschikking van de gemeenschap gesteld. Het koor wordt ingericht als een stilteplek die al dan niet uitbreidbaar is naar de hele kerk. De grote zaal wordt ingericht als polyvalente ruimte die ter beschikking staat van de vele verenigingen in Brussegem, en de school.

Sacristieën en zijkapellen

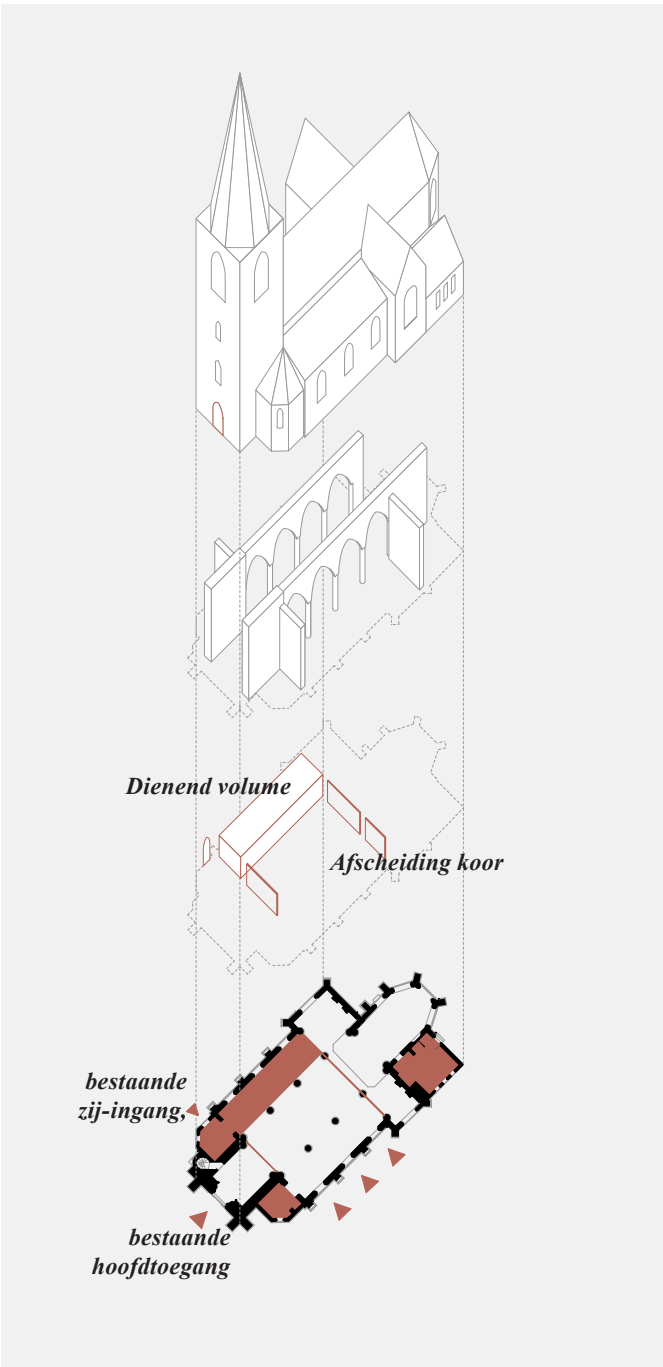
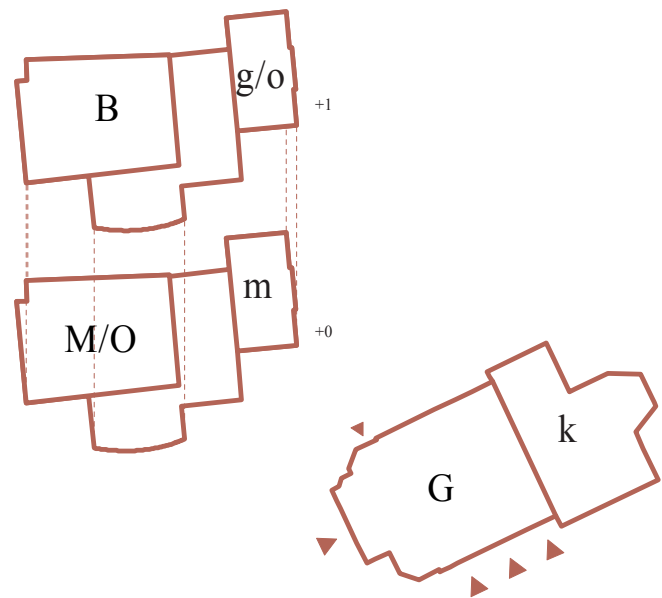
De bestaande zijkapellen en sacristieën worden ingericht als dienende ruimte. Het sanitair wordt vernieuwd en uitgebreid. De sacristie wordt bergruimte.

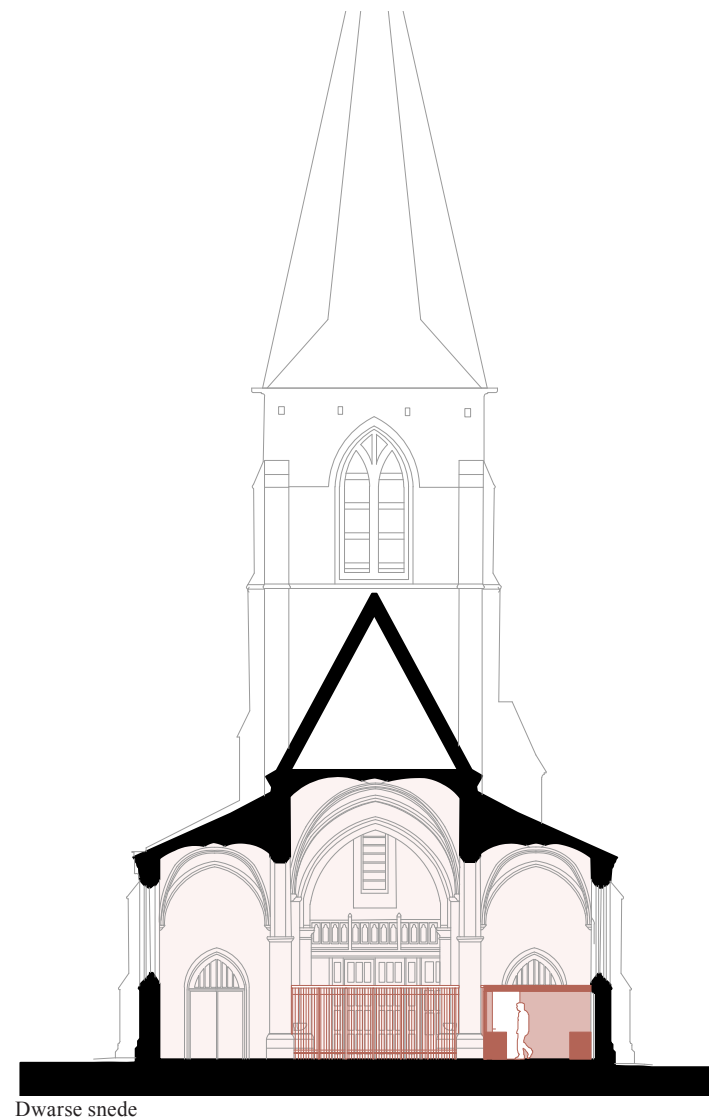
Nieuw volume in de zijbeuk

Naast het optimaal benutten van de zijkapellen en sacristieën, is er nood aan extra dienende ruimte. Een nieuw volume dat extra bergruimte en een kitchenette bevat, wordt ontworpen in de zijbeuk.

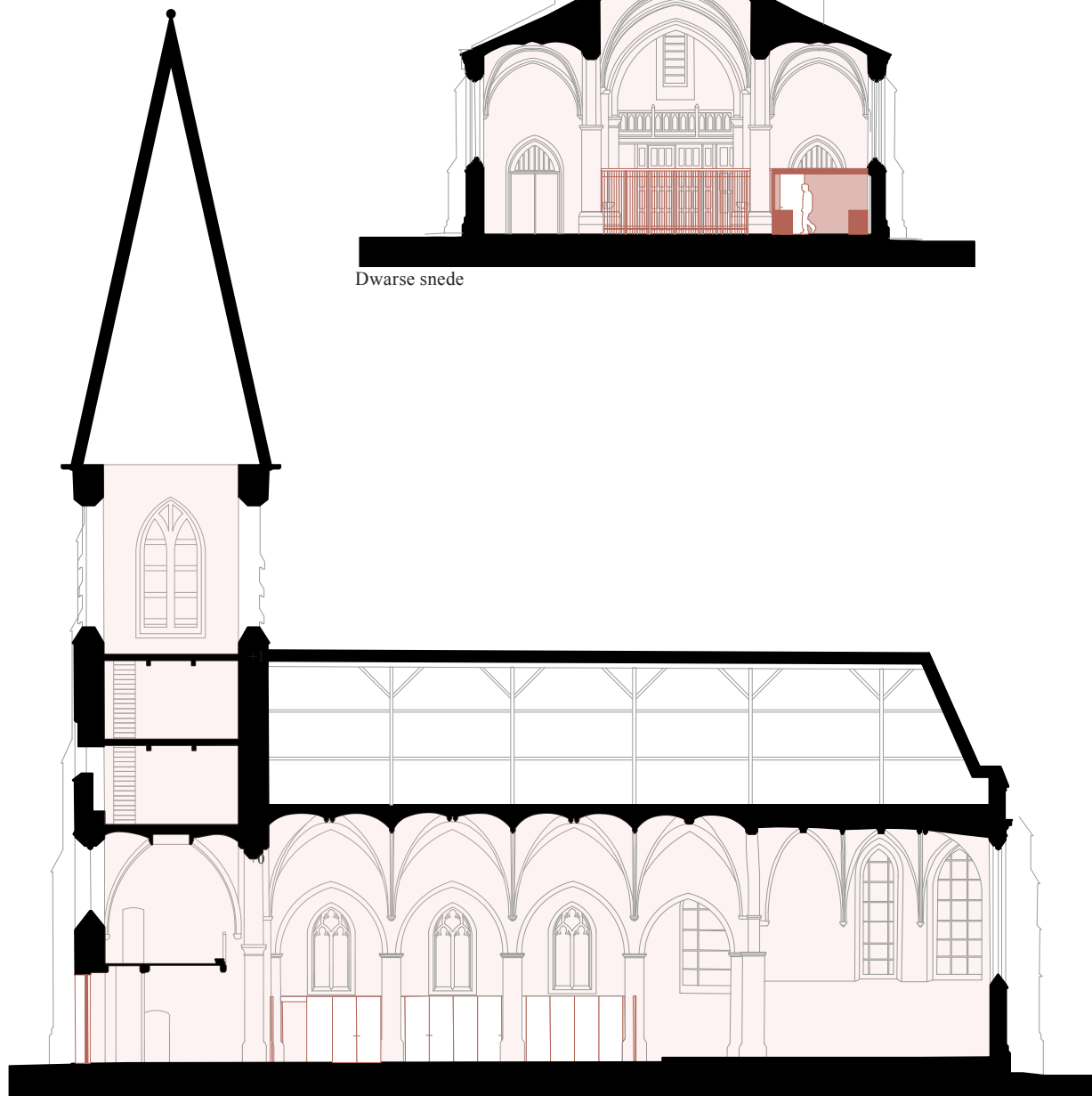
Mobiele wand laat flexibel gebruik toe

Een nieuw mobiel scherm scheidt het koor al dan niet af van de grote zaal, waardoor het als intieme stilteplek kan functioneren. De grote zaal heeft een polyvalente functie.

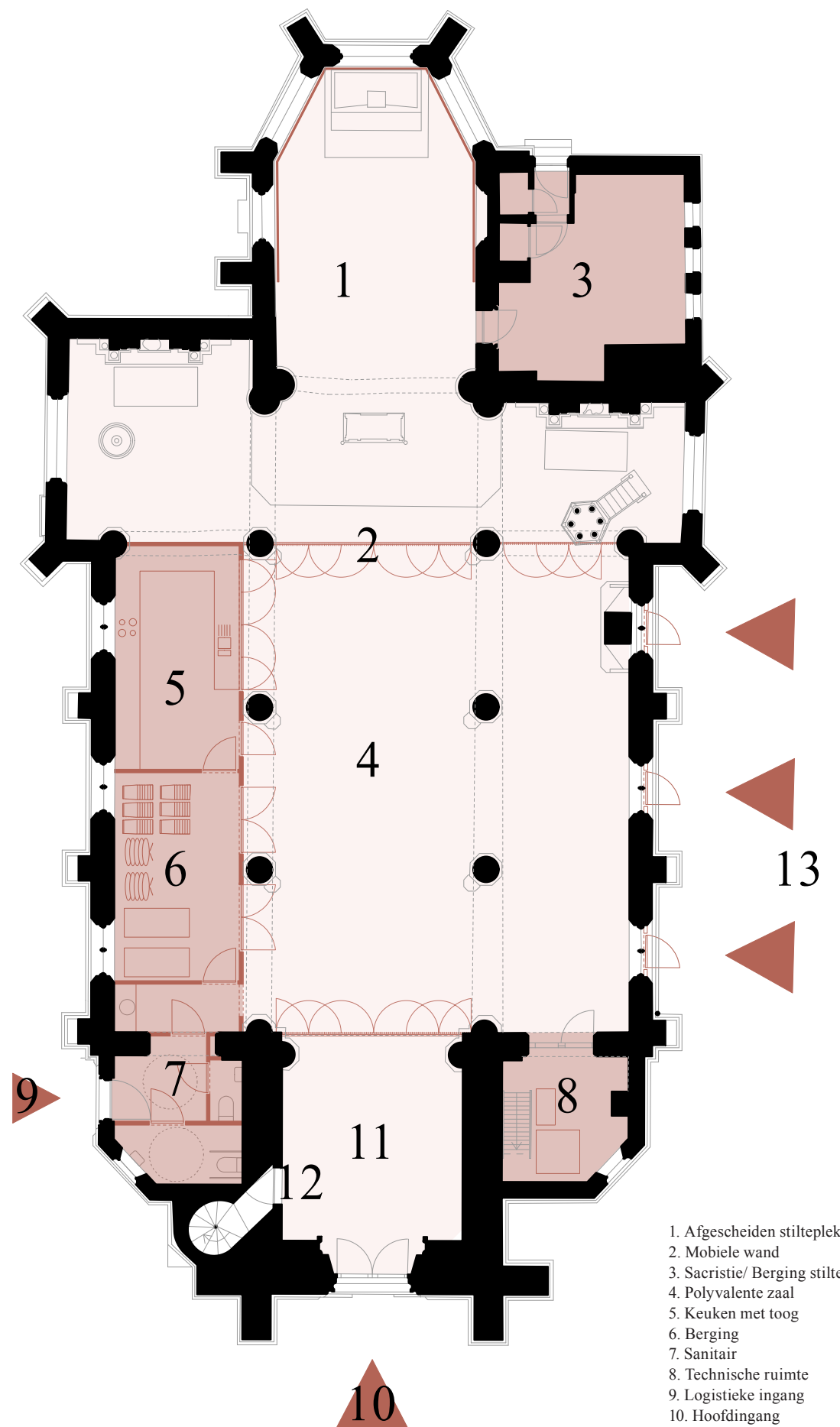

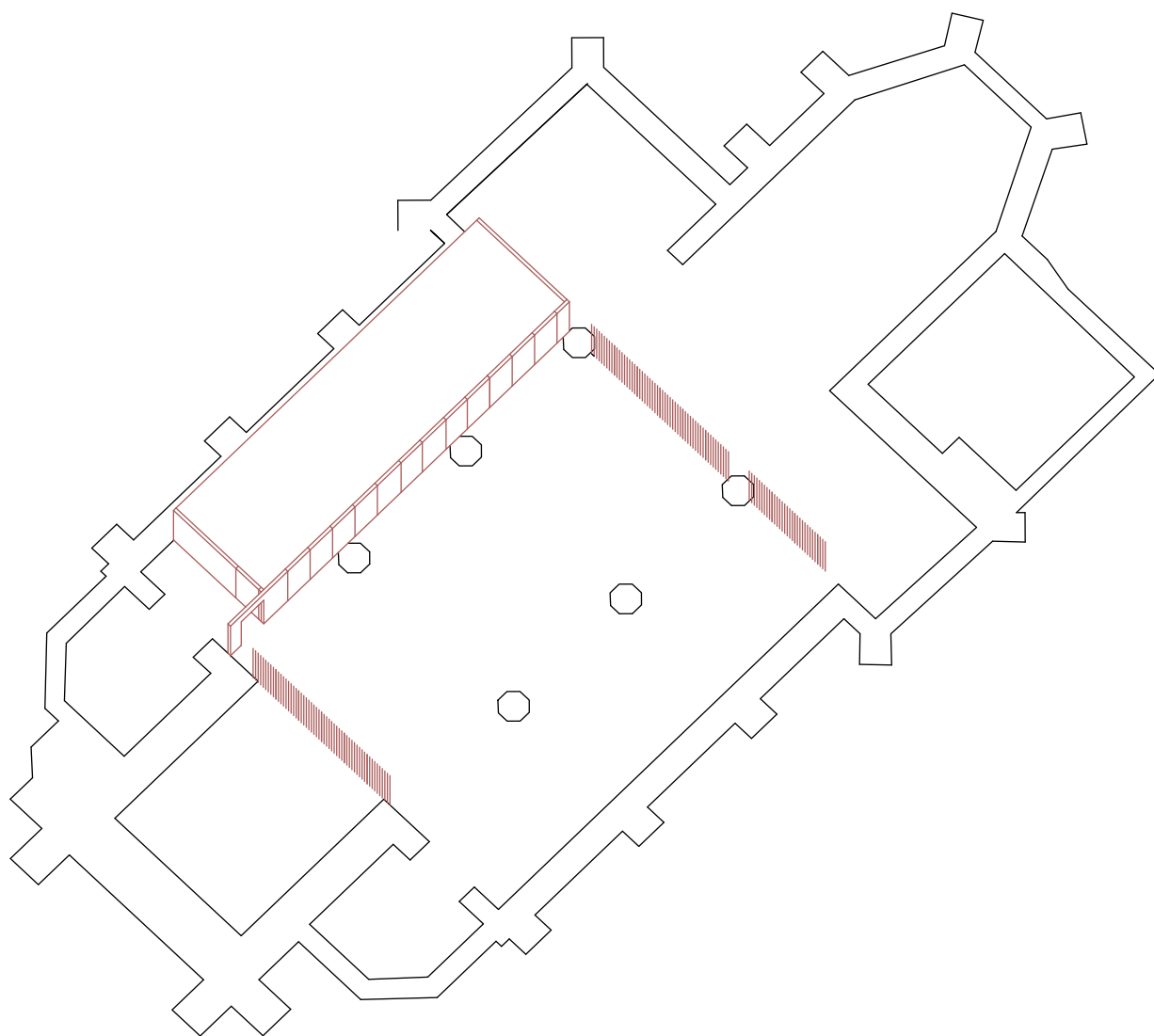
Dwarse snede

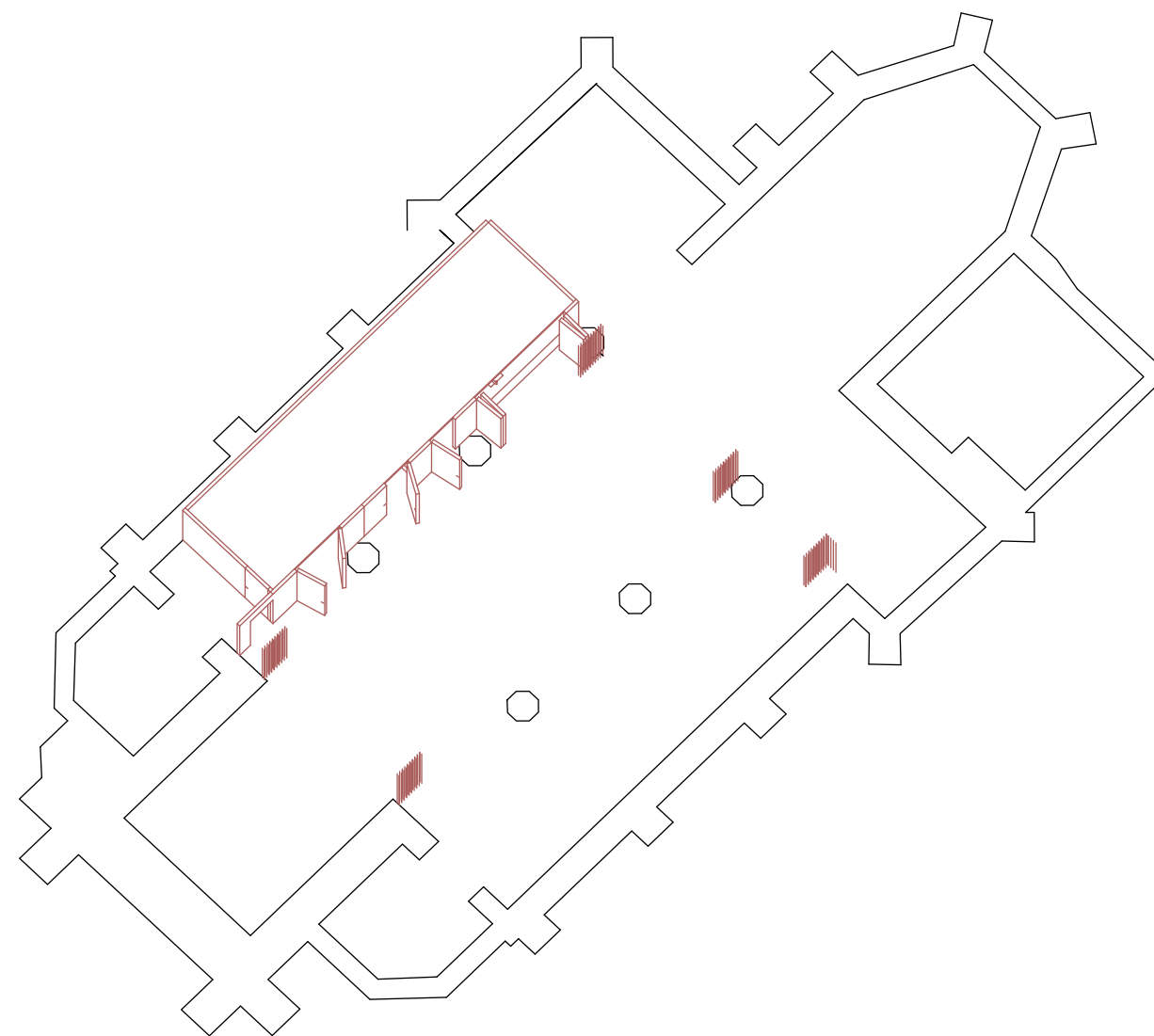
Langse snede

1. Afgescheiden stilteplek
2. Mobiele wand
3. Sacristie/ Berging stilteplek
4. Polyvalente zaal
5. Keuken met toog
6. Berging
7. Sanitair
8. Technische ruimte
9. Logistieke ingang
10. Hoofdingang
11. Publieke foyer
12. Toegang kerktoeren
13. Toegankelijke tuin

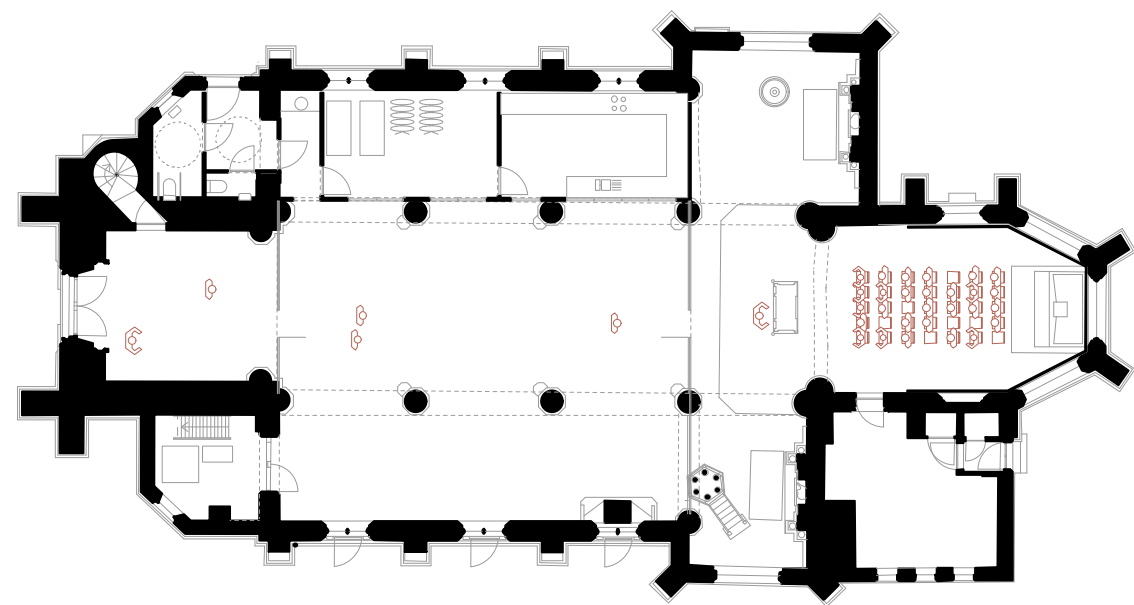
Polyvalente ruimte - gesloten toestand

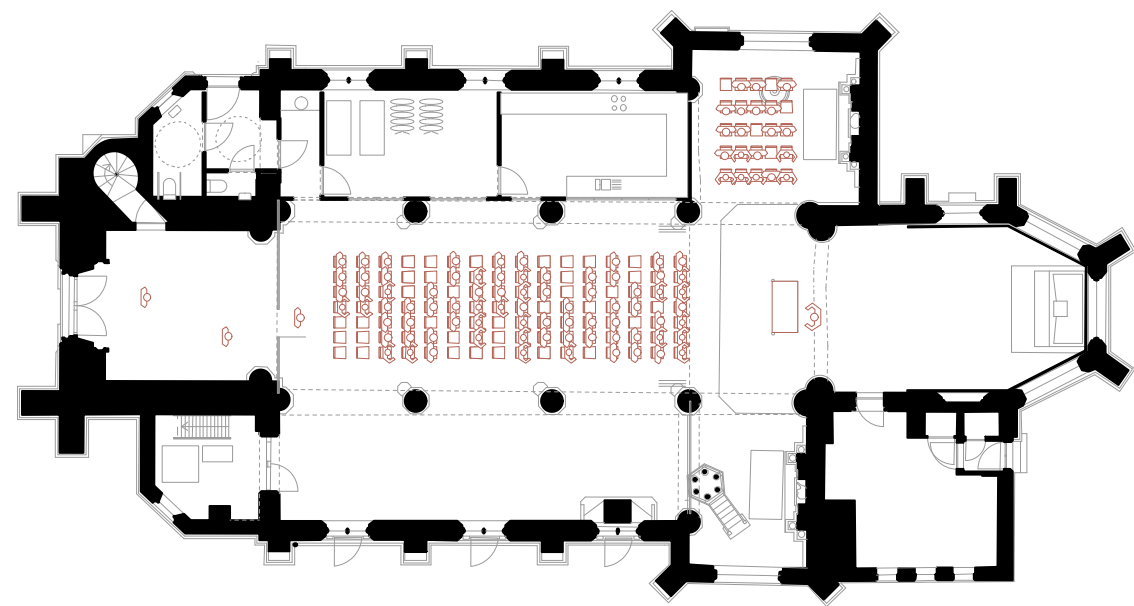
Polyvalente ruimte - open toestand

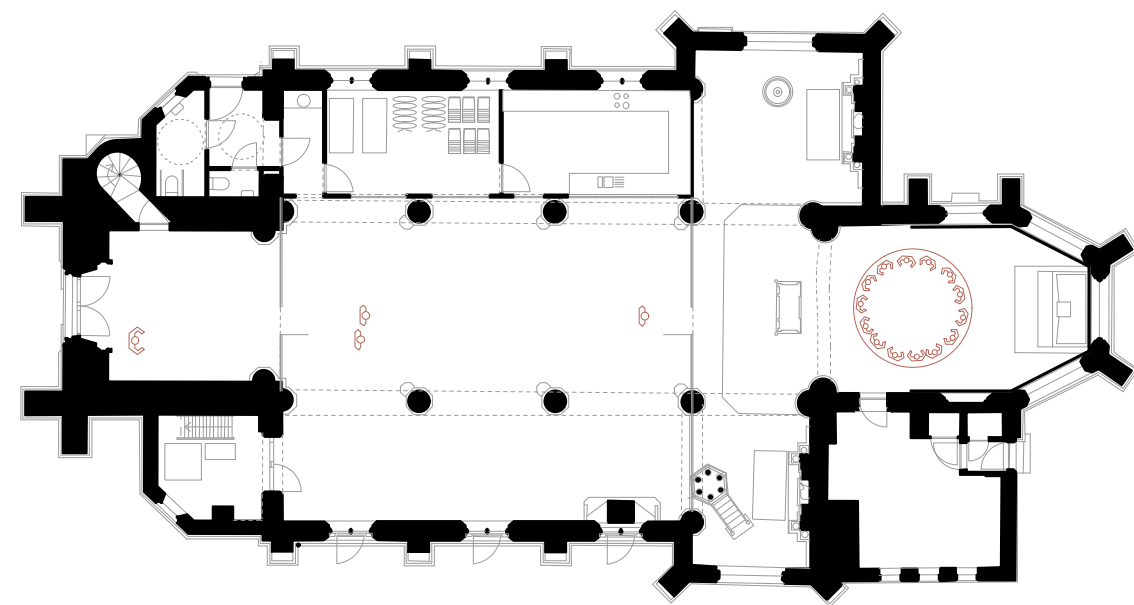
Scenario 1: zicht op het koor

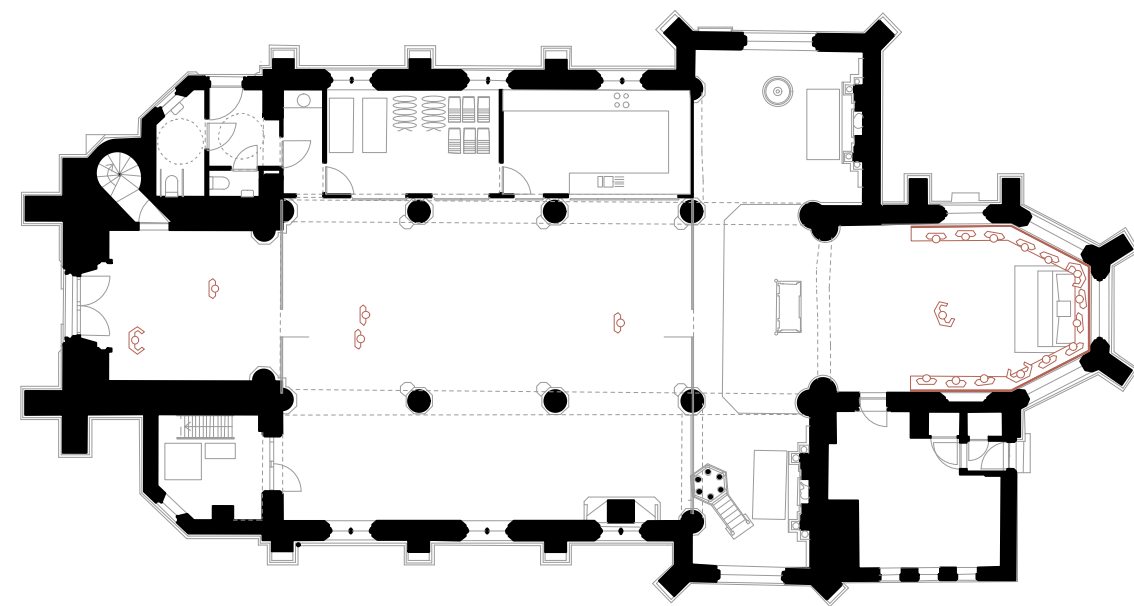
Gebedsdienst in koor
35p

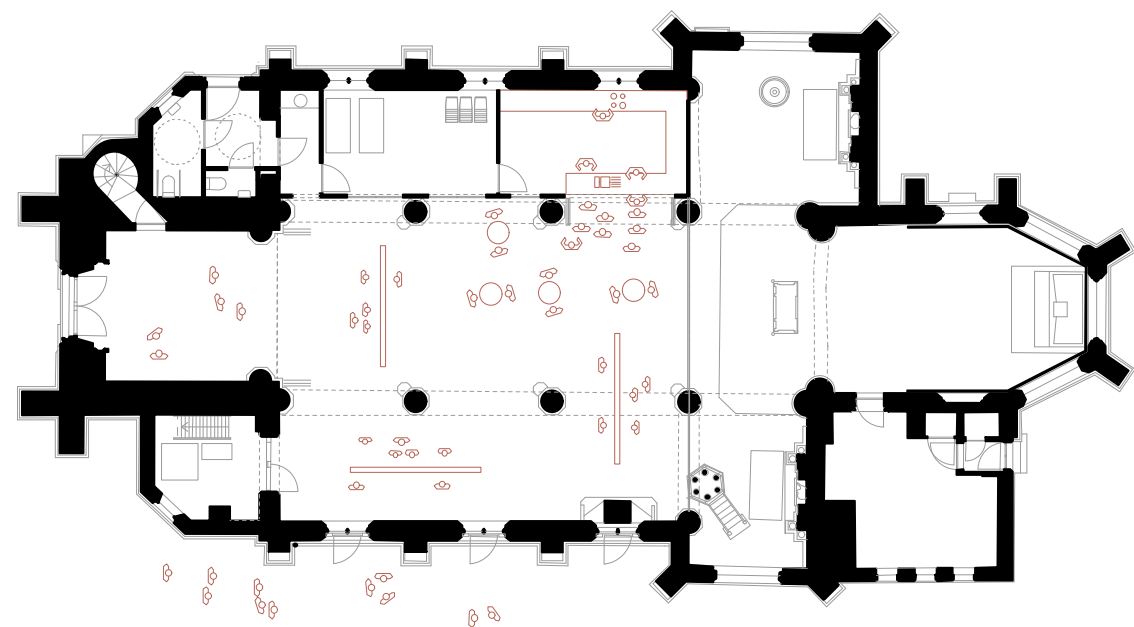
Gebedsdienst in kerk
130p

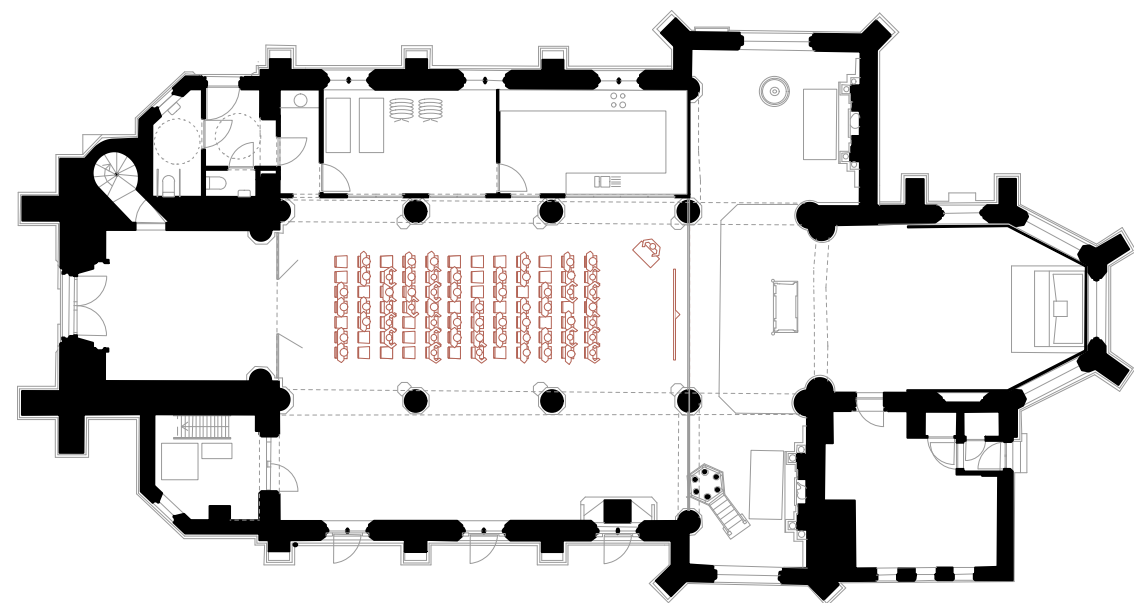
Gebedsdienst in koor
15p

Gebedsdienst in koor
15p

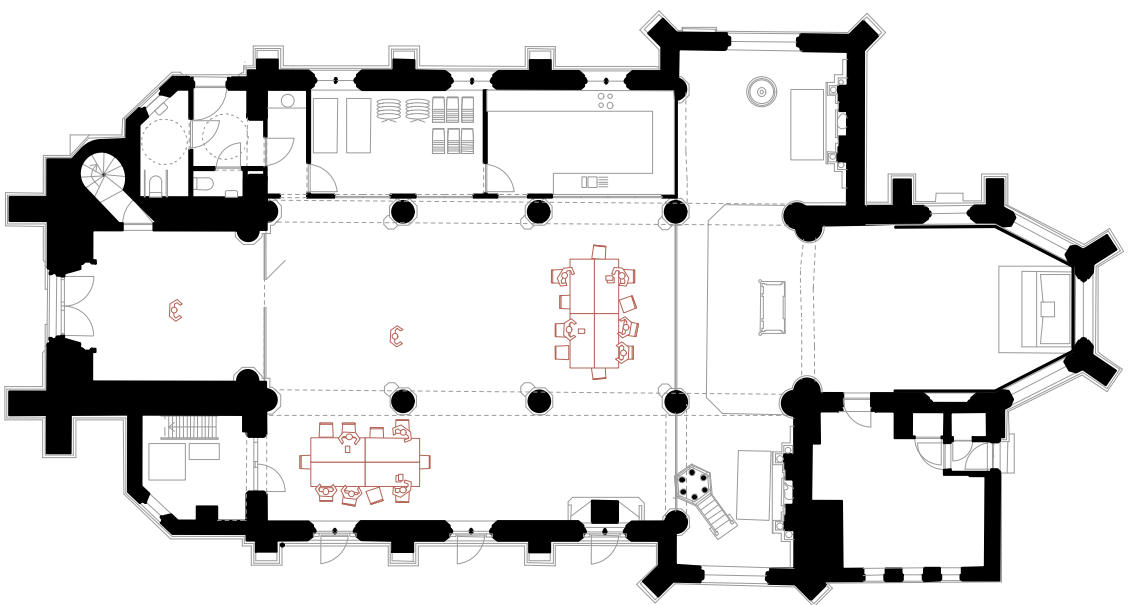

Receptie
100p

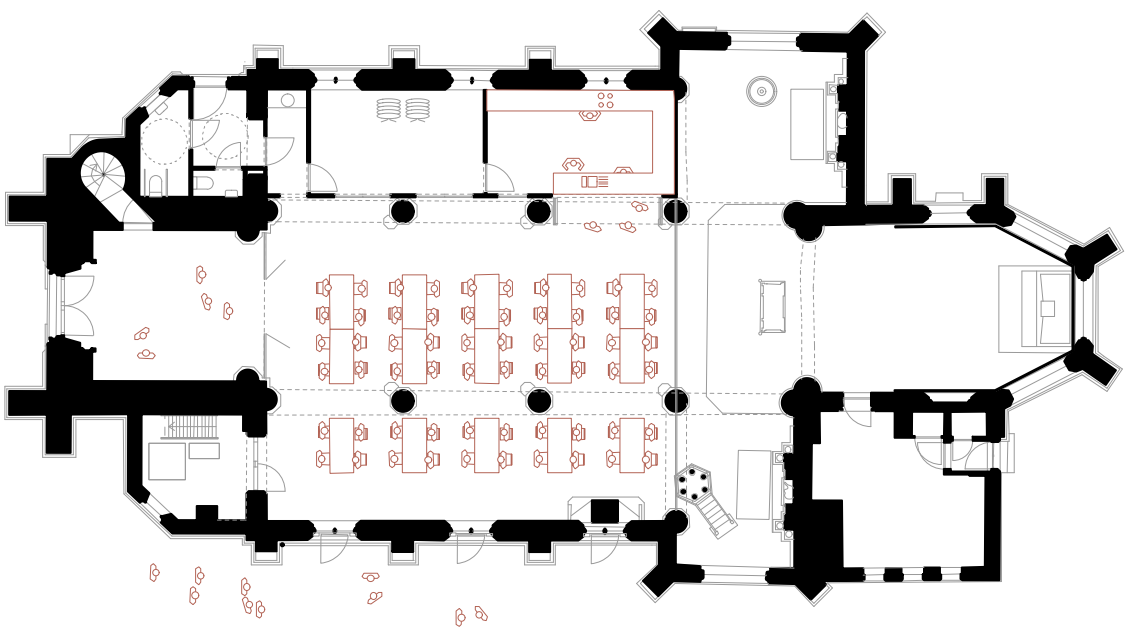

Lezing/concert
85p

Vergaderzaal/workshopruimte
20p

Studiezaal/feest
60p

Referenties

1

Links:
1. St. Martinuspassage.
Bron: herbestemingkerken.be
2. Stadtpfarrkirche St. Marien Müncheberg.
Bron: <http://crkc.be/stadtpfarrkirche-m%C3%BCncheberg>
3. Kulturkirche Altona Hamburg.
Bron: <https://www.fiylo.de/location-hamburg/kulturkirche-altona-2251/>

Rechts:
4. Sint-Martinuskerk Baak.
Bron: <https://www.herbestemmingkerken.be>

2

3

Verkleinde kerkdienst in het koor van de kerk.

4

5.2 Scenario 2: Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

In deze ingreep wordt er getracht de vrije ruimte zo groot mogelijk te houden, maar toch de nodige berging en faciliteiten te voorzien. Het koor wordt ingericht als stilteplek dat al dan niet uitbreidbaar is naar de hele kerk. De grote zaal wordt ingericht als naschoolse kinderopvang.

Sacristieën en zijkapellen

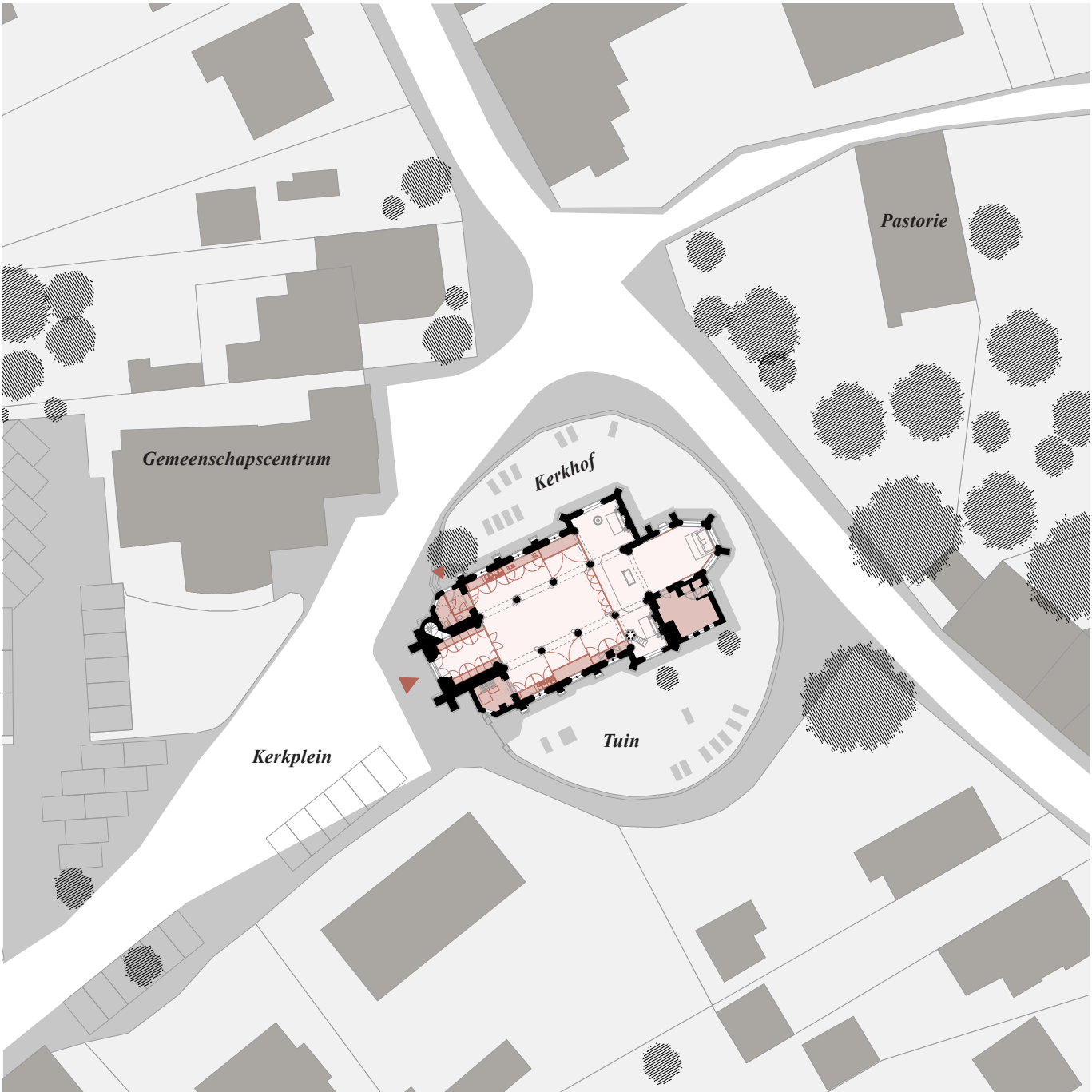
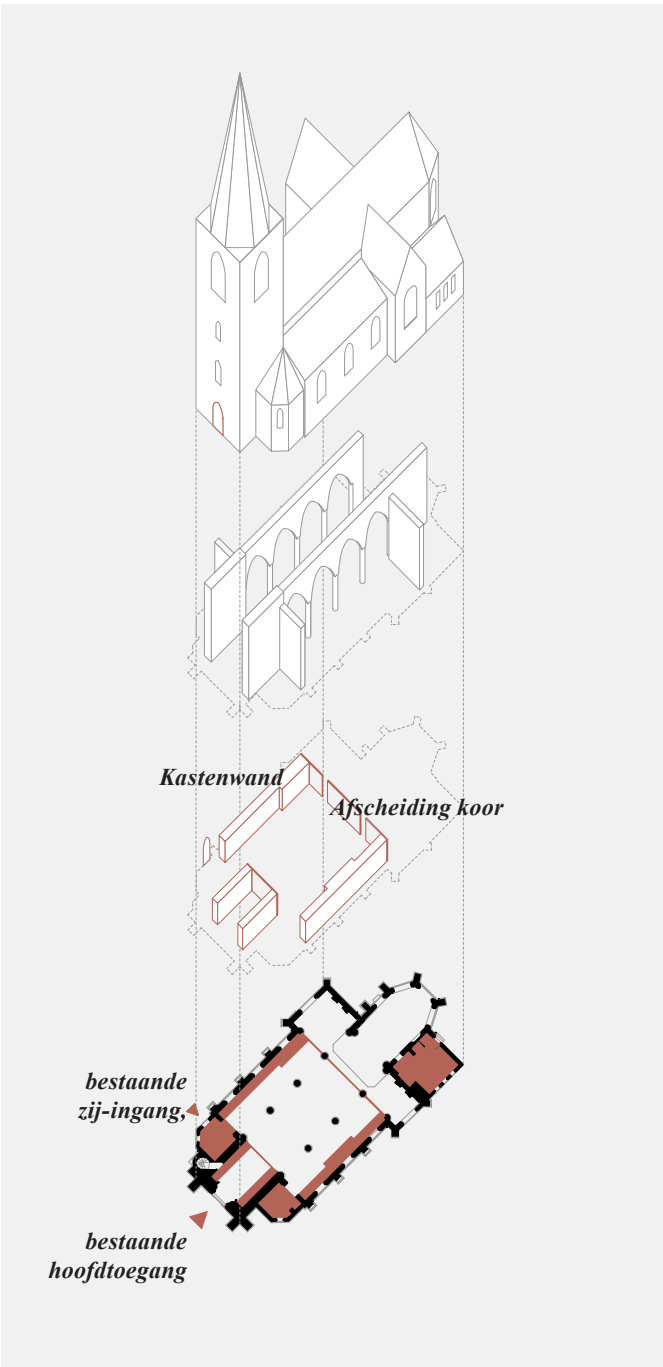
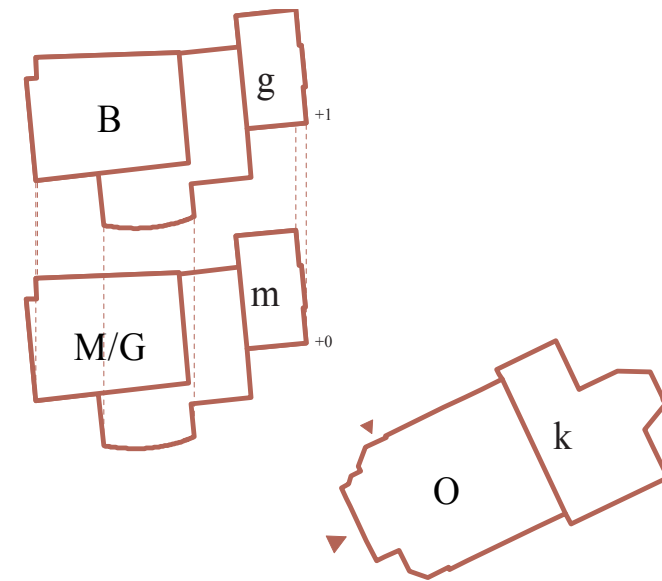
De bestaande zijkapellen en sacristieën worden ingericht als dienende ruimte. Het sanitair wordt vernieuwd en uitgebreid. De sacristie wordt bergruimte.

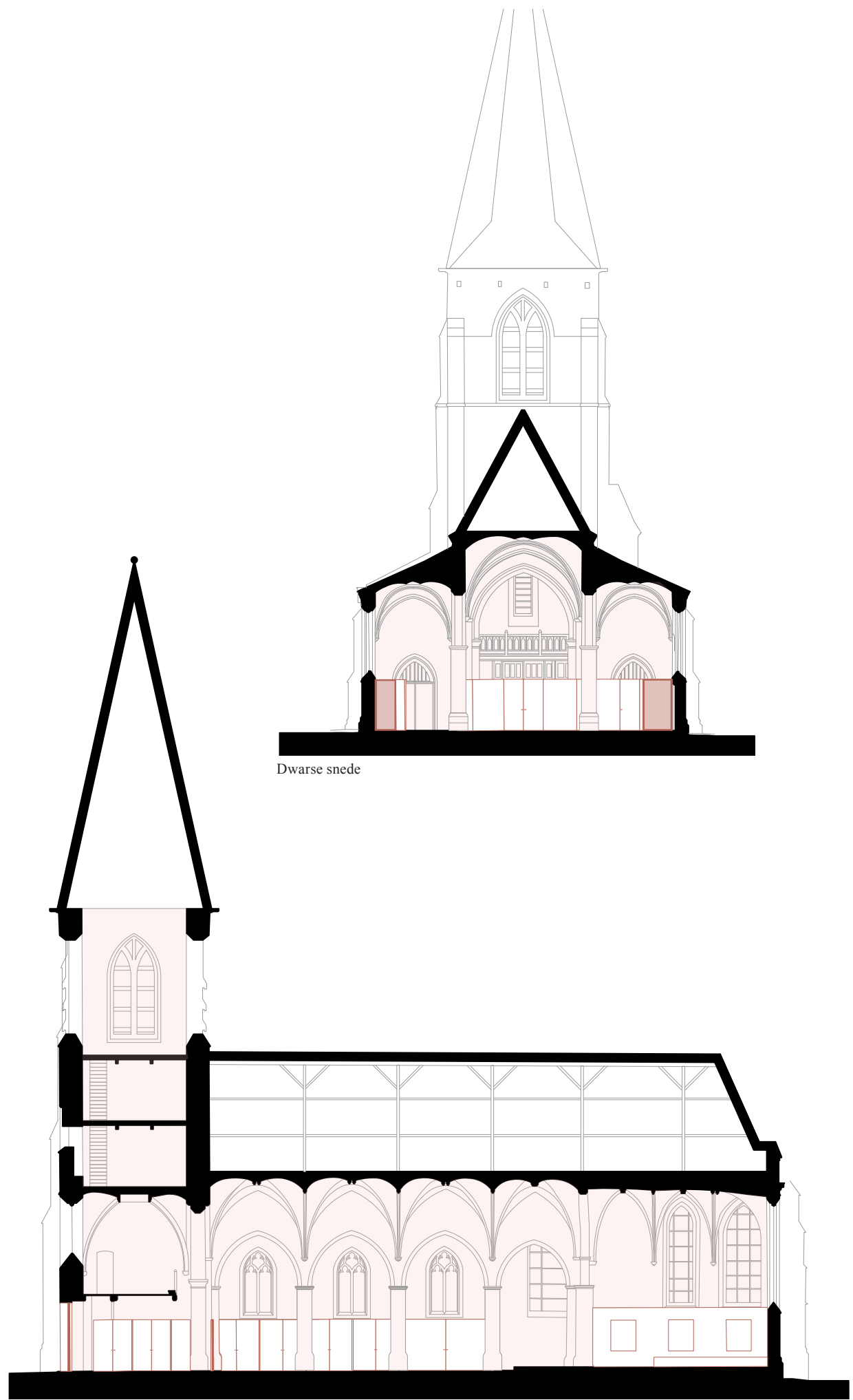
Kastruimte rondom

Naast het optimaal benutten van de zijkapellen en sacristieën, is er nood aan extra dienende ruimte. De kerkmuren worden ontdubbeld en voorzien van kastenwanden. Hierdoor kan de naschoolse kinderopvang genieten van voldoende ruimte om het speelgoed, tafels/stoelen op te bergen en kan ook naast deze functie, de grote ruimte voor andere doeleinden ingezet worden.

Mobiele wand laat flexibel gebruik toe

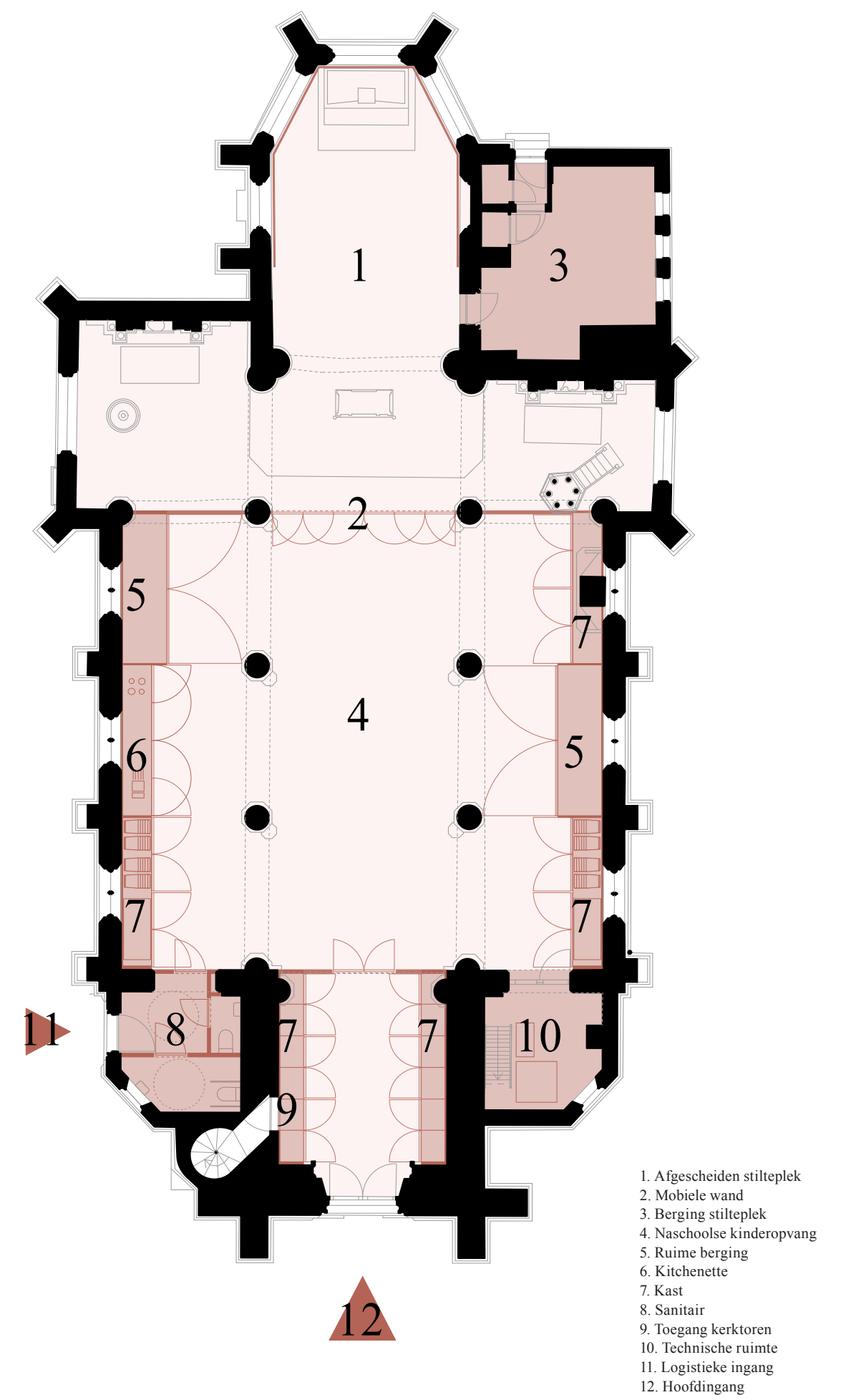
Een nieuw mobiel scherm scheidt het koor al dan niet af van de grote zaal, waardoor het als intieme stilteplek kan functioneren, maar ook als grotere sacrale ruimte.

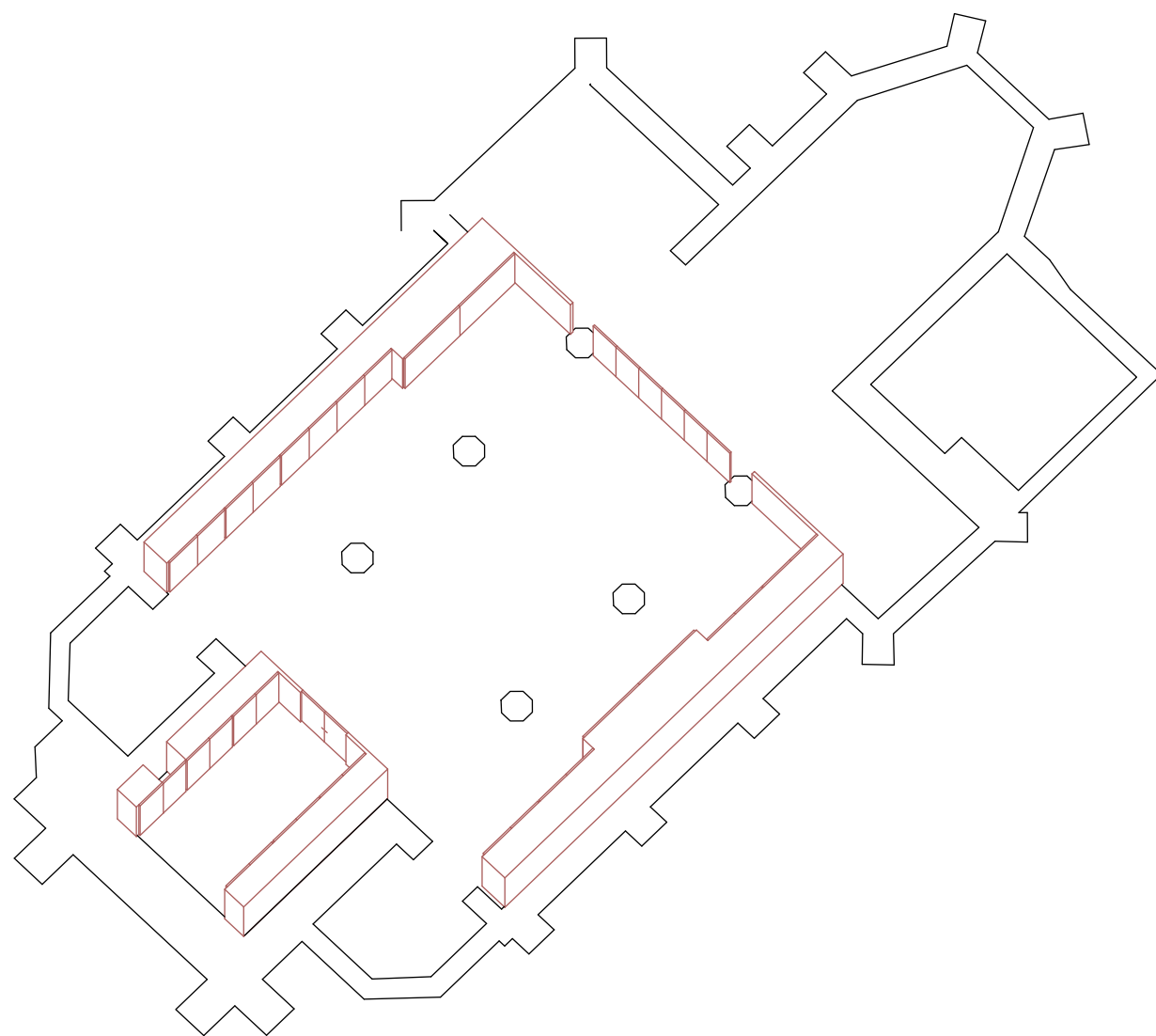

Dwarse snede

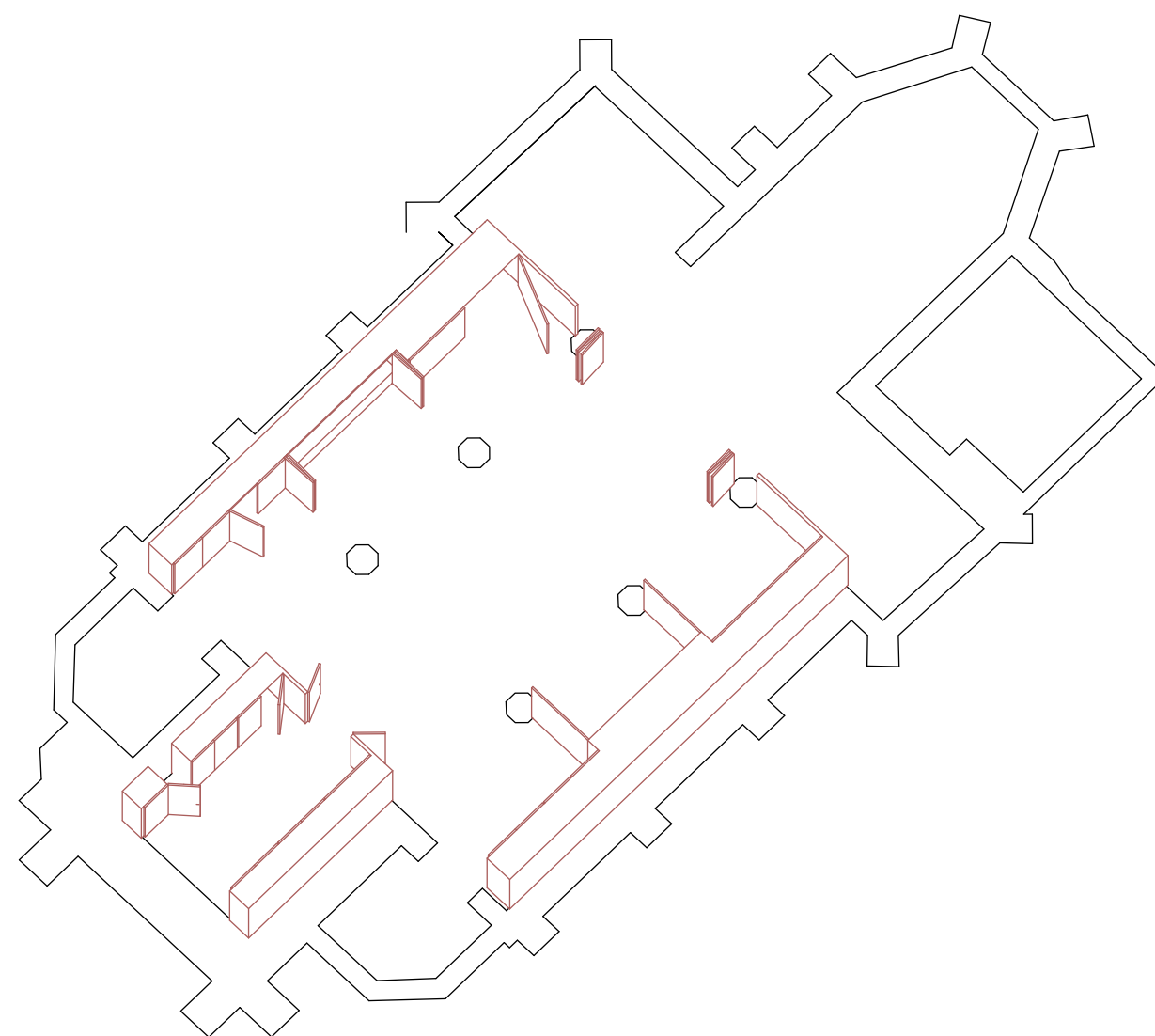
Langse snede

- 1. Afgescheiden stilteplek
- 2. Mobiele wand
- 3. Berging stilteplek
- 4. Naschoolse kinderopvang
- 5. Ruime berging
- 6. Kitchenette
- 7. Kast
- 8. Sanitair
- 9. Toegang kerktoeren
- 10. Technische ruimte
- 11. Logistieke ingang
- 12. Hoofdingang

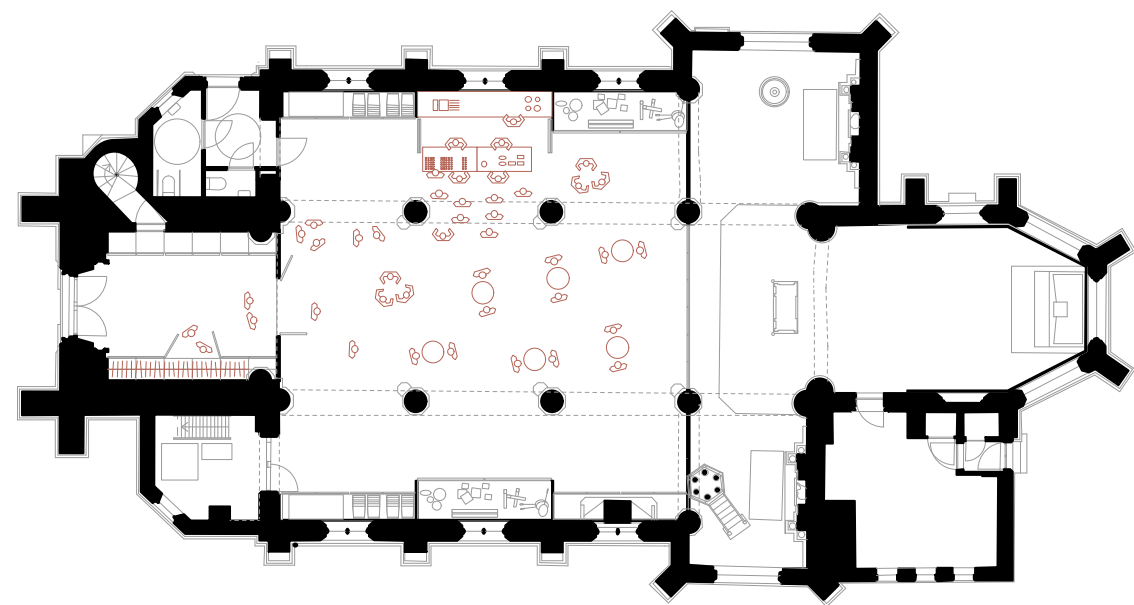
Kastenwand - gesloten toestand

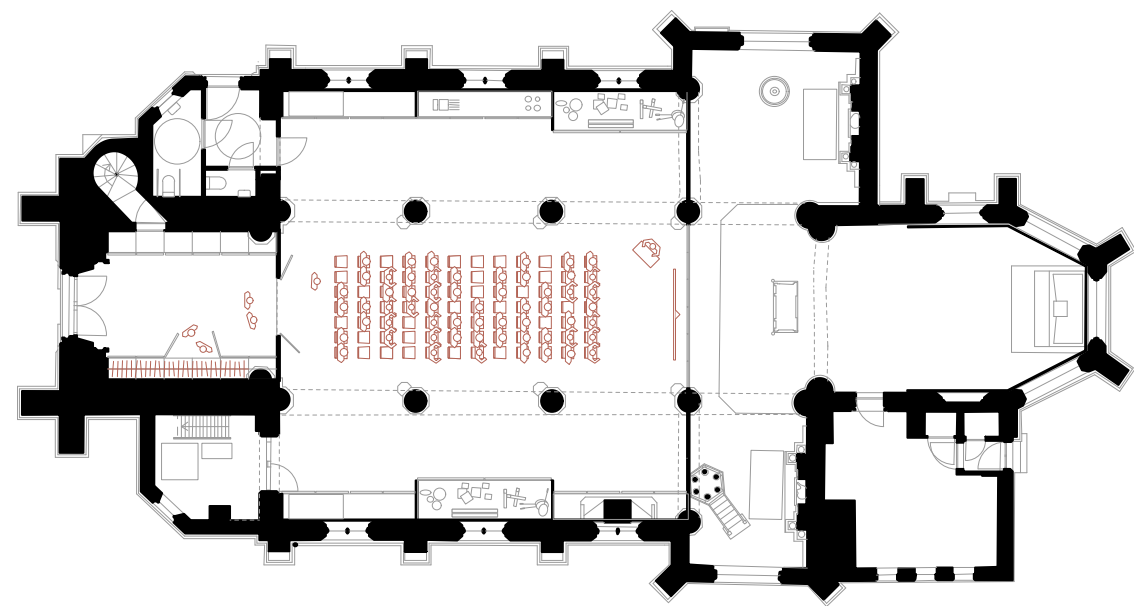
Kastenwand - open toestand

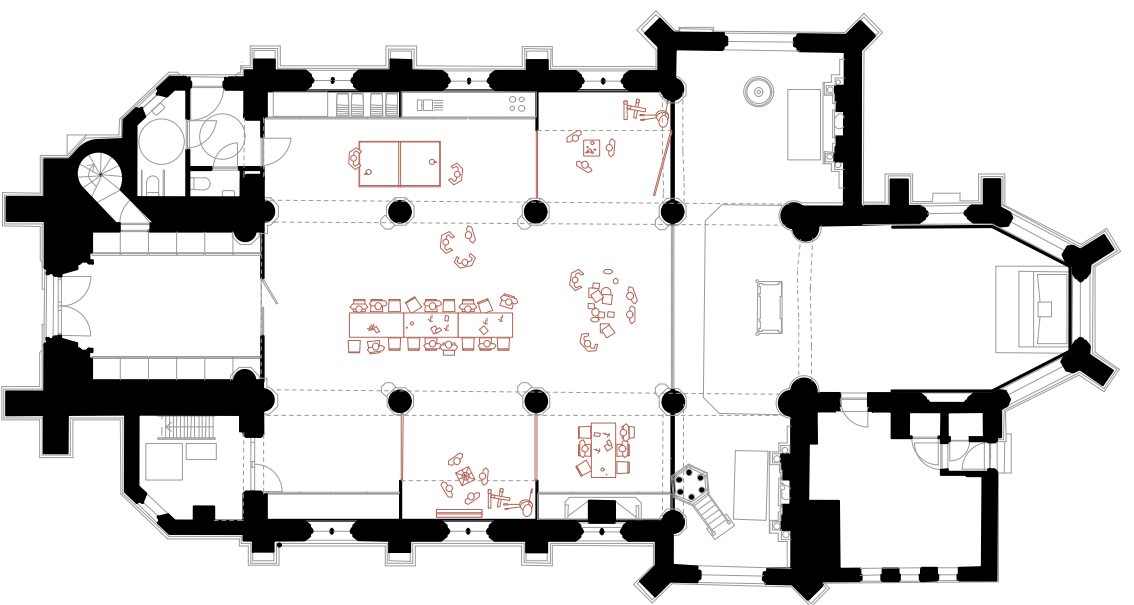
Scenario 2 Naschoolse kinderopvang in de kerk

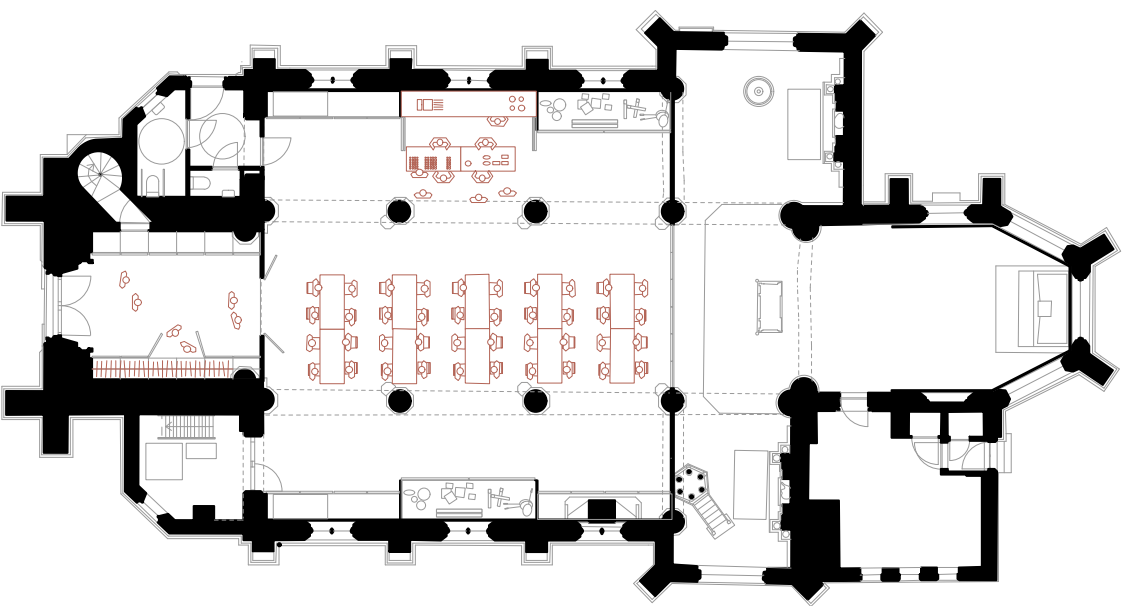
Receptie
100p

Lezing/ concert
85p

Kinderopvang/ Workshopruimte/ Vergaderhoek
20p

Studiezaal/ feest
40p

Referenties

1

2

Links:
1. Kapel Sint - Paulus school Sint-Denijs-Westrem.
Bron: <http://www.herbestemmingkerken.be/voorbeelden/Paginas/SPEELKAPEL.aspx>

Rechts:
2. Sint-Niklaaskerk Willebroek, TCCT (Tom Callebaut), 2011.
Bron: <http://crkc.be/sint-niklaaskerk>

5.3 Scenario 3: Polyvalente ruimte/
naschoolse kinderopvang met bibliotheek
en compacte berging in de zijbeuken.
Afscheidbare stilteplek in het koor

De bibliotheek van het dorp verhuist naar de kerk. Boekenkasten bakenen een zone af die zowel als polyvalente ruimte als voor naschoolse kinderopvang kan ingezet worden. Het koor wordt ingericht als een stilteplek die uitbreidbaar is naar de hele kerk.

Sacristieën en zijkapellen

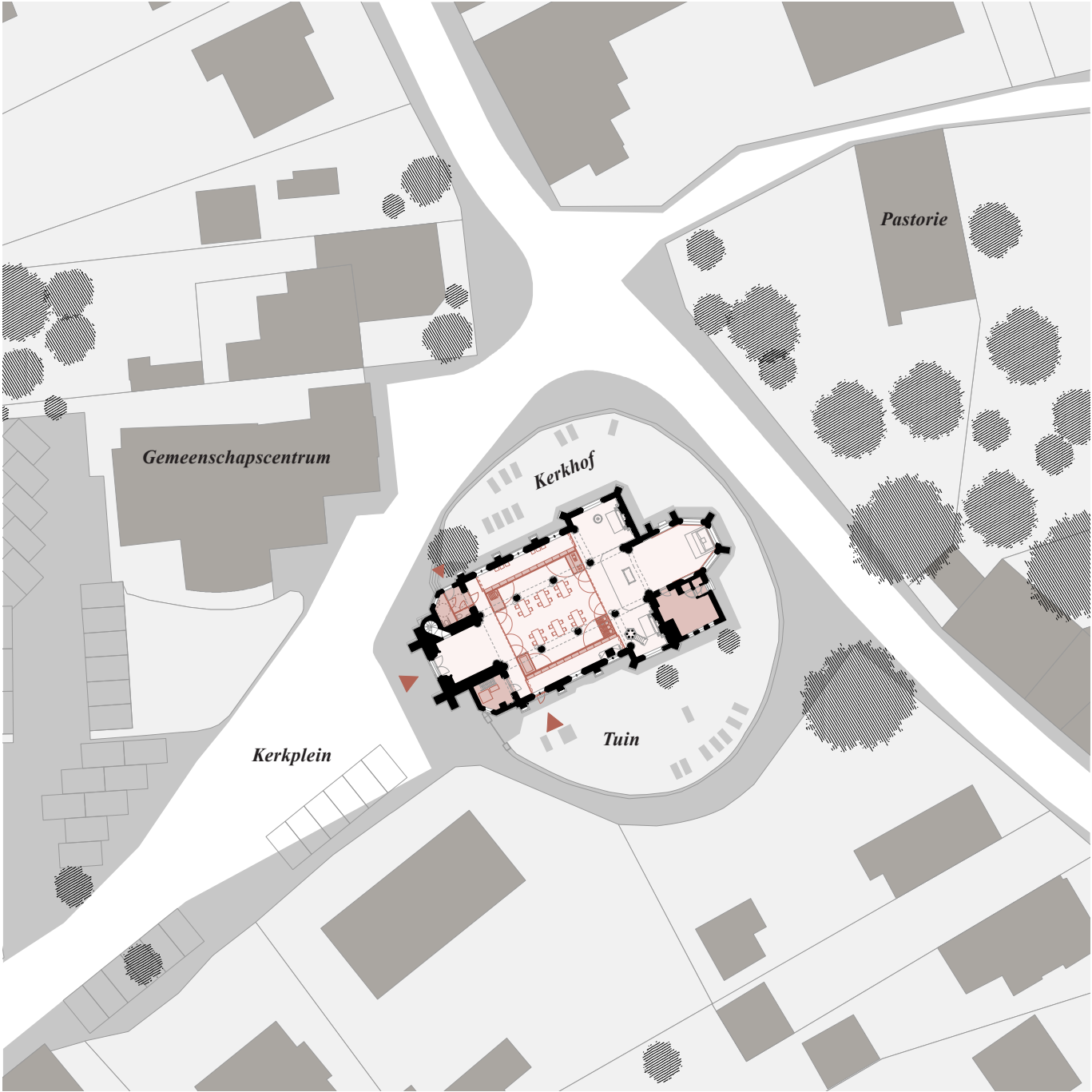
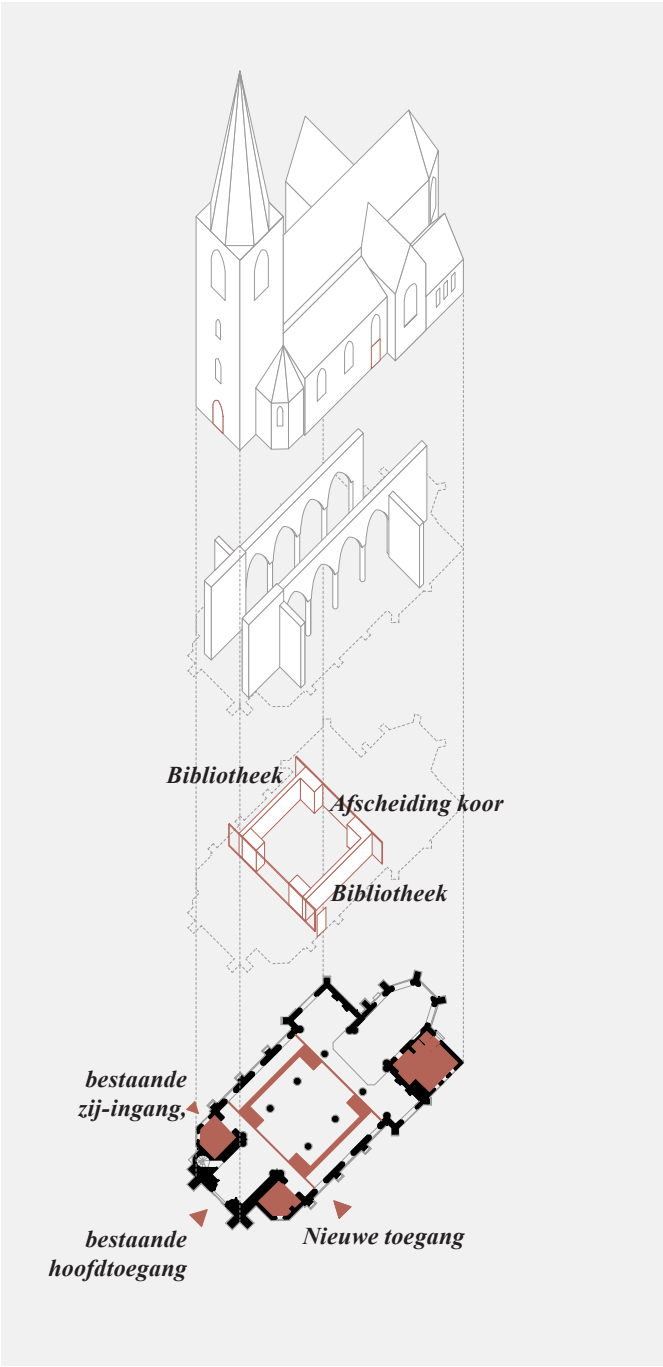
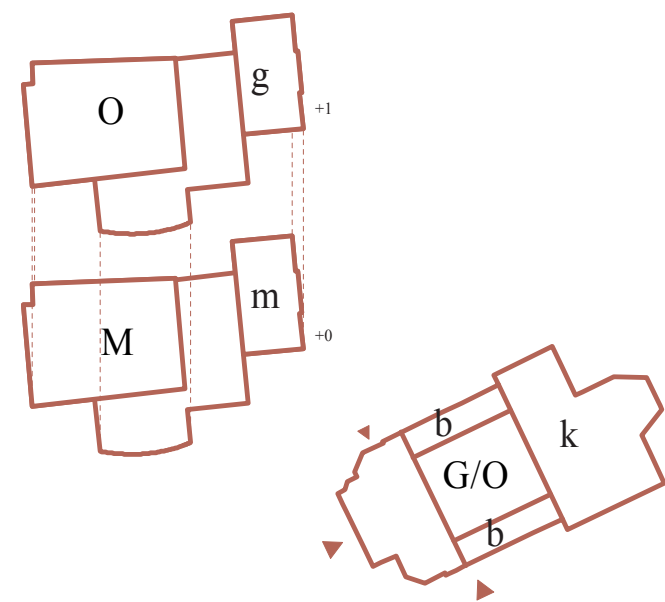
De bestaande zijkapellen en sacristieën worden ingericht als dienende ruimte. Het sanitair wordt vernieuwd en uitgebreid. De sacristie wordt bergruimte.

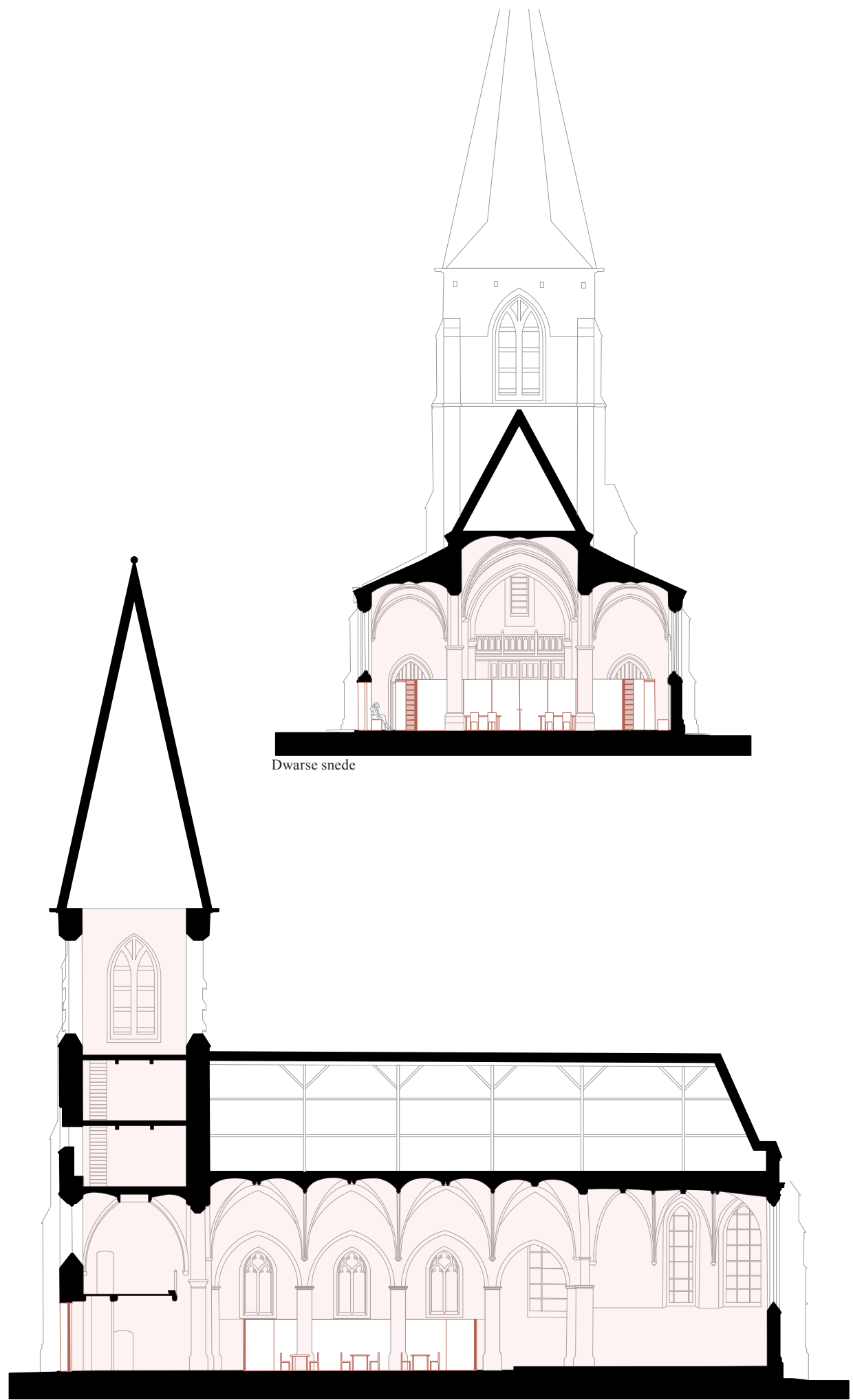
Boekenkasten bakenen een ruimte af

In de zijbeuken komen compacte boekenrekken waarin de collectie van de bestaande bibliotheek wordt ondergebracht. Aan de buitenzijden van het volume worden de boeken geëtaleerd. Door de positie van de rekken wordt er binnenin een ruimte gecreëerd die polyvalent of als naschoolse kinderopvang gebruikt kan worden. Deze ruimte wordt ondersteund door twee extra ‘kamers’ vooraan in het volume die extra berging en een kitchenette bevatten.

Mobiele wand laat flexibel gebruik toe

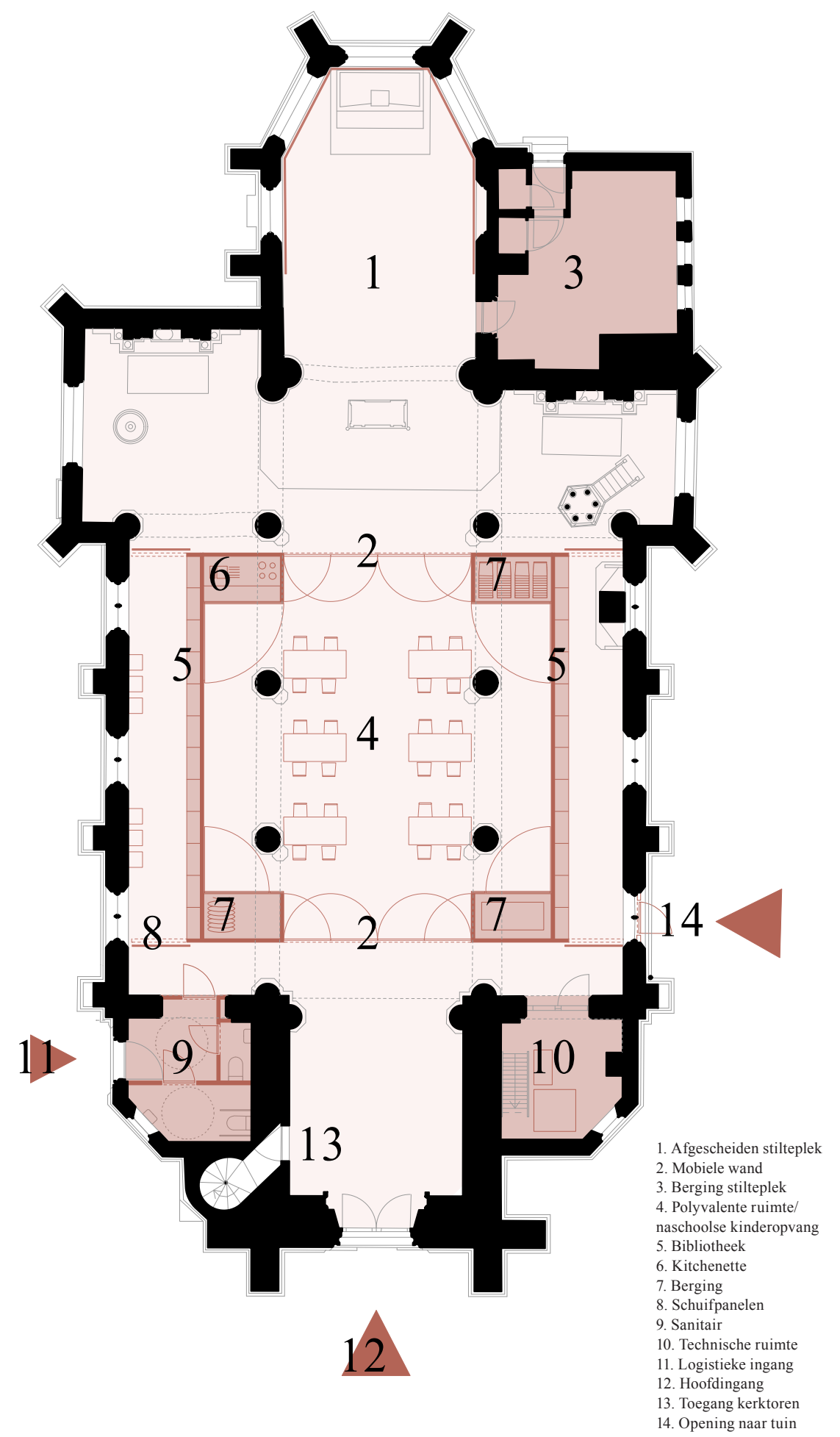
Een nieuw mobiel scherm scheidt het koor al dan niet af van de grote zaal, waardoor het als intieme stilteplek kan functioneren, maar ook als grotere sacrale ruimte.

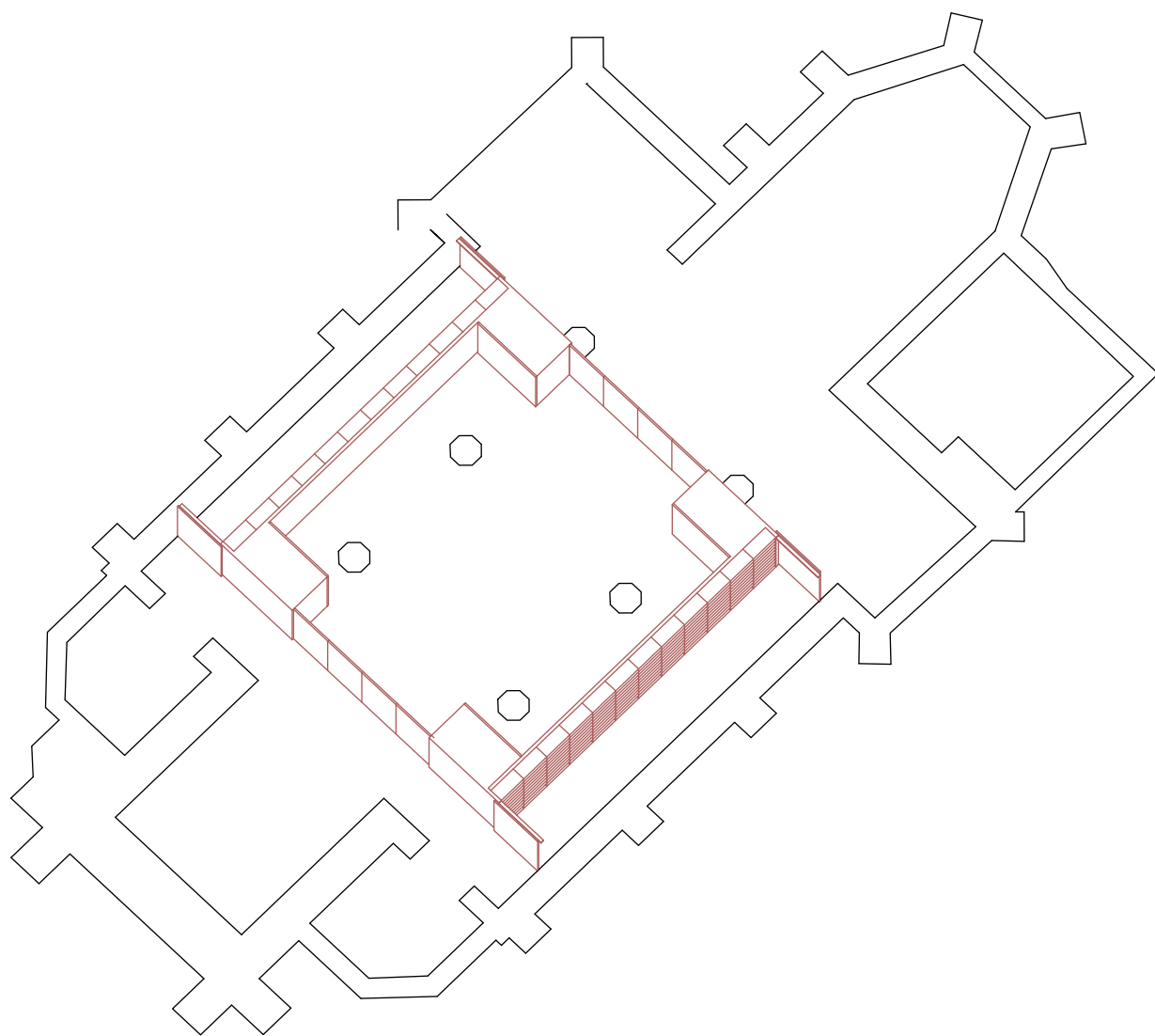

Dwarse snede

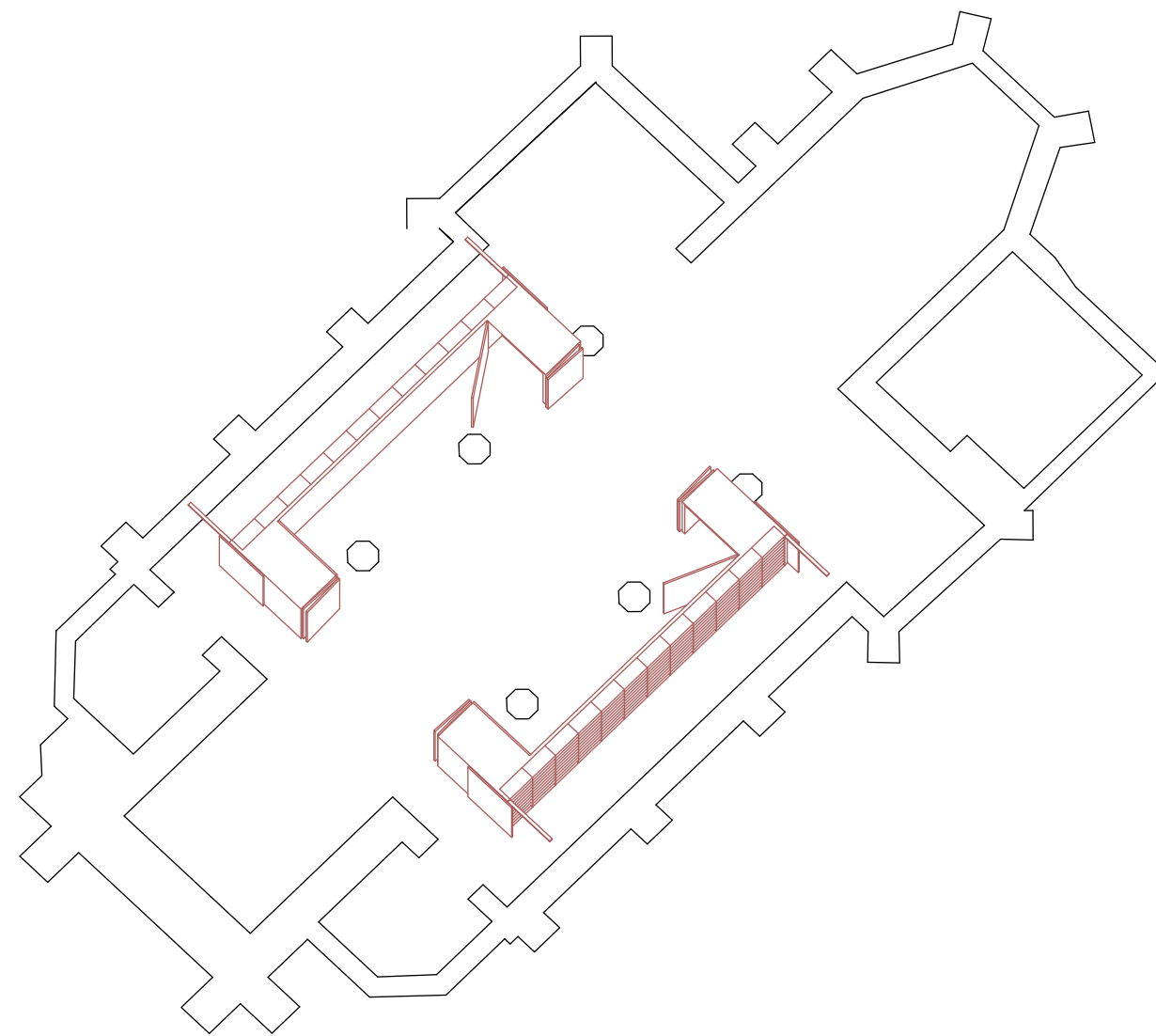
Langse snede

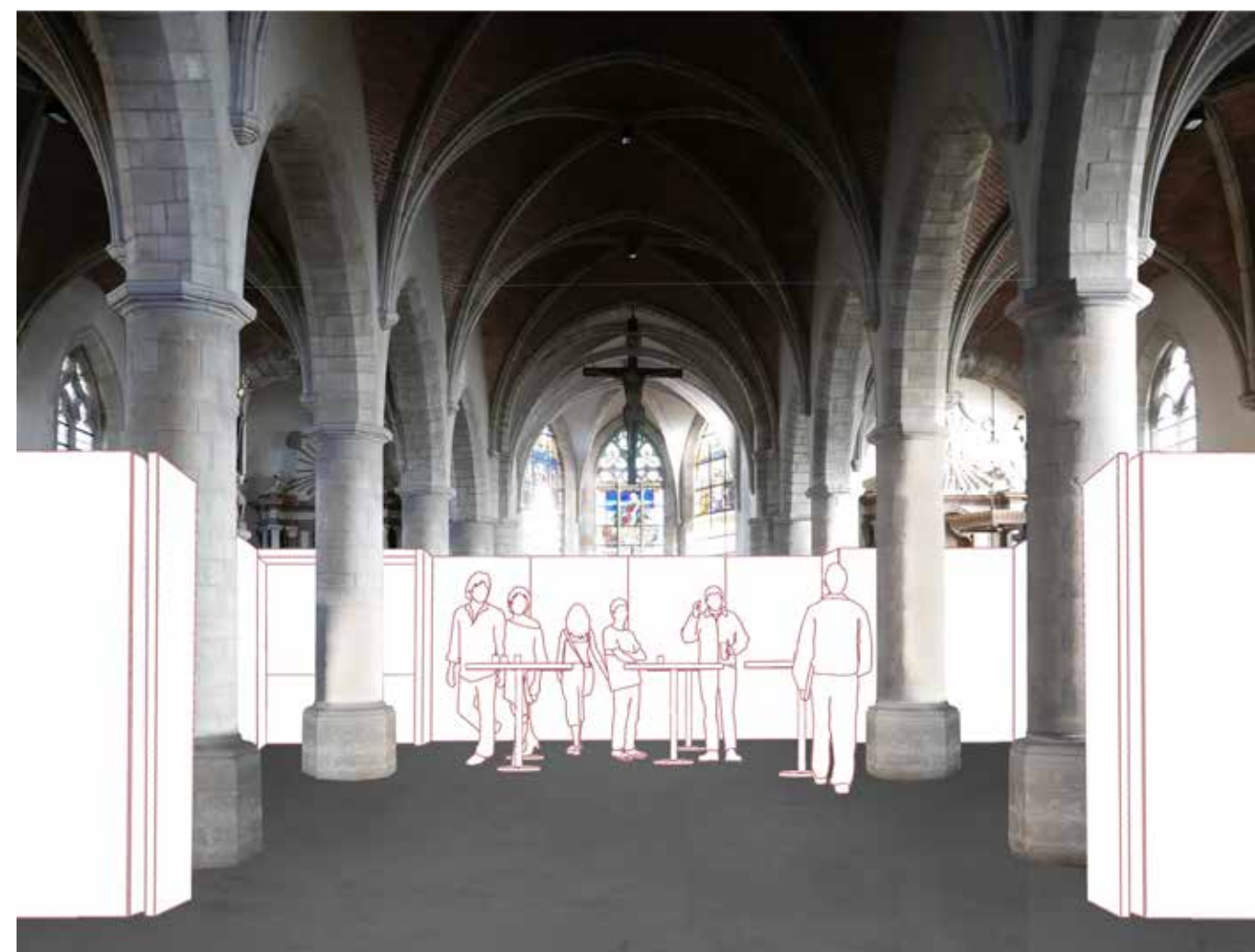
- 1. Afgescheiden stilteplek
- 2. Mobiele wand
- 3. Berging stilteplek
- 4. Polyvalente ruimte/
naschoolse kinderopvang
- 5. Bibliotheek
- 6. Kitchenette
- 7. Berging
- 8. Schuifpanelen
- 9. Sanitair
- 10. Technische ruimte
- 11. Logistieke ingang
- 12. Hoofdingang
- 13. Toegang kerktoeren
- 14. Opening naar tuin

Polyvalente ruimte - gesloten toestand

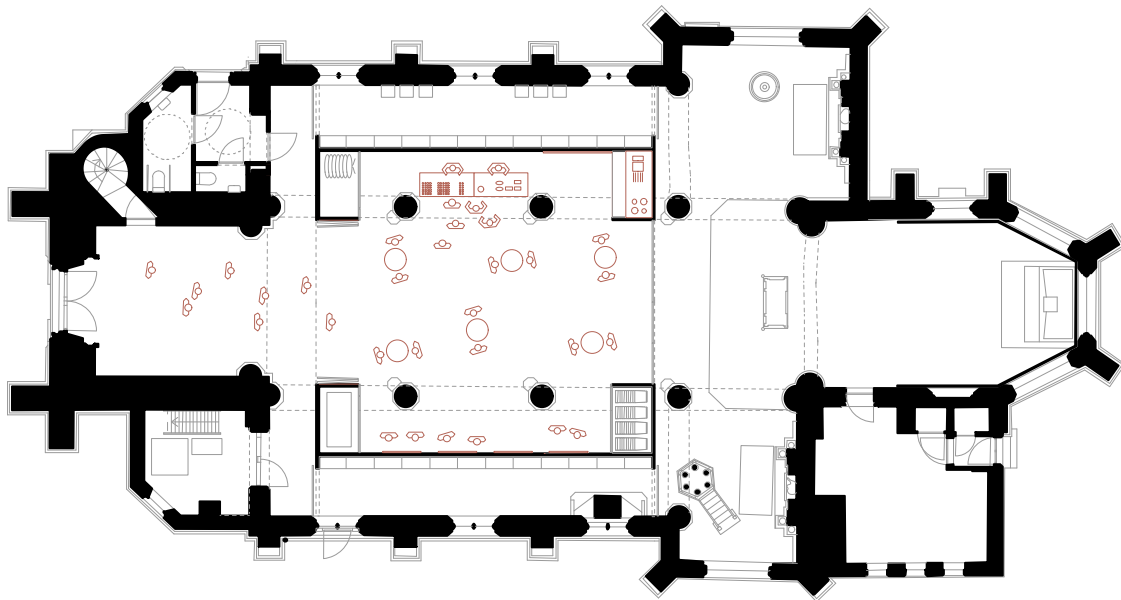

Polyvalente ruimte - open toestand

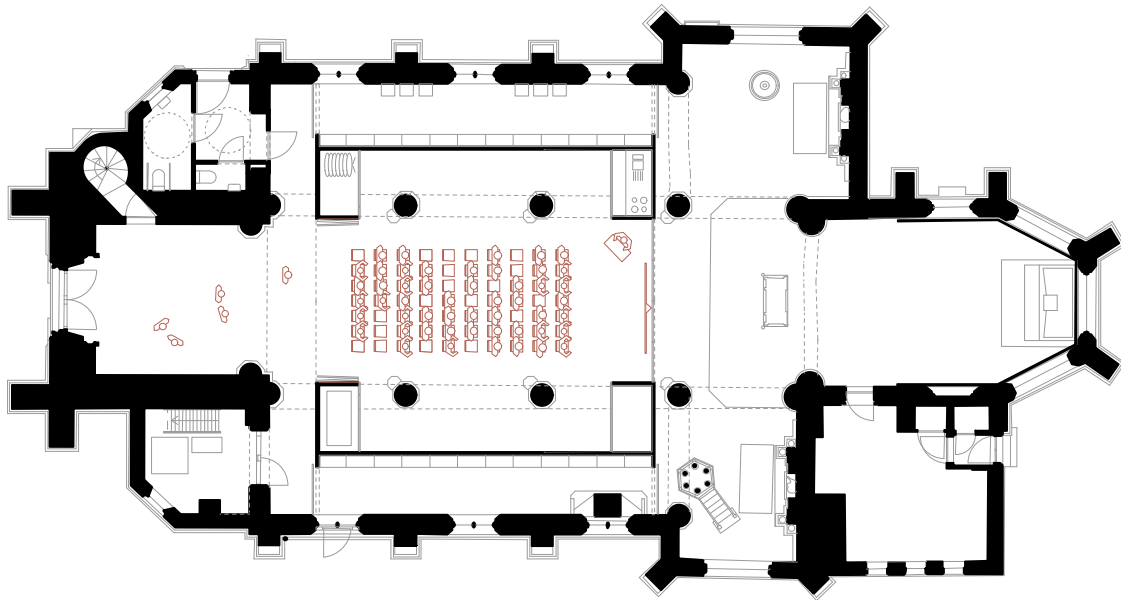

Scenario 3 Receptie in de kerk

Taferelen

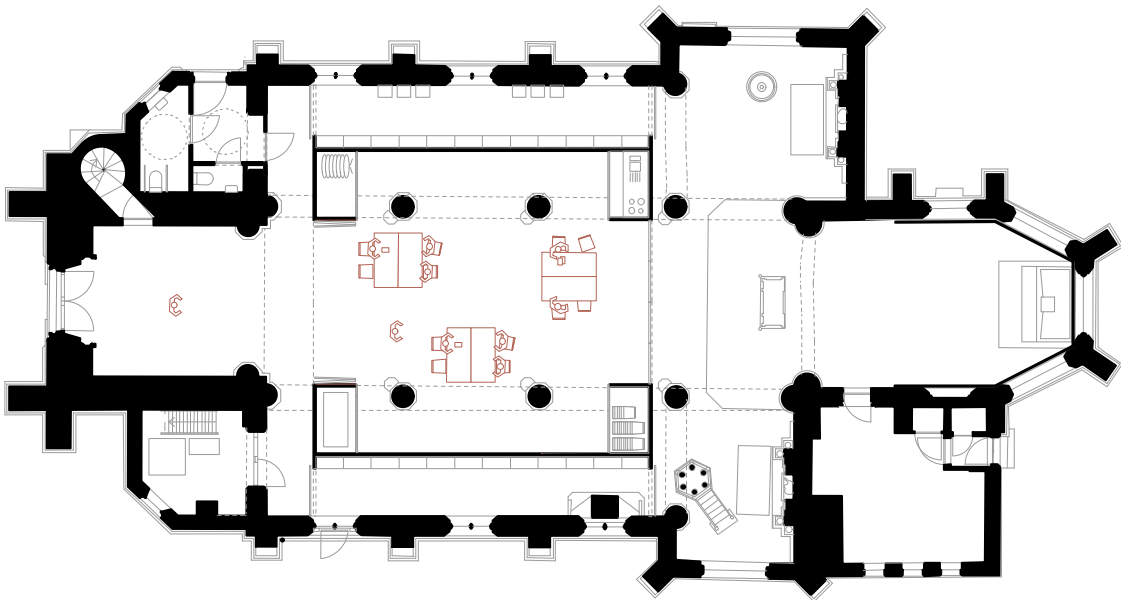

Receptie
100p

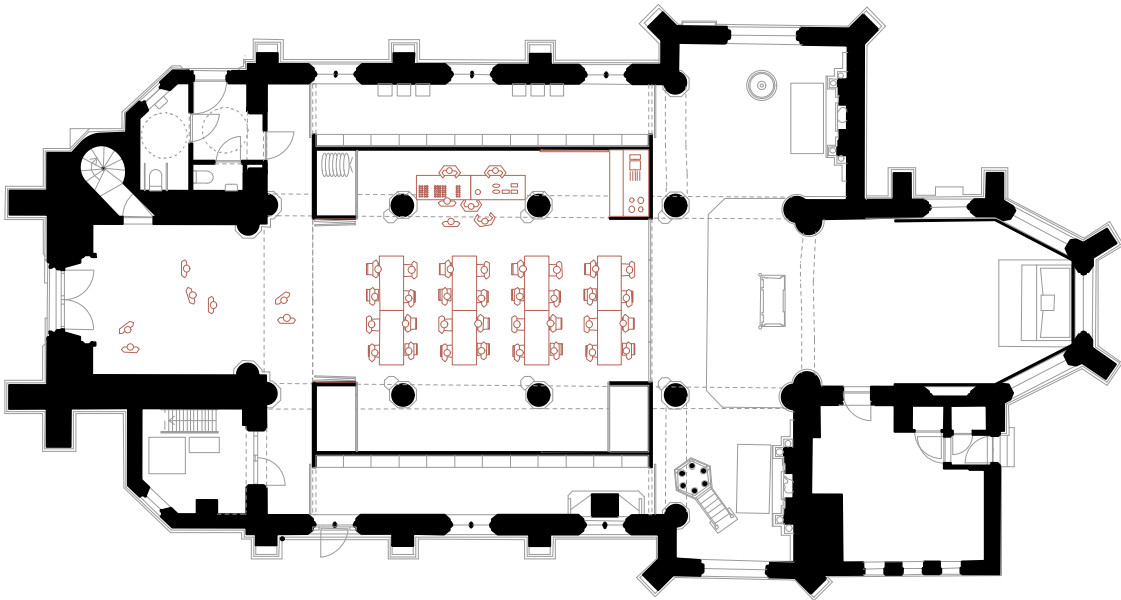

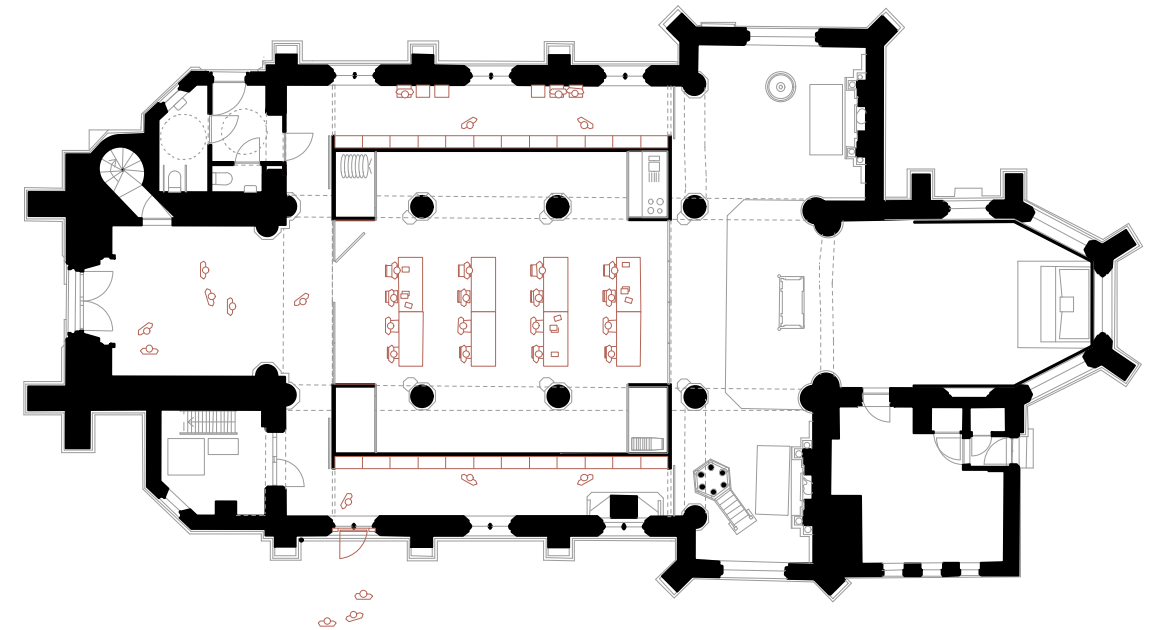
Lezing/concert
85p

Vergaderzaal/workshopruimte
12p

Feest
32p

Bibliotheek met studiezaal
25p

5.4 Scenario 4: Polyvalente ruimte/
naschoolse kinderopvang met bibliotheek
en ruimere berging in de zijbeuken.
Afscheidbare stilteplek in het koor

De bibliotheek van het dorp verhuist naar de kerk. Boekenkasten bakenen een zone af die zowel als polyvalente ruimte, als voor naschoolse kinderopvang kan ingezet worden. Het koor wordt ingericht als stilteplek dat al dan niet de uitbreidbaar is naar de hele kerk.

Sacristieën en zijkapellen

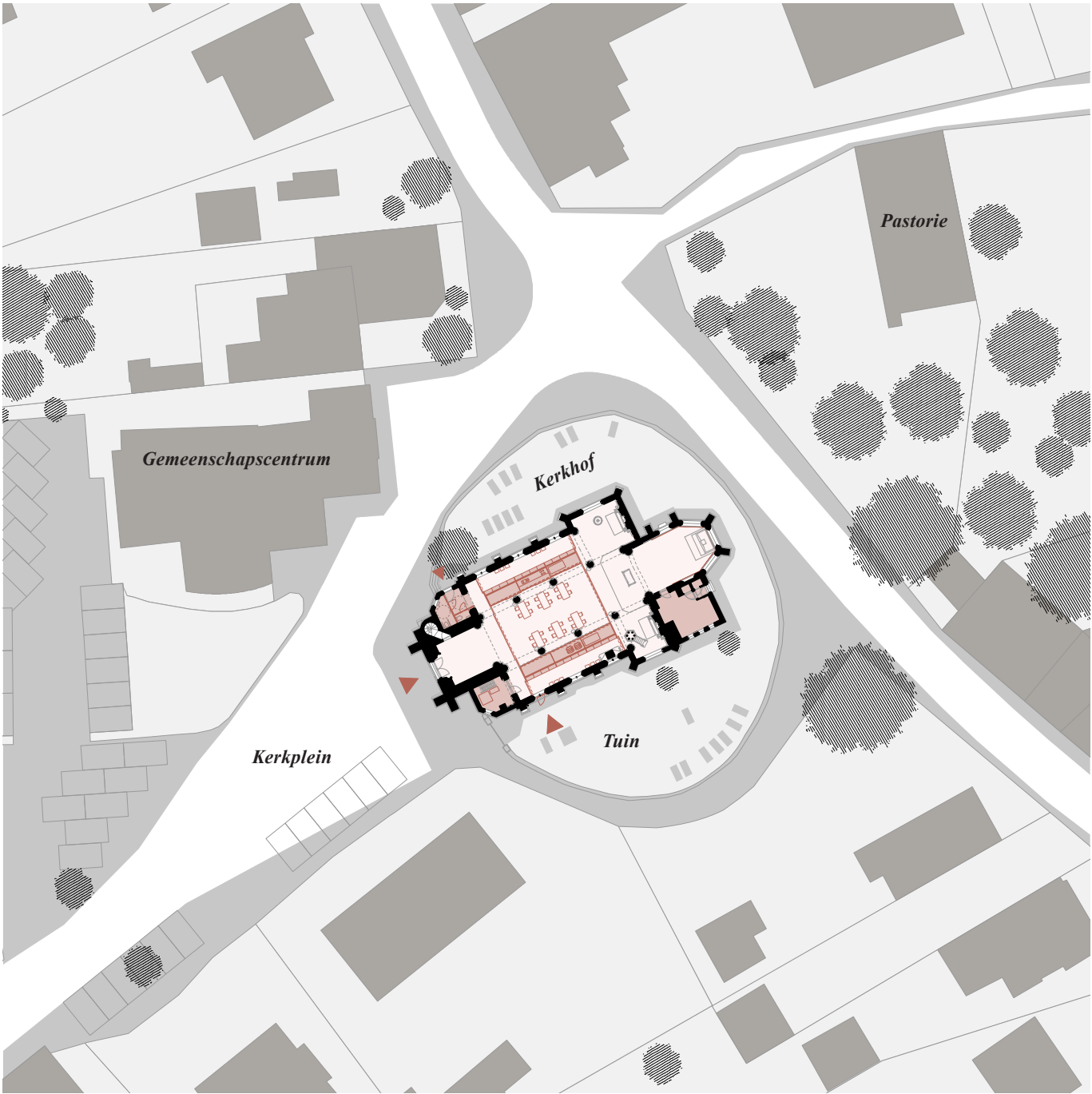
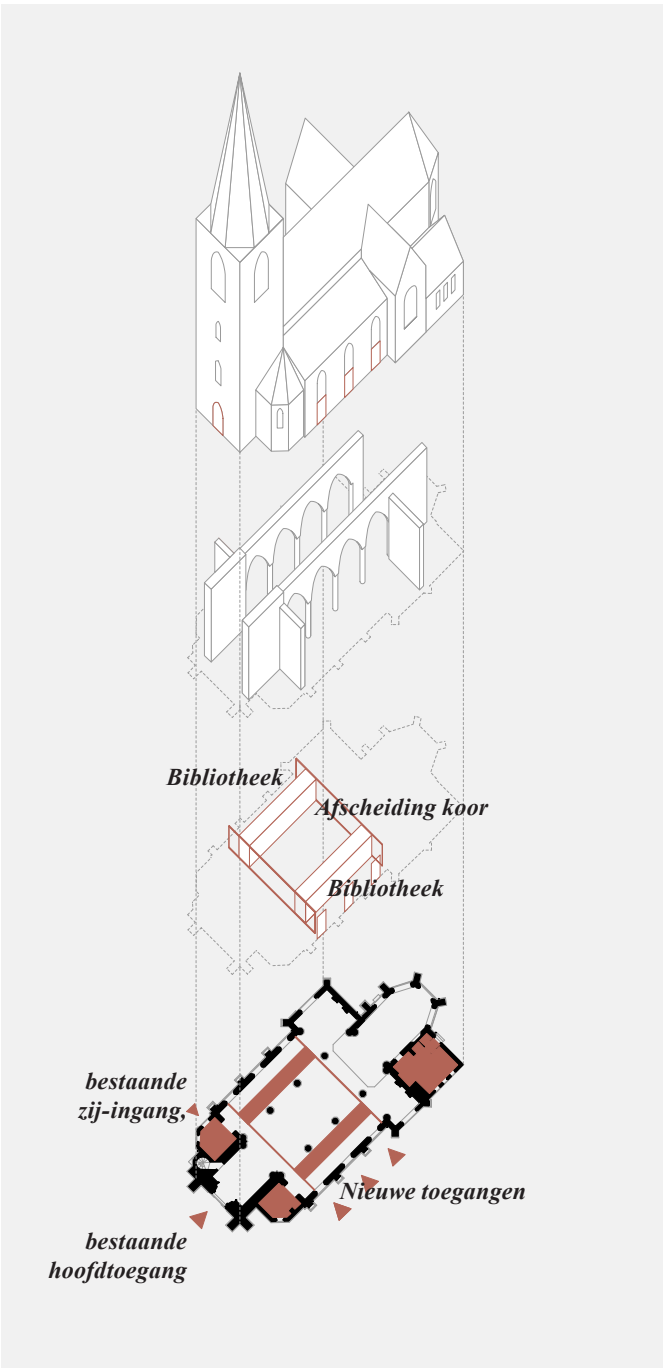
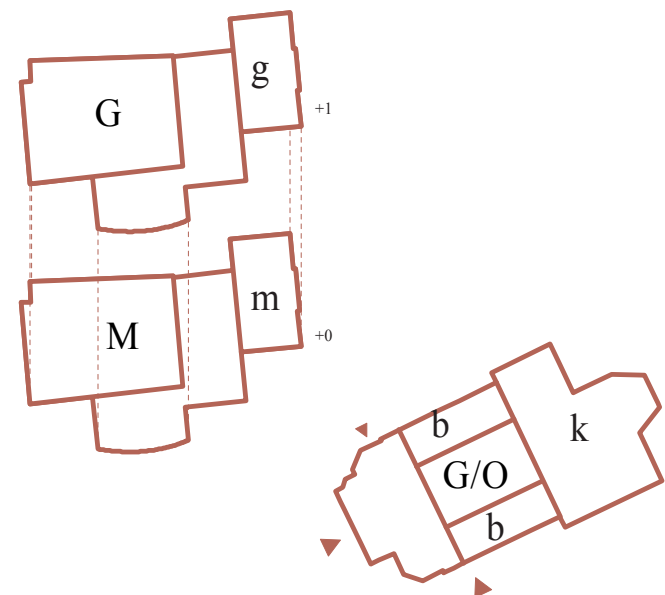
De bestaande zijkapellen en sacristieën worden ingericht als dienende ruimte. Het sanitair wordt vernieuwd en uitgebreid. De sacristie wordt bergruimte.

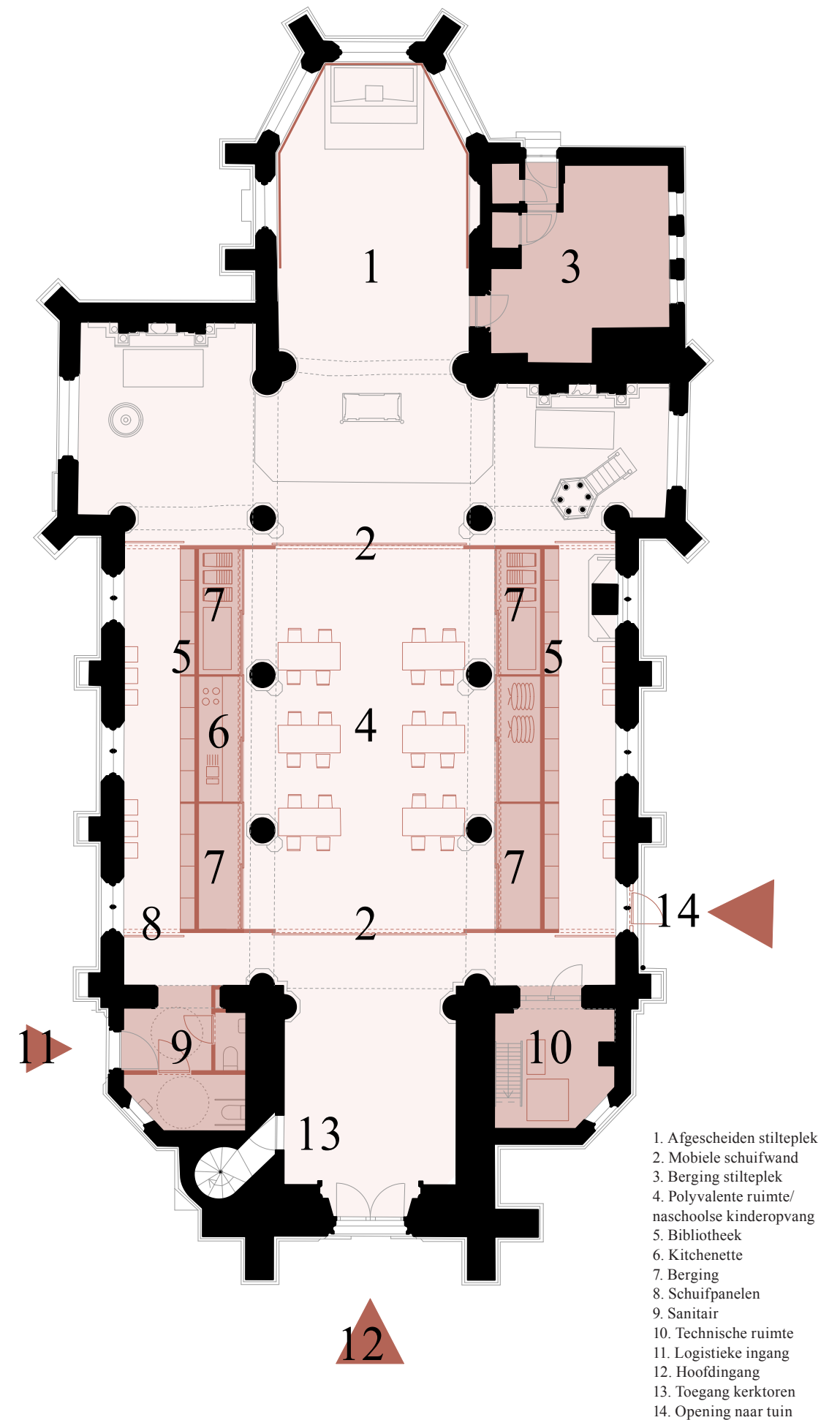
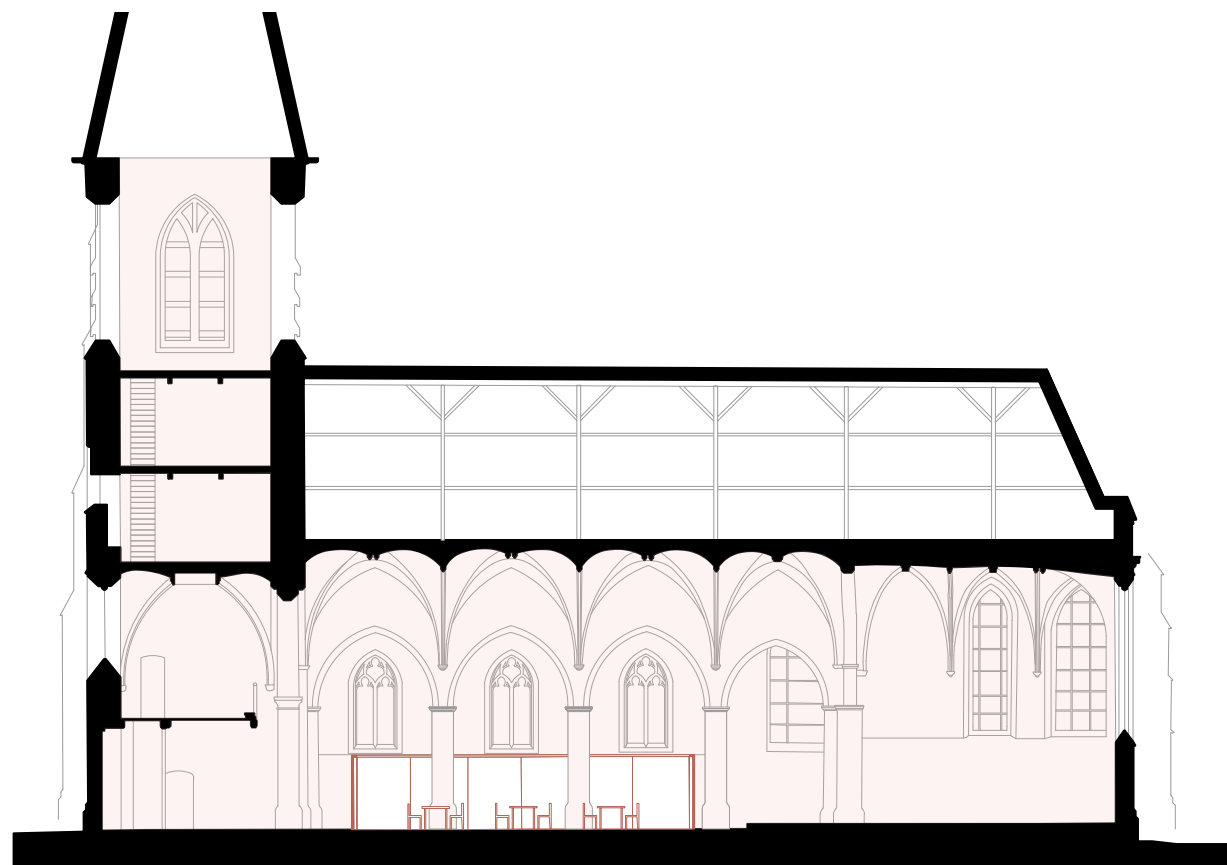
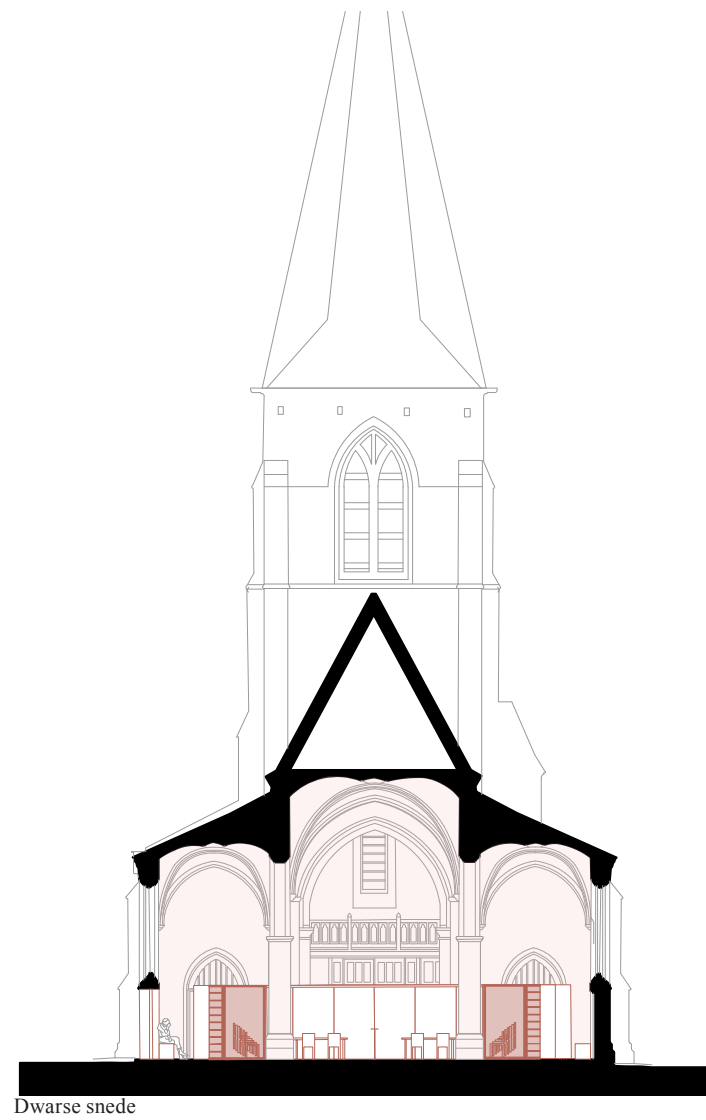
Boekenkasten bakenen een ruimte af

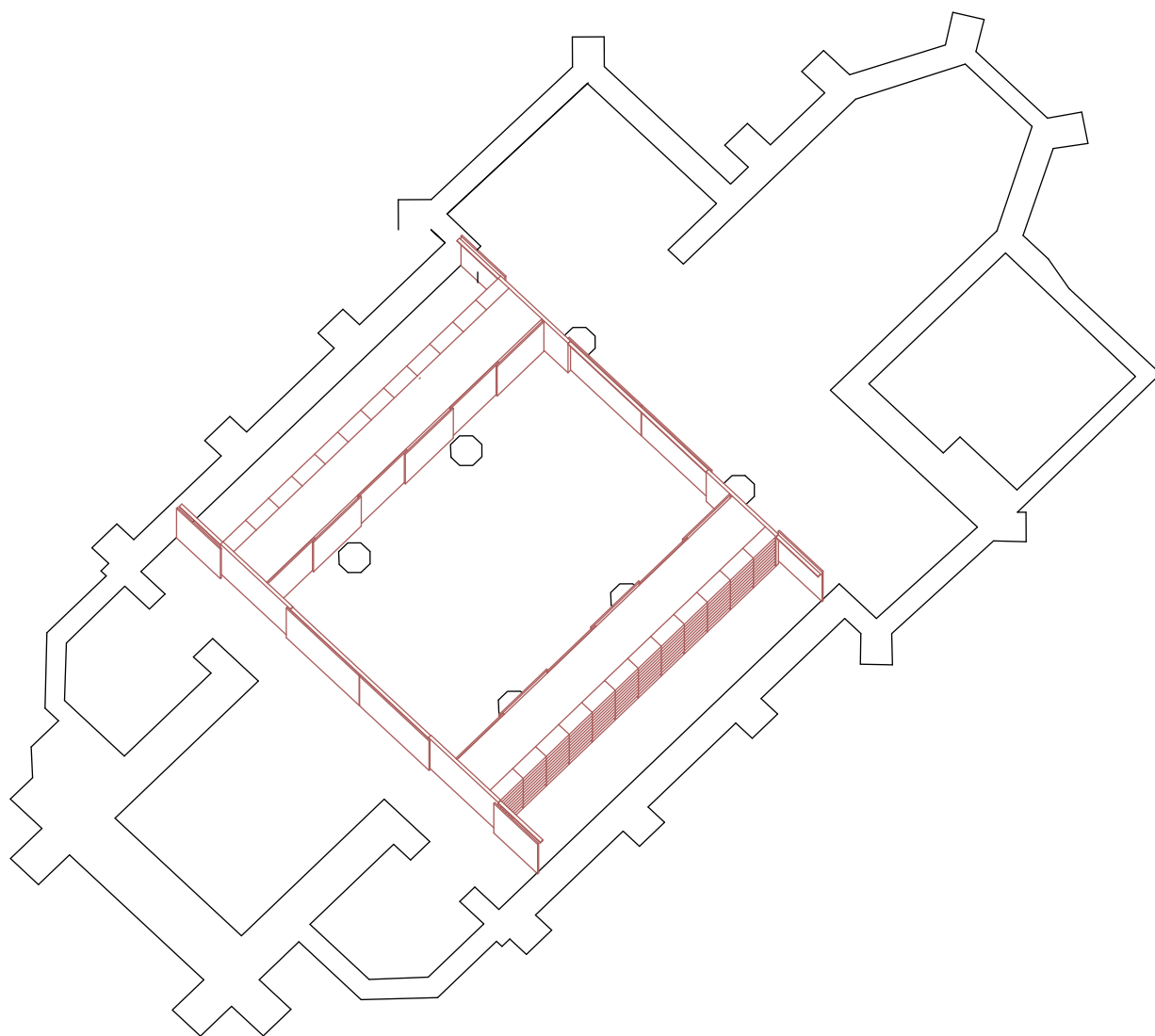
In de zijbeuken komen compacte boekenrekken waarin de collectie van de bestaande bibliotheek wordt ondergebracht. Ze vormen door hun opstelling een volume binnen de kerk. Aan de buitenzijden van het volume worden de boeken geëtaaleerd. Langs de binnenzijden worden de rekken verbreed tot kastenwand. Hierdoor is er voldoende bergruimte voor tafels, stoelen, een kitchenette, speelgoed enz.

Mobiele wand laat flexibel gebruik toe

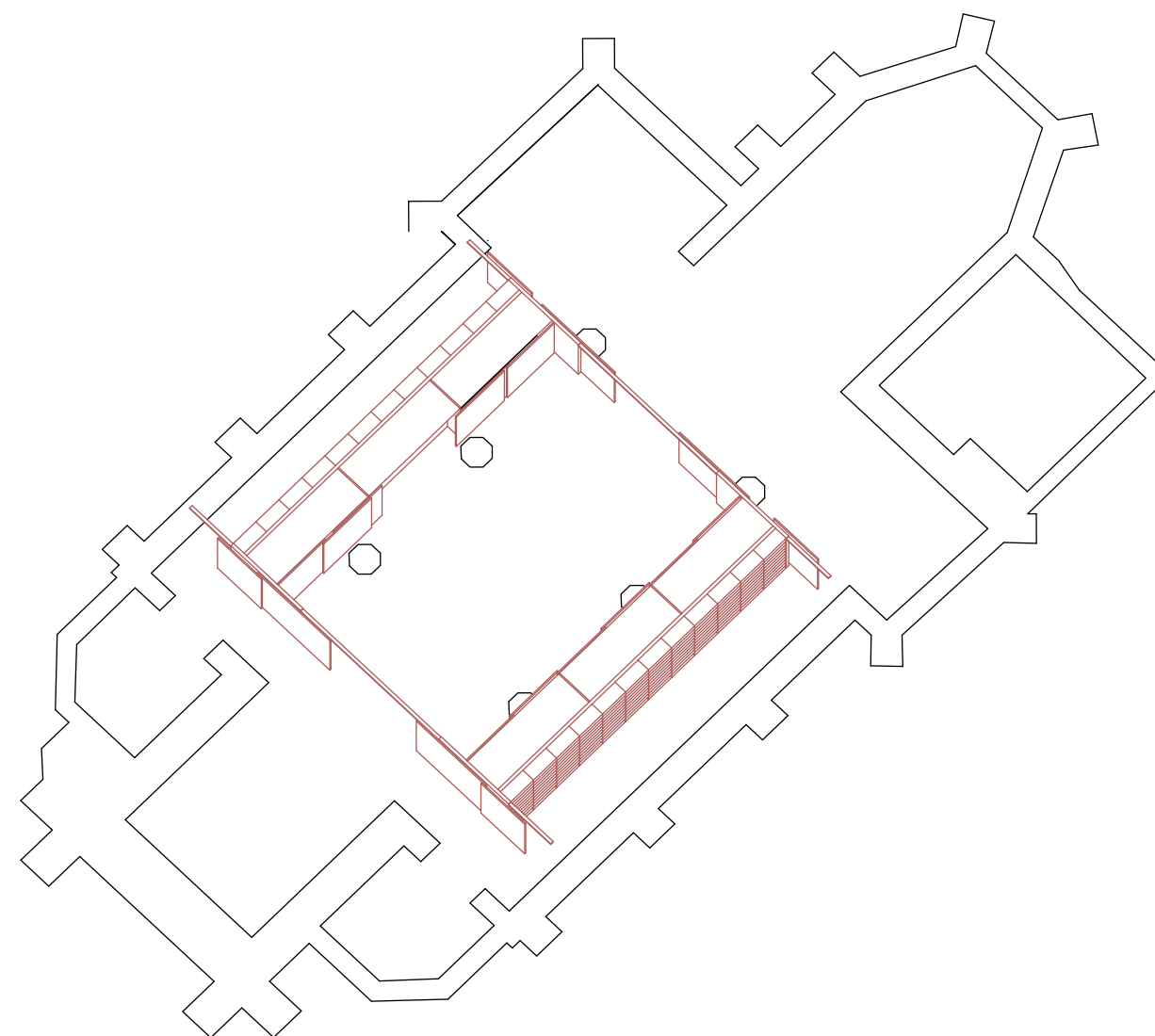
Een nieuw mobiel scherm scheidt het koor al dan niet af van de grote zaal, waardoor het als intieme stilteplek kan functioneren, maar ook als grotere sacrale ruimte.

Polyvalente ruimte - gesloten toestand

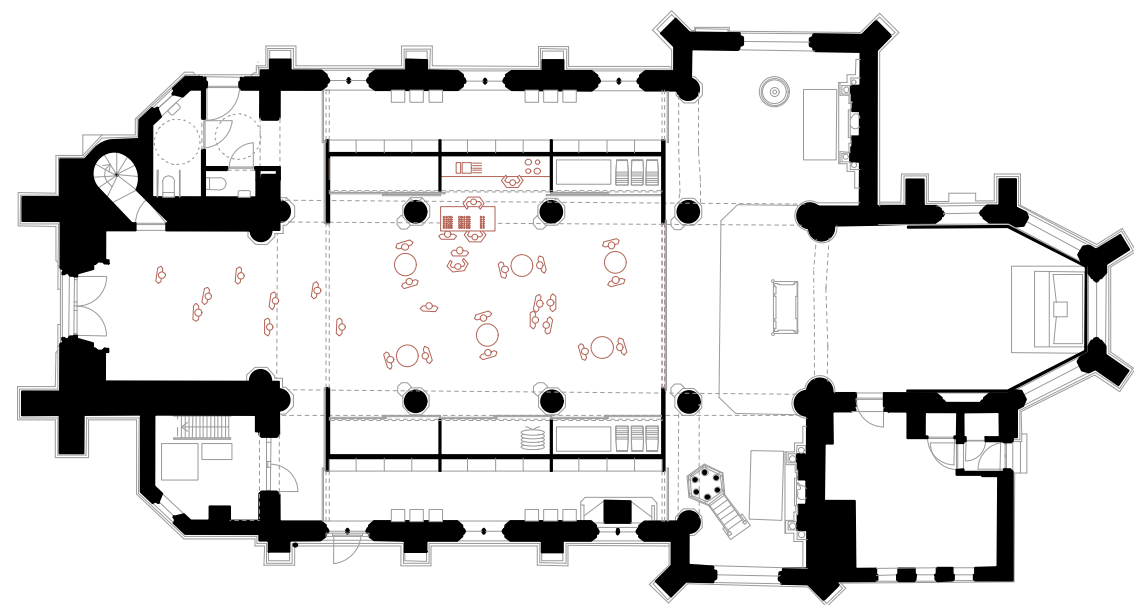

Polyvalente ruimte - open toestand

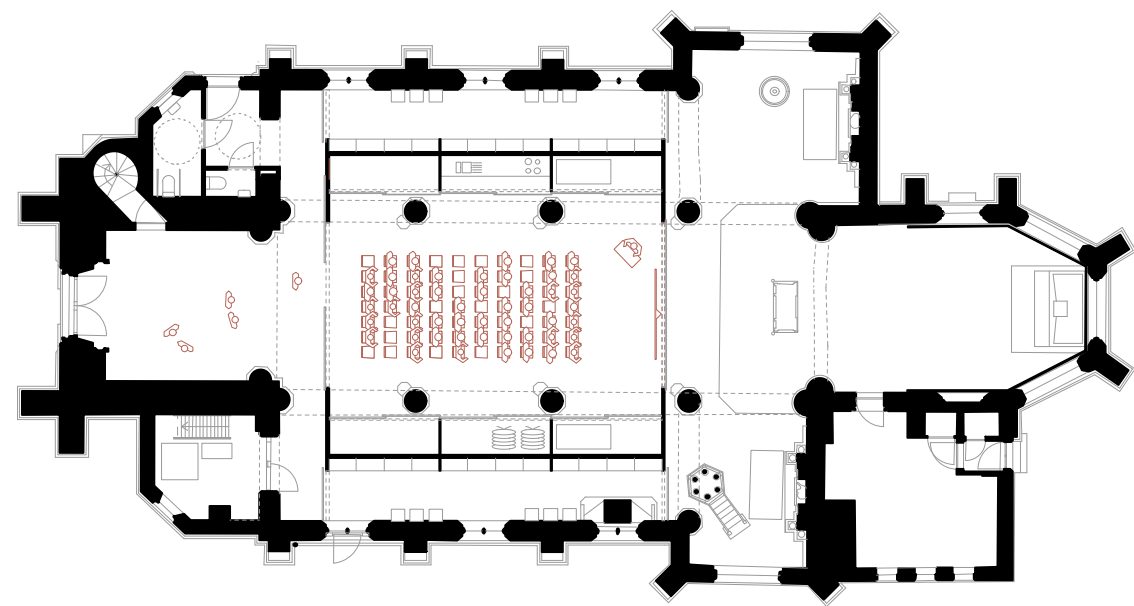

Scenario 4 Studiezaal in de kerk

Taferelen

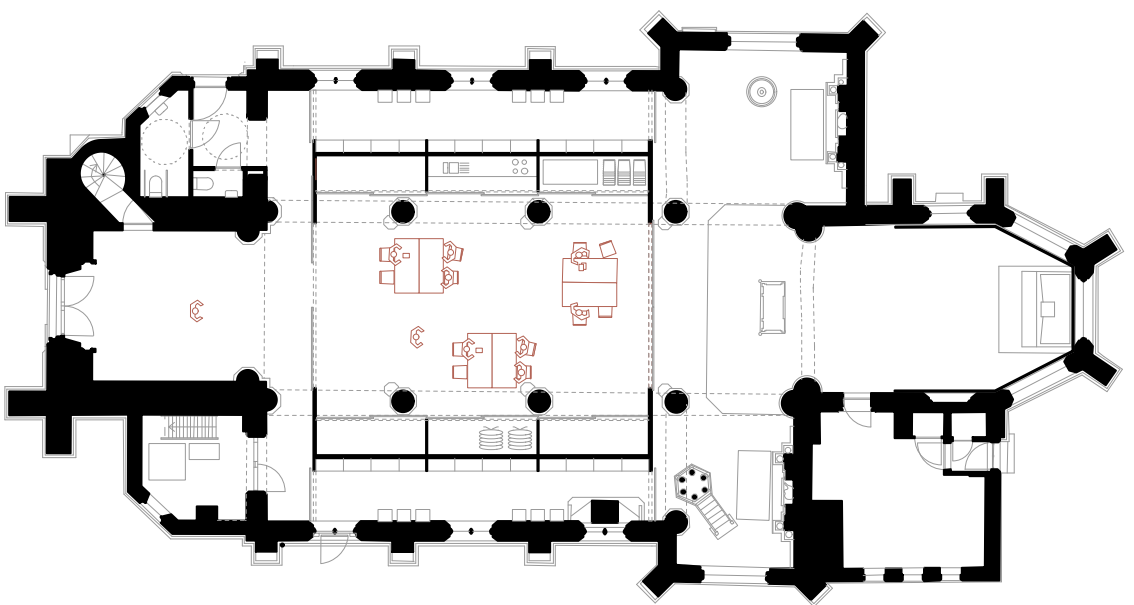

Receptie
100p

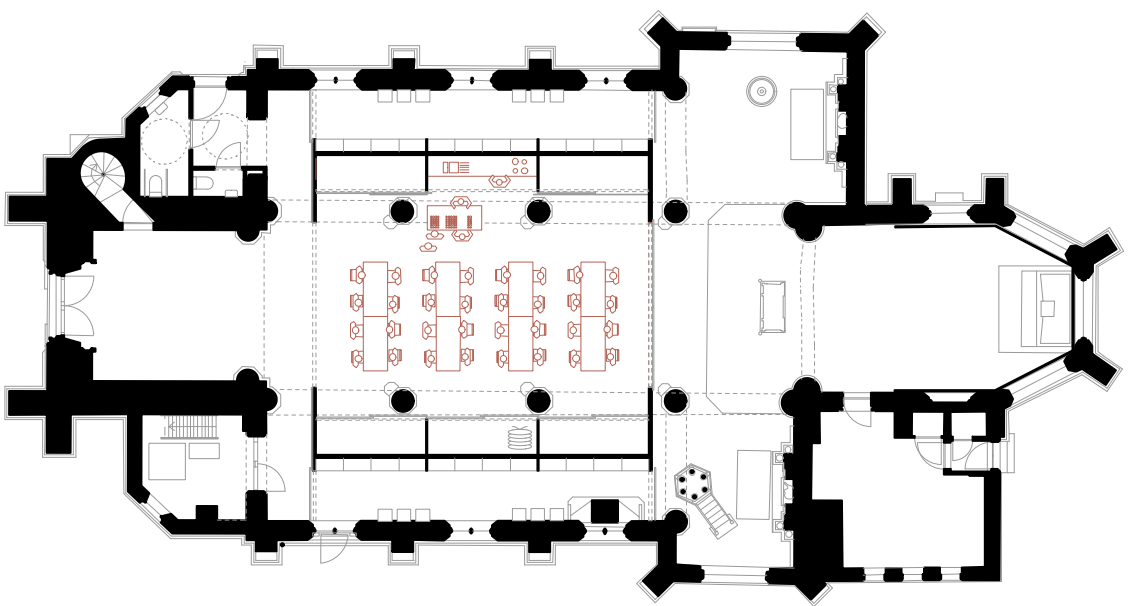

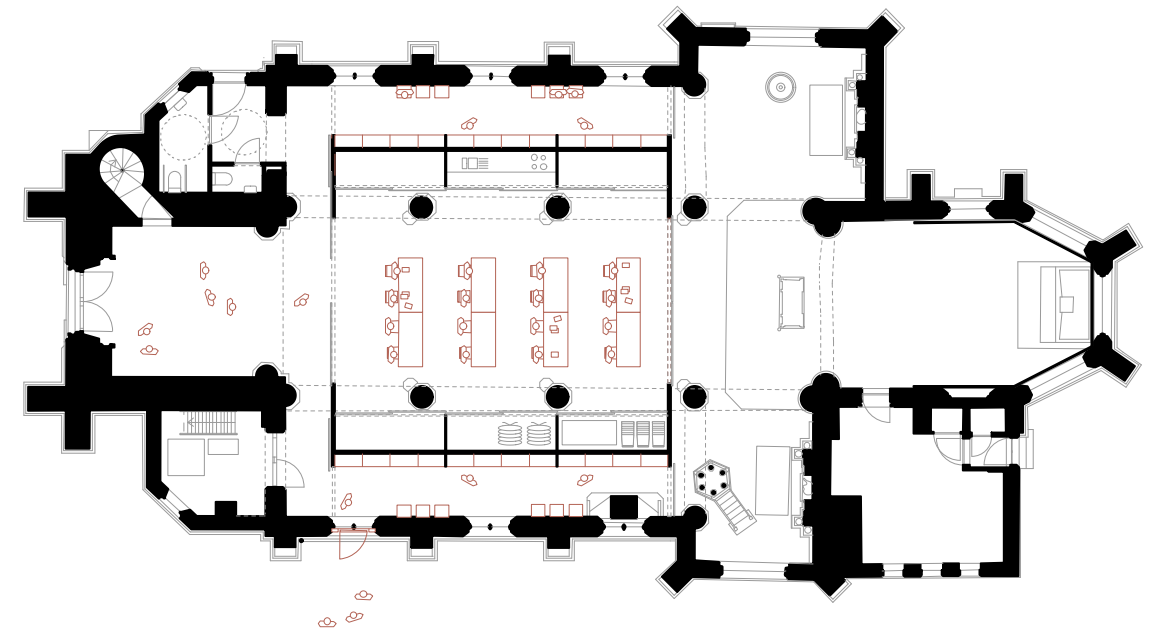
Lezing/concert
85p

Vergaderzaal/workshopruimte/kinderopvang
12p

Feest
32p

Bibliotheek met studiezaal
25p

Referenties

1

2

3

Links:

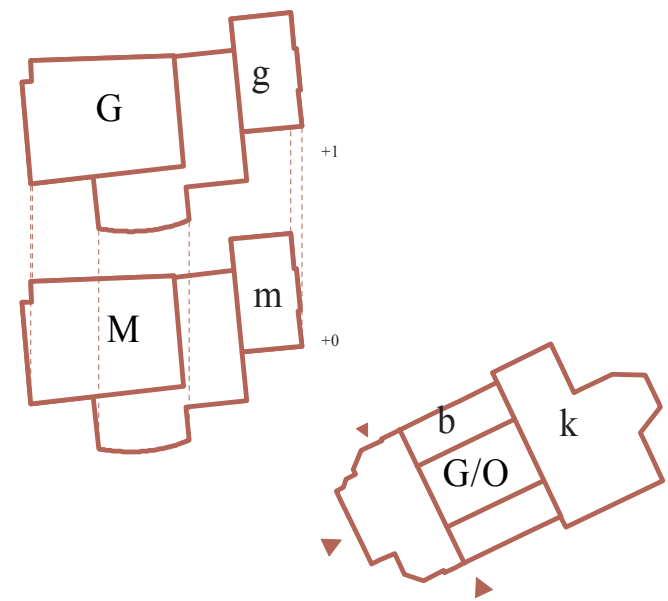
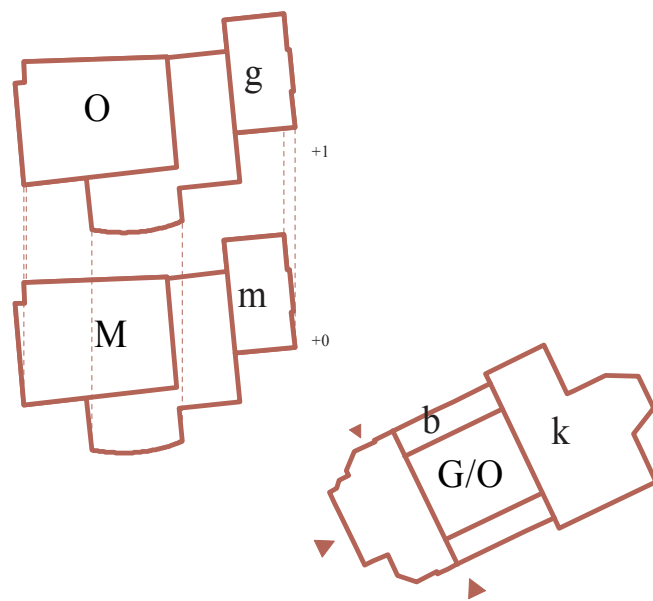
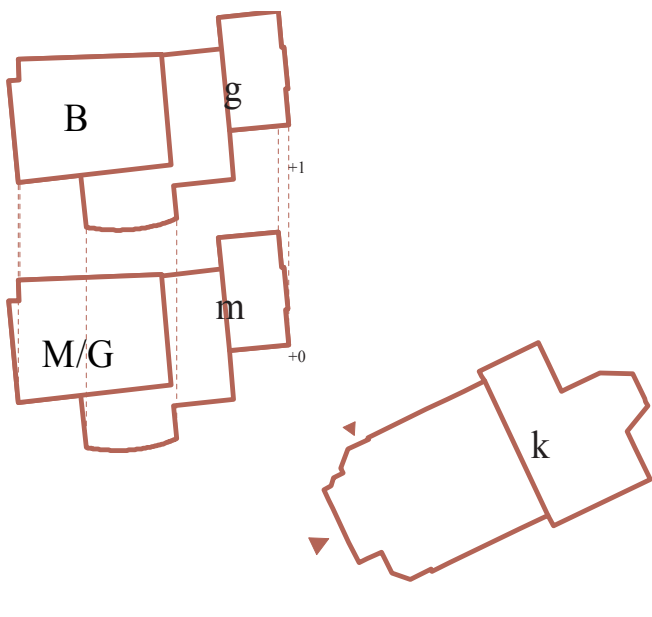
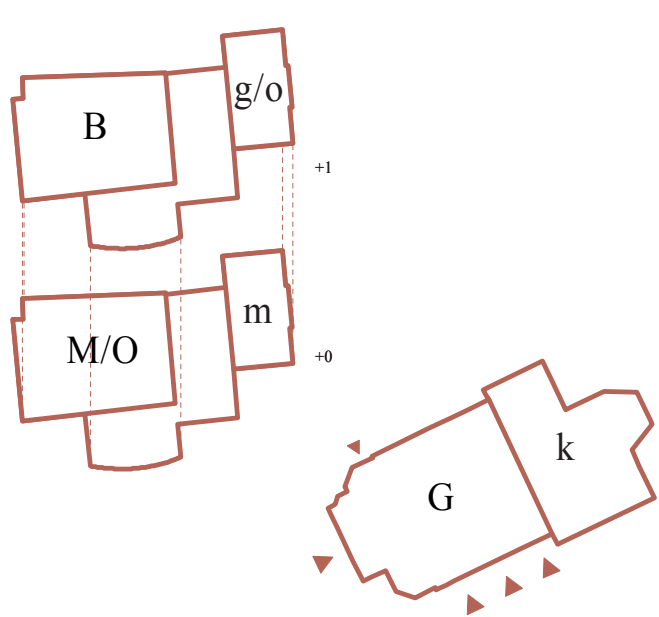
1. Kapel de Zande in Ruislede, Hootmans Architectuurbureau, 2015.
Bron: <http://www.hootsmans.com>
2. Heilig-Geist-Kapelle Kempen, architect Gregor Dewey, 2005.
Bron: <http://www.herbestemmingkerken.be/voorbeelden/Paginas/CHOROS-BUCHHANDLUNG.aspx>

Rechts:

3. Bibliotheek UGent, Office KGDVS, 2016.
Bron: <https://architectenweb.nl/nieuws/artikel.aspx?ID=38217>

5.5 Samenvatting

K	Kerk/stilteplek	k	Verkleinde Kerk/stilteplek
G	Grote ruimte voor de gemeenschap	g	Kleine ruimte voor de gemeenschap
M	Grote ruimte voor muziek	m	Kleine ruimte voor muziek (instrumenten)
O	Naschoolse opvang	b	Bibliotheekkast in grotere ruimte
B	Bibliotheek	f	Foyer

Scenario 1
Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek in het koor

Scenario 2
Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

Scenario 3
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

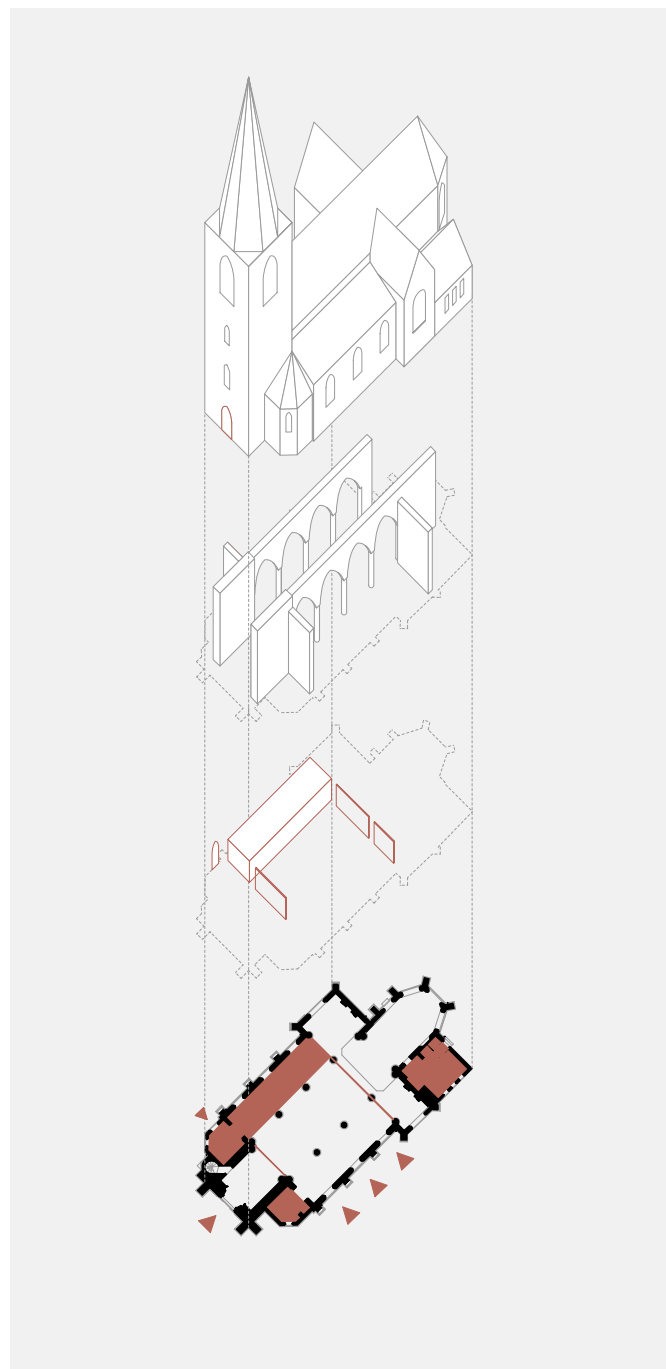
Scenario 4
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en ruimere berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes in zijbeuk

Dienende ruimtes als kasten rondom

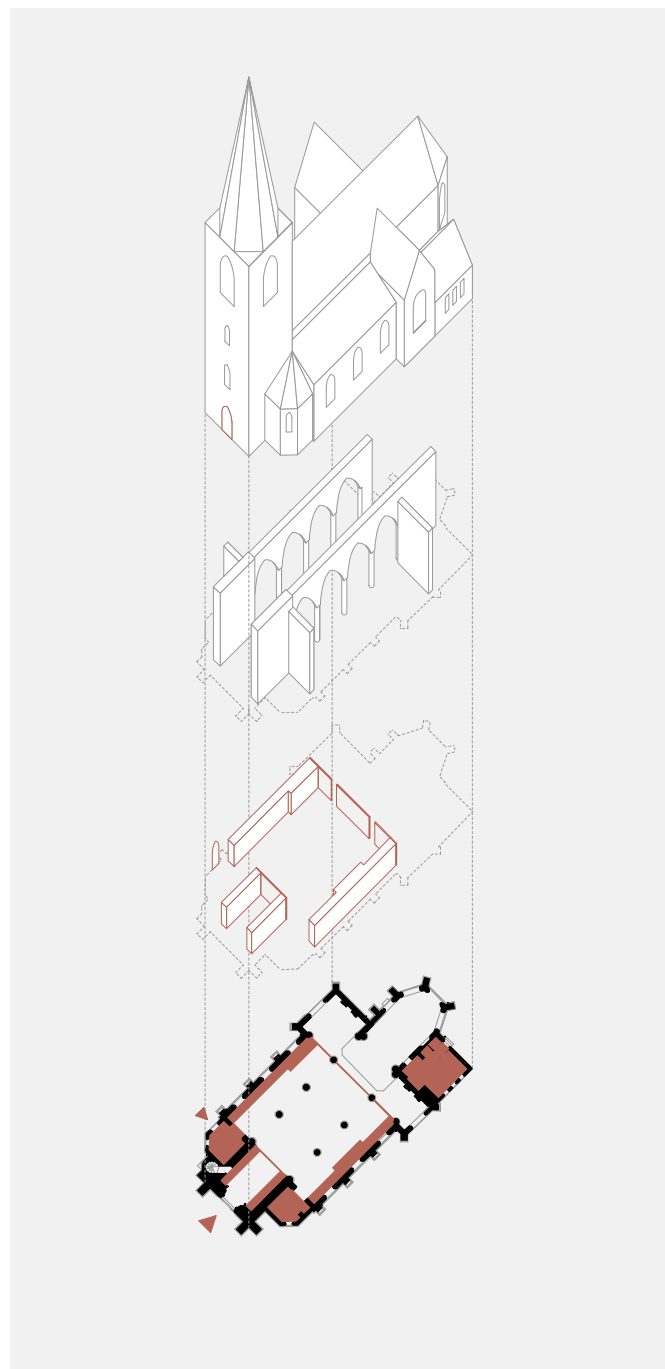
Dienende ruimtes als losstaand meubel

Dienende ruimtes als losstaand meubel

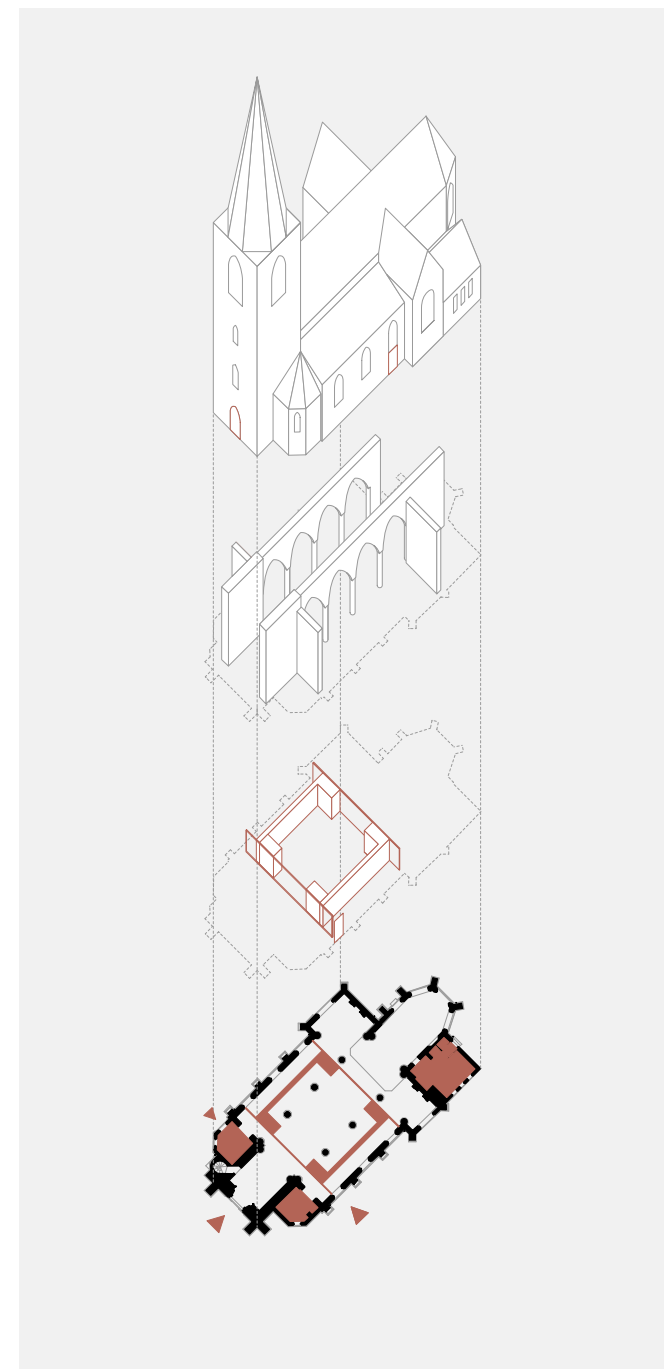
Scenario 1
Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes in zijbeuk

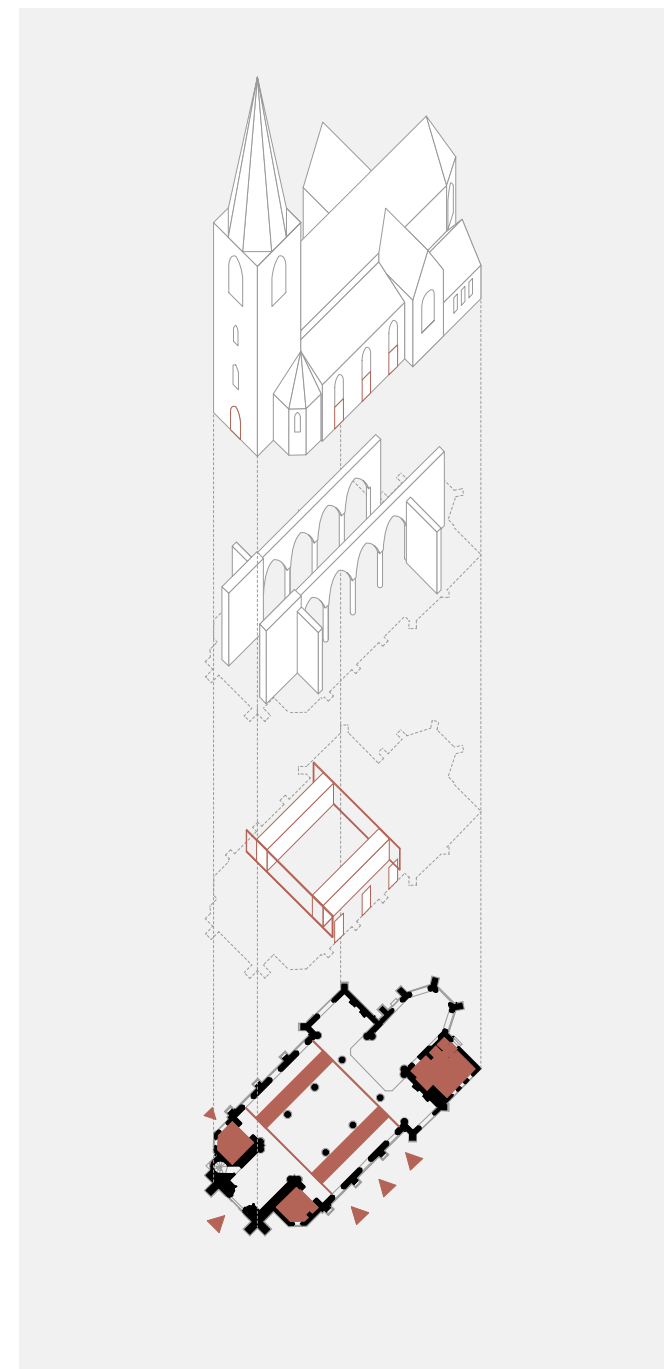
Scenario 2
Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als kasten rondom

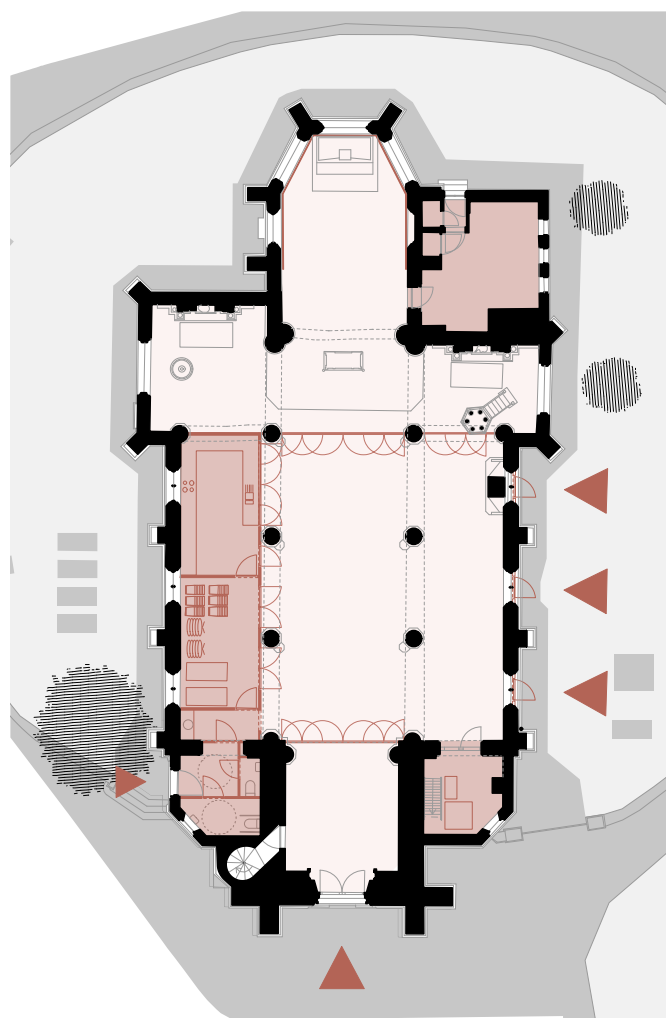
Scenario 3
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als losstaand meubel

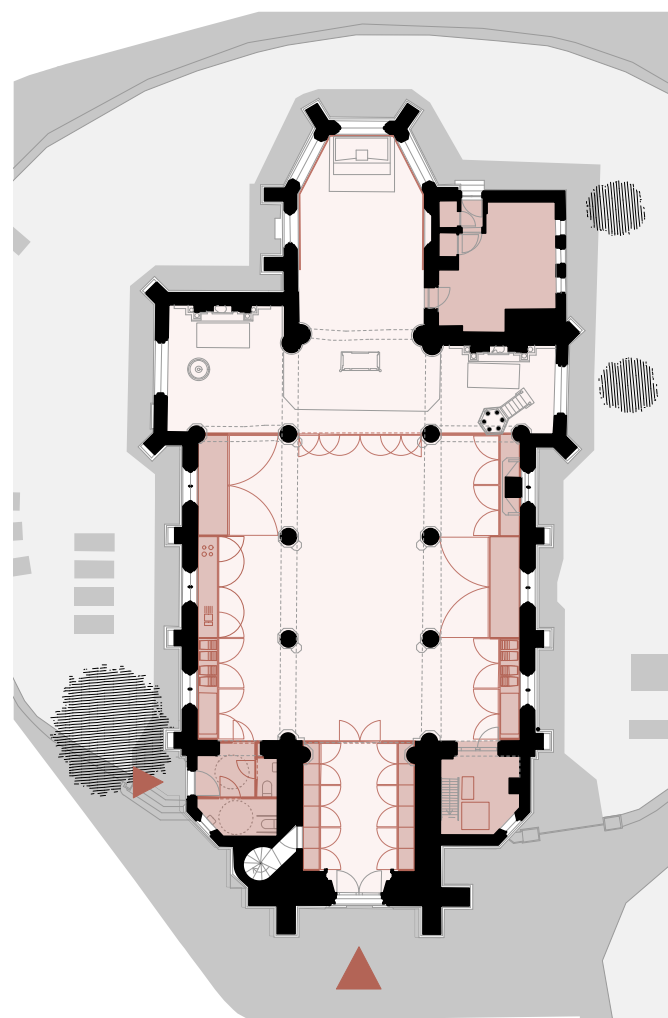
Scenario 4
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en ruimere berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als losstaand meubel

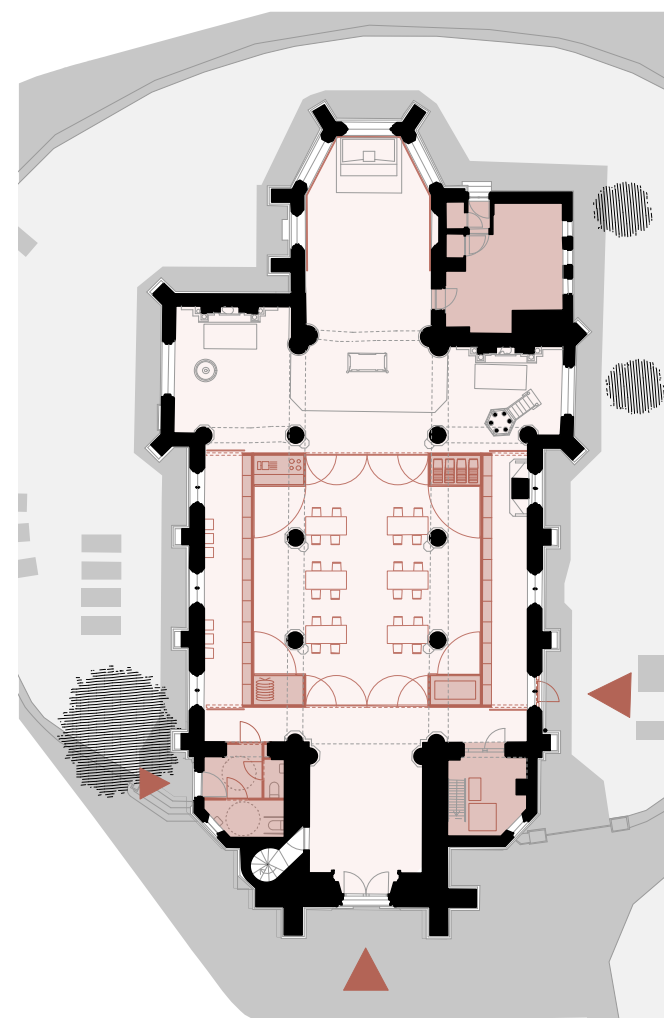
Scenario 1
Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes in zijbeuk

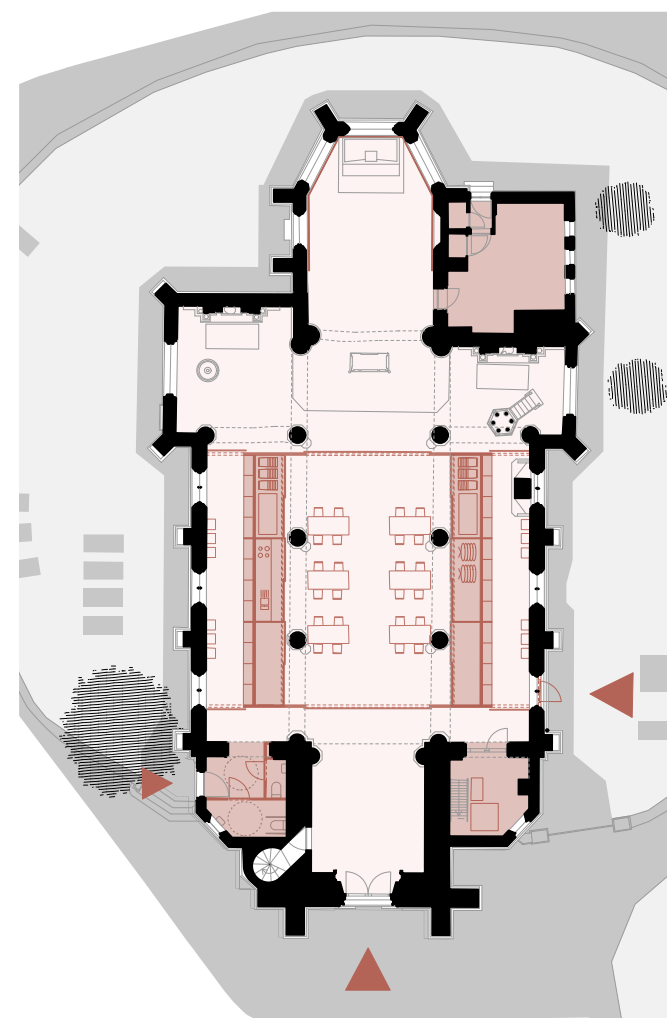
Scenario 2
Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als kasten rondom

Scenario 3
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als losstaand meubel

Scenario 4
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en ruimere berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als losstaand meubel

Scenario 1
Polyvalente ruimte met afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes in zijbeuk

Scenario 2
Naschoolse kinderopvang met afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als kasten rondom

Scenario 3
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en compacte berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als losstaand meubel

Scenario 4
Polyvalente ruimte/naschoolse kinderopvang met bibliotheek en ruimere berging in de zijbeuken. Afscheidbare stilteplek in het koor

Dienende ruimtes als losstaand meubel

COLOFON

Begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming voor de Sint-Stefanus kerk Brussegem

In opdracht van:
Gemeente Merchtem
tav Dany Kallaerts
Nieuwstraat 1 , 1785 Merchtem
tel 052 38 11 82
(contact: dany.kallaerts@merchtem.be)

Projectbegeleiding:
Projectbureau Herbestemming Kerken
Niek de Roo
Paviljoenstraat 9
1030 Brussel
E: projectbureau@herbestemmingkerken.be

Het projectbureau 'Herbestemming Kerken' is een initiatief van:
- **De minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands beleid en Onroerend Erfgoed.**
- **De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.**
- **De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VMSG), mede-optredend namens het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Vlinters (Koepel Vlaamse Streekontwikkelingsorganisaties)**
- **Het Team Vlaamse Bouwmeester van het Departement kanselarij en Bestuur**
- **Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur**

Het Projectbureau werkt nauw samen met het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Dit begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming werd mede financieel mogelijk gemaakt door een onderzoekspremie van 80% in toepassing van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Ontwerpbureau
TV Studio Thys Vermeulen - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Strukturstudies
Henk Pijpaert Engineering
Leopold II laan 53
1080 Brussel
E: tom.thys@studiothysvermeulen.be

ontwerp: Sofie Beyen, Andriy Bruyninckx, Ine Huybreghs, Katrien Lommaert, Sven Sterken, Tom Thys

Datum: mei 2019
Alle tekeningen zijn indicatief; de maatvoering is onder voorbehoud en gebaseerd op de gegevens en plannen die aangereikt werden door de opdrachtgever.
Alle foto's zijn gemaakt door TV Studio Thys Vermeulen-Studio Roma tenzij andere bronvermelding.

TV Studio Thys Vermeulen

Studio Roma

i.s.m.

Sven Sterken KU Leuven

Util Strukturstudies

Henk Pijpaert Engineering

Haalbaarheidsonderzoek herbestemming
Sint-Stefanuskerk Brussegem

Deel 2
Concluderend model
15.05.2019

Inhoud

1. Kader ontwerpend onderzoek	4
2. Organisatie van de site	6
3. Concluderend model	8
4. Fasering	26
5. Capaciteiten	28
6. Taferelen	32
7. Referenties	34
8. Aanvullingen	56
9. Advies Agentschap Onroerend Erfgoed	60

TV Studio Thys Vermeulen - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Struktuurstudies
Henk Pijpaert Engineering

Leopold II laan 53
1080 Brussel
België

T +32 (0)219 07 63
E tom.thys@studiothysvermeulen.be
BTW BE 0871 029 415

1. Kader ontwerpend onderzoek

Deze bundel 'Deel 2, concluderend model' vat de conclusies samen na de eerste scenariovergadering. Het voorafgaande ontwerpend onderzoek is gebundeld in de bundel 'Deel 1, voorstel vier scenario's'. Beide bundels maken integraal deel uit van het haalbaarheidsonderzoek rond de mogelijke herbestemming van de Sint-Stefanuskerk te Brussegem

In het 'concluderend model' komt de ruimtelijke samenhang tussen de volgende elementen aan bod. De vraag wordt breed gesteld. We bekijken niet enkel de kerkruimte, ook de dialoog met het bestaande gemeenschapscentrum en de publieke ruimte rondom de kerk komt aan bod. Hoe kan de kerk inspelen op de kleinere maar nog steeds actieve geloofsgemeenschap? Maar bovenal, hoe kunnen we deze gehele plek versterken tot een krachtig dorpshart? Een open plek die plaats geeft aan een grote diversiteit aan activiteiten voor alle bewoners van Brussegem.

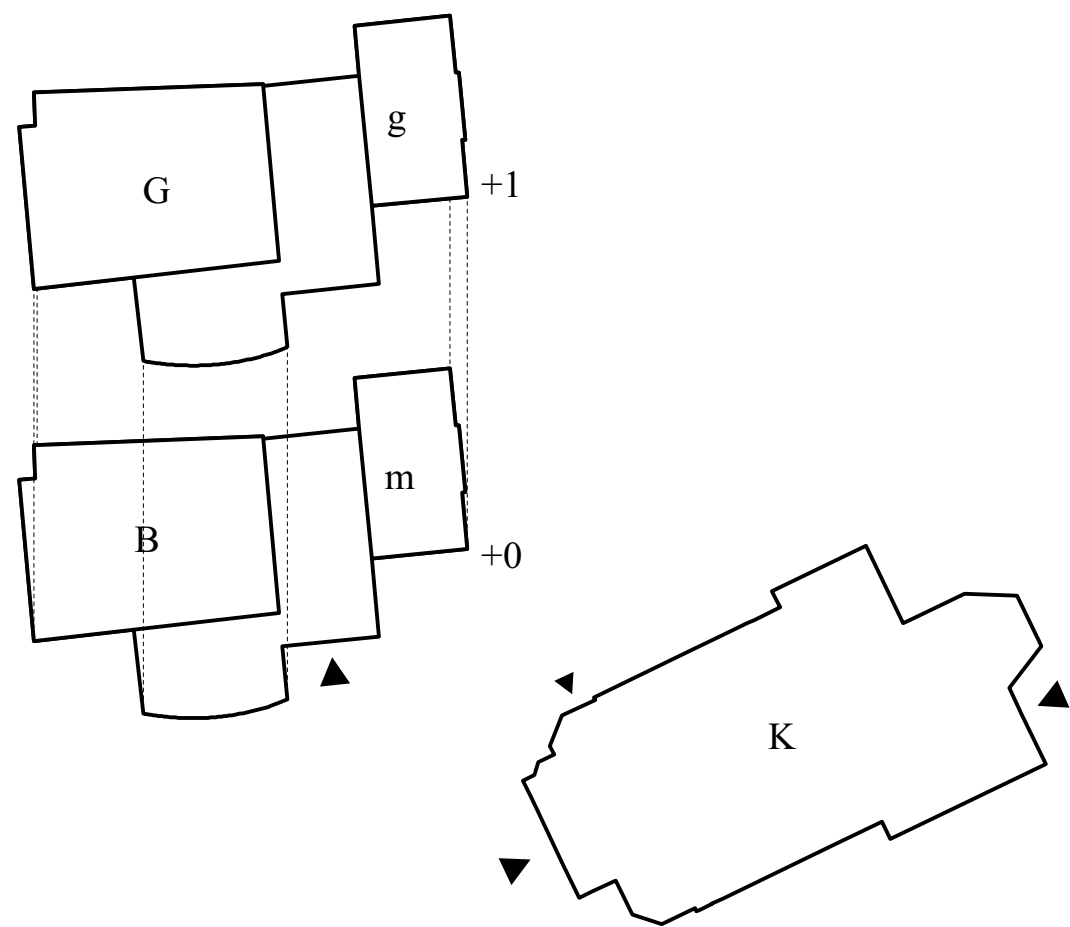
Dit hoofdstuk is opgevat als een soort van bestek of menu, en bevat een opsomming van potenties, keuzes en uitdagingen. De opdrachtgever kan hiervan een selectie opnemen in de definitieve projectdefinitie. De kosten worden samengevat in een indicatieve raming.

Belangrijk is evenwel dat het denkwerk hiermee niet ten einde is; ook de opdrachtgever (gemeente, kerkfabriek, andere partners) zal een correcte inschatting van de noden en mogelijkheden moeten maken. In het bijzonder denken we dat het organiseren en beheren van de multifunctionele ruimtes belangrijke uitdagingen zijn.

Links:
Zicht op de westgevel van de Sint-Stefanuskerk

2. Organisatie van de site

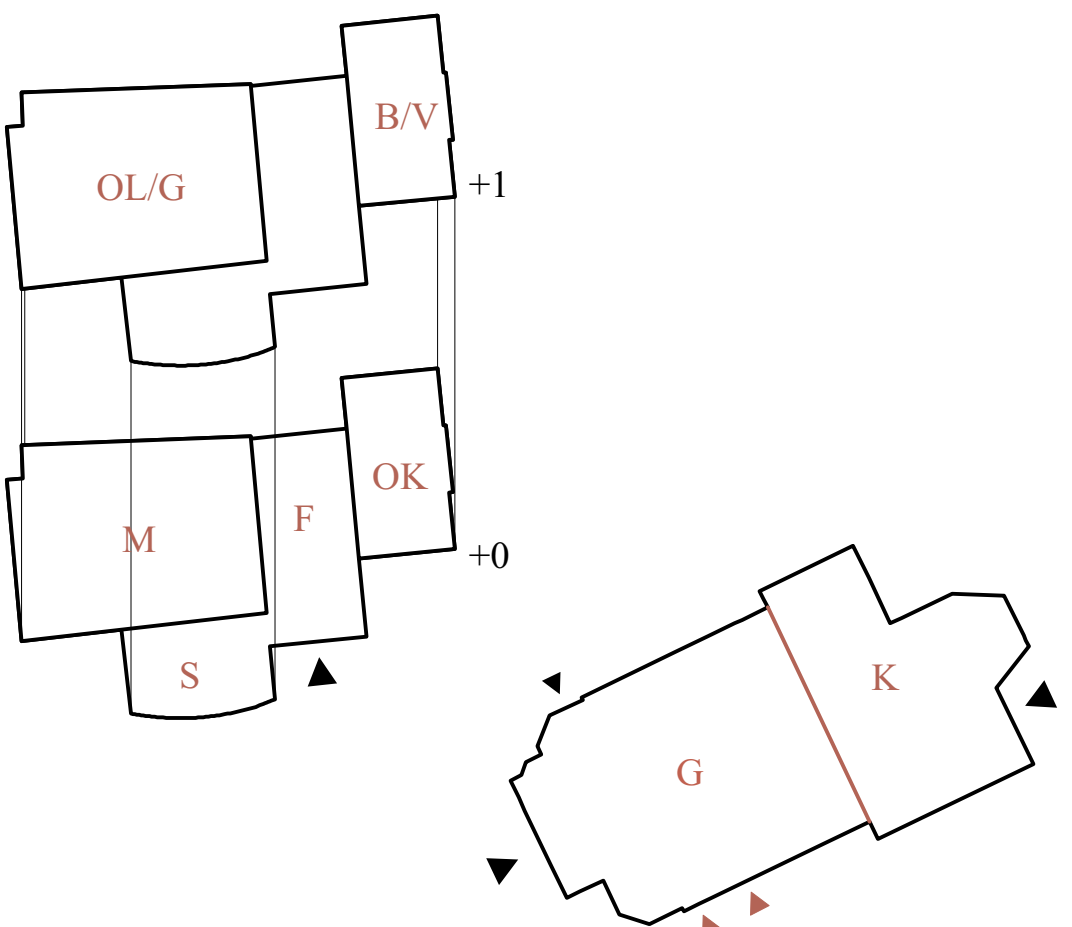
Bestaande toestand

Disfunctioneel gemeenschapscentrum met onderbenutte kerk

Vandaag wordt de Sint-Stefanuskerk slechts sporadisch gebruikt voor kleine misvieringen in besloten groep. Tegelijkertijd lopen de kosten voor onderhoud en instandhouding hoog op. Door het kerkgebouw uit de louter religieuze sfeer te halen willen we het (terug) een grotere maatschappelijke betekenis geven. De ambitie is om het kerkgebouw vandaag, met al zijn architecturale kwaliteiten en gebreken, te herontdekken als een ruimtelijk baken, een sociaal knooppunt of een economische troef voor Brussegem.

Daarnaast ligt er naast de kerk een bibliotheek met gemeenschapscentrum dat gehuisvest is in het gerenoveerde oud gemeentehuis. Hier repeteert de lokale fanfare, oefent de muziekschool en worden er enkele polyvalente zaaltjes verhuurd voor divers gebruik. Het gebruik van dit gebouw is verre van optimaal en de gebruikers klagen geregeld over ruimtegebrek. Daarnaast beschikt het nabijgelegen schooltje niet over voldoende ruimte voor naschoolse opvang. Door de opgave breder te zien wordt het vraagstuk een ruimtelijke puzzel waarbij een integrale herorganisatie van de dorpskern noodzakelijk is.

- OL: Opvang lagere school
- OK: Opvang kleuterschool
- G: Grote gemeenschappelijke ruimte
- g: kleine gemeenschappelijke ruimte
- B: Bibliotheek
- V: Vergaderzaal
- M: Muziekruimte voor de fanfare
- F: Foyer
- S: Sanitair
- K: Verkleinde kerk

Nieuwe toestand

Geoptimaliseerd gemeenschapscentrum met multifunctionele kerk

De kerk wordt getransformeerd tot een multifunctioneel ontmoetingscentrum, dat tal van activiteiten kan faciliteren. Tussen het schip en het transept wordt een hekwerk geplaatst dat de kerk opdeelt in twee. Hierdoor ontstaat er een verkleinde kerk in het koor en een polyvalente zaal in het schip. Deze zaal wordt ingericht met berging en voorzieningen en zal ter beschikking staan van de gemeenschap. In de zuidelijke gevel maken we twee grote deuren en verbinden we de kerk naar de tuin.

In het gemeenschapscentrum stellen we enkele verschuivingen voor. De grote ruimte op het gelijkvloers wordt gereserveerd voor de fanfare. Deze ruimte is gemakkelijk toegankelijk voor de instrumenten. De kleine ruimte op het gelijkvloers wordt gereserveerd voor de opvang van de kleuters. Ze gebruiken de foyer en de speeltuin als uitloopruimte. De nabijheid van het grote sanitair is een troef. Op de verdieping wordt de grote ruimte gereserveerd voor de opvang van de lagere school. De uitrusting bestaat uit opbergbare tafels en stoelen. Deze ruimte is daardoor nog steeds flexibel inzetbaar voor andere activiteiten; hier kunnen voorstellingen en/of feesten plaatsvinden. Een goed uitgeruste keuken bedient de zaal. De kleine ruimte op de verdieping wordt ingericht als bibliotheek en vergaderzaal. Er wordt verder bekeken hoe de bibliotheek wordt georganiseerd; boeken in open of gesloten rekken. De ruimte kan zodus ook nog voor kleine vergaderingen worden gebruikt. Ook bekijkt men of tijdens de opvang de bibliotheekruimte kan worden opengesteld voor de leerlingen van de school.

3. Concluderend model

Art. 1: Nieuw kerkplein

Het Brussegemplein vormt het hart van het dorp, mede door de aanwezigheid van het gemeenschapscentrum. Vandaag is het plein een asfaltweg versnipperd door gefragmenteerde parkings. Een nieuwe pleinaanleg kiest voor een meer kwalitatieve inrichting. De verspreide parkings worden samengebracht, het kerkplein wordt uniform verhard en de speeltuin wordt vergroot. Zo wordt de auto te gast en krijgt Brussegem terug een echt dorpsplein.

1a. Autovrij voorplein

Het plein wordt verhard met een mooi en sprekend materiaal. Visueel vormt het nieuwe vlak een sokkel waarop de kerk mooi gepresenteerd wordt. Een lang balkvormig zitelement vormt versterkt door zijn omvang het publieke karakter van de plek. Het plein wordt teruggegeven aan de zachte weggebruiker en laat door zijn sobere invulling ruimte voor tal van activiteiten.

1b. Autoluwe straat

De bestaande autoverbinding wordt geknipt en opgewaardeerd tot autoluwe doorsteek. Het uniform straatprofiel zorgt dat de auto te gast is en de snelheid getemperd wordt. Een reeks knoppen in de grond markeert de grenzen waar de auto welkom is, zonder de doorgang naar de achtergelegen huizen te beperken.

Art. 2. Kerk verbinden met tuin

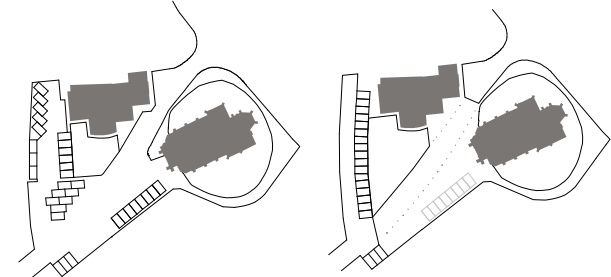
De tuin is een belangrijke troef voor de kerk. Aan de zuidelijke zijde openen we de gevel met nieuwe poorten naar de tuin. Zo wordt het mogelijk om de kerktuin in te zetten bij verschillende activiteiten.

2a. Aanleg terras

Tegen de zuidgevel wordt een terras aangelegd dat dienst kan doen bij activiteiten in de kerk. Hiervoor dienen we twee graven te verplaatsen. Een nieuwe boom kan symbolisch de plaats innemen van de graven.

2b. Openen van de gevel

De zuidgevel wordt opengewerkt naar de tuin toe. Binnen en buitenruimte kunnen in mekaar overvloeien. Indien de kerkruimte intiemer moet zijn kunnen de poorten d.m.v. luiken afgesloten worden.

Brussegemplein - vandaag
(33 parkeerplaatsen)

Brussegemplein - morgen
(20 + 8 parkeerplaatsen)

Art. 3: Herwaardenen bestaande toegangen

De drie bestaande toegangen worden behouden en opgewaardeerd. Elke toegang krijgt een eigen rol en gebruiker. Dit vergemakkelijkt het flexibel gebruik van de kerk.

3a. Frontale toegang

De bestaande kerkdeur kan vervangen worden door een nieuwe poort in hout of glas die een nieuw elan voor de kerk markeert en een uitnodigend gebaar maakt.

3b. Logistieke toegang

De bestaande toegang aan de noordzijde van de kerk wordt gebruikt als logistieke ingang voor verenigingen. De ingang sluit kort aan bij de bergingen in de kerk, waardoor de afstand voor leveringen verkort wordt.

3c. Toegang verkleinde kerk

Achteraan de kerk voorzien we de toegang tot de sacristie en de verkleinde kerk tijdens intiemere vieringen of kleine vergaderingen voor verenigingen.

Art. 4: Vernieuwd gemeenschapscentrum

Het gemeenschapscentrum dat gehuisvest is in het gerenoveerd oud gemeentehuis is toe aan een herorganisatie. Met een minimum aan middelen kan het gebruik van het gemeenschapscentrum gemaximaliseerd worden.

4a. Herorganisatie

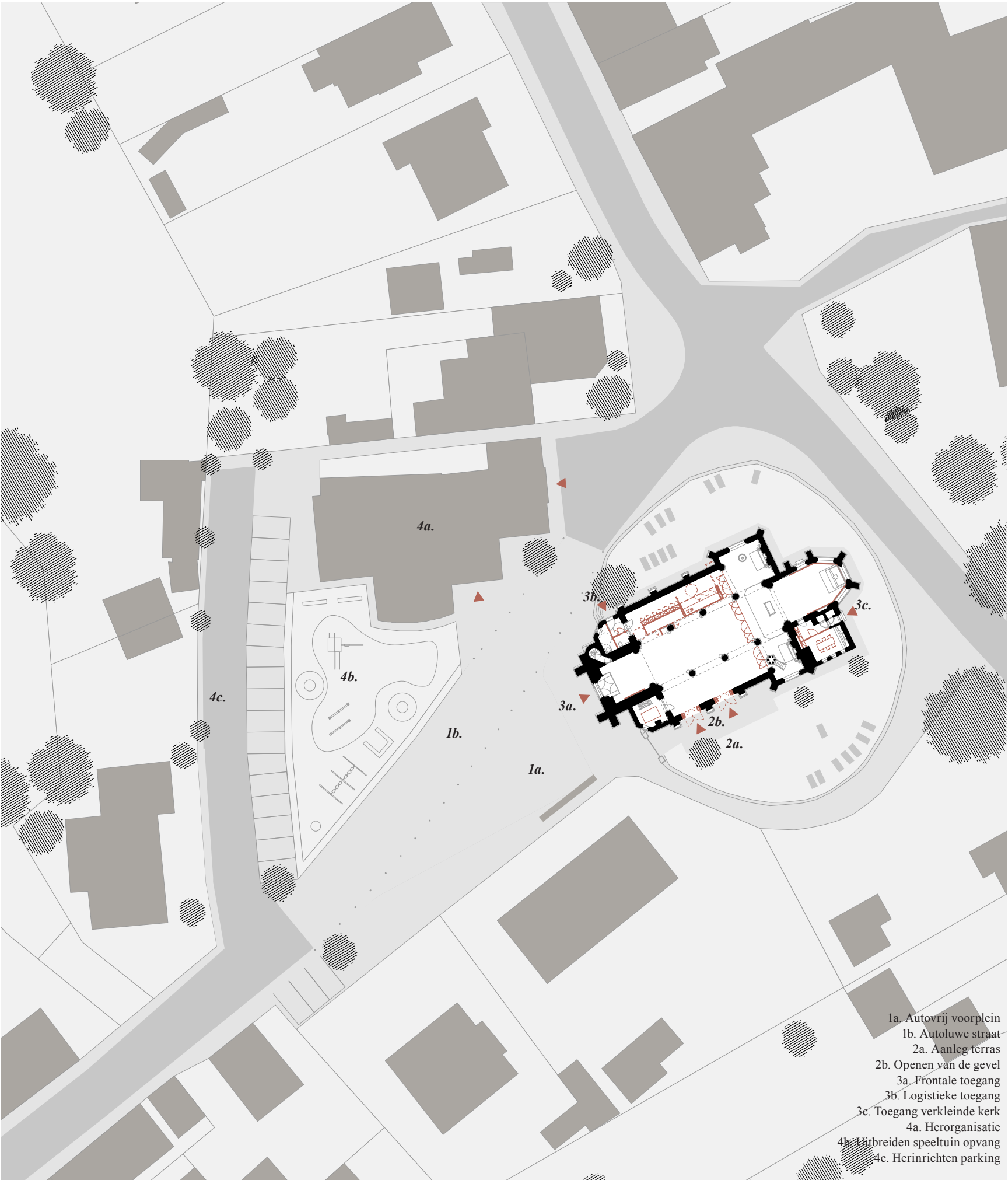
Weerschikken het gebruik van het gemeenschapscentrum zoals eerder aangehaald op p.7.

4b. Uitbreiden speeltuin opvang

Doordat de parkings voor het gemeenschapscentrum wijken, ontstaat er meer plaats voor de speeltuin van de opvang. Deze wordt ingericht als een driehoek omzoomd door hagen. Zo wordt toezicht houden eenvoudig.

4c. Herinrichten parking

De bestaande gefragmenteerde parkings worden samengebracht op één parkeerstrook met achteraan plaats voor logistieke toegang van het gemeenschapscentrum. Het voorstel biedt plaats voor 20 parkeerplaatsen. Wanneer de parkeerdruk te hoog is wordt er een tijdelijke overloopparking voorzien op het plein.

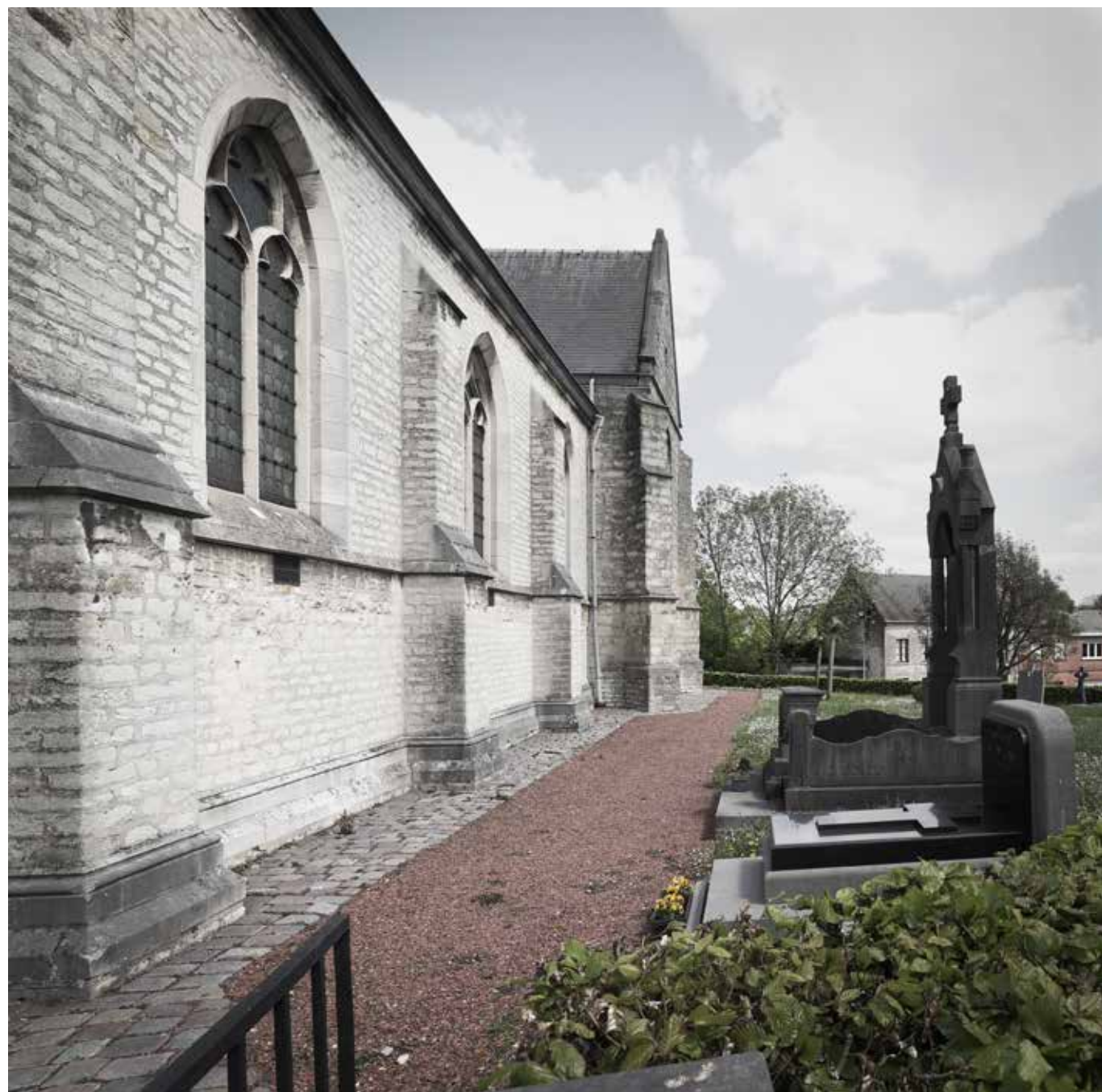
- 1a. Autovrij voorplein
- 1b. Autoluwe straat
- 2a. Aanleg terras
- 2b. Openen van de gevel
- 3a. Frontale toegang
- 3b. Logistieke toegang
- 3c. Toegang verkleinde kerk
- 4a. Herorganisatie
- 4b. Uitbreiden speeltuin opvang
- 4c. Herinrichten parking

Zicht op oud kerkplein

Zicht op vernieuwd kerkplein

Zicht op kerktuin

Zicht op doorgang naar terras

Art. 7: Multifunctionele ruimte

De kerk wordt opgedeeld in twee delen d.m.v. een hekwerk. Hierdoor ontstaat er een verkleinde kerk in het koor en transept en een grote ruimte in het schip. Deze grote open ruimte wordt omgebouwd tot een multifunctionele ruimte met een totale oppervlakte van 140 m2. Om dit mogelijk te maken voorzien we enkele kleine ingrepen die het gebruik van de kerk maximaliseren. Zo maken we enerzijds een flexibel meubel dat een keuken en berging bevat. Anderzijds verbinden we de zaal met de kerktuin d.m.v. nieuwe openingen onder de ramen. Deze ingrepen zorgen ervoor dat de kerk breed inzetbaar is voor een hele reeks activiteiten gaande van tentoonstellingen en workshops tot misvieringen en feesten.

7a: Scheidend hekwerk

Tussen het schip en het transept voorzien we een scheidend hekwerk dat de kerk in twee deelt. Dit hekwerk kan volledig open- of dichtgezet worden. Bij grotere events kunnen de verkleinde kerk en multifunctionele ruimte terug tot één zaal omgevormd worden. Het hekwerk vormt een lichte en herkenbare ingreep in de kerkruimte, die voorkomt dat de akoestiek in de ruimte wordt aangetast. Het beschermde orgel zal dus klinken als vroeger. (Zie p. 28 voor verschillende opstellingen)

7b: Keuken

In de multifunctionele zaal voorzien we een flexibel meubel dat meerdere functies huisvest. Zo is één deel gereserveerd voor een compacte, maar functionele keuken die volledig afgesloten kan worden. Deze keuken is speciaal ontworpen op maat van kleinere events. (Zie p.16 voor meer informatie)

7c: Berging meubilair

Aansluitend op de grote zaal maken we een handige en discrete berging voor het opvouwbaar meubilair van de multifunctionele zaal. Hier is plaats voor 100-tal klapstoelen en een 20-tal tafels. Deze worden gestapeld op verrijdbare karren voor eenvoudige verplaatsing en stockage. (Zie p.16 voor meer informatie)

7d: Berging verenigingen

Aan de andere kant voorzien we een bergingsysteem voor verenigingen. De wand ontsluit hier van buitenaf rechtstreeks een aantal aparte lockerkasten die gebruikt kunnen worden door verenigingen voor berging van klein materiaal (Zie p.16 voor meer informatie)

7e: Sanitair

In de logistieke sas voorzien we een nieuw sanitair blok. Hier is plaats voor twee toiletten waarvan één toegankelijk voor mindervaliden. De wanden sluiten aan op het bestaand schrijnwerk in de zaal. Zodoende blijft de ingreep minimaal.

7f: Foyer met infobord

De narthex doet dienst als foyer. Hier voorzien we een infobord met de programmatie van de activiteiten in de kerk.

7g: Technische ruimte

De voormalige technische installatie verkeert in goede staat. Een bijkomend onderzoek kan uitwijzen of er een upgrade nodig kan zijn naar een systeem dat over de hele ruimte lucht circuleert via vloerconvectoren.

7h: Afsluiting doorgang naar terras

De doorgang naar de tuin kan afgesloten worden door middel van luiken aan de binnen- en buitenkant. (Zie p.22 voor meer info)

Art. 8: Verkleinde kerk

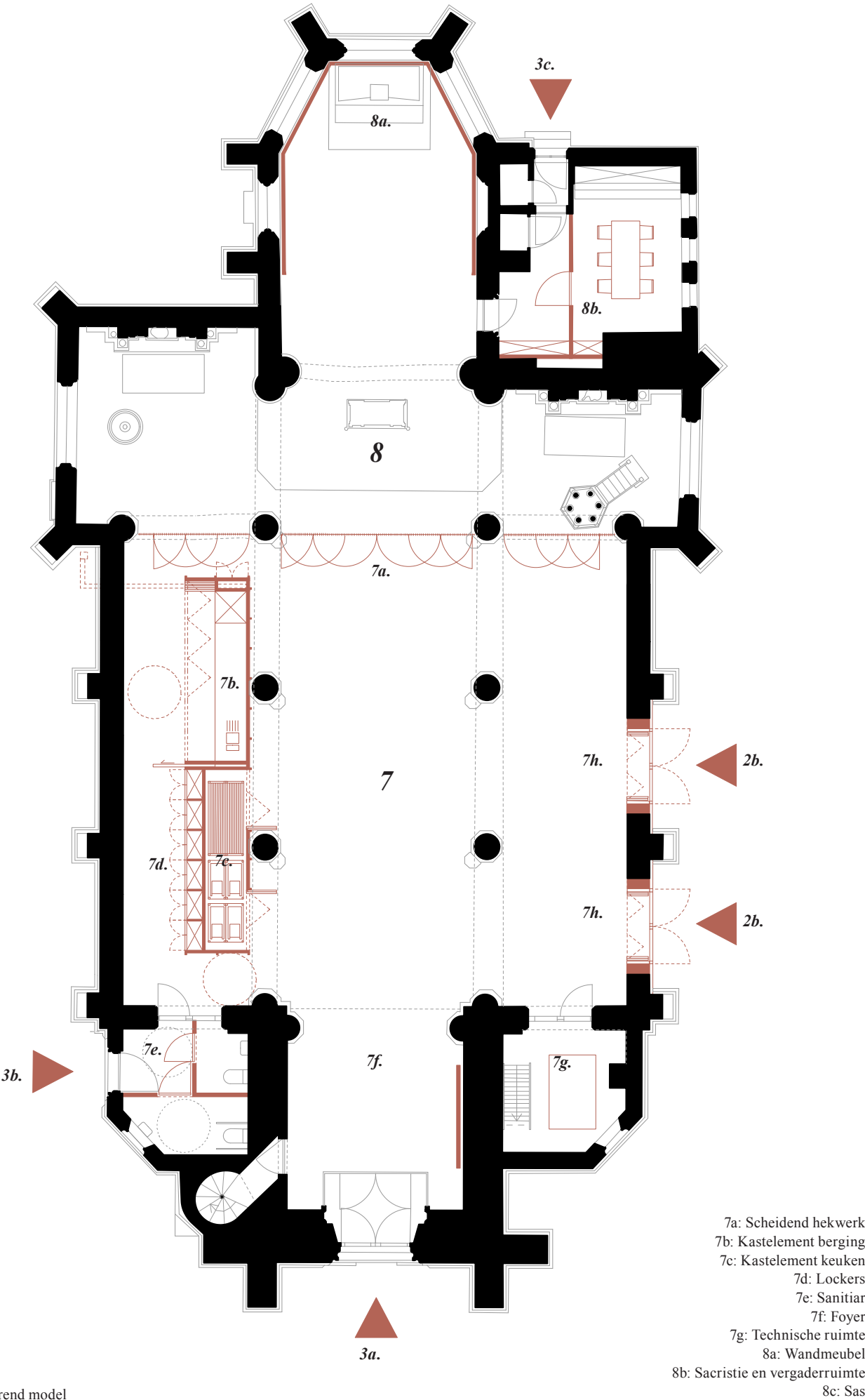
Het koor wordt ingericht als liturgische ruimte, die uitbreidbaar is naar de hele kerk. Hierdoor ontstaat er een intieme stilteplek, die naar behoefte groter kan gemaakt worden. In tegenstelling tot de multifunctionele zaal staat hier het sacrale en het museale aspect van de kerk centraal. Deze ruimte wordt hoofdzakelijk ontsloten vanuit de achterste toegang, maar is ook bereikbaar via de frontale toegang langs het opengaand hekwerk.

8a: Koormeubel

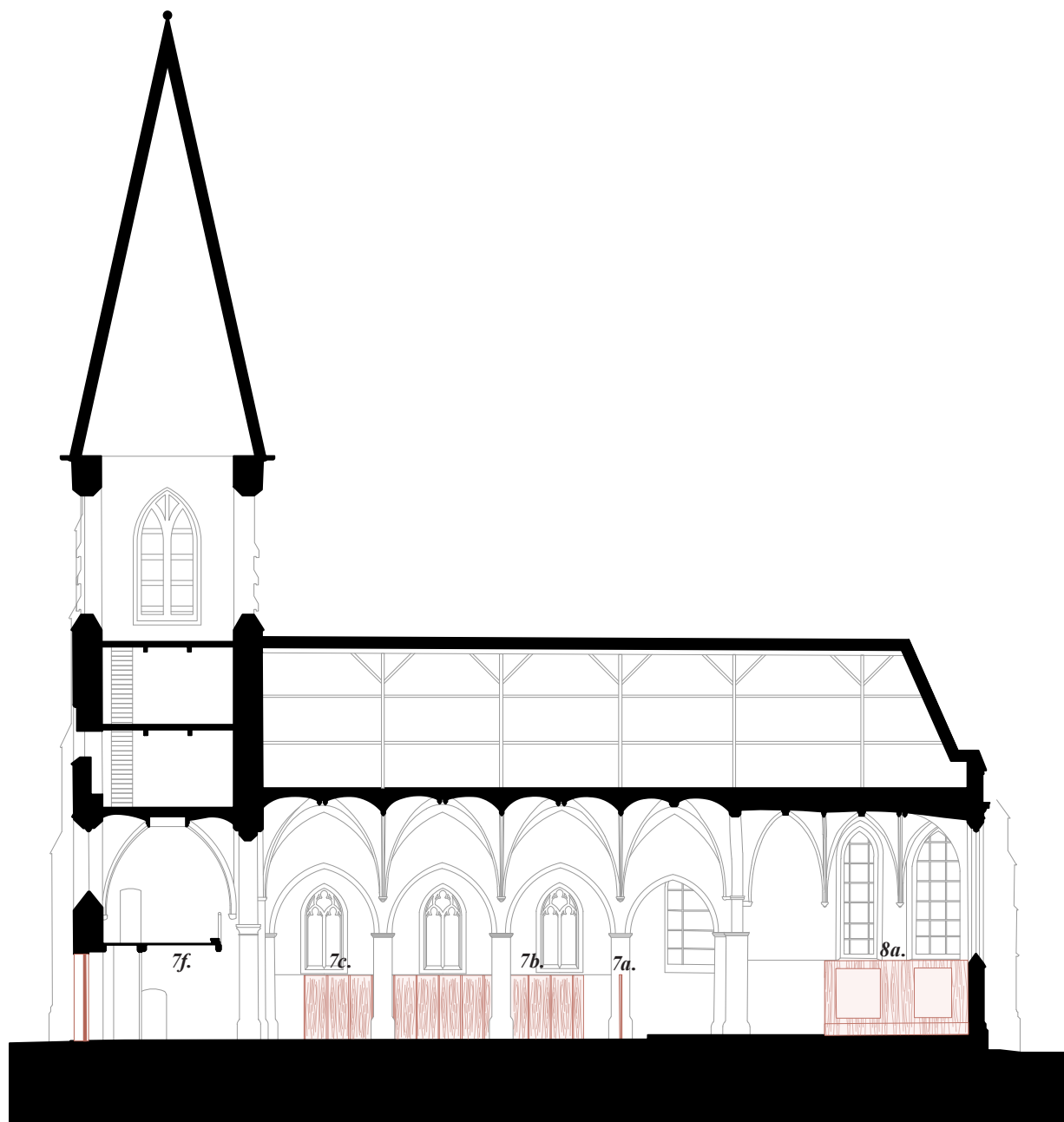
Tegen de koorwand wordt een meubel geplaatst dat een drager vormt voor de sacrale relikwieën en de intieme vieringen in het koor formaliseert. Het ontwerp ervan stemt overeen met het flexibel meubel in de multifunctionele zaal, maar doet ditmaal dienst als vitrine.

8b: Sacristie en vergaderruimte

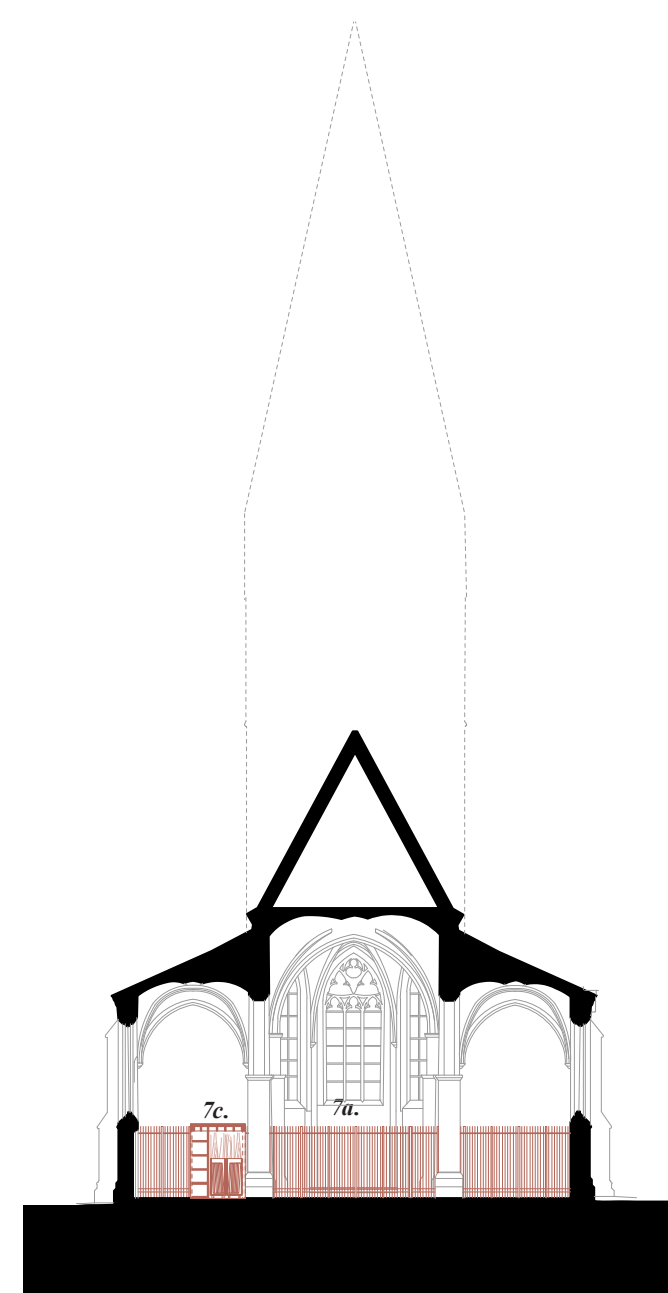
In de bestaande sacristie voorzien we een sas-ruimte die rechtstreeks de verkleinde kerk ontsluit. De naastliggende ruimte blijft een sacristie, maar kan ook als kleine vergaderzaal gebruikt worden. Het bestaande oude sacristiemeubel wordt integraal behouden. We voorzien bijkomende kastenwanden voor het flexibele gebruik.

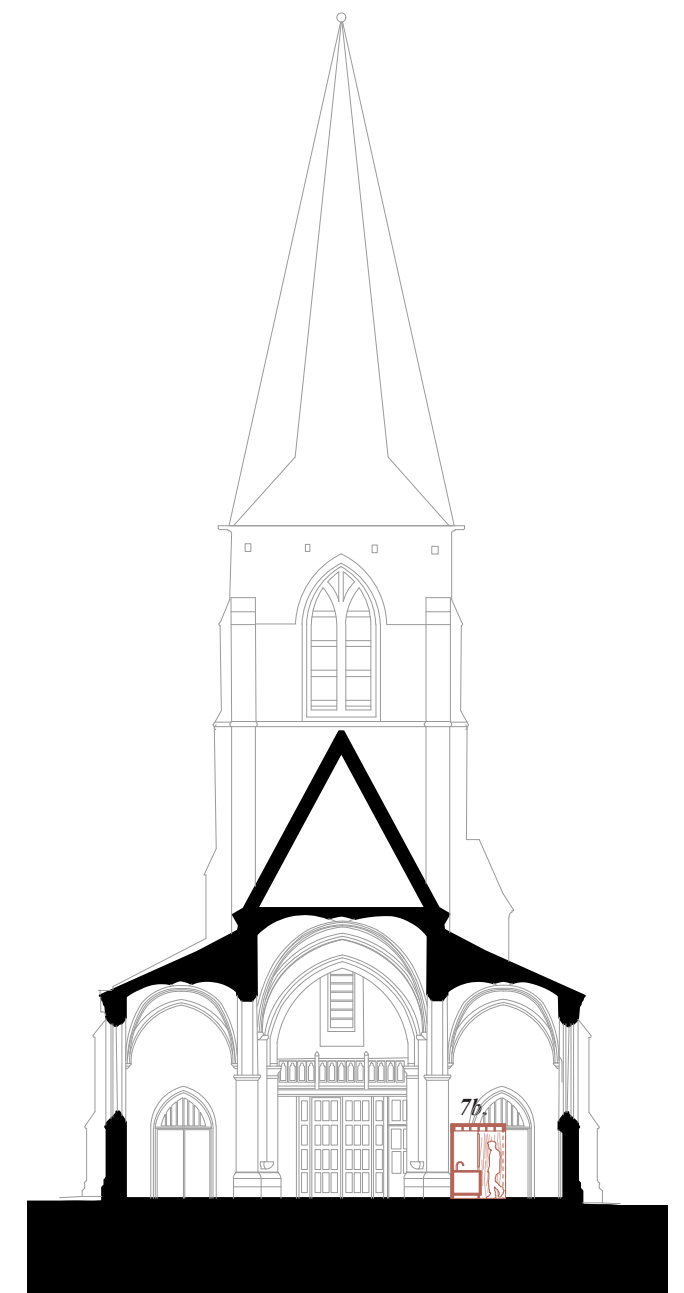
Plan concluderend model

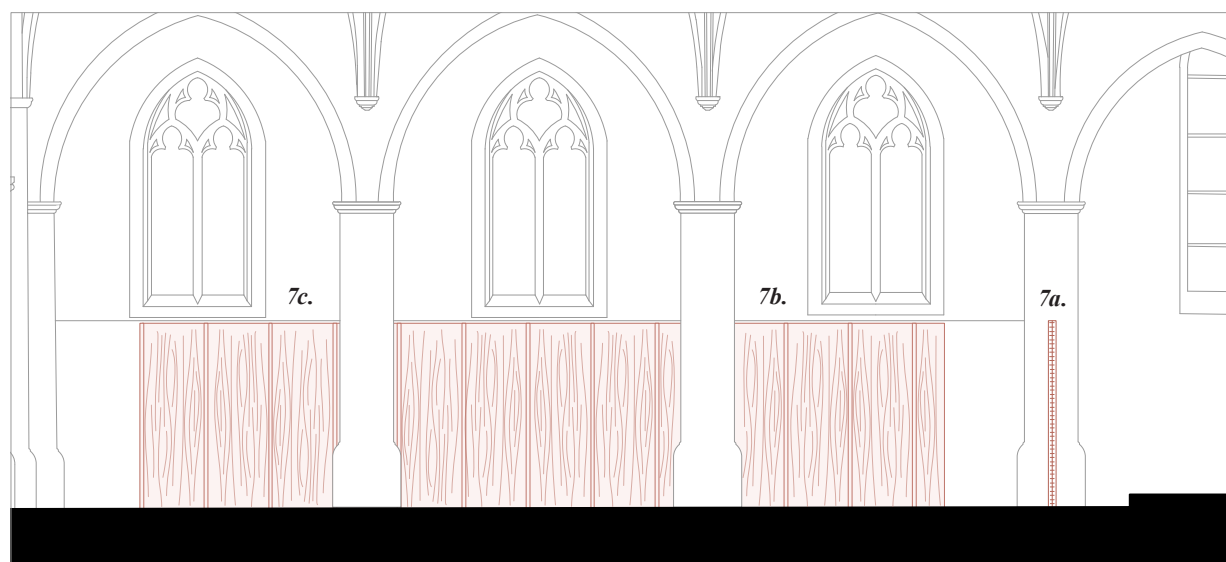
Langse snede met zicht op kastelement

Dwarse snede met zicht op koor

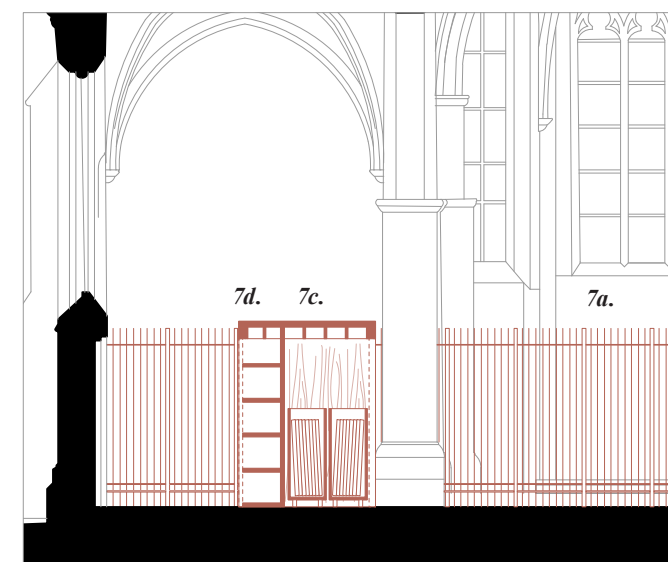
Dwarse snede met zicht op oksaal

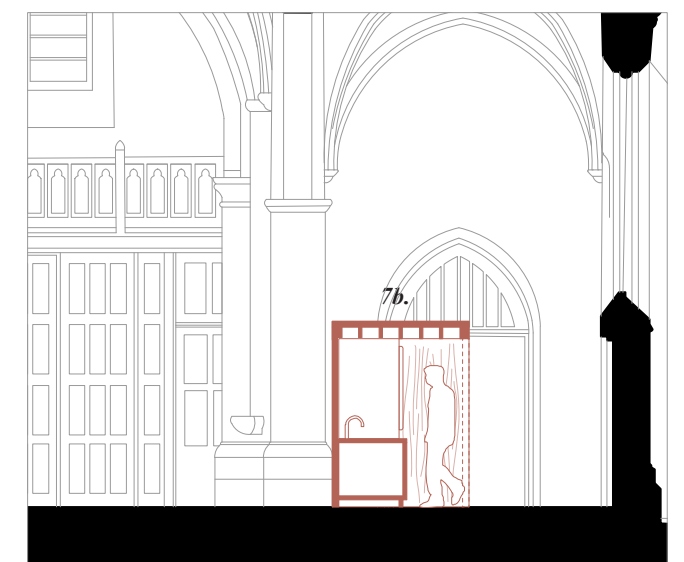
Zicht op kastelement

7a: Scheidend herkw
7b: Kastelement keu
7c: Kastelement berging

7d: Berging verenigingen
7e: Sanitair
7f: Foyer

Dwarse snede door kastelement - berging

Dwarse snede door kastelement - keuken

Voorstel ontwerp flexibel kastelement (Art. 7b, 7b en 7c)

In de multifunctionele zaal voorzien we een flexibel en multifunctioneel kastelement. De precieze inrichting van het kerkship vraagt in eerste instantie een precieze inschatting van de noden en behoeften. De wensen van de diverse verenigingen en de gemeente moeten daarom eerst duidelijk in kaart worden gebracht. Zo kan bepaald worden hoeveel oppervlakte berging en keuken er echt nodig is. Pas dan kan een concreet ontwerp worden gemaakt. Wij doen hierna een concreet voorstel, dat in eerste instantie de bedoeling heeft om te laten zien wat er in deze ruimte mogelijk is met een relatief beperkte ingreep.

We stellen een flexibel kastelement voor, waarvan niet alleen functionele maar ook de esthetische kwaliteiten voor ons van groot belang zijn. Een sobere houten lambrisering vormt bijvoorbeeld een neutrale achtergrond met een beperkte visuele impact. Een verticale geleiding weerspiegelt dan weer de sterk uitgesproken verticale ritmes van de neogotische taal van de kerk. De kastenwand vormt zo een mooi afgewerkt hedendaags meubel dat opgaat in zijn historische context.

Bij het ontwerpen zijn volgende aspecten van belang:

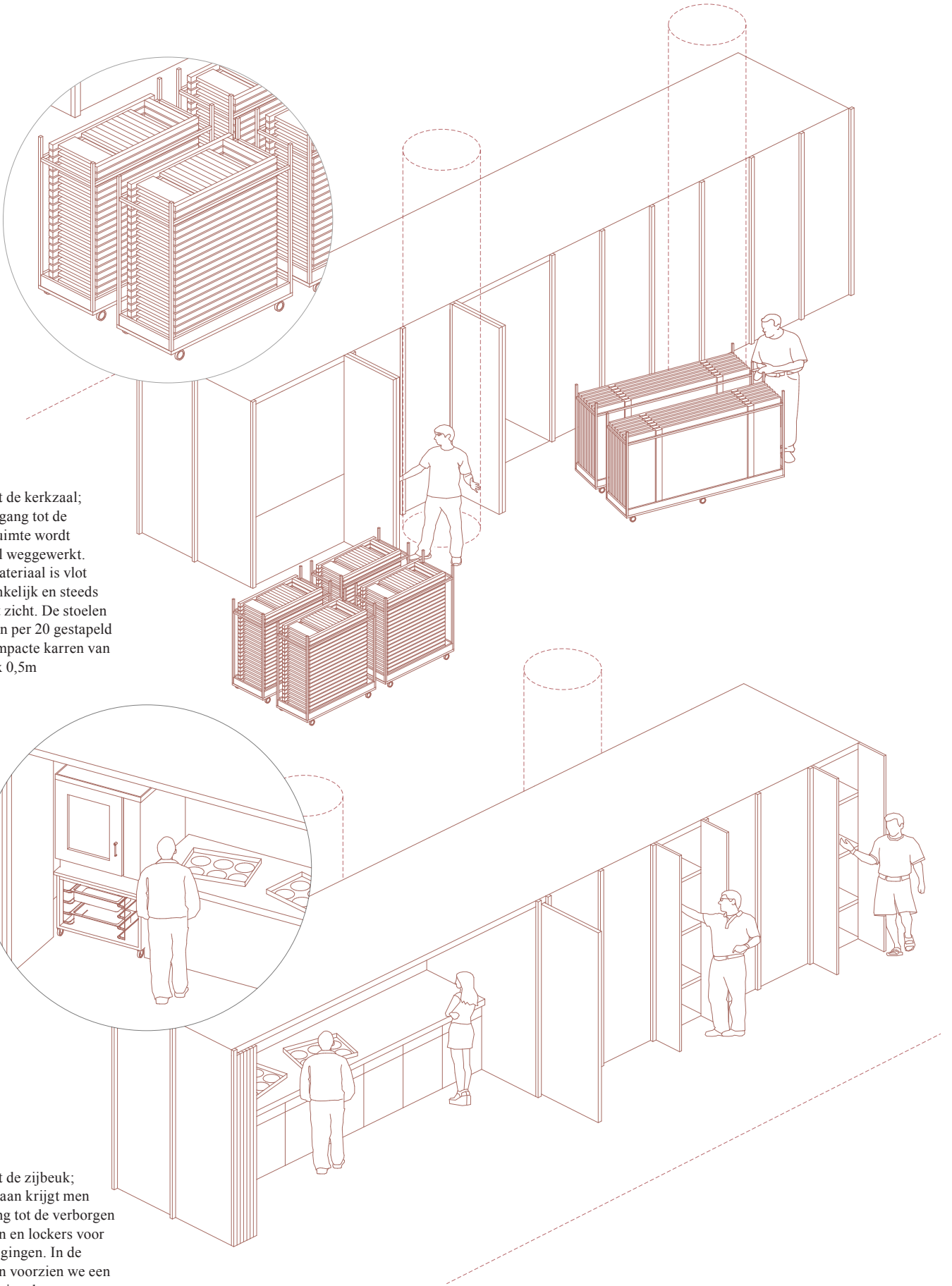
- Kan het ontwerp ingaan op het kleurenpalet en de fijne ornamentiek van de bestaande kerk?
- Welke voorkeur wordt er gegeven naar materiaalkeuze toe?
- Hoe kan het kastelement een esthetisch geheel vormen met het interieur van de kerk en tegelijk leesbaar blijven als nieuwe toevoeging die een nieuw elan markeert?

Kastelement keuken

Een deel van het kastelement is gereserveerd voor een compacte, maar functionele keuken die volledig afgesloten kan worden. De keuken is discreet toegankelijk vanuit de zijbeuk. Deze kan afgesloten worden door middel van een vouwwand. Deze keuken is speciaal ontworpen op maat van kleinere events. Een grote oven om snel een grote hoeveelheid maaltijden op te warmen en een ruim aanrecht met spoelbak zorgen ervoor dat er een hele reeks activiteiten kan doorgaan in de kerk: van recepties tot heuse eetavonden.

Kastelement berging

Het tweede deel van het kastelement wordt ingericht als berging voor meubels en verenigingen. De vouwdeur die de meubilaairberging ontsluit wordt onzichtbaar weggewerkt, zodanig dat het verticale ritme niet wordt onderbroken. Zo ook kunnen binnen dit ritme de panelen voor de lockerkasten worden weggewerkt. Een voorafgaande akoestische studie kan meer inzicht scheppen in de akoestische kwaliteiten en zwaktes van de ruimte en bijgevolg randvoorwaarden opleveren voor het ontwerp van de wand. De wand kan bijdragen aan de nood aan geluidsabsorberende oppervlakte in de ruimte.

Vanuit de kerkzaal;
de toegang tot de
bergruimte wordt
subtiel weggewerkt.
Het materiaal is vlot
toegankelijk en steeds
uit het zicht. De stoelen
worden per 20 gestapeld
op compacte karren van
1,1m x 0,5m

Vanuit de zijbeuk;
achteraan krijgt men
toegang tot de verborgen
keuken en lockers voor
verenigingen. In de
keuken voorzien we een
professionele oven om
snel veel maaltijden te
kunnen opwarmen die
elders bereid worden.

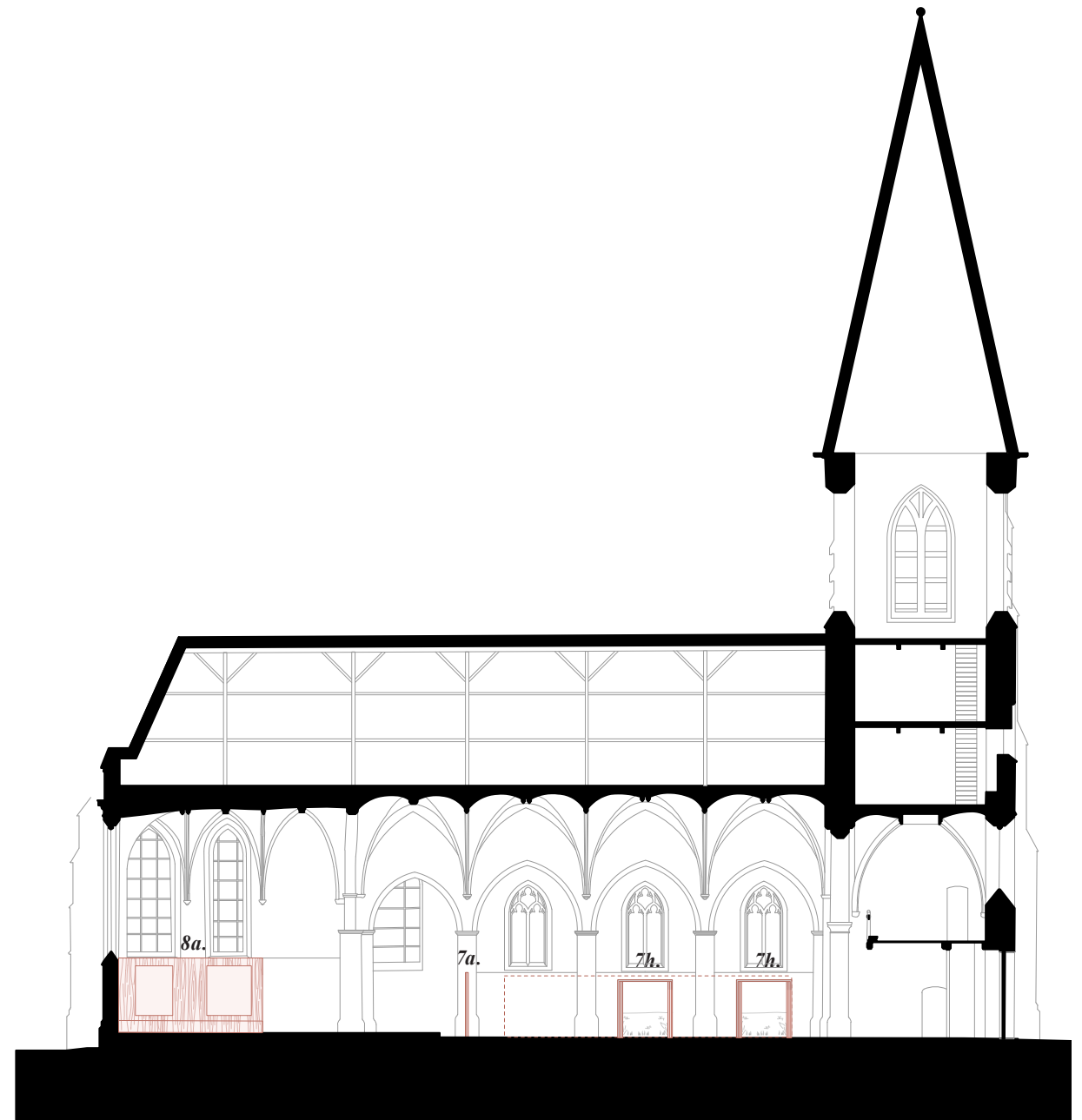
Zicht op koor - huidige toestand

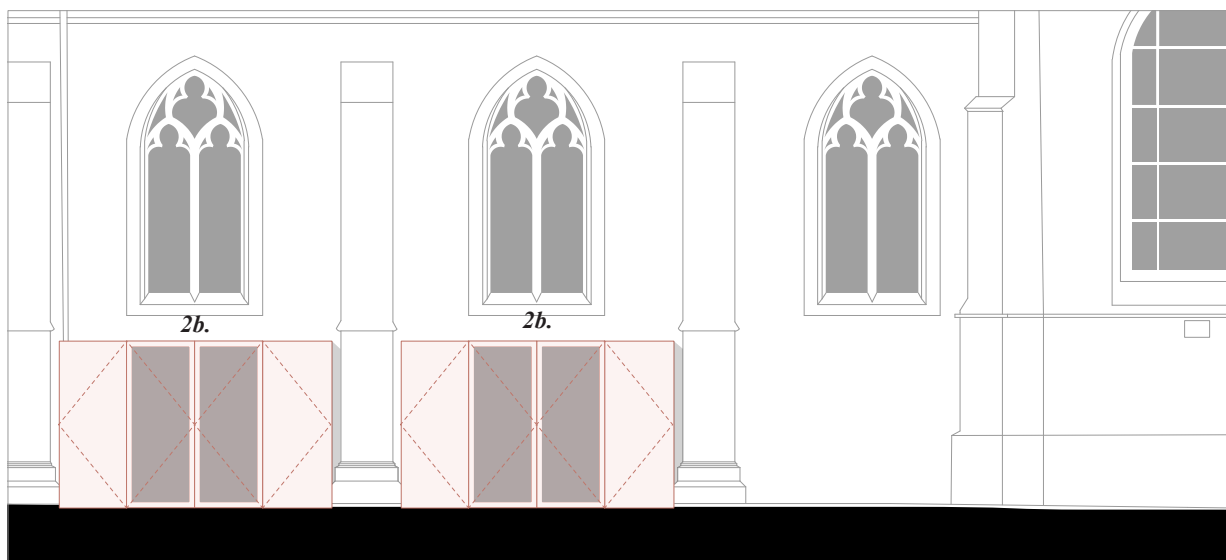
Zicht op koor - workshop in de multifunctionele zaal

Zuidgevel met opening naar terras

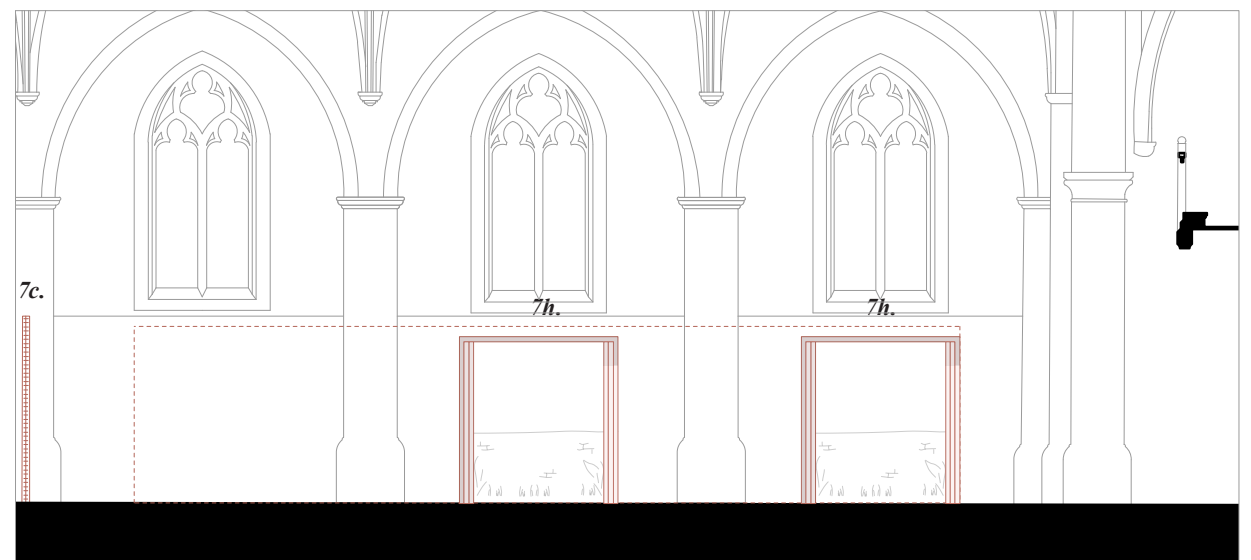
Zuidgevel langs binnen met opening naar terras

Opening naar terras

7a: Scheidend hekwerk
7b: Kastelement keuken
7c: Kastelement berging

7d: Berging verenigingen
7e: Sanitair
7f: Foyer

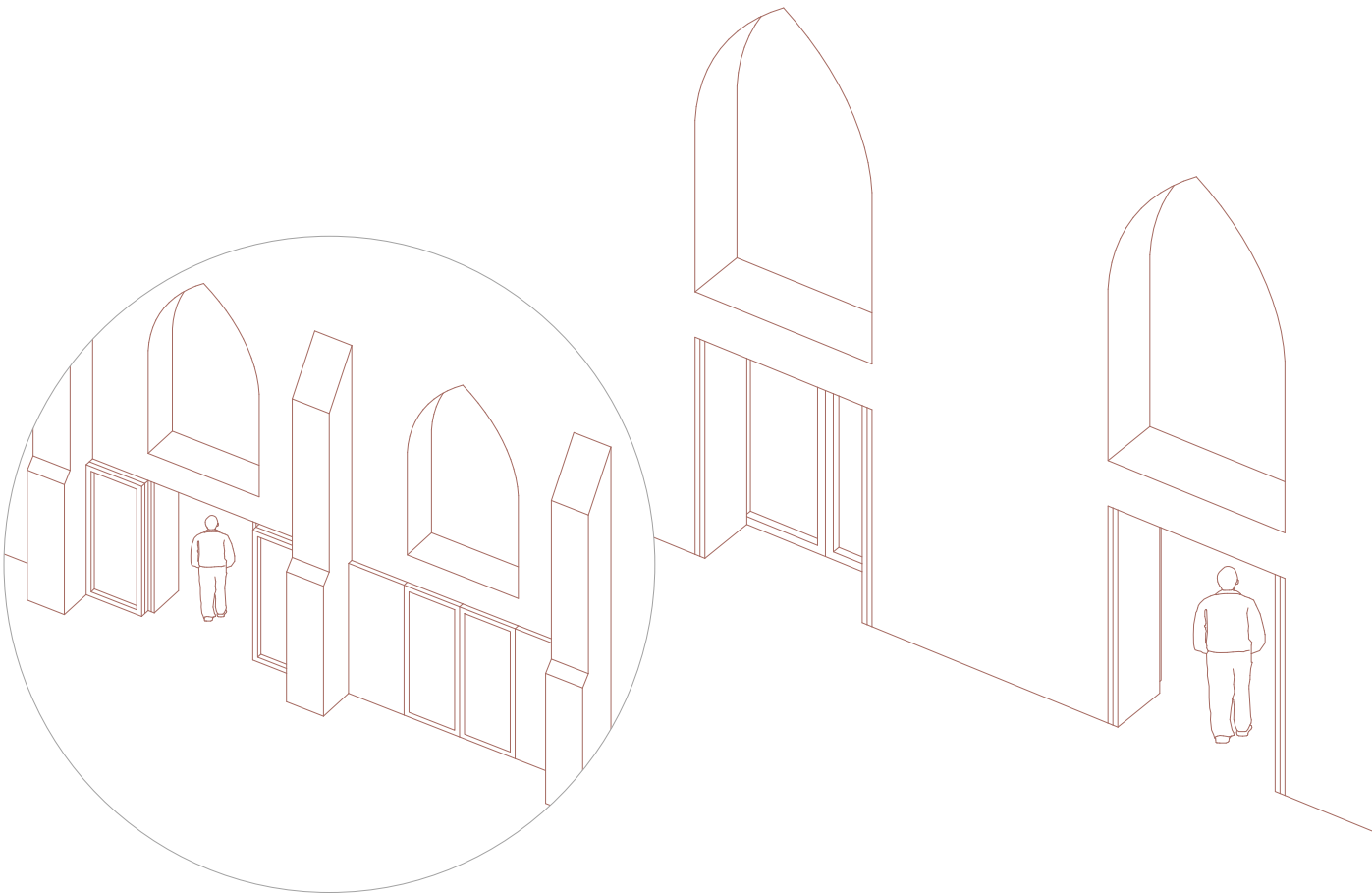

Opening naar terras langs binnen

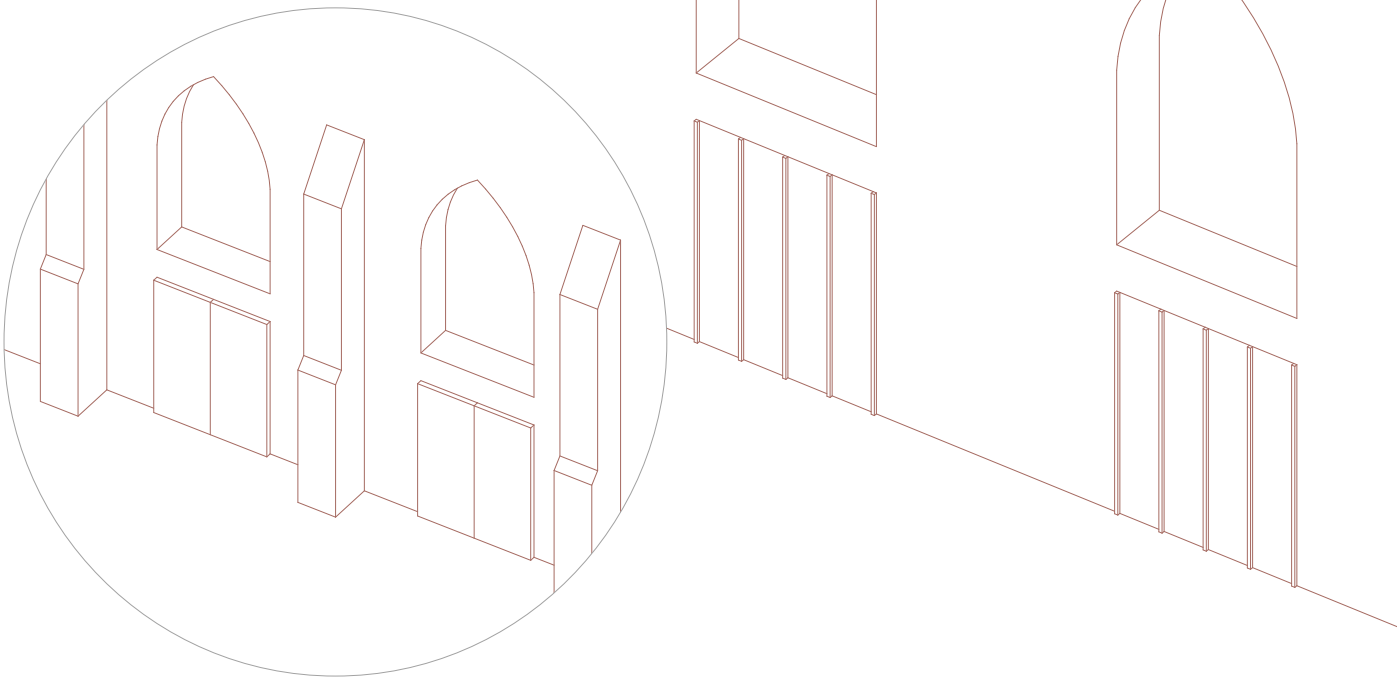
Voorstel ontwerp poorten naar tuin (Art. 2b en 7h)

De voorstellen voor de poorten naar de tuin zijn concreet weergegeven in de tekeningen. Niettegenstaande de suggestieve tekeningen, zijn er natuurlijk veel variaties denkbaar. Belangrijk voor de opdrachtgever is om een juist criteria van de zaal op te maken, waarbij de wensen van verenigingen en gemeente duidelijk in kaart worden gebracht. Deze briefing kan dan een goede start zijn om een goed zicht te krijgen op de functie en uitdrukking van de poorten. Net zoals bij de overige ingrepen dient er goed nagedacht te worden over de expressie van deze ingreep. Worden de poorten discreet weggewerkt in de gevel of krijgen deze een explicietere uitdrukking? Worden er langs beide zijden luiken voorzien of volstaat het om aan één zijde de luiken af te sluiten? Wat is de uitdrukking van de poorten in gesloten toestand? Al deze vragen dienen beantwoord te worden voor er ook maar aan ontwerpen kan gedacht worden.

In het huidige voorstel worden de poorten uitgewerkt met luiken. Zowel aan de binnen- als buitenzijde. In open toestand wordt de tuin erg voelbaar in de multifunctionele zaal. De poorten kunnen worden opengezet waardoor er een doorgang naar buiten ontstaat. Dit is praktisch bij grotere events, waarbij er gebruik gemaakt kan worden van de tuin. In gesloten toestand wordt de relatie met de tuin niet langer voelbaar. Bij intiemere activiteiten in de multifunctionele zaal of wanneer het licht als storend kan worden ervaren kunnen de poorten afgesloten worden met luiken aan de binnenzijde. Deze kunnen bijvoorbeeld dezelfde uitdrukking krijgen als het flexibel meubelstuk in de multifunctionele zaal. Hierdoor krijgen alle nieuwe ingrepen in de kerk een herkenbare en leesbare uitdrukking. Ook wanneer de zaal niet gebruikt wordt kunnen de luiken aan de buitenzijde worden afgesloten. Hierdoor worden de warmteverliezen in de kerk beperkt.

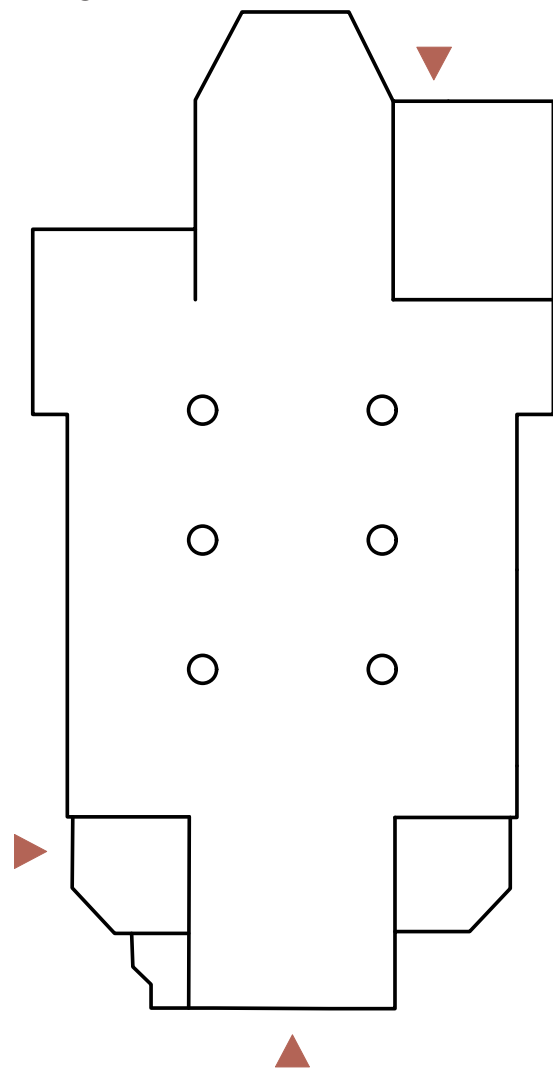

In open toestand: de luiken zwaaien open, en verbinden de multifunctionele zaal met de kerktuin. Dit is handig tijdens recepties en grotere events waarbij de buitenruimte van pas komt.

In gesloten toestand: zowel de binnenste als buitenste luiken zijn dicht. De binnenruimte krijgt zo een meer introvert karakter. De lichtinval kan zo ook meer worden gecontroleerd.

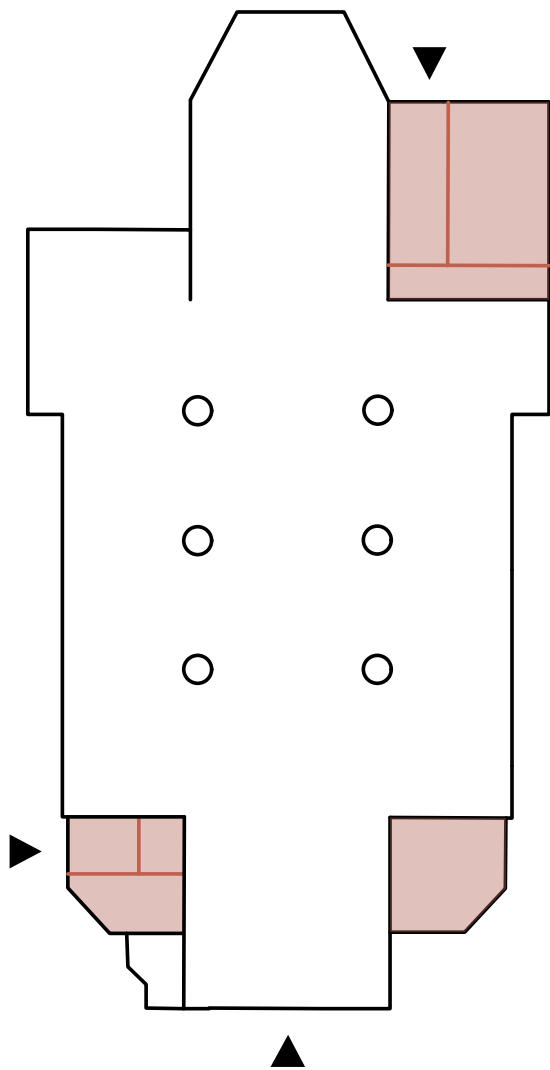
4. Fasering

Fase 1: Openen van de deuren

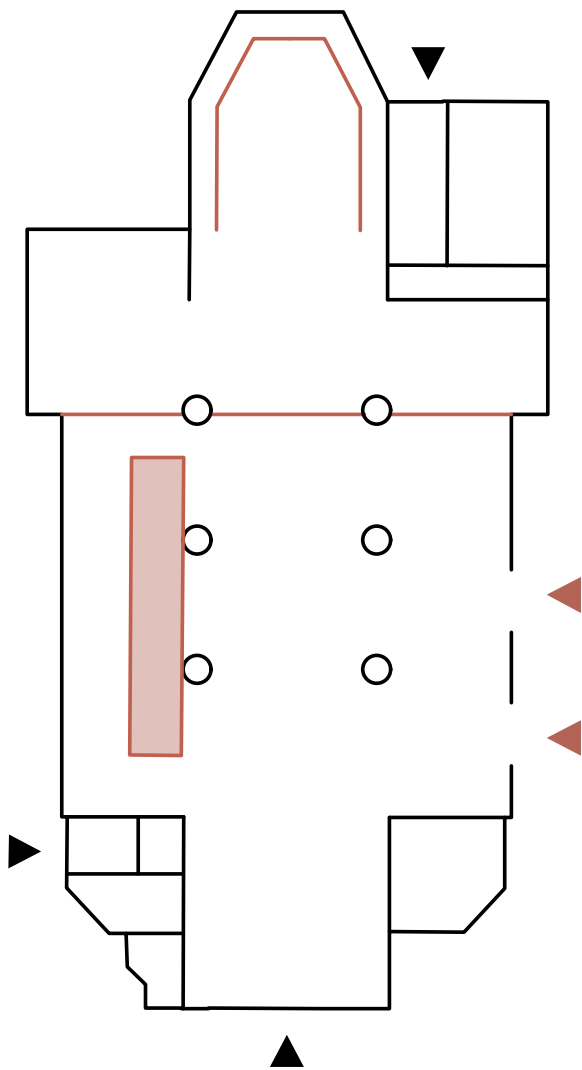
Zelfs zonder infrastructuurwerken kan het proces van het openen van de kerk opgestart worden. Het is belangrijk om het sociale draagvlak van de kerk te vergroten.

- Communicatie is cruciaal. Indien de kerk open staat voor nieuwe gebruiken, dient dit ook kenbaar gemaakt te worden aan de potentiële gebruikers en omwonenden. Dit kan via de bestaande lokale kanalen zoals een infobord, lokale krantjes, maar ook op een meer professioneel niveau via bijvoorbeeld de websites van de gemeente.
- Beheer: Indien een ruimte opengesteld wordt voor divers gebruik, dient de infrastructuur goed beheerd te worden. Afspraken met de verschillende partners over het beheer van de kerk dienen gemaakt te worden. Wie staat er bijvoorbeeld in voor het onderhoud, wie heeft de sleutels, wie is het aanspreekpunt, etc. ?
- Infrastructuur: Door minimale ingrepen kan het ruimtegebruik in de bestaande kerk al aanzienlijk opgedreven worden. Een eerste geste kan er simpelweg in bestaan de deuren open te gooien, een aantal stoelen aan de kant te zetten, en met een paar eenvoudige tafels een koffiehoeck te maken.

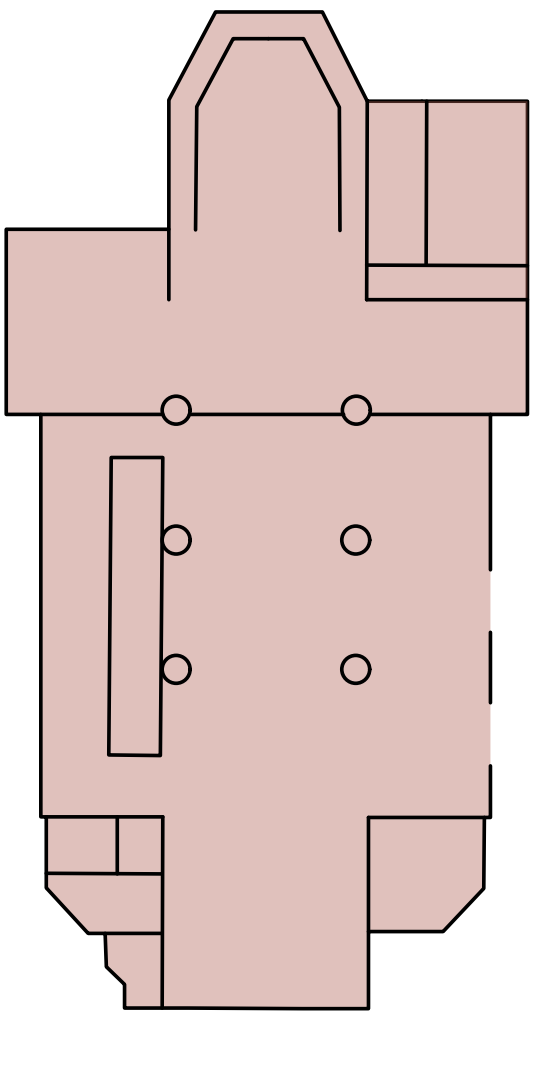
Fase 2: Kleine herbestemmingswerken en restauratiewerken

In deze fase verhogen we het uitrustingsniveau door een aantal kleine ingrepen in de nevenruimtes, waardoor de kerkruimte breder inzetbaar wordt. Het gaat hierbij om eerder logistieke ingrepen. Indien er voor gekozen wordt het kerkinterieur te restaureren, is dit het goede moment. Het interieur en dak zijn immers aan een grondige opfrisbeurt toe; ook de gevels moeten plaatselijk hervoegd worden. De buitenaanleg is onafhankelijk van dit alles; ze kan naar believen worden uitgevoerd als er budget beschikbaar is.

Fase 3: Grote herbestemmingswerken

In de derde fase worden de belangrijkste ruimtelijke ingrepen doorgevoerd. Eerst wordt er een scheidingswand voorzien die de kerk in twee deelt. In het schip komt een groot kastelement met berging en keuken. Daartegenover voorzien we twee openingen in de gevel die toegang geven tot het terras. In het koor voorzien we een aangepast meubel dat als vitrine dient voor de kerkschatten. In deze fase moet ook de technische uitrusting van de kerk worden aangepakt zoals verwarming en sanitair. De ruimtelijke en technische complexiteit van deze fase vraagt een degelijke voorstudie die de verschillende aspecten harmonieus op elkaar afstemt.

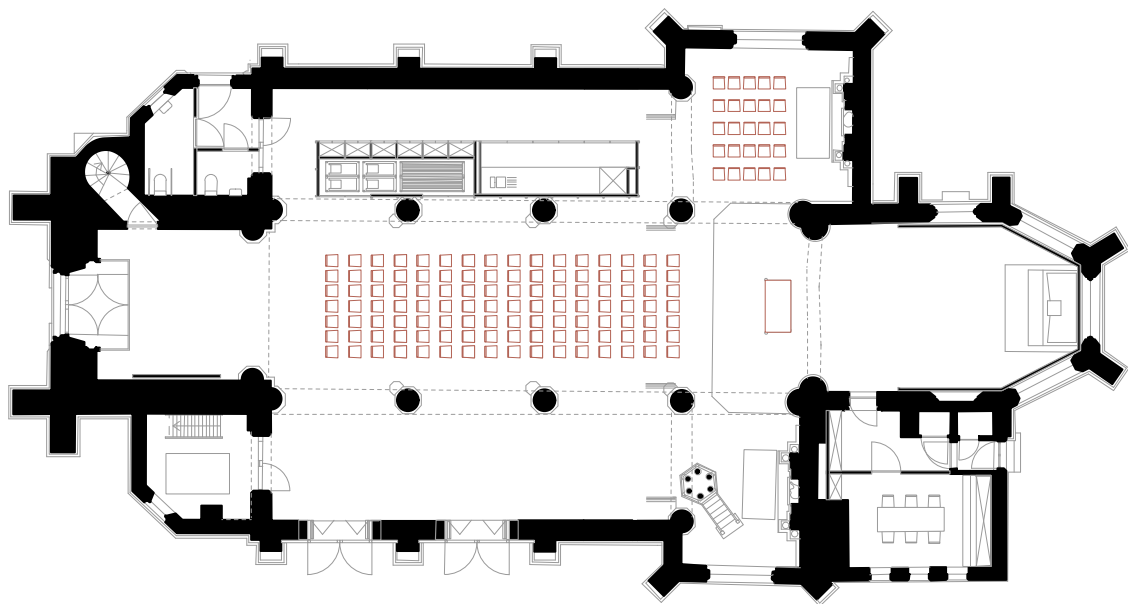

Fase 4: Optimaliseren van de energetische prestaties

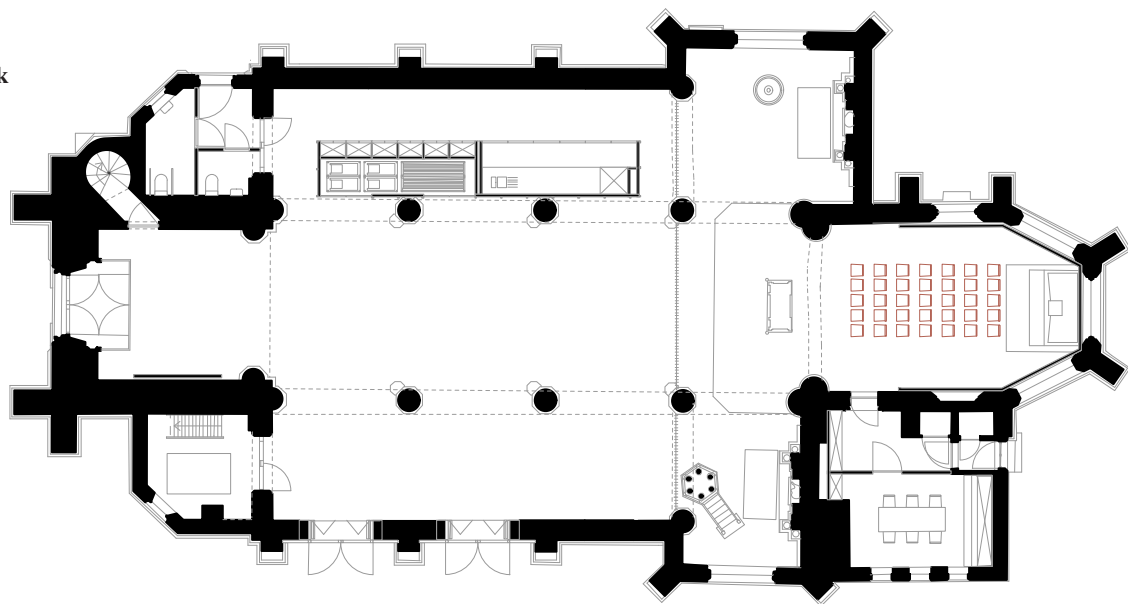
In een laatste fase kunnen ook de energetische prestaties van de kerk verbeterd worden door, bijvoorbeeld, het plaatsen van voorzetramen en het isoleren van de daken. Deze ingrepen zijn niet essentieel en kunnen ook later worden uitgevoerd. De verblijfskwaliteit en het comfort in de kerkruimte zullen er niettemin wel bij varen.

5. Capaciteiten

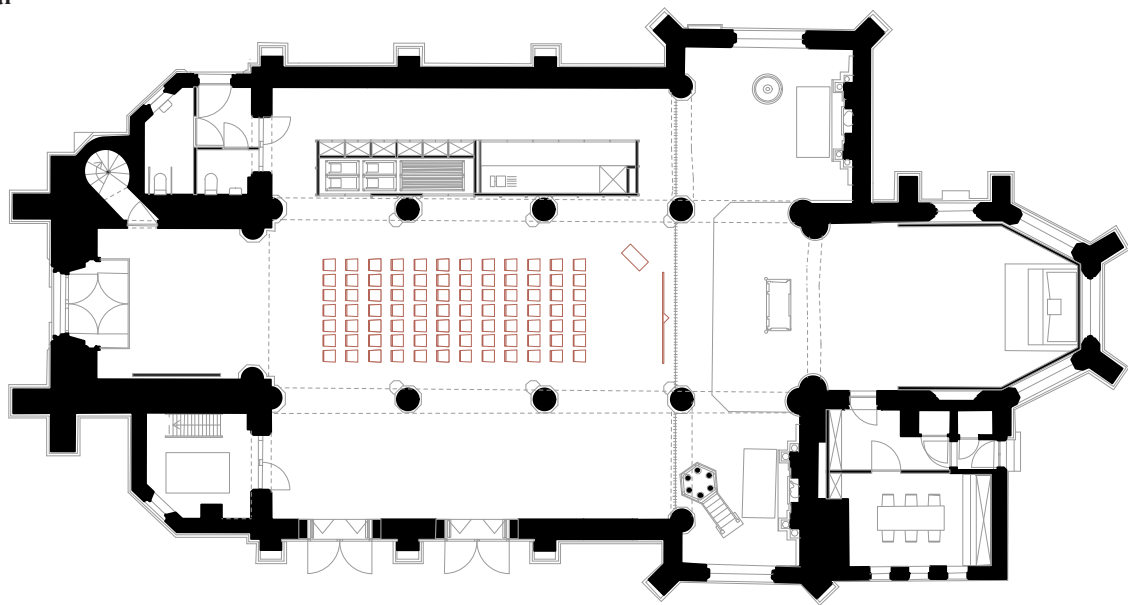
Volledige zaal
~ 140 personen

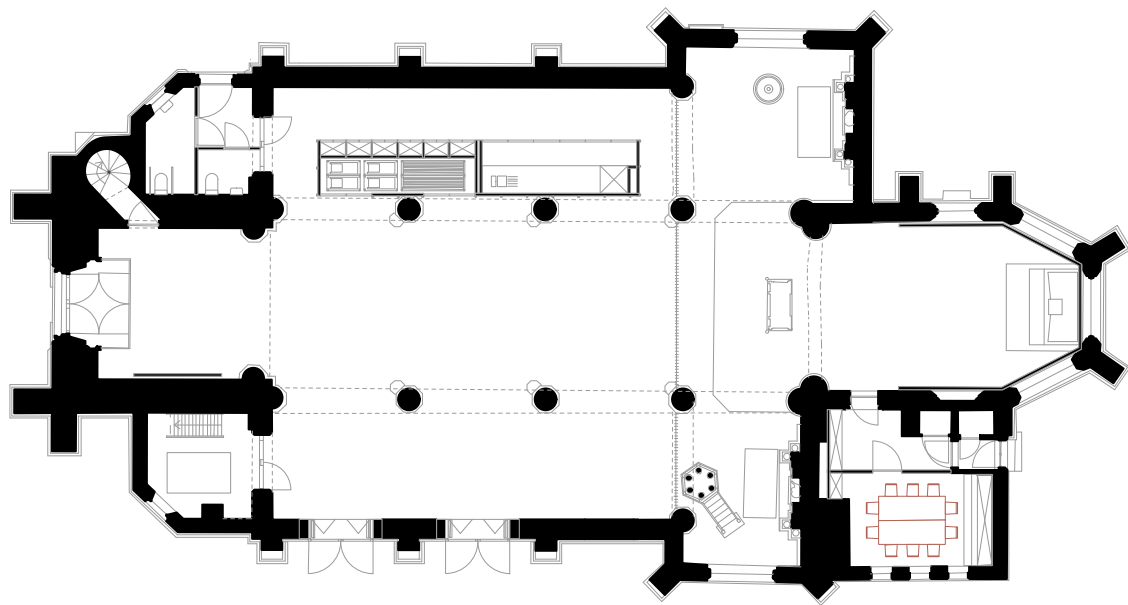
Verkleinde kerk
~ 35 personen

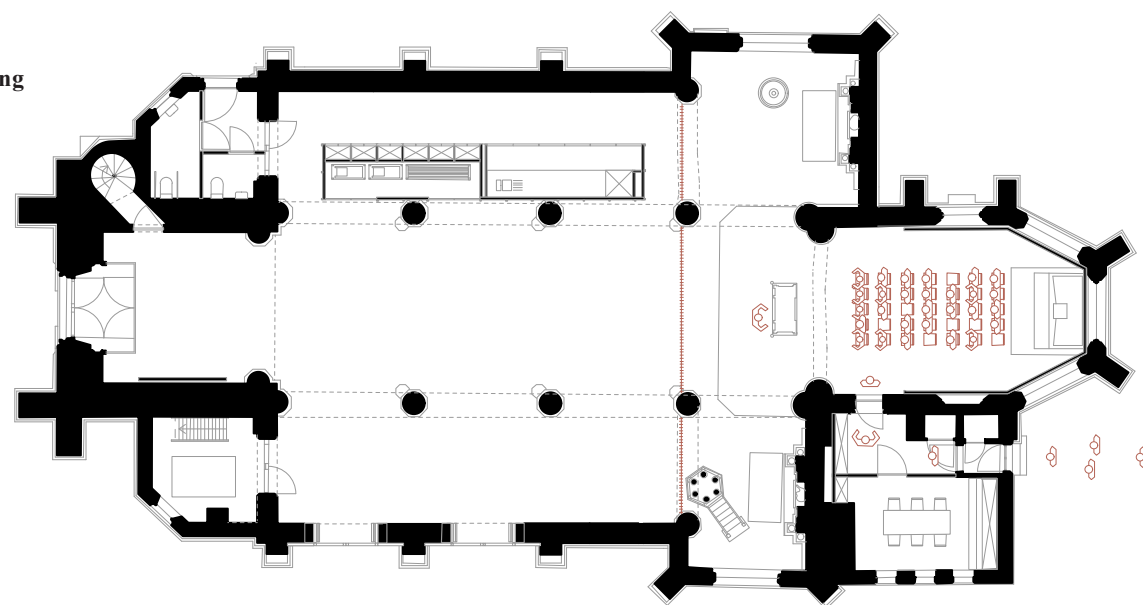
Verkleinde zaal
~ 84 personen

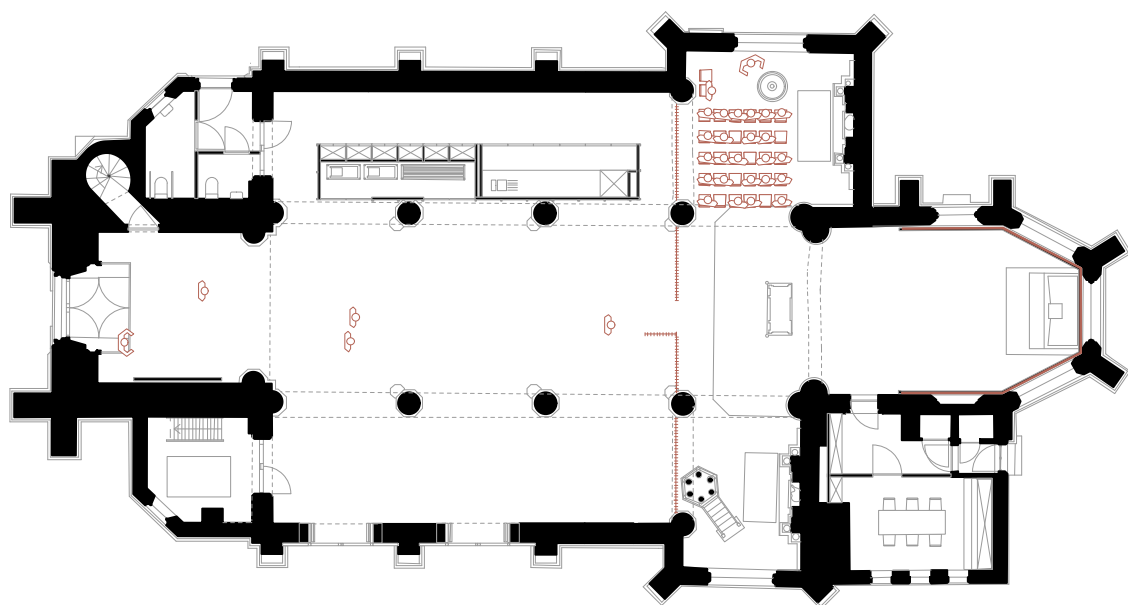
Vergaderzaal
~ 10 personen

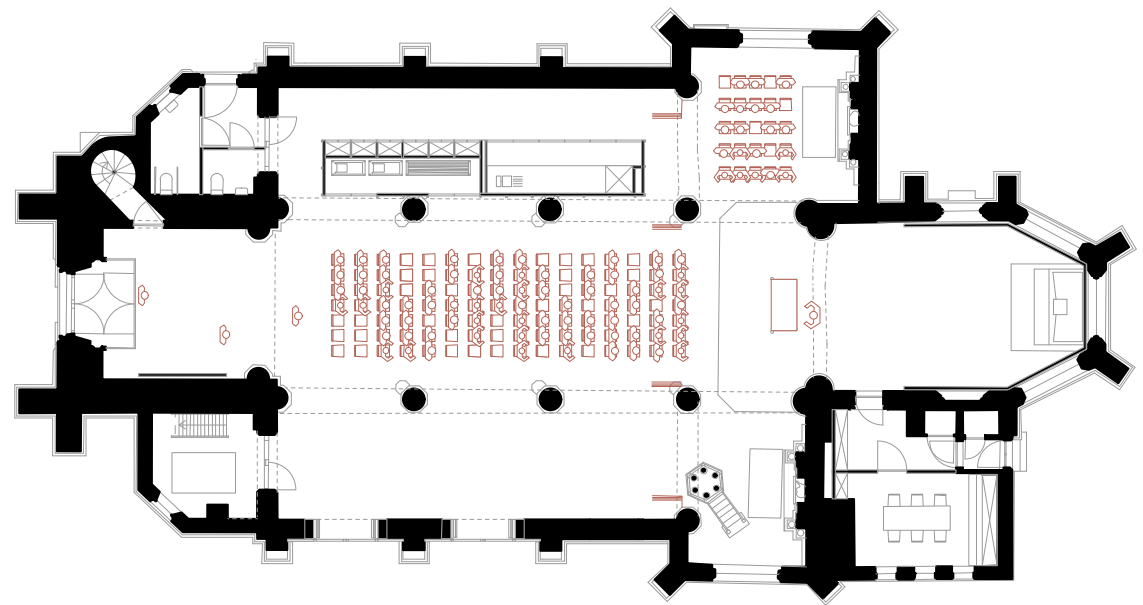
Besloten viering
~ 15 personen

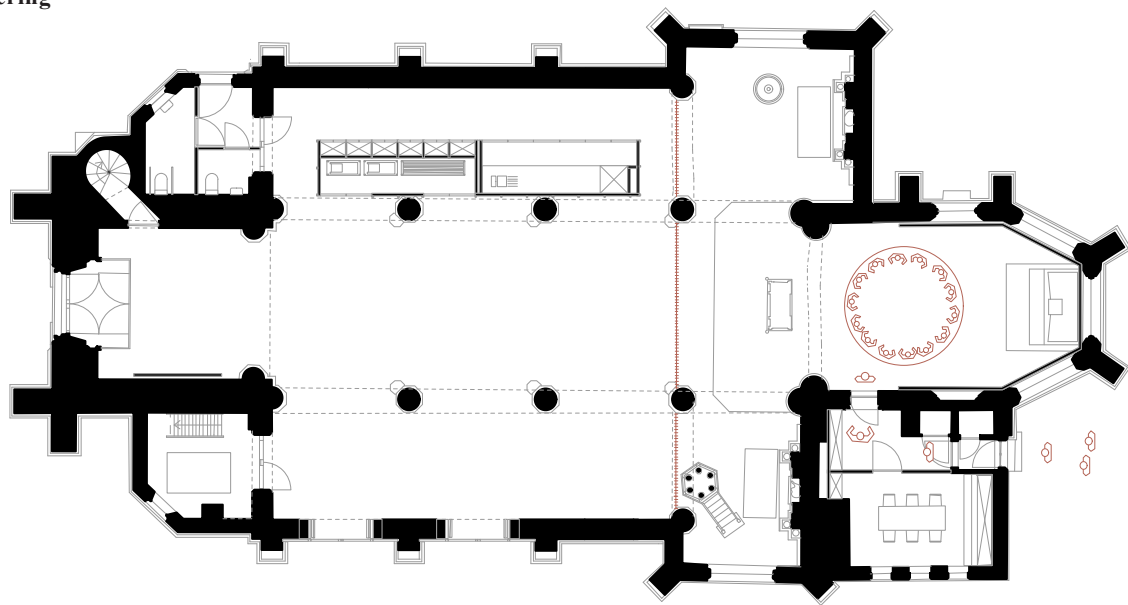
Dooptvierung
~ 30 personen

Grote viering
~ 140 personen

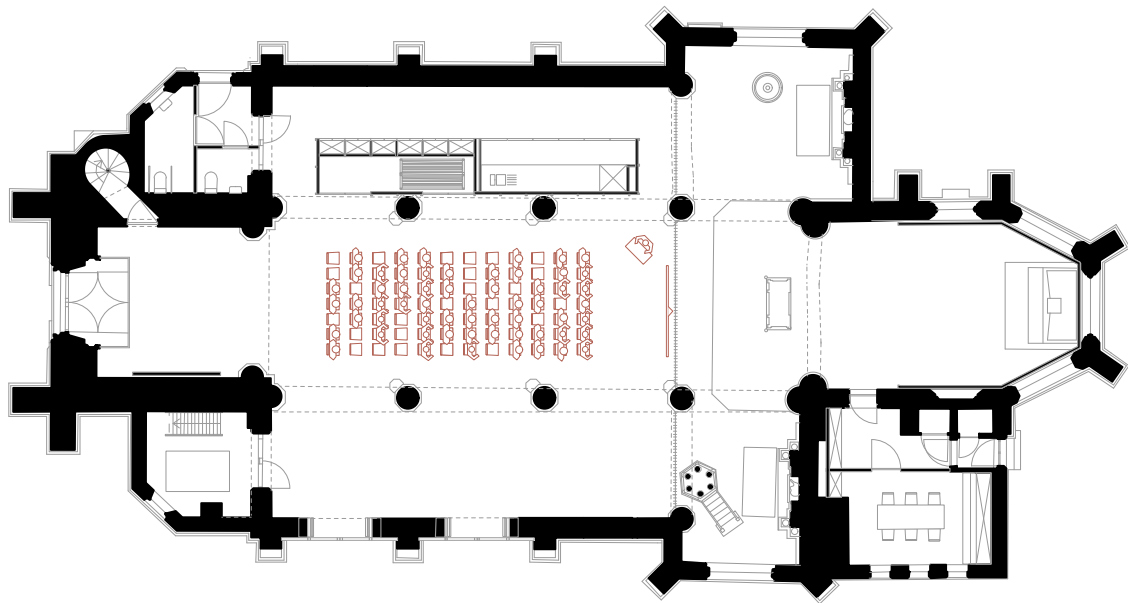

Alternatieve viering
~ 20 personen

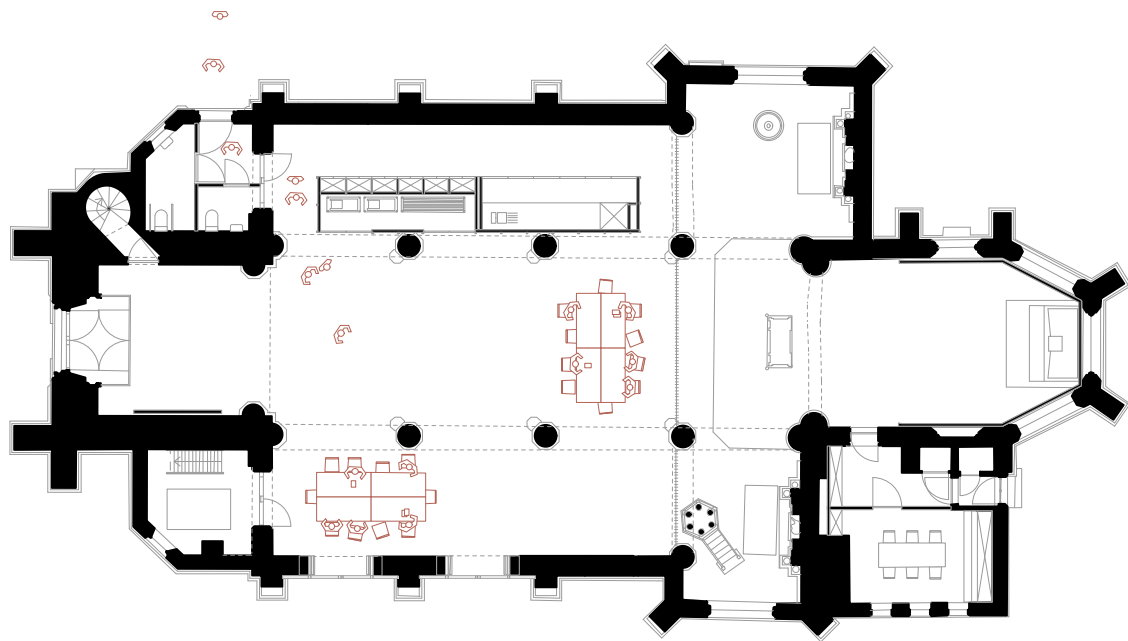

6. Taferelen

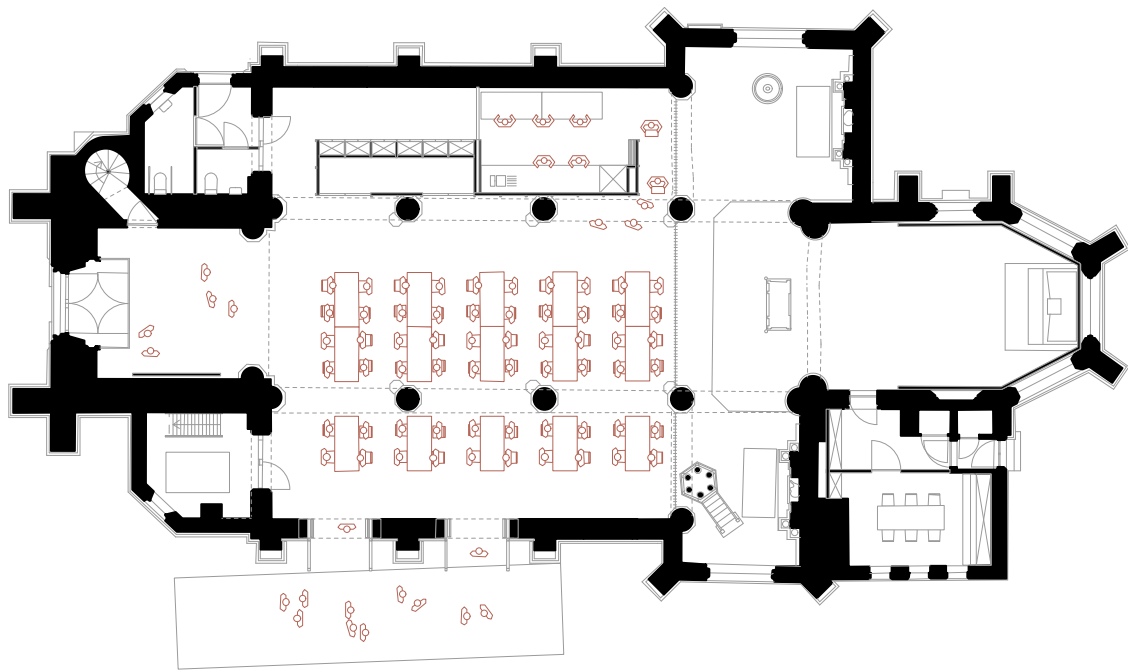
Lezing
~ 84 personen

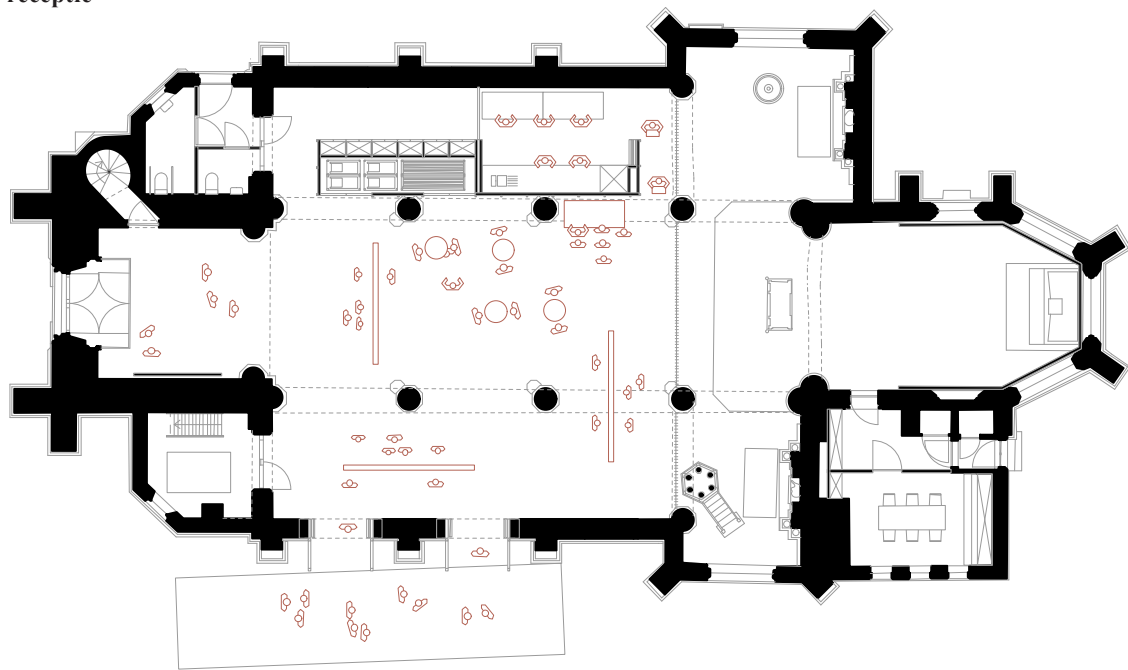
Workshop
~ 20 personen

Buurtfeest
~ 90 personen

Tentoonstelling receptie
~ 50 personen

7. Referenties

1.
Theater

2.
Concert

Afbeeldingen:
1. Amuz Augustinus muziekcentrum Antwerpen;
Bron: <http://crkc.be/amuz-augustinus-muziekcentrum>
2. Concert in St-Pieterskerk Vissenaken,
Bron: <https://www.flickr.com/photos/opgewektien/4466005551/>

1.
Feest

2.

Afbeeldingen:
1. Parnassus, Gent;
Bron: http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20141221_01441820
2. Kulturkirche Altona, Hamburg;
Bron: <https://www.fiylo.de/location-hamburg/kulturkirche-altona-2251/>

1.

Buurtbijeenkomsten, streekmarkten

2.

1.

Studenten tijdens de blokperiode

2.

Afbeeldingen:

1. Studeren in kerk Zarlardinghe, Geraardsbergen, 2018;

Bron: <http://www.fernandvantrimpont.be/2018/07/02/studeerruimte-in-kerk-zarlardinghe-breidt-uit/>

2. Blok@kerk, Bisdom Brugge, 2018;

Bron: <https://www.kerknet.be/bisdom-brugge/artikel/blokkerk-op-volle-toeren>

1.

Nieuwe kastwanden

2.

Afbeeldingen:

1. Welkomshuis Het Anker, Melle, Ad-Random, 2017;

Bron: <https://www.ad-random.be/nl/narrative-spaces/roo-kerk/5>

2. Kerk in Chas, Ines Cortesao, Fukumasu Base Kinderopvang, Yasutaka yoshimura architects, 2016;

Bron: <https://divisare.com/projects/324667-yasutaka-yoshimura-architects-fukumasu-base>

1.
Nieuwe kastwanden

2.

3.

4.

Afbeeldingen:
1+2. Ricard Camarena Restaurant, Francesc Rifé Studio, 2017;
Bron: <https://divisare.com/projects/365166-francesc-rife-studio-david-zarzoso-ricard-camarena-restaurant>
3+4. Kapel de Zande in Ruislede, Hootmans Architectuurbureau, 2015;
Bron: <http://www.hootsmans.com>

1.
Nieuwe kastwanden

2.

3.

4.

1.

2.

3.

4.

Poorten in kerkwand

Links:

1. Herbestemming kerk Anzegem, Graux Baeyens architecten ism Tom Vanhee, 2020;
Bron: <https://www.graux-baeyens.be/inprogress.php?soort=inprogress&soortdetail=&id=anzegem>

2. Herbestemming van de Predigerkirche te Zurich, Menzi Burgler, 2014;
Bron: <https://menzi-burgler-architekten.divisare.pro/projects/330906-conversion-of-the-predigerchor-zentralbibliothek-zurich>

3. Tate modern, Herzog & De Meuron, 2012

4. St-Jozef Colomakerk, Mechelen, 2017;

Bron: <https://architectenbeeckhermans.be/wp-content/uploads/2016/09/W10.-Noordgevel-en-toren.jpg>

1.
Discrete poorten

2.

3.

4.

1. Casa Claudio, Atelier Torre Irene Giubbini, 2016;
Bron: <https://divisare.com/projects/315424-atelier-torre-irene-giubbini-roberto-roncoroni-casa-claudio>
2. Memorial du Camp de Rivesaltes in Salses-le-Chateau, Rudy Ricciotti, 2015
Bron: <https://divisare.com/projects/312971-rudy-ricciotti-passelac-roques-architectes-kevin-dolmaire-olivier-amsellem-memorial-du-camp-de-rivesaltes-salses-le-chateau-france>
3+4. Tuinberging en werkruimte, Carl-Viggo Holmebakk, Oslo, 1995;
Bron: <https://divisare.com/projects/331354-carl-viggo-holmebakk-jiri-havran-garden-shed-and-workshop>

1.

2.

3.

4.

Opvallende poorten

Afbeeldingen:

1. Bundner Museum, Chur, Barozzi Veiga, 2016;

Bron: <https://divisare.com/projects/346356-barozzi-veiga-marcela-grassi-bundner-museum>

2. Rehabilitation of the old chapel, Manuel Fernandez, 2012;

Bron: <https://divisare.com/projects/330853-manuel-fernandez-ramirez-hector-fernandez-elorza-montse-zamorano-rehabilitation-of-the-old-chapel>

3. Khan al-Wakala Caravanserai, New Landscapes, Nablus, 2012;

Bron: <https://divisare.com/projects/322066-new-landscapes-davide-pagliarini-khan-al-wakalah>

4. MP HOUSE IN SESMA, ALCOLEA + TÁRRAGO ARQUITECTOS, 2012;

Bron: <https://divisare.com/projects/245726-alcolea-tarrago-arquitectos-inaki-bergera-mp-house-in-sesma>

1.
Buitenaanleg: mineraal versus groen

2.

3.

1. Heraanleg plein Sonogno, Enrico Sassi Architetto, 2016;
Bron: <https://divisare.com/projects/326607-enrico-sassi-architetto-alberto-canepa-redesign-of-the-main-square-sonogno>
2. The memory Garden, Camilla Mileto, Vinaros, 2015;
Bron: <https://divisare.com/projects/321138-camilla-mileto-fernando-vegas-lopez-manzanares-the-memory-garden>
3. Heraanleg Ferdinando Savoia plein, Clab Architettura, 2017;
Bron: <https://divisare.com/projects/366009-clab-architettura-federico-signorelli-redevelopment-of-ferdinando-savoia-square>

8. Aanvullingen

Brandpreventie

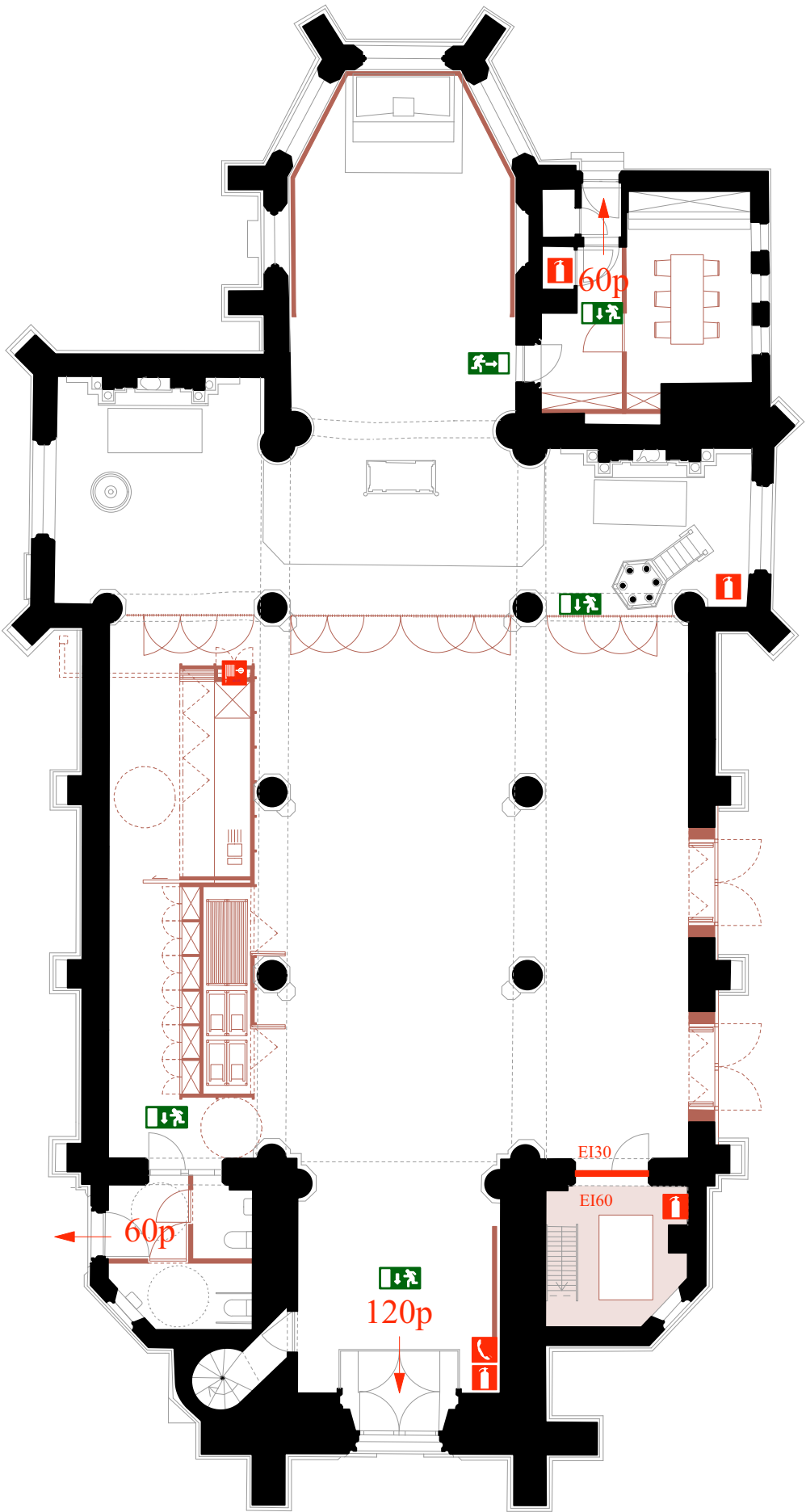
De regelgeving voor brandpreventie in kerkgebouwen is een nogal versnipperde materie die zich situeert op drie mogelijke niveau's: federaal, gewestelijk en gemeentelijk. Omwille van de brandveiligheid worden allerhande voorwaarden opgelegd aan het gebruik van publieke gebouwen. Er is geen algemeen draaiboek mogelijk over hoe moet omgegaan worden met brandveiligheidseisen in beschermde gebouwen, dus ook niet voor herbestemming van kerkgebouwen. Geval per geval worden de ingrepen volgend uit de brandweerverslagen afgetoetst aan de erfgoedwaarden en worden eventuele alternatieven voorgelegd en besproken. De erfgoedconsulenten kunnen hiervoor een beroep doen op een specialist (brand)veiligheid die mee kan zoeken naar oplossingen die tegemoet komen aan de brandweereisen, toch respect vertonen voor de te behouden erfgoedwaarden en herbestemming mogelijk maken.

De belangrijkste knelpunten zijn: verouderde electriciteitsinstallaties en spots en armaturen, deuren die niet in vluchtzin draaien, onvoldoende toegangen en/of vluchtwegen, storend karakter of onvoldoende geschikte ruimte van/voor brandhaspels, brandblussers, noodverlichting en pictogrammen, moeilijke bereikbaarheid van bepaalde ruimtes,... Bij ingrepen die de erfgoed-waarden aantasten, wordt steeds in overleg getreden. Zo komen de betrokken partijen meestal tot een oplossing die zowel vanuit het oogpunt van brandveiligheid als dat van onroerend erfgoed aanvaardbaar is. Bij herbestemming komen beide aspecten samen: zowel brandveiligheid als het behoud van belangrijke erfgoedwaarden staan voorop.

Ongeacht de geldende wetgeving is het hoedanook verplicht om contact op te nemen met de plaatselijke brandweer om een screening te verkrijgen van het kerkgebouw. Van veiligheidsnormen kan niet worden afgeweken louter omwille van erfgoedwaarde of de mogelijkheid tot herbestemming. De problemen met betrekking tot brandveiligheid raken dan ook meestal tot tevredenheid van brandweercommandant en erfgoedconsulent, ook bij herbestemming. Deze informatie is louter indicatief en dient dan ook ter voorbereiding van het overleg met de brandweer.

In de Sint-Stefanuskerk dient er eerst en vooral gelet te worden op evacuateroutes en uitgangen langs beide zijden van de kerk. De centrale toegang (193cm) en de zijtoegang (106cm) kunnen beiden dienen als uitgang in de voorste zone. In de achterste zone zou de route langs de sacristie kunnen dienen als vluchtweg (90cm). Het scheidend hekwerk wordt niet op slot gedaan om een vlotte evacuatie van de verkleinde kerk mogelijk te maken in geval de vluchtroute langs de sacristie niet mogelijk is.

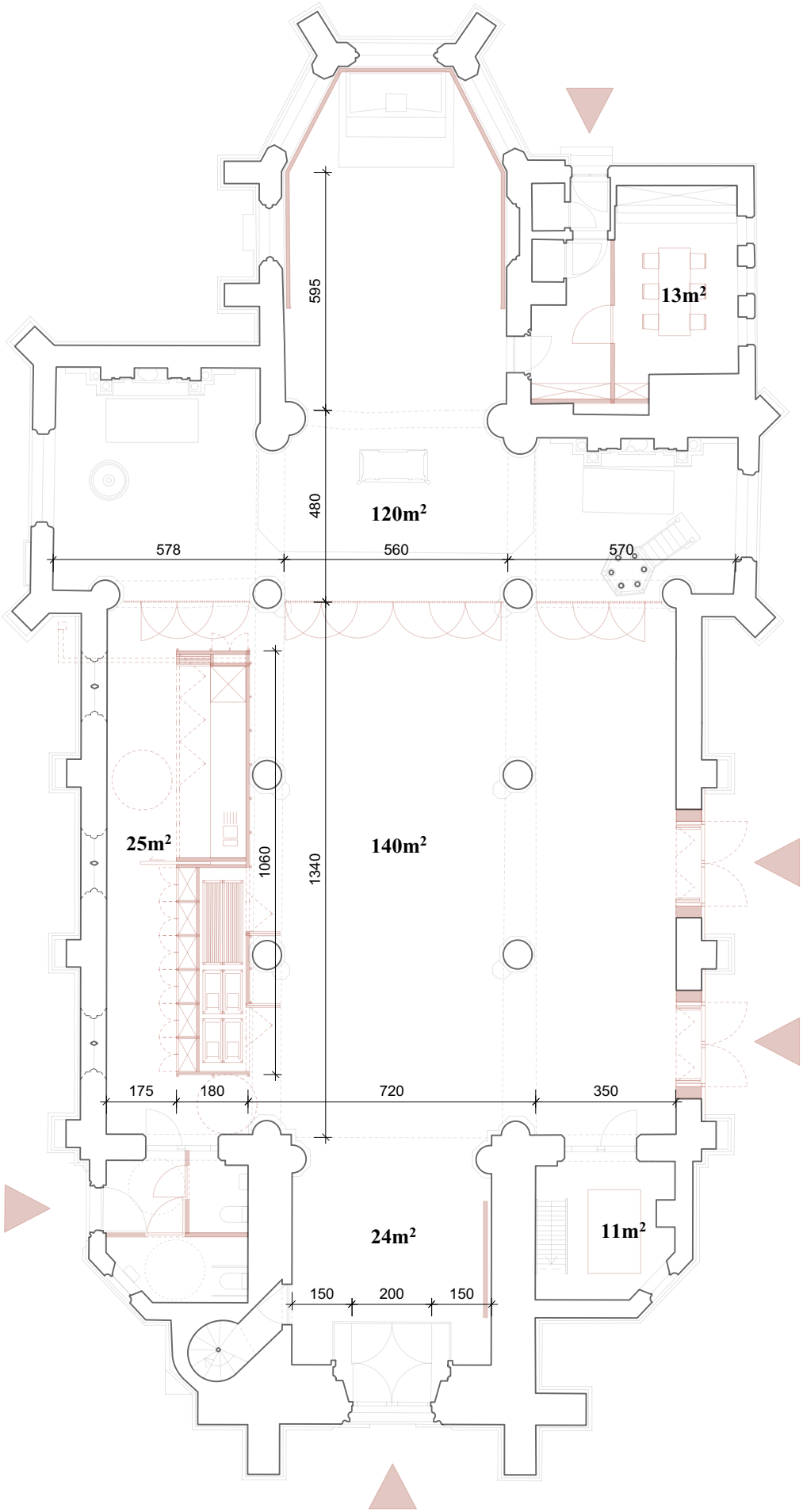
Tot slot kunnen we wat betreft de bezetting slechts een aanname doen op basis van het (niet van toepassing zijnde) KB. Hieruit volgt dat de totale bezetting van de kerk maximaal 180 personen mag bedragen. De draairichting van de bestaande deuren is echter niet in overeenstemming met de vluchtrichting. In overleg met de brandweer dient een evaluatie te gebeuren of ook deze deuren van draairichting worden gewijzigd.

Oppervlaktes en maten

Grote zaal	= 140m2
Zijbeuk	= 25m2
Keuken	= 9m2
Technische ruimte	= 11m2
Berging	= 8,5m2

Breedte hoofdbeuk	= 7,2m
Breedte zijbeuk	= 3,5m
Breedte transept	= 4,8m
Lengte grote zaal	= 13,4m
Lengte koor	= 10,7m
Lengte transept	= 17m

9. Advies Agentschap Onroerend Erfgoed

Vlaamse overheid Diestsepoort 6 bus 94 3000 LEUVEN T 016 66 59 00 www.onroerenderfgoed.be		Kerkfabriek Sint-Jan-de-Doper Osselstraat 1 1785 MERCHTEM	
uw bericht van	uw kenmerk	ons kenmerk	bijlagen
vragen naar/e-mail		telefoonnummer	datum
Nathalie Van Roy nathalie.vanroy@vlaanderen.be		016 66 59 13 0492 13 07 04	
Herbestemmingsonderzoek Parochiekerk Sint-Stefanus Ligging: Brussegemplein te 1785 Merchtem Kadastraal:			
Geachte			
Het agentschap Onroerend Erfgoed volgde het herbestemmingsonderzoek van de parochiekerk Sint-Stefanus op, waarvoor op 24 januari 2019 het concluderend model werd gepresenteerd. We geven u in deze brief graag ons standpunt en onze opmerkingen over de gepresenteerde onderzoeksresultaten.			
1. Beoordeling van uw project			
Het concluderend model voorziet een transformatie van de kerk tot multifunctioneel ontmoetingscentrum, dat tal van activiteiten kan faciliteren. Tussen het schip en het transept wordt een hekwerk geplaatst dat de kerk in twee opdeelt. Hierdoor ontstaat er een verkleinde kerk in het koor en een polyvalente zaal in het schip. Deze zaal wordt ingericht met berging en voorzieningen en zal ter beschikking staan van de gemeenschap. In de zuidelijke gevel worden twee openingen gemaakt om een verbinding met het kerkhof te realiseren.			
We geven advies bij de verschillende artikels van het concluderend model:			
1.1. Nieuw kerkplein			
Een belangrijk deel van het kerkplein is deel van het beschermd cultuurhistorische landschap, beschermd als omgeving van de kerk en de pastorie. De huidige inrichting van het kerkplein is versnipperd en heeft geen historische waarde. Bij een opwaardering van het kerkplein dient echter rekening gehouden te worden met de historische context. Het voorstel dat wordt gedaan in het concluderend model is gebaseerd op een modern gebruik van de ruimte en op een modern stedenbouwkundige invulling. De opwaardering start dus niet vanuit de waarden van de kerk. Een gepaste aanleg kan voorzien worden die het kerkplein opwaardeert			

Vlaanderen
is erfgoed

pagina 1 van 3

en hierbij ook de historische context van de kerk opwaardeert, zoals voorzien in het beheersplan. Voor deze restauratiefase is ook een premie mogelijk binnen het beschermde dorpsgezicht.

1.2. Kerk verbinden met tuin
Het verbinden van de kerk met de tuin en het aanleggen van een terras in de tuin heeft als consequentie dat twee graven moeten verplaatst worden, dat nieuwe verharding voorzien wordt in de kerkhof tuin en dat nieuwe openingen worden gemaakt in de gevel. Deze ingrepen zijn toelatingsplichtig en de concrete uitwerking ervan zal geëvalueerd worden op het moment van de toelatingsaanvraag. De detaillering van de uitvoering zal een belangrijke rol spelen bij de uitvoering van de nieuwe openingen. Bij verplaatsing mag geen schade toegebracht worden aan de grafstenen.
De ingrepen zijn enkel aanvaardbaar in het kader van de globale herbestemming, die een duurzame toekomst voor het gebouw al geheel beoogd.

1.3. Herwaardenen bestaande toegangen
We gaan uit van een behoud van de bestaande frontale toegangsdeur in hout. Bij schade dient de deur hersteld te worden. Dit wordt best bekeken in het kader van de globale gevelrestauratie.

1.4. Scheidend hekwerk
Het scheidend hekwerk kan de kerk in twee opdelen. De openheid van het hekwerk voorkomt een aantasting van de akoestiek van de kerk. Bovendien kan het grotendeels opengedraaid worden. Deze ingreep is toelatingsplichtig. De detaillering van de uitvoering zal een belangrijke rol spelen en zal afgetoetst worden aan de impact ervan op de ruimtewerking binnen de kerk en de akoestiek van de kerk.

1.5. Nieuwe elementen: keuken/berging (meubilair), sanitair/technische ruimtes
De nieuwe keuken en berging is als een meubel in de ruimte geplaatst en heeft daardoor een beperkte impact op de architectuurhistorische waarde van het kerkinterieur.
Het voorzien van sanitair in het inkomportaal en het opfrissen van de technische ruimte is aanvaardbaar. Bij het voorzien van leidingen verwachten we een bodemingreep, die gepaard zal moeten gaan met de nodige archeologische begeleiding.

1.6. Koormeubel
De hercompositie van het koor met integratie van de 18de eeuwse schilderijen is voorzien in het door ons goedgekeurde beheersplan. Voor de conservatie van de cultuurgooederen die zijn opgenomen in dit beheersplan kan bovendien een erfgoedpremie gevraagd worden.

2. Situering van dit standpunt

Voor een goed begrip: dit is nog geen officieel advies. De hierin geformuleerde opmerkingen en suggesties zijn louter richtinggevend en geven slechts een eerste standpunt van het agentschap over het

Vlaanderen
is erfgoed

pagina 2 van 3

herbestemmingstraject weer. Uit deze brief kunnen dus geen bindende engagementen vanwege het agentschap worden afgeleid.

Pas in het kader van een concrete toelatings- of vergunningsaanvraag zal het agentschap een formele en juridische beoordeling maken, waarbij alle elementen van het ingediende dossier (opnieuw) zullen worden onderzocht met oog op het bezorgen van een officieel advies.

3. Vervolg van het dossier

In het goedgekeurde beheersplan werd gesteld dat het gebouw in eerder slechte staat is. Er werd een globale restauratie van de gevels, daken en glas-in-lood ramen vooropgesteld. Momenteel werd enkel een standaardpremie aangevraagd voor de goten. Het is belangrijk dat u op korte termijn overgaat tot het aanstellen van een deskundig ontwerper voor de opmaak en het indienen van de restauratiedossiers, voordat de toestand van gebouw verslechtert.

We zijn verheugd dat de lokale gemeenschap in Brussegem streeft naar een breed multifunctioneel gebruik van de kerk. Deze nieuwe invulling zal de kerk opnieuw een centrale plaats geven binnen de gemeenschap en is een belangrijke basis voor een duurzaam beheer en behoud van deze unieke beschermde site. Voor de implementatie van de herbestemming vraagt u best tijdig de nodige toelatingen aan en contacteert u de erfgoedconsulent bij de voorbesprekingen over de specifieke detaillering en uitvoering van werken.

Ik dank u alvast van harte om zorg te dragen voor het erfgoed in Vlaanderen.

Met vriendelijke groeten

Kristin Van den Abbeele
Directeur Beheer regio Oost

COLOFON

Begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming voor de Sint-Stefanus kerk Brussegem

In opdracht van:
Gemeente Merchtem
tav Dany Kallaerts
Nieuwstraat 1 , 1785 Merchtem
tel 052 38 11 82
(contact: dany.kallaerts@merchtem.be)

Projectbegeleiding:
Projectbureau Herbestemming Kerken
Niek de Roo
Paviljoenstraat 9
1030 Brussel
E: projectbureau@herbestemmingkerken.be

Het projectbureau 'Herbestemming Kerken' is een initiatief van:
- **De minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands beleid en Onroerend Erfgoed.**
- **De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.**
- **De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG), mede-optredend namens het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Vlinten (Koepel Vlaamse Streekontwikkelingsorganisaties)**
- **Het Team Vlaamse Bouwmeester van het Departement kanselarij en Bestuur**
- **Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur**

Het Projectbureau werkt nauw samen met het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Dit begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming werd mede financieel mogelijk gemaakt door een onderzoekspremie van 80% in toepassing van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Ontwerpbureau
TV Studio Thys Vermeulen - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Struktuurstudies
Henk Pijpaert Engineering
Leopold II laan 53
1080 Brussel
E: tom.thys@studiothysvermeulen.be

ontwerp: Sofie Beyen, Andriy Bruyninckx, Ine Huybregths, Katrien Lommaert, Sven Sterken, Tom Thys

Datum: mei 2019
Alle tekeningen zijn indicatief; de maatvoering is onder voorbehoud en gebaseerd op de gegevens en plannen die aangereikt werden door de opdrachtgever.
Alle foto's zijn gemaakt door TV Studio Thys Vermeulen-Studio Roma tenzij andere bronvermelding.

TV Studio Thys Vermeulen

Studio Roma

i.s.m.

Sven Sterken KU Leuven

Util Strukturstudies

Henk Pijpaert Engineering

Haalbaarheidsonderzoek herbestemming
Sint-Stefanuskerk Brussegem

Deel 3
Raming
15.05.2019

TV Studio Thys Vermeulen - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Struktuurstudies
Henk Pijpaert Engineering

Leopold II laan 53
1080 Brussel
België

T +32 (0)219 07 63
E tom.thys@studiothysvermeulen.be
BTW BE 0871 029 415

Raming herbestemming van de Sint-Stefanuskerk te Brussegem
Concluderend model

Kosten voor de restauratie zijn hier niet inbegrepen

Artikel	Omschrijving	Meetcode	Hoeveelheid	Eenheidsprijs	Totaalprijs
0	Vorbereidende werken voor de herbestemming				€ 18.011
0.1	Werfinrichting, organisatie en coördinatie	GP	5,00%	€ 360.228	€ 18.011
1	Herbestemming: bouwkundige werken multifunctionele ruimte				€ 112.609
1.1	Scheidend hekwerk				€ 22.278
1.1.1	Scheidend hekwerk met opengaande panelen	m2	28	€ 800	€ 22.278
1.2	Flexibel kastelement met keuken en berging met keuken en bergingen meubilair en verenigingen				€ 39.729
1.2.1	Wanden met houte lambrisering lichte wanden, sobere houten lambrisering	m2	48	€ 250	€ 11.932
1.2.2	Opengaande panelen keuken	m2	11	€ 650	€ 7.359
1.2.3	Kasten en kastdeuren keuken	m2	2	€ 350	
1.2.4	Opengaande panelen berging meubilair	m2	8	€ 650	€ 4.906
1.2.5	Schabben kasten berging verenigingen	lm	26	€ 300	€ 7.650
1.2.6	Kastdeuren berging verenigingen	m2	11	€ 450	€ 5.095
1.2.7	Schuifdeur tussen keuken en berging	m2	4	€ 650	€ 2.787
1.3	Sanitair in de sas				€ 3.987
1.3.1	Nieuwe wanden en tegels en schilderwerken	m2	10	€ 300	€ 2.987
1.3.2	Nieuwe deuren	stuk	2	€ 500	€ 1.000
1.3.3	Nieuwe vloeren	m2	13	€ 150	€ 1.892
1.4	Infobord foyer				€ 3.000
1.4.1	Aanplakbord	budget		€ 3.000	€ 3.000
1.5	Afsluiting doorgang naar terras				€ 35.845
1.5.1	Nieuwe gevelopeningen realisatie nieuwe openinge in natuursteenparament	m3	5,97	€ 2.500	€ 14.925
1.5.2	Luiken aan binnenkant	m2	8	€ 700	€ 5.872
1.5.3	Poorten aan buitenkant lichtdoorlaatend	m2	16	€ 950	€ 15.048
1.6	Nieuwe frontale toegang				€ 7.770
1.6.1	Nieuwe poort prijs sterk afhankelijk van keuze materiaal, incl afbraak bestaande poort	m2	5,18	€ 1.500	€ 7.770
2	Herbestemming: bouwkundige werken verkleinde kerk in het koor				€ 21.168
2.1	Koormeubel				€ 15.000
2.1.1	Vitrinemeubel en drager van de schilderijen	budget		€ 15.000	€ 15.000
2.2	Sacristie en vergaderruimte				€ 6.168
2.2.1	Wanden en schilderwerken ervan	m2	15	€ 250	€ 3.815
2.2.2	Nieuwe deur	stuk	1	€ 500	€ 500
2.2.3	Nieuwe kastenwanden	lm	3	€ 650	€ 1.853
3	Technieken				€ 145.132
3.1	Multifunctionele ruimte				€ 42.402
3.1.1	Aanpassen bestaande verwarming	m2	141	€ 200	€ 28.268
3.1.2	Elektriciteit	m2	141	€ 100	€ 14.134
3.2	Foyer				€ 9.354
3.2.1	Aanpassen bestaande verwarming	m2	31	€ 200	€ 6.236
3.2.2	Elektriciteit	m2	31	€ 100	€ 3.118
3.3	Kukenmeubel				€ 26.073
3.3.1	Verwarming en ventilatie	m2	24	€ 150	€ 3.644
3.3.2	Elektriciteit	m2	24	€ 100	€ 2.429
3.3.3	Keuken	budget		€ 20.000	€ 20.000
3.4	Bergruimtes				€ 6.205
3.4.1	Verwarming en ventilatie	m2	25	€ 150	€ 3.723

3.4.2	Elektriciteit	m2	25	€ 100	€ 2.482
3.5	Sanitair (en in komhal)				€ 11.783
3.5.1	Verwarming en ventilatie	m2	13	€ 200	€ 2.522
3.5.2	Elektriciteit	m2	13	€ 100	€ 1.261
3.5.3	Sanitair	GP		€ 8.000	€ 8.000
	2 wc's en 2 lavabo's, inclusief rioleringswerken				
3.6	Technische ruimte				€ 2.935
3.6.1	Verwarming en ventilatie	m2	12	€ 150	€ 1.761
3.6.2	Elektriciteit	m2	12	€ 100	€ 1.174
3.7	Verkleinde kerk				€ 38.490
3.7.1	Aanpassen bestaande verwarming	m2	128	€ 200	€ 25.660
3.7.2	Elektriciteit	m2	128	€ 100	€ 12.830
3.8	Sacristie en vergaderruimte				€ 7.890
3.8.1	Verwarming en ventilatie	m2	26	€ 200	€ 5.260
3.8.2	Elektriciteit	m2	26	€ 100	€ 2.630

4	Verbetering energieprestatie				€ 81.320
4.1	Isolatie daken	m2	574,74	60	€ 34.484
	isolatie op gewelven				
4.2	Voorzetramen	m2	78,06	600	€ 46.836
	stalen opengaande ramen binnenzijde				

5	Overige kosten				€ 37.824
5.1	Veiligheidsmarge	%	10%	€ 378.239	€ 37.824

6	Erelonen				€ 58.249
6.1	Erelonen architect, technieken, stabiliteit, VC, EPB	%	14%	€ 416.063	€ 58.249

TOTAAL	€ 474.312
INCL BTW (21%)	€ 573.918

Extra: omgevingsaanleg en aanpassingen aan het gemeenschapscentrum

1	Kerk verbinden met de tuin				
1.1	Aanleg terras: verplaatsen twee graven	budget		€ 5.000	€ 5.000,00
	Zeer summiere prijsindicatie				
1.2	Aanleg terras: nieuwe verharding aan de kerk	m2	43	€ 150	€ 6.448,50
1.3	Groenaanleg, nieuwe boom, aanpassingen kerkhof	budget		€ 5.000	€ 5.000,00
2	Nieuw kerkplein				
2.1	Autovrij plein: uniforme verharding	m2	1159	€ 150	€ 173.880,00
	Zeer summiere prijsindicatie				
2.2	Autovrij plein: lang balkvormig zitelement	budget		€ 15.000	€ 15.000,00
	Zeer summiere prijsindicatie				
2.3	Autoluwe straat: knoppen in de grond	stuk	31	€ 800	€ 24.800,00
	Zeer summiere prijsindicatie				
2.4	Groenaanleg, hagen, ..	budget		€ 10.000	€ 10.000,00
	Zeer summiere prijsindicatie				
3	Vernieuwd gemeenschapscentrum				
3.1	Herorganisatie gemeenschapscentrum	budget		€ 25.000	€ 25.000,00
	Enkel kleine aanpassingen nodig vermoedelijk				
3.2	Uitbreiding speeltuin opvang	m2	197	€ 200	€ 39.314,00
	Zeer summiere prijsindicatie				
3.3	Herinrichting parking	m2	554	€ 125	€ 69.301,25
	Aanleg nieuwe parkeerstrook				

TOTAAL	€ 373.744
INCL BTW (21%)	€ 452.230

FASERING

FASE 1 Herbestemmingswerken: Openen van de deuren

FASE 2 Kleine herbestemmingswerken

0.1	Werfinrichting, organisatie en coördinatie	€ 1.638
1.3	Sanitair	€ 3.987
2.2	Sacristie en vergaderruimte	€ 6.168
3.5	Technieken sanitair	€ 11.783
3.6	Technieken technische ruimte	€ 2.935
3.8	Technieken sacristie en vergaderruimte	€ 7.890
5.1	Veiligheidsmarge	€ 3.440
6.1	Erelonen	€ 5.298
	TOTAAL	€ 43.138
	INCL BTW (21%)	€ 52.197

FASE 3 Grote Herbestemmingswerken

0.1	Werfinrichting, organisatie en coördinatie	€ 11.919
1.1	Scheidend hekwerk	€ 22.278
1.2	Flexibel kastelement	€ 39.729
1.4	Infobord foyer	€ 3.000
1.5	Afsluiting doorgang naar terras	€ 35.845
1.6	Nieuwe poort	€ 7.770
2.1	Koormeubel	€ 15.000
3.1	Technieken multifunctionele ruimte	€ 42.402
3.2	Technieken foyer	€ 9.354
3.3	Technieken keuken	€ 26.073
3.4	Technieken bergruimtes	€ 6.205
3.7	Technieken verkleinde kerk	€ 38.490
5.1	Veiligheidsmarge	€ 25.029
6.1	Erelonen	€ 38.545
	TOTAAL	€ 321.639
	INCL BTW (21%)	€ 389.183

FASE 4 Optimaliseren van de energetische prestaties

0.1	Werfinrichting, organisatie en coördinatie	€ 4.066,02
4.1	Isolatie daken	€ 34.484
4.2	Voorzetramen	€ 46.836
5.1	Veiligheidsmarge	€ 8.539
6.1	Erelonen	€ 13.150
	TOTAAL	€ 107.075
	INCL BTW (21%)	€ 129.560

COLOFON

Begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming voor de Sint-Stefanus kerk Brussegem

In opdracht van:
Gemeente Merchtem
tav Dany Kallaerts
Nieuwstraat 1 , 1785 Merchtem
tel 052 38 11 82
(contact: dany.kallaerts@merchtem.be)

Projectbegeleiding:
Projectbureau Herbestemming Kerken
Niek de Roo
Paviljoenstraat 9
1030 Brussel
E: projectbureau@herbestemmingkerken.be

Het projectbureau 'Herbestemming Kerken' is een initiatief van:
- **De minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands beleid en Onroerend Erfgoed.**
- **De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.**
- **De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VMSG), mede-optredend namens het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Vlinten (Koepel Vlaamse Streekontwikkelingsorganisaties)**
- **Het Team Vlaamse Bouwmeester van het Departement kanselarij en Bestuur**
- **Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur**

Het Projectbureau werkt nauw samen met het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Dit begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming werd mede financieel mogelijk gemaakt door een onderzoekspremie van 80% in toepassing van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Ontwerpbureau
TV Studio Thys Vermeulen - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Strukturstudies
Henk Pijpaert Engineering
Leopold II laan 53
1080 Brussel
E: tom.thys@studiothysvermeulen.be

ontwerp: Sofie Beyen, Andriy Bruyninckx, Ine Huybreghs, Katrien Lommaert, Sven Sterken, Tom Thys

Datum: mei 2019
Alle tekeningen zijn indicatief; de maatvoering is onder voorbehoud en gebaseerd op de gegevens en plannen die aangereikt werden door de opdrachtgever.
Alle foto's zijn gemaakt door TV Studio Thys Vermeulen-Studio Roma tenzij andere bronvermelding.